

ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ОЛІЙНИК АЛІНА ВАЛЕНТИНІВНА

УДК 37.016:78:304.4(430) “2”

ДИСЕРТАЦІЯ

**МУЗИЧНА ОСВІТА ЯК СТРУКТУРОТВОРЧИЙ КОМПОНЕНТ
КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ**

034 – Культурологія

03 – Гуманітарні науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А. В. Олійник

Науковий керівник:

Карась Ганна Василівна, доктор мистецтвознавства, професор

Івано-Франківськ – 2021

АНОТАЦІЯ

Олійник А. В. Музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної Німеччини. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 034 «Культурологія». – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міністерство освіти і науки України. – Івано-Франківськ, 2021.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розширення теоретико-методологічної бази вітчизняної культурології, недостатнім вивченням зарубіжного досвіду музичної освіти як елементу культурної політики. Україні, яка офіційно приєдналася до Болонського процесу, потрібно дотримуватись певних перетворень у вищій освіті за узгодженою системою критеріїв, стандартів і характеристик. У цьому контексті важливим є вивчення зарубіжного досвіду реформування вищої освіти, зокрема досвіду Німеччини, яка має певні історичні традиції та успіхи в розвитку освіти, що дозволяють їй займати провідні місця у світових рейтингах, та є одним з ініціаторів та активним учасником Болонського процесу.

Сьогодні її музично-культурна інфраструктура настільки розгалужена та гуманістично спрямована, що викликає захоплення і є прикладом для наслідування. Кожен німецький громадянин незалежно від віку, статі, національної, релігійної або партійної належності, матеріальних статків, стану здоров'я тощо має не тільки право на вільний індивідуальний вибір видів взаємодії зі світом музичного мистецтва, а й реальні можливості для задоволення своїх естетичних потреб, які забезпечуються продуманою культурною політикою. Ця країна є значним експортером освітніх послуг і щорічно збільшує кількість студентів внаслідок залучення значної частки іноземців. Німецькі

музичні заклади вищої освіти є інтернаціональними, оскільки в них навчаються студенти майже з 50 країн світу.

На основі аналізу наукової літератури та джерел сформульовано мету дисертації – комплексне висвітлення ролі музичної освіти як компонента культурної політики сучасної Німеччини.

Відповідно об'єктом дослідження є система фахової музичної освіти Німеччини ХХ – початку ХХІ століття, предметом – музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної Німеччини.

Це потребувало збагачення методології дослідження завдяки міждисциплінарному, конкретно-історичному, культурологічному та аксіологічному підходам.

Наукове завдання дисертації полягає у розв'язанні важливого аспекту в культурології – комплексному висвітленні музичної освіти як компонента культурної політики сучасної Німеччини.

Наукова новизна визначається її метою, комплексом поставлених для виконання дослідницьких завдань, предметом дослідження.

Встановлено, що *культурна політика* є свідомим регулюванням в галузі культури при прийнятті необхідних рішень з усіх питань, які належать до культурного розвитку суспільства в цілому. *Музична політика* – це послідовність концепційних державних заходів, які впливають на підтримку та розвиток музики, музичної освіти, музичних закладів, економіки музичного життя в цілому. *Музичне виховання та державна освіта* – це складові державної музичної політики.

Теоретично обґрунтовано, що *сучасна культурна політика ФРН* сформувалася після об'єднання Німеччини. У Конституції країни зафіксовано, що культура – справа німецьких земель, які мають суверенітет в галузі культури. Культурна, освітня та економічна політика країни поряд з класичною дипломатією є трьома основними складовими німецької зовнішньої політики. Її мета – демонструвати образ сучасної Німеччини, сприяти процесу європейської інтеграції та взаєморозумінню між народами. Для німецької культурної політики

актуальним є уявлення про державу як гаранта свободи слова та художньої незалежності.

Економічний прогрес ФРН опирається на концепцію розвитку людського потенціалу, тому підхід до культури розглядається як фактор, що сприяє розвитку національної ідентичності, добробуту громадян, зайнятості, відродження й сталого розвитку країни, а культурна продукція тут визнана особливим економічним товаром, який потребує законодавчих інструментів, спрямованих на вдосконалення системи підтримки культурного сектора. Німеччина розглядає сферу культури як сегмент впливу на національну економіку, тому у своїй політиці держава знаходить найбільш ефективні моделі обстоювання інтересів культурної сфери.

У нашому дослідженні культурна політика та перспективи розвитку сучасної фахової музичної освіти Німеччини розглядаються в контексті багаторівневої міжнародної інтеграції, при якій її ефективність стає механізмом гуманітаризації суспільства. Музична освіта як соціальне явище є складовою духовного розвитку національної культури і виступає запорукою розвитку особистості засобами творчості.

Культурна політика в Німеччині повністю децентралізована, це передусім відповідальність муніципалітетів і федеральних земель.

На основі аналізу наукових джерел висвітлено *організацію системи вищої музичної освіти сучасної Німеччини*, яка сьогодні відіграє важливу роль у розвитку загальноєвропейського освітнього простору. Вона об'єднує більше трьохсот навчальних закладів різних типів, програм і ступенів, складається з початкової, двоступеневої середньої та вищої освіти.

Головними особливостями розвитку вищої музичної освіти ФРН є: значна кількість музичних вищих навчальних закладів, широке коло спеціальностей у різних сферах культури та мистецтва, наявність рідкісних спеціальностей, можливість навчання студентів-іноземців тощо. На основі узагальнення окреслених джерел нами встановлено таку *структуру системи вищої музичної освіти Німеччини*: фахові школи (коледжі) мистецтв і музики, професійні

музичні коледжі (в Баварії), вищі педагогічні школи зі спеціалізованою фаховою музичною підготовкою, спеціальні інститути (в тому числі інститути церковної музики), музичні відділення в університетах, університети мистецтв, музичні відділення професійних академій, консерваторії, музичні академії.

Структурно-функціональні зміни, що відбуваються в музичних освітніх закладах ФРН з метою подальшого розвитку музичної педагогіки, покликані формувати та оновлювати знання і навички за допомогою сучасних засобів комунікації, креативних технологій та широкого міжнародного співробітництва, до якого можуть долучитися українські музичні заклади вищої освіти.

Аналізуючи діяльність відомих навчально-творчих закладів Німеччини, розглядаємо тенденції, процеси та особливості підготовки фахівців, що сприяють створенню нових якісних і сутнісних ознак національної освіти.

Аналіз літератури та джерел розвитку музичної освіти та діяльності музичних закладів вищої освіти ФРН дозволив виокремити *загальні та пріоритетні тенденції* цього процесу. До *загальних тенденцій* належать: усвідомлення освіти як основи розвитку суспільства та його економічного добробуту, а музичної освіти – як духовного підґрунтя формування творчої особистості; оптимізація навчальної діяльності студентів музичних навчальних закладів; впровадження в освітнє середовище сучасних інформаційно-комунікативних технологій навчання, програмного забезпечення навчального процесу, застосування новітніх електронних засобів навчання; впровадження дистанційного навчання; розвиток особистісно орієнтованої системи навчання проведення реформ; взаємодія навчальних закладів; здобуття не однієї, а двох чи й трьох спеціальностей у межах одного навчального закладу; освітня співпраця ФРН з різними країнами.

Пріоритетними тенденціями розвитку вищої музичної освіти Німеччини у XXI-му столітті є: підвищення ролі і статусу музичного мистецтва в вищих освітніх закладах; інтеграція різних видів мистецтв; міждисциплінарні зв'язки; використання музичного мистецтва як способу стимулювання творчого потенціалу особистості; посилення варіативності музичної освіти; впровадження

новітніх інформаційних технологій тощо. Їх розгляд засвідчує різноманіття шляхів вирішення звичних проблем, до яких українські педагоги підходять з традиційних, усталених позицій.

Виявлено прогностичні можливості використання німецького досвіду музичної освіти у культурній політиці сучасної України.

Система освіти в нашій країні, складовою якої є мистецька освіта, перебуває в процесі реформування. Вона має яскраво виражений європейський вектор.

Інтегруючись в європейський і світовий освітній простір, Україна орієнтується на створення сучасної системи безперервної освіти. Йде пошук оптимальних цілей, основ змісту навчання, моделей, організаційних форм і методів навчальної роботи за всіма видами освіти. Для України цінним є досвід тих країн, які вже пройшли реформування в галузі вищої освіти, зокрема Німеччини.

Знайомство з актуальними напрямками розвитку музичної освіти Німеччини дозволяє по-новому поглянути на сучасний стан і перспективи музичної освіти в Україні. Одночасно зі збереженням її найцінніших традицій необхідно запозичувати позитивні напрацювання, що визріли в надрах зарубіжної школи та свідчать про можливості варіативного і гнучкого вирішення актуальних проблем музичної освіти з урахуванням зміни соціокультурної ситуації в сучасному суспільстві та українській вищій школі. Тому перспективним бачиться використання досвіду ФРН у практичній діяльності закладів вищої освіти в Україні і дослідження ефективності такого процесу: створення нових типів освітніх установ, варіативних навчальних планів і програм; реалізація нового змісту і технологій освіти і т. д. Важливими стають світові тенденції розвитку педагогічної освіти. У зв'язку з цим порівняльно-педагогічне дослідження систем вищої музичної освіти країн Західної Європи, зокрема Німеччини, актуальне і обумовлюється необхідністю пошуку нових парадигм у професійній підготовці кадрів у системі української музичної освіти.

Виконана робота є перспективною в плані подальших досліджень, які полягають в аналізі українсько-німецьких культурно-політичних відносин з метою перейняття досвіду, удосконалення системи вітчизняної музичної освіти з урахуванням найкращих досягнень німецького зовнішньополітичного механізму.

Ключові слова: культура, державна культурна політика, музична політика, система, фахова музична освіта ФРН.

Summary

Oliynyk A.V. Musical education as a structural component of the cultural policy in modern-day Germany – Qualifying scientific paper on the rights of manuscript.

Thesis for a Doctor of Philosophy Degree, field of study 03 “Humanities”, specialty 034 “Cultural Studies” – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, the Ministry of Science and Education of Ukraine, the city of Ivano-Frankivsk, 2021.

The relevance of the study is resulted from the necessity to expand the theoretical and methodological base of the national cultural studies, inadequate study of the foreign experience in music education as an element of the cultural policy.

Upon the array of scientific literature and sources, we have developed the thesis purpose that is comprehensive coverage of musical education as a component of cultural policy in modern-day Germany.

The target of research is correspondently a system of professional musical education in Germany in the 20th –early 21st centuries. The subject of the research involves music education as a structural component of the cultural policy in modern-day Germany.

The above mentioned required the enrichment of the research method based on interdisciplinary, distinct historical, cultural, and ideological approaches.

The scientific assignment of the thesis is to solve the important task in cultural studies that is comprehensive coverage of musical education as a component of cultural policy in modern-day Germany.

The scientific novelty is determined by its purpose, a set of research tasks to be performed, and a subject of research.

It has been established that *the cultural policy* is a conscious regulation in the culture sphere at the adoption of the required decisions on all items related to the cultural development of society. *The musical policy* is a sequence of conceptual state measures that influence the support and development of music, musical education, musical institutions, and the economics of musical life. *The musical upbringing and state education* are components of the state music policy.

They have theoretically substantiated that *the modern cultural policy* of FRG formed after the reunification of Germany. The Constitution of this country specifies that culture is the matter of the German states that have sovereignty in the sphere of culture. The cultural, educational, and economic policies of the state, along with classical diplomacy, are three pillars of German foreign policy. The purpose is to show the image of modern-day Germany and to facilitate European integration and understanding between people. The view of the state as a guarantor of freedom of speech and artistic independence is relevant for the cultural policy of Germany.

The economic progress of FRG is based on the conception of the development of human potential, so we consider the approach to the culture as a factor contributing to the development of the national identity, welfare, employment, revival, and sustainable development of the state. Besides, cultural products are recognized there as a special economic product, which requires the legal instruments to improve the support system of the culture sector. FRG considers the sphere of culture as a segment of the national economy, so in the cultural policy, the state finds the most effective models of defending the interests in the cultural sphere.

We, in our research, consider the cultural policy and prospects of the development of modern professional musical education in Germany within the context of multilevel international integration, where its effectiveness becomes a mechanism for humanizing the society. Musical education as a social phenomenon is a component of the spiritual development of national culture and serves as a guarantee of the development of personality via creation work.

Being completely decentralized, the cultural policy in Germany is the prior responsibility of municipalities and federal states.

On the grounds of the analysis of the scientific sources, we have shown *the organization of the modern-day German higher musical education system*, which plays an important role in the development of the common European space. The specified system joins over three hundred various educational institutions, programs, and degrees and comprises primary, two-level, secondary and higher education.

The principal features of the development of higher music education in FRG are a significant number of music higher educational institutions, a wide range of specialities in various fields of culture and art, the rare specialities, the possibility of teaching foreign students, and so on. According to the generalization of the outlined sources, we have established the following *structure of the German higher musical education system* including the professional schools (colleges) of arts and music, the professional music colleges (in Bavaria), the higher pedagogical schools with specialized professional music training, the special institutes (including the institutes of church music), the musical departments at universities, musical departments at professional academies, conservatories and the musical academies.

Structural and functional changes, which are taking place in musical educational institutions of FRG with the aim of further development of pedagogy, should form and update the knowledge and skills by modern means of communication, creative technologies, and broad international cooperation, to which the higher educational musical institutions of Ukraine may join.

While analysing the activity of the well-known educational and creative institutions of Germany, we have considered the tendencies, processes, and special aspects of training the specialists for the acquisition of new and essential features by the national education.

The analysis of the literature along with the sources of musical education development and activity of higher musical educational institutions of FRG gave us the possibility to single out the general and priority tendencies of the process. *The general tendencies* comprise the awareness of education as the basis for the development of the

society and its economic well-being and musical education—as a spiritual basis to form a creative personality; the optimization of educational activity of students of musical educational institutions; the introduction into the educational environment, the modern information and communication technologies of study, the software of educational process, and the application of the newest electronic means of training; the introducing of online learning; the development of a personality-oriented system of training to conduct the reforms; interaction of educational institutions; the getting of not one but two or three specialities within one educational institution; the educational cooperation of FRG with different states.

The priority tendencies of the development of higher music education in FRG in the 21st century include the increase of the role and status of musical art in higher educational institutions; the integrating of different arts; the interdisciplinary connections; the using of musical art to stimulate the creative potential of the individual; the strengthening of the variability of music education; the introducing of the latest information technologies, etc. Their consideration testifies to the variety of ways to solve the ordinary problems to which the Ukrainian educators approach from traditional, established positions.

We have revealed the prognostic possibilities of using the German experience of musical education in the cultural policy of modern Ukraine.

The fundamental idea of reforming the education system in Ukraine is the gradual transformation of the national education system into the European geo-cultural space, enhancing the prestige of the national higher education diplomas. These ideas are concretized in the following reform tasks: to prepare specialists with higher education for further independent continuous self-education, to equip them with methods of theoretical thinking and scientific knowledge; to teach them to navigate in the flow of information that increases the rate of development; to educate the need for further self-education and professional self-improvement.

While integrating into the European and world educational space, Ukraine focuses on creating a modern system of continuous education. There is a search for optimal purposes, grounds of study content, models, arrangement forms, and methods

of academic work for the education of all types. The experience of those countries, which have already undergone the reform in higher education, Germany in particular, is valuable for Ukraine.

Familiarity with the current trends in the development of musical education in Germany gives us the possibility to have a fresh look at the modern state and prospects of musical education in Ukraine. While preserving the most valuable traditions, we have to borrow positive best practices that have matured in the depth of the foreign school and show the possibility of variable and flexible solutions to current problems of musical education given the change in the social and cultural situation in modern society and Ukrainian higher school. Therefore, we see, as the perspective one, the use of FRG experience in practical activity of higher educational institutions in Ukraine and the study of the effectiveness of such process by creating the educational institutions of new types, variable study programs with plans and by implementing the new content and technologies of education, etc. The world tendencies of pedagogical education development are becoming important. Hence, the comparative and pedagogic research of higher musical education systems in Western European states (and in FRG in particular), shall be relevant and is conditioned by the need to find new paradigms in professional training in the system of Ukrainian music education.

The work performed is promising in terms of further research, which is engaging the analysis of Ukrainian-German cultural and political relations to adopt the experience, to improve the system of national musical education, considering the best achievements of the German foreign policy mechanism.

Keywords: culture, state cultural policy, music policy, system, professional music education of FRG.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України та наукових виданнях інших держав:

1. Олійник А. Музична освіта як компонент сучасної культурної політики *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство* / [за ред. О. Смоляка]. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, № 2, 2017. Вип. 37. С. 19–28.
2. Oliynyk Alina. Gegenwärtige Politik der Bundesländer Deutschlands im Bereich der musikalischen Hochschulausbildung. *The European Journal of Arts*. Vienna: Premier Publishing, 2018. № 1. P. 35–44.
3. Олійник А. Особливості структури вищої музичної освіти сучасної Німеччини. *Культура і сучасність: альманах*. Київ: Міленіум, 2018. № 1. С. 310–314.
4. Олійник А. Тенденції розвитку музичної освіти сучасної Німеччини крізь призму культурної політики. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб. Вип. 31 (“Культурологія”)*. Рівне: РДГУ, 2019. С. 140–146.
5. Олійник А. Напрями музичної політики Німецької музичної ради. *World Science*. Warsaw, Poland: RS Global. 2020. № 3 (55), Vol. 4. С. 30–34.

Статті в інших наукових виданнях та збірниках матеріалів конференцій:

6. Олійник А. Особливості культурної політики федеральних земель Німеччини. *Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України XXI століття: зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 25–26 квітня 2017 р. К. : НАКККиМ, 2017. С. 127–129.*

7. Олійник А. Проблеми музичної освіти в теоретичних студіях українських науковців. *Культурно-мистецькі обрії'2017*: зб. наук. праць / за заг. ред. К. І. Станіславської. К. : НАКККиМ, 2017. С. 169–171.
8. Олійник А. До проблеми філософського виміру мистецької освіти. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: зб. матеріалів всеукраїнської наук.-теор. конференції молодих учених, м. Харків, 18–19 квітня 2019 р. С. 119–120.
9. Олійник А. Міжнародна співпраця Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського з навчальними закладами Німеччини як фактор культурної політики. *Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях*: тези доповідей третьої міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 7–8 листопада 2019 р. С. 115–117.
10. Олійник А. Сучасні парадигми філософського виміру музичної освіти. Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2019 рік. ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, м. Івано-Франківськ, 6–8 квітня 2020 року. С. 344–345.
11. Олійник А. Інституалізація музичної освіти в сучасній Німеччині. *Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології*: тези II міжнародної наукової конференції (11–12 листопада 2020 р.) / Національна академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, Інститут культурології НАМ України, Зеленогурський університет (Польща). Київ, 2020. С. 99–101.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ КУЛЬТУРИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ.....	26
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	26
1.2. Культурна політика та музична освіта як сучасна наукова проблематика.....	41
РОЗДІЛ 2 КУЛЬТУРНА ТА МУЗИЧНА ПОЛІТИКА СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ.....	66
2.1. Державні засади Німеччини у сфері культури	66
2.2. Культурна політика Федеративної Республіки Німеччини та її музичний сегмент.....	93
2.3. Сфера вищої музичної освіти у федеральних землях Німеччини.....	102
2.4. Культурна та музична політика федеральної землі Баден-Вюртемберг.....	114
РОЗДІЛ 3 ФАХОВА МУЗИЧНА ОСВІТА В НІМЕЧЧИНІ ЯК КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	137
3.1. Реформування фахової музичної освіти другої половини ХХ – початку ХХІ ст. як елемент стратегії культурного розвитку країни.....	137
3.2. Інституційна структурованість музичної освіти Німеччини.....	161
3.3. Тенденції розвитку музичного фаху в сучасній ФРН.....	168
ВИСНОВКИ.....	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	186

ДОДАТКИ.....	209
Додаток А. Список праць здобувача за темою дисертації. Відомості про апробацію результатів дисертації.....	210
Додаток Б. Регіональні асоціації музичних шкіл ФРН та їх офіси.....	214
Додаток В. Спеціальні музичні освітні навчальні заклади Німеччини.....	221
Додаток Д. Список музичних спілок та організацій Німеччини.....	227
Додаток Е. Державні витрати ФРН (основні кошти) на культуру.....	232
Додаток Ж. Викладачі і учні державних музичних шкіл (поділ за землями та віком) станом на 2017 рік.....	235
Додаток К. Культурні видатки федеральних, державних та місцевих органів влади ФРН 2001–2009 рр.....	236
Додаток Л. Вища школа музики і театру в м. Росток. План лекцій зимового семестру 2016/2017 НМТ Rostock.....	240
Додаток М. Музична школа для молоді м. Кюльсгайм Баден-Вюртемберга...	256
Додаток Н. Типи закладів вищої освіти в Німеччині.....	258

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АПОЄ – Асоціація педагогічної освіти в Європі
- ДАК – Державна атестаційна комісія
- ЄМП – Європейський Мовний Портфель
- ЄПВО – Європейський простір вищої освіти
- ЄС – Європейський Союз
- ЗВО – заклад вищої освіти
- ЗКОП – зовнішня культурна й освітня політика
- ЗМІ – засоби масової інформації
- ЗНО – зовнішнє незалежне оцінювання
- ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології
- МЗС – Міністерство закордонних справ
- МКФ – Міжнародний кінофестиваль
- МОН – Міністерство освіти і науки
- МРН – Музична Рада Німеччини (DMR – Deutsches Musikrat)
- НЗ – навчальний заклад
- НСВШ – Німецька спілка вищої школи
- НТС – науково-технічне співробітництво
- НТФ – навчально-тренувальні фірми
- ПАД – Педагогічна служба обміну (Pädagogischer Austausch dienst)
- ПКУ – підвищення кваліфікації учителів
- ПТНЗ – професійно-технічні навчальні заклади
- ПТО – професійно-технічна освіта
- РЄ – Рада Європи
- РКС – Рада з культурного співробітництва
- РНПЦ – регіональні навчально-практичні центри
- ТДК – Товариство ім. Карла Дуйсберга (Carl Duisberg Gesellschaft)
- УВУ – Український вільний університет
- ФГЗ – Фонд ім. Г. Зайделя

ФМОН ФРН – Федеральне Міністерство освіти та досліджень ФРН
(Bundesministerium für Bildung und Forschung)

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

ЦДАВО України – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

BKM – Bundesregierung für Kultur und Medien (Федеральний уряд з питань культури та засобів масової інформації)

BW – Baden-Württemberg Баден-Вюрттемберг (федеральна земля)

BDFM – Bundesverband der Freien Musikschulen (Федеральна асоціація вільних музичних шкіл)

BFSM – Berufsfachschule für Musik (професійне музичне училище)

BIBB – Bundesinstitut für Berufsbildung (Федеральний інститут професійної освіти)

BMBF – Bundesministerium für Bildung und Forschung (Федеральне міністерство освіти та науки)

BMU – Bundesverband Musikunterricht (Федеральна асоціація уроків музики)

DAAD – Deutsches Akademischen Austausch dienst (Німецька академічна служба обміну)

DFG – Deutsche Forschungs Gemeinschaft (Німецьке науково-дослідне товариство)

das JIB Jazz-Institut Berlin – Інститут джазу (Берлін)

das KSI Das Kurt-Singer-Institut für Musikphysiologie und Musikergesundheit
(Інститут музичної фізіології та здоров'я музикантів ім. Курта Зінгера)

die DOV – deutsche Orchestervereinigung (німецька асоціація оркестрів)

ECTS – Європейська кредитно-трансферна система оцінок

EDIT – Європейський вимір у освіті вчителів

EMP – elementare Musikpädagogik (елементарна музична педагогіка)

EMU – Europäische Musikschulunion (Європейський союз музичних шкіл)

- ENQA – Європейська мережа забезпечення якості
- ERASMUS – Програма з обміну студентами між ВНЗ країн ЄС
- ESIB – Національний союз студентів Європи
- EU – Європейський Союз
- GG (Grundgesetz) – Основний закон
- GIZ – Німецьке товариство з міжнародної співпраці
- GTZ – Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (Німецьке товариство технічного співробітництва)
- HDMK Stuttgart – Hochschule für Musik und darstellende Kunst Stuttgart (Академія музики і образотворчого мистецтва у Штутгарті)
- HRK – Hochschulrektorenkonferenz (конференція ректорів ВНЗ)
- InWEnt – Internationale Weiterbildung und Entwicklung (Товариство міжнародного підвищення кваліфікації та розвитку)
- ISIC – Міжнародна картка студента
- IREX – Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів
- ITT – Базова підготовка учителя
- KMK – Kultusministerkonferenz (конференція міністрів культури)
- KSK – Künstlersozialkasse (фонд соціального страхування художників)
- LWR – Laufenden Wirtschaftsrechnungen (поточні економічні рахунки)
- LINGUA – Міжнародна програма з мовної підготовки
- LLL – Навчання впродовж життя
- MIZ – Deutsches Musikinformationszentrum (німецький музичний інформаційний центр)
- OECD – Рада з економічного співробітництва та розвитку
- PISA – Програма міжнародного оцінювання досягнень учнів
- RMK – Rektorenkonferenz der deutschen Musikhochschulen (Ректорська конференція німецьких музичних ВНЗ)
- SOCRATES – Програма з обміну студентами та викладачами між ВНЗ країн ЄС
- TEMPUS – Програма сприяння розвитку систем освіти країн Східної Європи

VdM – der Verband deutscher Musikschulen (Асоціація німецьких музичних шкіл)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Інтеграція України у світовий культурний простір відкрила можливість більш глибокого ознайомлення з досягненнями інших національних культур, зокрема німецької. Дослідження розмаїття культурно-мистецького життя та освіти сучасної Німеччини – однієї з найбільш економічно розвинутих західноєвропейських країн – є сьогодні актуальним з кількох причин. З огляду на багатовіковий плідний розвиток музично-культурних традицій Німеччини її по праву називають країною музики. Сьогодні її музично-культурна інфраструктура настільки розгалужена та гуманістично спрямована, що викликає захоплення і є прикладом для наслідування. Кожен німецький громадянин незалежно від віку, статі, національної, релігійної або партійної належності, матеріальних статків, стану здоров'я тощо має не тільки право на вільний індивідуальний вибір видів взаємодії зі світом музичного мистецтва, а й реальні можливості для задоволення своїх естетичних потреб, які забезпечуються продуманою культурною політикою. Ця країна є значним експортером освітніх послуг і щорічно збільшує кількість студентів завдяки залученню значної частки іноземних студентів. Німецькі музичні заклади вищої освіти є інтернаціональними, оскільки в них навчаються студенти майже з 50-и країн світу. В основному це пов'язано з добре розвиненою системою професійної освіти, зокрема музичної. Розмаїття культурно-мистецького життя в Німеччині та стан розвитку музичної освіти цієї країни сьогодні є прикладом для наслідування.

Актуальність дослідження визначається також українськими реаліями: необхідністю докорінних змін у системі української музичної освіти та усвідомленням її важливої ролі у формуванні гармонійно розвиненої особистості; пошуком шляхів реформування фахової музичної освіти в Україні у нових соціальних умовах, що має здійснюватися з урахуванням і використанням досвіду зарубіжних країн, зокрема Німеччини, де музична освіта є важливою складовою культурної політики країни; завданнями інтегрування нашої держави у світовий культурний простір, що вимагає професійної

підготовки конкурентоспроможних кадрів; необхідністю розширення теоретико-методологічного обґрунтування подальшого розвитку професійної музичної освіти в Україні; необхідністю збагачення форм організації професійного навчання кваліфікованих педагогів з урахуванням досягнень Німеччини у цій сфері.

Незважаючи на наявність ряду досліджень, присвячених вивченню досвіду Німеччини у розбудові системи музичної освіти, зокрема українських (Н. Абашкіна [1–4], М. Білозерова [9], Л. Волинець [14], Н. Мелінчук [62], Т. Настич [66], І. Сташевська [97–102], В. Штефуца [119] та ін.) та зарубіжних науковців (В. Блінов [10], Х. Геймер та Р. Геймер [22], Т. Гетц, С. Паєрш, М. Лютге [23], Г. Камалової та О. Новгородової [39], О. Сухової [104; 105]), питання музичної освіти як структуроутворюючого компонента культурної політики сучасної Німеччини залишається відкритим.

Реформування системи музичної освіти в Україні як учасниці Болонського процесу, переосмислення культурної політики держави в цьому напрямі, необхідність розширення теоретико-методологічної бази вітчизняної культурології, недостатня розробка й вивченість зарубіжного досвіду музичної освіти як елемента культурної політики *актуалізували* наше дослідження і зумовили вибір теми дисертації – “Музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної Німеччини”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Вона є частиною науково-дослідної теми “Актуальні питання культурології: теорія та історія культури” (державний реєстраційний номер 0117U004571). Тему дисертації затверджено 01 листопада 2016 р. (протокол № 10) на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Мета дослідження – комплексне висвітлення ролі музичної освіти як компонента культурної політики сучасної Німеччини.

Досягнення зазначеної мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розкрити основні пріоритети культурної політики та фахової музичної освіти Німеччини в умовах світових інтеграційних процесів;
- на основі аналізу наукових джерел та практичної діяльності едукативних інституцій систематизувати структуру фахової музичної освіти сучасної ФРН;
- окреслити загальні та провідні тенденції розвитку цього сегмента освіти в Німеччині на сучасному етапі;
- виявити прогностичні можливості використання німецького досвіду фахової музичної освіти в культурній політиці України.

Об'єкт дослідження – система фахової музичної освіти в Німеччині ХХ – початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної Німеччини.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють кінець ХХ – початок ХХІ століття. Вибір історичного періоду мотивується тим, що саме в цей час відбувається об'єднання Німеччини (ФРН і НДР), що сприяло розвитку країни і розбудові нової культурної політики.

Методи дослідження. Для досягнення мети і реалізації поставлених завдань у дисертації використано *міждисциплінарний, конкретно-історичний та культурологічний підходи*, які допомагають розглянути професійну музичну освіту в Німеччині в динаміці, та такі загальнонаукові **методи**: *джерелознавчий та емпірико-теоретичний* – для дослідження та аналізу фактичної джерельної бази дослідження (включає аналіз, синтез, дедукцію, індукцію, аналогію, метод порівняння, ототожнення); *соціокультурний та ретроспективно-еволюційний* – для відтворення еволюції процесу культурної політики країни у сфері музичної освіти; *історіографічного й теоретичного аналізу* наукової літератури – для з'ясування особливостей розвитку базового понятійного апарату та основних концепцій музичної освіти Німеччини; *систематизації та узагальнення* – для з'ясування провідних теоретичних ідей у галузі професійної музичної освіти в Німеччині, відтворення цілісної концепції розвитку системи німецької музичної

освіти та формулювання основних висновків; *зіставлення та порівняльного (компаративного) аналізу* – для з’ясування спільних та відмінних рис у системі професійної музичної освіти Німеччини й України; *класифікації та систематизації* – для узагальнення законодавчих, нормативно-правових документів, що є базовими в реалізації державної культурної політики Німеччини.

Наукова новизна одержаних результатів визначається її метою, комплексом поставлених для виконання дослідницьких завдань, предметом дослідження. У дисертації *вперше*:

- цілісно досліджено систему фахової музичної освіти в Німеччині в контексті культурної політики держави;
- розкрито концептуальні засади державної культурної політики Німеччини у сфері фахової музичної освіти, методи та механізми державного управління розвитком національної культури в сучасних умовах;
- на підставі аналізу джерел визначено основні тенденції розвитку та розкрито еволюційну сутність німецької фахової музичної освіти;
- в українську культурологію введено невідомі раніше теоретичні положення щодо культурної політики сучасної Німеччини у сфері фахової музичної освіти;
- до наукового обігу *введено нове поняття* “музична політика”;
запропоновано новий погляд;
- на шляхи вдосконалення культурної політики у сфері фахової музичної освіти на сучасному етапі розвитку України.

Особистий внесок здобувача полягає в розв’язанні важливого наукового завдання культурології – розробці сучасного культурологічного бачення фахової музичної освіти як структуротворчого компонента культурної політики сучасної Німеччини. Дисертація є самостійною роботою, здійсненою в галузі культурології. Висновки та узагальнення зроблені автором самостійно.

Практичне значення дослідження полягає у:

1) збагаченні сучасної української культурології новими підходами в оцінці культурної політики держави у сфері фахової музичної освіти; забезпеченні фактологічного ареалу сучасної культурології; можливості врахування його в подальших наукових дослідженнях культурологічного спрямування, а також у суміжних галузях (мистецтвознавстві, педагогіці) як моделі для аналізу компонентів культурної політики;

2) використанні його положень та висновків у формуванні й наповненості українського освітянського середовища на шляху реформування та євроінтеграції;

3) створенні фактажу для аналітичних довідок і звітів для органів державної влади України, відповідних міністерств з метою активізації культурної політики;

4) використанні його в навчально-методичній роботі з написання підручників, посібників, підготовці курсів лекцій з культурології у закладах вищої освіти, зокрема з “Теорії та історії світової культури”, “Музичної соціології”, “Менеджменту соціокультурної діяльності”.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження упродовж 2016–2020 років оприлюднено у формі доповідей та обговорено на *восьми міжнародних* (III Міжнародній науково-практичній конференції “Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття”, 30–31 березня 2017 р., м. Київ, Київський університет ім. Бориса Грінченка; VI Міжнародній науково-творчій конференції “Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України XXI століття”, 25–26 квітня 2017 р., м. Одеса – Київ – Варшава; IV Міжнародній науково-практичній конференції “Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття”, 12 квітня 2018 р., м. Київ, Київський університет ім. Бориса Грінченка; XVI Міжнародній науково-практичній конференції “Культурні домінанти в реаліях XXI століття”, 15–16 листопада 2018 р., м. Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет; V Міжнародній науково-практичній конференції “Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття”, 4

квітня 2019 р., м. Київ, Київський університет ім. Бориса Грінченка; III Міжнародній науково-практичній конференції “Україна. Європа, світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях”, 7–8 листопада 2019 р., м. Київ, Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського; XV Міжнародній науково-практичній конференції “Європейський культурний простір і українські перспективи”, 14–15 листопада 2019 р., м. Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет; II Міжнародній науковій конференції “Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології”, 11–12 листопада 2020 р., м. Київ, Національна академія мистецтв України), на одній *всеукраїнській науково-теоретичній конференції* (“Культура та інформаційне суспільство XXI століття”, 18–19 квітня 2019 р., м. Харків, Харківська державна академія культури, Національна академія мистецтв України) та на *щорічних звітних науково-практичних конференціях* викладачів та аспірантів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, 2016–2020 рр.) під час навчання в аспірантурі.

Публікації. Основні положення роботи висвітлено в одинадцяти одноосібних публікаціях, три з яких – у наукових фахових виданнях України, дві – у наукових зарубіжних періодичних виданнях, шість – в інших наукових виданнях та збірниках матеріалів конференцій.

Структура і обсяг дисертації обумовлені проблематикою, метою та комплексом завдань наукового дослідження. Дисертаційна робота складається з анотації (українською та англійською мовами) зі списком публікацій за темою дисертації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів (8 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (207 позицій), додатків, до яких включено список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації. Загальний обсяг дисертації – 259 с. Основний текст складає 185 с.

РОЗДІЛ 1

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ КУЛЬТУРИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

1.1. Історіографія та джерельна база дослідження

В умовах глобалізаційних процесів сьогодення та духовної кризи суспільства роль культури та освіти, зокрема музичної, зростає. Тому музична освіта кінця XX – початку XXI ст. перебуває в центрі наукових досліджень провідних українських та зарубіжних вчених. Їх особливу увагу привертають освітні процеси музичної сфери в контексті культурної політики Німеччини.

Аналіз матеріалів та джерел, які стосуються проблематики дисертації, представляє широке коло наукових досліджень державної культурної політики та музичної освіти на перетині багатьох дисциплін: філософії, соціології, культурології, педагогіки, мистецтвознавства та музикознавства.

Історіографію фахової музичної освіти як структуротворчого компонента культурної політики сучасної Німеччини можна представити кількома тематичними напрямками.

Насамперед це питання **реформування системи освіти Німеччини, зокрема музичної**, дослідженням яких займається Інна Сташевська [99; 102]. Її увагу привертають проблеми масової форми цієї освіти в країні впродовж другої половини XX ст. Аналізуючи основні детермінанти й результати музично-освітньої реформи у ФРН кінця 1960-х – середини 1970-х років, учена виокремлює позитивні й негативні наслідки музично-освітньої курикулум-реформи. Так, суттєвими її досягненнями авторка визначила такі, як: інтенсифікація музично-педагогічного дослідження та становлення музичної педагогіки як автономної наукової галузі; початок процесу зближення теорії з практикою через відповідні нормативні документи, підручники та підготовку фахово-педагогічних кадрів; подолання глибокого протиріччя шкільної музичної освіти, що полягало в тотальній соціальній нерівноправності школярів народних

шкіл та гімназій, визнання антидемократичним та реальне скасування принципу “мистецтво для гімназистів, народна музика – для учнів народних шкіл”; зміщення акценту в цілеполяганні цієї освіти з колективного і національного виховання засобами музичної освіти на виховання індивідуума засобами різних проявів цього виду мистецтва; розширення цілей музичної освіти в культурному, психологічному, соціологічному та політичному аспектах; звільнення її змісту від впливу музично-іраціональної парадигми; реальна заміна монополії пісні і співу на баланс слухання музики, музичної продукції, репродукції, інтерпретації та рефлексії; забезпечення протягом 1970-х років більшої кількості загальноосвітніх шкіл кваліфікованими фахово-педагогічними кадрами; підготовка вперше за всю історію музичної педагогіки на німецьких землях науково обгрунтованих нормативних документів (навчальних планів і директив) з музично-освітніх дисциплін, перших навчальних планів для музичних шкіл; інтеграція дошкільного музичного виховання в освітню систему ФРН; підготовка вперше в історії німецької музичної педагогіки навчально-методичної літератури для залучення до музики дітей віком від двох років. Головні недоліки реформи, на думку Інни Сташевської, – дисбаланс раціонального й емоційного аспектів музичного навчання та нівелювання саме мистецького значення музики в процесі масової музичної освіти [99].

Торкаючись питання системи вищої музичної освіти ФРН у контексті євроінтеграційних процесів, Інна Сташевська розкриває її інституційну структуру, провідні тенденції розвитку й принципи організації музичної освіти в закладах вищої освіти країни в умовах поступової трансформації німецької вищої школи згідно з загальноєвропейськими стандартами, висвітлює специфіку фахової підготовки майбутніх музикантів за мистецьким, педагогічним та науковим напрямками, виявляє традиційні й інноваційні форми навчально-виховної роботи, які застосовують у закладах вищої освіти Німеччини в процесі професійної музичної підготовки, а також визначає ключові кваліфікації (академічні ступені), які можуть бути отримані в німецьких університетах на рівнях базової, повної та післядипломної музичної освіти [102].

Сучасну модель університетської освіти Німеччини, яка сформувалась в умовах складних політичних (період НДР та ФРН, Об'єднання Німеччини) та соціально-економічних подій, представлено у статті Н. Мелінчук. Автор наголошує, що особливістю сучасної вищої освіти Німеччини є те, що університети мають автономію та широкі повноваження [62, с. 15].

Тетяна Настич та Наталія Негребецька розглядають основні сучасні тенденції розвитку вищої освіти в європейських країнах [66; 67].

Так, Тетяна Настич, здійснюючи порівняльний аналіз сучасних тенденцій вищої освіти в Німеччині, Польщі та Україні, приходить до висновку, що відмінності поточного стану системи освіти України від розвинутих країн полягають у значно нижчих абсолютних показниках фінансування; тенденцією показника сучасного рівня розвитку систем освіти у країнах світу виступає ускладнення механізму фінансування, зближення, набуття спільних рис між державним і приватним секторами, розширення різних джерел фінансування на кожному рівні освіти. “В Німеччині та Польщі сформувалася система вищої освіти, яка охоплює вищі навчальні заклади державної форми власності, а також діяльність яких спрямована на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів у відповідності до потреб економіки країни” [66, с. 164].

Наталія Негребецька, аналізуючи розвиток вищої педагогічної освіти країн Західної Європи кінця XX ст., зокрема Англії, Франції та Німеччини, виокремлює такі її тенденції: “обумовленість інтернаціональної уніфікації систем, структур і змісту педагогічної освіти об'єктивною необхідністю створення єдиного європейського освітнього простору; гуманізація, гуманітаризація професійної підготовки майбутнього вчителя у зв'язку з гуманістичною переорієнтацією суспільної свідомості на світовому рівні; створення сучасної системи професійного добору майбутніх педагогів як основа для формування конкурентоздатних спеціалістів з високим рівнем професіоналізму; функціонування і розвиток існуючої системи неперервної (післядипломної) педагогічної освіти як умова постійного підвищення рівня професіоналізму педагогів”[67].

Шляхи *впровадження Болонської реформи* до системи університетської освіти Німеччини в умовах реалізації цілей Болонського процесу окреслили Г. Бадах, А. Гаврилюк, О. Ігнатова, В. Брайнін і Р. Нойманн.

Так, Ганна Бадах розглядає перехід на двоступеневу систему навчання в Німеччині в умовах реалізації цілей Болонського процесу, який на рівні держав було започатковано 19 червня 1999 року в Болоньї (Італія) підписанням 29-ма міністрами освіти від імені своїх урядів документа, який назвали “Болонська декларація”.

Дослідниця підкреслює основні ідеї Болонського процесу: “1) прийняття та визнання спільної системи порівнюваних освітніх кваліфікацій та наукових ступенів, упровадження уніфікованого Додатка до диплома про вищу освіту; 2) введення двох етапів навчання – доступневого, або навчання до отримання першого ступеня (не менше 3 років), та післяступеневого, або навчання після отримання першого ступеня (1–2 роки магістерської програми); 3) упровадження системи трансферних кредитів – European Credit Transfer System (ECTS), що забезпечує перезалікову та накопичувальну функцію. <...>; 4) прийняття європейського стандарту оцінки знань та якості навчання (запровадження уніфікованих критеріїв, методів оцінки); 5) подолання перешкод, що заважають вільному руху студентів, стажерів, дослідників, викладачів у галузі освіти. <...>; 6) забезпечення працевлаштування випускників. <...>; 7) забезпечення привабливості європейської системи освіти та залучення до неї більшої кількості студентів із інших регіонів світу” [8].

Проаналізувавши проблему переходу на двоступеневу систему навчання в німецьких закладах вищої освіти, Ганна Бадах висновує: “Німеччина досить обережно реформує свою систему вищої освіти в контексті завдань Болонського процесу. У Німеччині існує чітка нормативно-законодавча база, на основі якої відбувається реформування системи вищої освіти країни в дусі Болонської декларації, також існує система державного фінансування Болонського процесу, створені відповідні соціально-політичні та економічні умови перебудови та розширення національної освітньої системи ” [8].

Підкреслюючи, що "...Німеччина є активним учасником євроінтеграційних процесів завдяки Болонському процесу, уможлиблюючи створення єдиного європейського простору вищої освіти" [21, с. 41], А. Гаврилюк вивчає основні нормативно-правові документи, які регулюють освітню політику класичних університетів Німеччини, визначає основні вектори академічної мобільності студентів та викладачів класичних університетів Німеччини.

Суголосним є дослідження О. Ігнатової, в якому підкреслюється, що "...у сучасних умовах головна увага в університетському процесі приділяється не інформативній стороні навчання, а формуванню у студентів творчого мислення, навчанню глибоко аналізувати факти, критично висловлюватись і постійно оновлювати знання. З урахуванням цих цілей в університетах Німеччини ведеться широка експериментальна робота. Нововведення в організації навчального процесу направлені на активізацію пізнавальної діяльності, посилення особистої зацікавленості студентів у набутті знань. Найбільший інтерес становлять міждисциплінарні семінари, семінари, що проводяться під керівництвом студентів, а також форми групової роботи, позааудиторні заняття: складання проєктів з елементами наукового дослідження, участь у розробленні реальних проєктів на замовлення федеральних і земельних міністерств" [38, с 65].

Розглядаючи тенденції розвитку і реформ освіти у світі, Геннадій Ткач, Володимир Філіппов та Віктор Чистохвалов засвідчують, що масштабні перетворення, які здійснюються в рамках програм модернізації або реформ освіти, як правило, не обмежуються одним напрямом, а зачіпають фактично всі аспекти освітньої діяльності: цільові установки і зміст освіти, її організаційні та управлінські структури, методи і технології навчання, джерела і механізми фінансування, умови і форми міжнародної освітньої співпраці [108].

У дослідженні про музично-педагогічну освіту в Німеччині і Болонський процес В. Брайнін і Р. Нойманн привертають увагу до термінології, історії педагогічного процесу, структури підготовки вчителя. Вони наводять перелік

обов'язкових предметів в музично-педагогічній освіті країни: інструмент (основний і додатковий), фортепіано, спів, ударні, гітара, “необхідна для школи” гра на фортепіано (Schulpraktisches Klavierspiel) – практика підбирання на слух, створення акомпанементу, читка з листа нескладної літератури, імпровізація/генерал-бас/читка партитур (німецька аббревіатура – GPI), хор, джазовий хор, класичний камерний ансамбль (або участь в джаз-, рок- або поп-групі), теорія музики, розвиток слуху (Gehörbildung – не те ж, що «російське сольфеджіо», але лише частина його), аналіз форм, музикознавство (Musikwissenschaft) – включає в себе знання історії музики, уміння написати критичну статтю, уміння підготувати виставку і/або конференцію, організувати соціологічні дослідження, присвячені функціонуванню і сприйняттю музики, музична педагогіка [13]. Порівняння цього переліку з аналогічним в Україні свідчить про те, що наша музично-педагогічна освіта потребує розширення предметів і збільшення компетентностей випусників українських мистецьких закладів вищої освіти.

Другим тематичним напрямом історіографії музичної освіти як структуротворчого компонента культурної політики сучасної Німеччини є питання змісту та структури освіти в цій країні, підготовка кадрів, розвиток музично-педагогічної думки.

Так, вивчаючи проблеми системи освіти Німеччини, Олена Кананикіна підкреслює, що розподіл компетенції між федерацією і землями здійснюється, виходячи з юридичного і фактичного розмежування їх законодавчих, виконавчих, судових і фінансово-бюджетних повноважень. Основний закон (конституція) Німеччини від 23 травня 1949 року виокремлював виконання землями федеральних законів як своїх власних і виконання їх “за дорученням” федерації. Як відзначалося в спеціальній юридичній літературі, в 1950–ті рр. “центр ваги в законодавстві перенесено на федерацію, а центр ваги виконання федеральних законів і управління загалом знаходиться в землях”. Складовою частиною загальної системи управління були комунальні органи, які зберігали “незначні елементи автономії” [40, с. 100].

Системі фахової підготовки вчителя в Німеччині (тенденції становлення та розвитку) присвячена стаття Н. Махині, в якій дослідниця виокремлює два основні критерії успішного опанування професією і формування творчої особистості випускника вищої педагогічної школи Німеччини – науково-дослідна робота і практична діяльність: “Головні завдання науково-дослідної діяльності майбутніх учителів полягають в: умінні чітко аналізувати наукову інформацію; індивідуальній і колективній науково-дослідній роботі, спрямованій на формування нових знань. На особливу увагу заслуговує досвід практичної підготовки майбутніх учителів. Відомий девіз «Нічого в науці, що не стосується практики, нічого у практиці, що не обґрунтовано наукою» успішно реалізується у педагогічних закладах вищої освіти Німеччини. У підготовці майбутніх німецьких учителів розрізняють два основних види практики: шкільна практика, яка передбачає отримання першого власного досвіду у школі з позицій професійної діяльності вчителя; «дидактична практика», що забезпечує зв’язок теорії і практики з акцентом на специфічне професійне навчання” [60].

Вивчаючи зарубіжний досвід неперервної фахової підготовки вчителів музики, Ольга Олексюк та Наталія Попович відзначають, що в Німеччині “...університети відповідають за теоретичну частину підготовки майбутнього вчителя, а місцеві органи народної освіти і школи – за практичну. Тут відкрито велику кількість професійних вищих шкіл (Fachhochschule) на зразок спеціалізованих вишів, у яких реалізується базова підготовка професійних кадрів (перша вища освіта) для різних галузей соціальної сфери. Проте в Німеччині пріоритетною є університетська освіта. Значної популярності в країні набули програми підвищення кваліфікації, які варіюються за широким спектром спеціальностей. Характер підвищення кваліфікації з різних базових спеціальностей істотно відрізняється і відображається на можливостях побудови кар’єри” [72, с. 208].

Розглядаючи системи вищої освіти різних країн в контексті інтеграції в Європейський освітній простір, М. Білозерова підкреслює: “Вищі навчальні заклади в Німеччині є юридично незалежними установами з правом на

самоуправління. Вони мають повне право на визначення структури вищого навчального закладу, методів і змісту навчання, організації наукових досліджень” [9, с. 7].

Праці Неллі Абашкіної присвячені питанням розвитку професійної освіти в Німеччині – її гуманізації [1], педагогіки [3], принципам розвитку [2; 4]. В них розкрито історію становлення і розвитку професійної освіти в Німеччині у контексті філософських, соціологічних та педагогічних ідей кінця XIX–XX ст. як окремої галузі освіти, що має свої зміст, форми організації, принципи та закономірності розвитку, які інтегруються в єдину систему безперервної професійної освіти [4, с. 11]. Вчена підкреслює важливість використання німецького досвіду для реформування освіти в Україні.

Андрій Турчин на основі аналізу структури, змісту та форм організації підготовки вчителів професійної школи виявляє її особливості (формування ґрунтовної системи довузівської профорієнтації та професійного відбору в процесі навчання у закладах вищої освіти, багатоступеневість структури, диференціація та індивідуалізація навчання, інтеграція навчальних курсів, прагматичність, рефлексивність, дуальність місць навчання під час педагогічного стажування) [111, с. 4].

Увагу Інни Сташевської привертають проблеми музично-педагогічної думки в сучасній Німеччині. Вчена вважає, що “одним із провідних завдань музично-педагогічного дослідження у ФРН на межі тисячоліть стає формування культурно-антропологічних основ музичної освіти: дослідження сутності музики та її місця у внутрішньому та зовнішньому світі особистості, феномена музичного впливу та функціонального значення музичної освіти в різних галузях життєдіяльності людини й суспільства, природних музичних задатків людини та чинників їх розвитку” [101, с. 68].

Щодо структури вищої музичної освіти сучасної Німеччини, то, на наш погляд, вона потребує уточнення. Аналіз джерельної літератури свідчить, що це питання залишається актуальним і зумовлює необхідність поглибити і систематизувати накопичену інформацію.

Третім тематичним напрямом історіографії фахової музичної освіти як структуротворчого компонента культурної політики сучасної Німеччини є питання взаємодії вищої освіти і культури в умовах глобалізації, культурна політика.

Юзеф Нікольченко, підкреслюючи цю взаємодію, вважає, що “...вища освіта – найважливіший соціальний інститут трансляції культурних цінностей, норм, ідеалів, форма відтворення національно-культурного світу. Саме можливості вищої освіти зберігати і утверджувати ціннісні координати культурної системи дозволяють розглядати її не лише як соціальний інститут професійної підготовки, але і як ефективний інструмент геополітики і забезпечення духовної безпеки нації” [69, с. 78].

Аналізуючи особливості *культурної освіти* Німеччини (термін введений у 1970-му році), Макс Фукс наголошує: “...вирішальну роль в ній відіграють естетичні практики, традиційні художні форми: музика, література, танець, театр або образотворче мистецтво. Спектр можливих практик, звичайно, набагато ширший і передбачає, наприклад, ще ігрову або циркову педагогіку” [115]. Дослідник висновує, що культурна освіта – це звичайна освіта (в розумінні розвитку життєво корисних навичок), яка досягається культурно-педагогічними методами і відіграє важливу роль щонайменше у трьох політичних областях: в молодіжній політиці; в шкільній політиці і в культурній політиці. Підтримка установ культурної освіти зі сторони політики як на національному, так і на інтернаціональному рівні має три основні завдання: збереження культурної спадщини, підтримка сучасних діячів мистецтв і особливо в останні роки культурну освіту.

Досліджуючи проблеми реалізації культурної політики Європейського Союзу в контексті європейської інтеграції, Н. Яковенко та Т. Ковальчук справедливо висновують, що “...сьогодні культура без перебільшення виступає у ролі генератора багатьох економічних та суспільно-інтеграційних процесів. Вирішення проблем, які постали перед сучасним світом і Європою зокрема, багато у чому залежатимуть і від спільної європейської культури. Збільшення

ролі культурного фактора є наслідком потреб ЄС в самоідентифікації, адже культура не менше, ніж економіка, виконує функції інтеграції і визначає образ позиціонуючої себе у світі території, у цьому випадку – це Європейський Союз, інтеграційний процес більше не обмежується економічними та соціальними аспектами: мета полягає у тому, щоб закріпити почуття приналежності до єдиної спільноти. І роль культури у цьому процесі не лише визнається, але й активізується” [122, с. 50].

Питання взаємовпливів музичного мистецтва порушують у своїх дослідженнях Віолетта Дутчак [32; 142; 143], Ганна Карась [41–44; 165; 166], Ольга Фабрика-Процька [113; 146].

Віолетта Дутчак розглядає народно-інструментальне мистецтво на пограниччі України та країн Європи крізь призму традиції, інновацій та взаємовпливів [32], специфіку розвитку вищої академічної народно-інструментальної освіти [142], методологію дослідження українського мистецтва діаспори [143].

Ганна Карась, аналізуючи музичну культуру української діаспори, звертається до українсько-німецьких музичних зв’язків, зачіпає інтеграційно-комунікативні аспекти [41–44; 165; 166].

Ольга Фабрика-Процька, висвітлюючи народну музичну культуру українського порубіжжя, торкається проблем традицій, трансформацій та ідентифікацій [113; 146].

Четвертим тематичним напрямом історіографії музичної освіти як структуротворчого компонента культурної політики сучасної Німеччини є питання особливостей мистецької, у т. ч. музичної, освіти.

Евальд Бернінг, ґрунтовно досліджуючи діяльність фахових музичних закладів Баварії початку ХХ ст., підкреслює, що в музичних академіях (консерваторіях та музичних інститутах) в останні роки відбулися серйозні організаційні зміни і станом на липень 2002 року в Баварії існували такі типи цих закладів: вищий музичний інститут м. Нюрнберг-Аугсбурга; вищий інститут музики та театру м. Мюнхена; вищий музичний інститут м. Вюрцбурга; інститут

протестантської церковної музики в м. Байройті; інститут католицької церковної музики та музичної педагогіки м. Регенсбурга; фахова музична академія “Консерваторія ім. Ріхарда Штрауса” в Мюнхені [132, с. 2]. Зміни торкнулися і професійних музичних училищ, які є в кожному із семи районів Баварії [132, с. 3]. У дослідженні Евальда Бернінга представлені статистичні відомості, результати опитувань, соціологічні узагальнення щодо них.

Висвітлюючи стан розвитку освіти й культури в сучасній Німеччині, О. Дмитренко зупиняється на розгалуженій системі освіти, питаннях специфіки навчання у середніх навчальних закладах країни та закладах вищої освіти, навчанні студентів-іноземців. Окрему увагу автор приділяє проблемі розвитку мистецтва, літератури, музики, театру, організації дозвілля, святкуванню національних та релігійних свят тощо [26]. Однак ця праця має доволі описовий характер, не торкається глибинних процесів музичної освіти.

Аналізуючи систему підготовки вчителів у Німеччині, Т. Кристопчук підкреслює, що вона “здійснюється у вищих педагогічних школах, у вищих навчальних закладах технічного, спортивного, музичного профілю, в університетах, академіях мистецтва; система категорій учителів у німецькій освітній системі виглядає таким чином: вчителі дошкільних закладів і основних шкіл; вчителі початкових класів середньої школи; вчителі старших класів середньої школи; вчителі гімназій, реальної, професійної шкіл; професійна підготовка вчителів здійснюється за двома фазами, зокрема, теоретична фаза – Studium, практична фаза – Vorbereitungsdienst; у педагогічній підготовці вчителів переважає дві основні моделі: інтегрована модель та послідовна; серед форм післядипломної освіти вчителів у Німеччині виділяють: літні студії для випускників середніх шкіл; літні студії для 2-річних випускників вчителівських студій, літні студії для I ступеня (циклу) навчання для випускників 3-річних студій в університетах і вищих педагогічних школах; спеціальні студії; студії та іспити екстернату та індивідуальні заняття” [53].

Різноманітним питанням музичної освіти в цій країні присвячені численні праці Інни Сташевської. Досліджуючи проблеми музичного виховання дітей

дошкільного віку в Німеччині другої половини ХХ століття, авторка аналізує численні джерела з історії, теорії й практики музичної педагогіки, визначає основні тенденції розвитку та розкриває еволюційну сутність німецького дошкільного музичного виховання, узагальнює теоретичні та практичні надбання дошкільної музичної педагогіки Німеччини [97].

Провідним тенденціям розвитку масової музичної освіти Німеччини на межі тисячоліть присвячена стаття Інни Сташевської [100]. Розглянувши особливості організації музично-освітнього процесу в німецьких загальноосвітніх школах та позашкільних навчальних закладах, дослідниця визначає основні функції масової музичної освіти в сучасному німецькому суспільстві та класифікує їх у таких перспективах: “1) особистісно-формувальна (сприяння всебічному гармонійному розвитку особистості в когнітивній, емоційній, психічній, фізичній, морально-естетичній, соціальній та творчій сферах, сприяння процесу самоідентифікації та самореалізації індивідуума); 2) естетично-виховна (формування естетичної культури особистості: почуття прекрасного, естетичних інтересів, смаку, ціннісних орієнтацій у сфері мистецтва); 3) музично-іманентна (формування музичної культури особистості); 4) культурно-інтегративна (виховання відкритості та емпатії до проявів різних культур); 5) соціально-інтегративна (сприяння соціальній адаптації, розвитку навичок міжособистісної комунікації та кооперації особистості, інтеграції й гуманізації суспільства)” [100].

Аналізуючи функціонування німецьких комунальних музичних шкіл, Інна Сташевська вказує на такі їх характерні ознаки, як: “широкий спектр музично-освітніх пропозицій; відсутність вікового обмеження учнівського контингенту; відкритість до різних музично-стильових напрямів: фольклору, класики, джазу, танцювальної музики, рок- і поп-музики тощо; соціальна спрямованість (спеціальні пропозиції для людей із психічними й фізичними вадами, іноземних громадян, людей похилого віку тощо); відкритість до інших мистецтв (танцю, живопису, театру та ін.); активність у місцевому музичному житті; кооперація з іншими навчально-виховними та культурними закладами” [98, с. 109].

Проблеми музичної освіти, зокрема тенденції розвитку загальної мистецької освіти в країнах Європейського Союзу, в тому числі у Німеччині, досліджували Людмила Волинець, Гульнур Камалова та Олена Новгородова [39].

Вивчаючи тенденції розвитку загальної мистецької освіти в країнах Європейського Союзу, Людмила Волинець зупиняється на інноваційній політиці Німеччини, зважаючи на ті динамічні процеси, якими позначена загальна мистецька освіта в цій країні. Як приклад, тут “...упродовж 2003–2005 років значний успіх мала ініціатива Культурної фундації німецьких земель «Діти до Олімпу». Цей проєкт було започатковано з метою поліпшення стану загальної освіти Німеччини як відповідь на незадовільні результати успішності німецьких учнів за діагностикою PISA. Восени 2005 року ця ініціатива набула широкого схвалення і переросла в міждисциплінарний проєкт «Навчання на основі практики». Під таким девізом відбувся і Європейський конгрес у Гамбурзі (вересень 2005 р.)” [14, с. 37].

Здійснюючи порівняльну характеристику музичної освіти в Німеччині, Великобританії та Росії, Гульнур Камалова та Олена Новгородова відзначають, що для підтримки її високого рівня держава розробила високорозвинену систему фінансування музики, до якої належать державне фінансування на всіх рівнях (федеральне, регіональне, муніципальне), приватні організації, фонди, пожертвування, членські внески, корпоративне спонсорство та ін. Окрім прямої фінансової підтримки музичної культури в державному секторі, парламент і уряд країни на федеральному і регіональному рівні може здійснювати вирішальний вплив на розвиток музичного життя через законодавство та адміністративні міри. Велике значення має робота Музичної Ради Німеччини, основне завдання якої – організація та фінансова підтримка національних конкурсів, фестивалів, майстер-класів з метою виявлення молодих талантів і їх подальшого просування [39, с. 97].

Ірина Сусідко аналізує історико-теоретичної освіти у закладах вищої освіти Німеччини, розглядає навчальні плани кількох з них. Це дозволило їй

виявити певні загальні тенденції у сучасній німецькій музичній педагогіці: “Насамперед кожен навчальний заклад має специфіку, а звідси – і свободу у формуванні навчального плану, набору дисциплін, у визначенні форм навчання. Однак є й певні спільні засади: по-перше, це фундаментальна історико-теоретична підготовка на всіх факультетах; по-друге, гнучке поєднання основних і факультативних дисциплін, спектр яких надзвичайно широкий <...> це й практикуми з новітньої музики, і композиція, імпровізація, і гра на історичних інструментах, і музична медицина, і менеджмент, і безліч допоміжних предметів (типу постава й рухи виконавця). Нарешті, відзначаю велику вагу педагогічних дисциплін у всіх без винятку ВНЗ, зумовлену високим статусом музичної педагогіки як спеціальності, яка забезпечує випускникові стабільне суспільне й матеріальне становище” [103, с. 41].

Однак, попри значну увагу вчених до різних аспектів проблематики вищої музичної освіти, у вітчизняному мистецтвознавстві бракує досліджень, присвячених аналізу тенденцій розвитку музичної освіти у високорозвинених європейських країнах, зокрема Німеччині, позитивний досвід якої міг би бути впровадженим у сучасну систему музичної освіти України. Наявний досвід цієї країни потребує додаткового аналізу процесів, які відбуваються в галузі музичної освіти й суттєво впливають на професійну підготовку музикантів-фахівців, а також залежно від обставин визначають стратегію та подальший розвиток мистецької освіти загалом.

Аналіз історіографії проблеми свідчить, що дослідження фахової музичної освіти як структуротворчого компонента культурної політики Німеччини не знайшли достатнього висвітлення у вітчизняній та зарубжній культурологічній науці, отож залишається актуальним і зумовлює необхідність поглибити і систематизувати накопичену інформацію.

Джерельну базу дослідження складають:

- офіційні документи і матеріали про культурну політику, розвиток музичної освіти в ФРН, зокрема закони, нормативні документи, рекомендації [112; 138; 150; 129] (Додаток Е, К), які засвідчують державне регулювання цього

сегмента гуманітаристики;

- статистичні відомості про мережу фахових музичних навчальних закладів у Німеччині, кількість викладачів та учнів в них (Додатки В, Ж) допомагають простежити тенденції розвитку музичної освіти;

- навчальні плани фахових музичних навчальних закладів у ФРН демонструють їх автономію і різноманітність підходів (Додаток Л);

- важливим джерельним матеріалом дослідження є відомості про регіональні асоціації музичних шкіл, музичні спілки та організації країни;

- наукові праці українських та зарубіжних філософів, культурологів, соціологів, педагогів-спеціалістів професійної освіти й педагогіки, зокрема музичної, слугують теоретичною базою для нашого дослідження.

Використання різноманітної довідково-енциклопедичної літератури Німеччини та України та відомостей з мережі Інтернет доповнило наше дослідження.

Підсумовуючи, відзначимо, що зібраний джерельний матеріал допоможе здійснити дослідження фахової музичної освіти як структуротворчого компонента культурної політики Німеччини.

Проведений історіографічний огляд засвідчує вагоме наукове та практичне значення розглянутих праць українських та зарубіжних учених, присвячених порушеній проблематиці. Проте, оскільки проаналізовані дослідження не розглядали фахову музичну освіту як структуротворчий компонент культурної політики Німеччини комплексно, це актуалізувало нашу зацікавленість окресленою темою. Згадані праці, незважаючи на їх важливість, не вичерпують усіх поставлених у нашому дослідженні наукових питань, звідси й усвідомлений вибір теми дослідження.

1.2. Культурна політика та музична освіта як сучасна наукова проблематика

Проблема культурної політики в умовах глобалізаційних процесів на початку XXI ст. перебуває в центрі підвищеної уваги сучасного суспільства. Необхідність формування ефективної культурної політики як важливого напрямку діяльності держави була відзначена в багатьох міжнародних документах та обговорювалася на світових форумах.

Так, у 1998-му році у Стокгольмі відбулася Міжурядова конференція, за наслідками якої була прийнята Програма дій “Використання культурної політики з метою розвитку” [37]. Цей документ визначив місце цієї політики в системі державних пріоритетів як на національному, так і на зовнішньополітичному рівнях. Учасниками конференції було сформульовано ряд практичних рекомендацій державам і міжнародним організаціям щодо реалізації культурної політики. Зокрема, вона має стати ключовим компонентом стратегії державного розвитку. З метою підвищення її ефективності слід застосовувати інтегрований підхід в комплексі з іншими компонентами: соціальною, економічною та зовнішньою політикою. Також було рекомендовано заохочувати творчість учасників культурного життя, оскільки саме вони є тим фундаментом, на якому будується національна культура. Для цього потрібно забезпечити повагу до всіх представників нації і створити їм рівні можливості розвитку, заохочуючи місцеві ініціативи, які відображають культурне різноманіття. Культурна політика повинна захищати і розвивати матеріальну і духовну культурну спадщину, підтримувати індустрію культури, надавати для розвитку культури додаткові фінансові та людські ресурси. Вона має бути спрямована на усвідомлення нацією себе як багатогранної спільноти в рамках національної єдності, має бути вільною від будь-якої дискримінації і спрямовуватися на покращення соціальної інтеграції і якості життя всіх членів суспільства. Держава має робити все можливе для тісного співробітництва з громадянським суспільством у виробленні й реалізації культурної політики й її

інтегруванні в стратегію розвитку. У світі, де взаємозалежність росте з кожним днем, відновлення культурної політики повинне відбуватися одночасно на місцевому, регіональному і глобальному рівнях. Культурна політика обов'язково повинна враховувати всі елементи, що визначають культурне життя. Доступ до культури і її поширення неможливі без підтримки динамічного творчого початку, що розвивається під захистом закону.

Розглянемо, що ж насправді мається на увазі під поняттям **“культурна політика”**.

Термін “культурна політика” не має єдиного загальноприйнятого визначення і функціонує в широкому теоретичному дискурсі і трактується науковцями по-різному.

Віра Олендорф вважає, що на сьогоднішній день навряд чи вона зарекомендувала себе як незалежне дослідницьке поле в політичній науці. Очевидно, це пов'язано із труднощами у чіткому визначенні цього терміна. Те, що розуміється як культурна політика, тісно пов'язане з базовою концепцією культури, яка постійно змінюється і переосмислюється з часом, відповідно до динамічних соціальних процесів. Тому майже неможливо привести різні розуміння змісту, обсягу та завдань культурної політики до одного терміна, що діє з часом. Нинішня складність культурно-політичного поля є результатом неоднорідних подій, деякі з яких продовжують мати вплив сьогодні у формі законів чи створених інститутів. Щоб зрозуміти, що означає культурна політика сьогодні, важливим є аналіз різних історичних фаз дії культурної політики [188].

Одним з найоб'єктивніших є визначення ЮНЕСКО: “Під культурною політикою розуміється комплекс операційних принципів, адміністративних та фінансових видів діяльності й процедур, які забезпечують основу дій держави у сфері культури, це вся сума свідомих дій чи утримання від дій в суспільстві, спрямованих на досягнення певних культурних цілей шляхом оптимального використання всіх фізичних та духовних ресурсів, що їх має суспільство” [138, с. 10].

Також можна виокремити кілька визначень найавторитетніших авторів. Наприклад Світлана Дрожжина стверджує, що "...культурна політика – це один із засобів збереження гуманістичного вектора розвитку сучасного людства, досягнення збалансованого науково-технічного, економічного і духовного поступу суспільства, збереження і розвитку його культурної ідентичності" [30, с. 3].

Якщо Олександр Кравченко наголошує, що "...культурна політика є однією із соціальних практик, яка визначає та відбиває тенденції сучасних культурних змін у суспільстві" [51, с. 191], то Віталій Малімон стверджує, що вона є "...однією з найважливіших соціально-політичних функцій держави, яка покликана регулювати внутрішнє життя суспільства" [57, с. 3].

Відома сербська дослідниця, професор Белградського університету Мілена Драгічевіч-Шешич дає таке визначення: "Термін «політика» означає свідому діяльність, спрямовану на досягнення затребуваних суспільством цілей. Кожна сторона суспільного життя має свою мету, тому ми говоримо про цілі в області економіки, охорони здоров'я, освіти. Коли мова йде про здійснення затребуваних суспільством цілей в області культури, з'являється поняття культурної політики" [29, с. 4].

Валентина Карлова наголошує, що політика держави у сфері культури являє собою "...діяльність держави, спрямовану на максимально можливе забезпечення основної ролі культури в розвитку і самореалізації сутнісних сил людини, збереження національної самобутності народів, утвердження їх гідності. Проводячи власну політику у сфері культури, держава через систему відповідних органів визначає її мету, пріоритети, завдання, прогнозує розвиток подій і ситуацій, програмує дії суб'єктів управління, враховуючи існуючі умови й можливості, визначає вибір механізмів, форм і методів вирішення перспективних і поточних завдань, коригує їх в разі потреби, оцінює результати, забезпечує моніторинг" [45, с. 7]. За її спотереженнями, "...світовий досвід переконливо свідчить, що ті держави, які в найскладніші кризові періоди свого розвитку проводили зважену, послідовну політику у сфері культури, в

найкоротші терміни, з мінімальними витратами досягали значних успіхів у проведенні економічних, політичних і соціальних реформ (наприклад, свого часу Японія, Німеччина) і швидко піднімалися до рівня високорозвинених країн. І, навпаки, недбайливе ставлення до культури прирікає суспільство на жалюгідне існування і відставання від цивілізованого світу” [45, с. 2].

Автори колективної монографії “Культурна політика та мистецька освіта: моделювання процесів” розглядають актуальні питання удосконалення управління процесами культурного розвитку України з урахуванням досвіду європейських країн, у т. ч. Німеччини [56].

Власне, культурна політика бачиться ними “як сукупність науково обґрунтованих поглядів і заходів щодо всебічної соціокультурної модернізації суспільства, структурних реформ всіх інституцій, пов’язаних з виробництвом культурного продукту, та як система нових принципів пропорційної участі державної і суспільної складових в соціальному і культурному житті. Вона передбачає комплекс заходів щодо завчасного налагодження наукового і освітнього забезпечення цих принципів, враховуючи цілеспрямовану підготовку кадрів для кваліфікованого регулювання соціокультурних процесів завтрашнього дня, а головне – як осмислене коректування загального вмісту культури” [56, с. 9].

На нашу думку, це визначення є найбільш точним, отож культурна політика є свідомим регулюванням в галузі культури при прийнятті необхідних рішень з усіх питань і сприяє культурному розвитку суспільства загалом.

Олена Доманська вважає, що державну культурну політику слід розглядати як феномен єднання теорії та практики, що має свої особливості, пов’язані з безперервним культурним процесом, спрямованим на адаптацію її імперативів до соціокультурних реалій сучасності. Змістом такої політики передусім є: виявлення пріоритетних напрямів розвитку культури відповідно до визначеного рівня культурного життя та реальних проблем; розробка або ініціація відповідно до пріоритетів різноманітних соціокультурних програм; підтримка та реалізація їх шляхом розподілу різного роду ресурсів:

матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних та ін. Вирішення таких завдань забезпечується, коли політика опирається на наукові засади, реальну оцінку соціокультурної ситуації в суспільстві, професіоналізм і компетентність тих, хто її розробляє та здійснює [27, с. 164].

Американські дослідники Дон Адамс і Арлен Голбард виділяють *шість основних напрямів*, на які повинен бути спрямований вектор культурної політики: освіта, яка відіграє ключову роль у певній культурній політиці, оскільки вивчення культурного життя спільноти людей є освітнім процесом; збереження спадщини; поширення культурного продукту (кошти спрямовуються на фінансування вистав, гастролей, трансляцій, видавничу діяльність), мережа розповсюдження або спеціальні події; творчість (робота творця і будь-якого допоміжного персоналу, який бере участь у культурному виробництві); дослідження (перевірка відповідності проведеної культурної політики поставленим цілям і завданням); підготовка персоналу (навчання творчих фахівців, адміністраторів і працівників суміжних областей) [125].

Як стверджує Макс Фукс, культурна політика може мати ряд відгалужень: мистецька політика, політика міського розвитку, політика соціального зв'язку. Це може бути політика для конкретної клієнтури, художньої секції чи напряму чи групи стилів життя. Культурна політика може слугувати вільному розвитку особистості, розвитку мистецтва або сприянню культурній економіці. Вона може поставити насамперед мистецтво на перший план, – зігнорувати політику. Але це може бути і політика – втілювати силу влади і впливу. Культурну політику можна розуміти як соціальну політику або як політику створення захисного простору для мистецтв. Все це лише невеликий перелік того, що є суб'єктами культурної політики. Одна з ідей полягає в тому, щоб бачити ефект культурної політики (як свідомого проєктування культурних процесів) насамперед у дизайні менталітетів [149].

Вера Олендорф, вивчаючи праці Макса Фукса, Ернста Кассіра, Арміна Кляйна, Герхарда Шульце, Отто Зінгера та інших дослідників, узагальнює значення культурної політики як підгалузі політики в цілому, яка оперує більш

вузькою концепцією культури, що не є чітко визначеною і піддається постійним соціальним змінам. Однак базове визначення культури має значний вплив на культурно-політичну практику державних осіб, які приймають рішення [188].

Безперечною видається думка Ернста Кассіра про те, що “функція” культури полягає в її потенціалі відобразити людську діяльність та існування людини [137].

Оскільки культурна політика як підгалузь політичного життя не стоїть поза суспільством, то з плином часу можуть змінюватися її конкретні цілі та встановлюватися особисті, організаційні та фінансові рамкові умови її формування, реагуючи на події та тенденції в суспільстві загалом.

Культурна політика може бути охарактеризована, за визначенням Герхарда Шульца, як “...сукупність законодавчих та адміністративних заходів, які в нашому суспільстві вважаються «культурно-політичними»” [197, с. 502].

Грунтовно висвітлюючи теоретико-методологічні аспекти культурної політики в кроскультурному вимірі, Лев Востряков виокремлює різні *типи моделей культурної політики*: соціостатична (популістська, патерналістська і еклектична) та соціодинамічна (А. Моль); ліберальна, державна бюрократична або просвітницька культурна політика, національно-визвольна, культурна політика перехідного періоду (М. Драгічевич-Шешич); політика, що ґрунтується на знанні і зайнятості, іміджева політика, політика організаційної модернізації, охоронна політика, використання культури в більш широких контекстах (М. Пахтер і Ч. Лендрі); модель культурної політики, що спирається на традиційну ідею громадської підтримки мистецтва і культури, друга – на ринкову модель (А. Візанд); європейська група експертів виокремлюють – американську модель, модель децентралізації (діє в Німеччині), модель, що базується на принципі “витягнутої руки” (“the armslength principle”) – модель, прийнята у Великобританії, скандинавських країнах, Канаді, сильна адміністрація в сфері культури на центральному рівні; “держава-натхненник” (США), “держава-патрон” (Великобританія), “держава-архітектор” (Франція),

“держава-інженер” (країни Східної Європи) – Гаррі Х. Шартран і Клер Мак-Кафі [20, с. 16–27].

Пов’язати тактичні функції й цілі культурної політики дозволяє визначення Маріо ді Анджело та Пола Весперіні, які виокремлюють п’ять основних характеристик культурної політики:

1) цілі діяльності центрального уряду повинні збігатися з інтересами регіональних і місцевих органів управління, а також з інтересами основних гравців у сфері культури;

2) цілі держави повинні співвідноситися з реальними можливостями вибору суб’єктів, що залучені до процесів культурної політики;

3) реалізація культурної політики завжди передбачає дії щодо матеріально-технічного та творчого забезпечення функціонування культури;

4) культурна політика передбачає розподіл ресурсів як фінансових, так і адміністративних, структурних, людських та творчих;

5) культурна політика обов’язково передбачає планування процесу підготовки держави до участі в культурній діяльності та розподілі ресурсів [139, с. 18].

Саме на цих позиціях базується культурна політика європейських країн, досвід яких може бути використаним в Україні.

Аналізуючи на основі міждисциплінарного підходу культурологічні аспекти поняття “державна культурна політика” [55], Ольга Кузьо виокремлює такі її складники (категорії): “...субкультура як ознака соціокультурної диференціації суспільства та необхідна умова розвитку та перетворення культури; картина світу, формування якої залежить від існування субкультурних підсистем, що інтерпретується як система уявлень про світ в цілому, про місце людини в ньому та про взаємозв’язки людини з навколишньою дійсністю; суб’єкти культурної політики, представлені як усім суспільством в цілому, так і групами населення – носіями різних субкультур, творцями культурних цінностей, різними суспільними інститутами, що займаються їх збереженням і

розповсюдженням, громадськими організаціями, а також державою, що виступає провідним суб'єктом культурної політики" [54, с. 97].

Учені О. Антонюк та О. Рожок пропонують термін "культурно-мистецька політика", трактуючи його як "...сукупність принципів і норм, адміністративних і фінансових видів діяльності та процедур, які забезпечать основу дій держави у культурно-мистецькій сфері" [6, 127]. Розглядаючи її як багаторівневу сферу діяльності державних органів, автори виокремлюють кілька її аспектів: політичний, соціальний, економічний та міжнародно-правовий.

До сфери культурної політики входить освіта, зокрема музична, яка є складником культури як відображення духовного розвитку народу.

Роль музичної освіти в системі культурної політики на сьогодні вивчена недостатньо. Попри значну увагу вчених до різних аспектів культурно-мистецької та освітньої проблематики, культурологічних досліджень, спеціально присвячених музичній освіті як компоненту сучасної культурної політики, є обмаль.

Цю проблему частково розглядають у своїх працях такі зарубіжні дослідники, як Д. Адамс та А. Голдбард [125], М. Драгичевич-Шешич та Б. Стойкович [29], І. Кобозєва [46], О. Козьменко [48] та ін. Однак у них не розглядаються чинники, що впливають на музичну освіту в сучасних умовах.

Серед вітчизняних учених, які досліджували проблеми культурної політики та роль мистецької освіти в ній, можна виокремити Олену Доманську [27], Тетяну Дорош [28], Світлану Дрожжину [30], Олександра Кравченка [51], Віталія Малімона [57] та ін.

Педагогічні дослідження мистецько-освітньої проблематики здійснювали Ольга Олексюк [73], Олександр Ростовський [89], Оксана Рудницька [90; 91] та інші.

Проблеми розвитку музично-педагогічної освіти у теоретико-методологічному та в практичному аспектах розглядали такі українські науковці: Іван Зязюн [36], Анатолій Мартинюк [58], Людмила Масол [59], Галина Ніколаї [68], Тетяна Сідлецька [96], Володимир Черкасов [117] та ін. Зазначені ними

принципи музичної освіти в їхній органічній єдності об'єктивно зумовлені логікою освітньо-виховного процесу й зростанням навчально-методичної якості всієї системи сучасної музичної освіти.

Україна в сучасних умовах соціокультурного розвитку потребує суттєвих змін в організації процесу музичної освіти, розвиток якої у третьому тисячолітті вимагає нових підходів, оновленого змісту, новітніх культурно-креативних ідей та тенденцій, цілеспрямованих на оновлення та розширення навчальних програм, ефективних методів та методик викладання тощо. Недостатня вивченість проблеми зумовлює нашу увагу до неї.

У культурній політиці та державотворчих процесах важливу роль відіграє **музична освіта**. Саме через неї, як стверджує Тетяна Сідлецька, реалізуються актуальні завдання збереження духовної спадщини народу, формується естетична культура особистості [96, с. 462].

Ольга Козьменко, досліджуючи музичну освіту як феномен культури і структурний компонент сучасної культурної політики, підкреслює актуальне теоретичне значення музичної освіти, яка набуває особливої значущості в соціокультурній практиці. Вона використовує культурологічний підхід, який дозволяє їй проаналізувати проблеми функціонування і ефективності музичної освіти на тлі усього культурного простору життєдіяльності суспільства. Досліджений нею феномен культури і культурної політики "...є складною системою здійснення культурологічних функцій суб'єктів і об'єктів освітнього процесу, в ході якого здійснюється органічний взаємозв'язок і взаємодія традицій та інновацій, творче становлення особистості, готової до реалізації завдань удосконалення і розвитку всього суспільства, базовою умовою якого служить гуманізація всіх соціальних зв'язків, культурне насичення всіх суспільних відносин" [48].

Учена І. Кобозєва зазначає, що "...музична освіта є важливим феноменом культури загалом і культурної політики зокрема. Це знаходить підтвердження в нормативних документах міністерств і відомств культури і освіти, центральних і місцевих органів влади, що містять правову підставу і забезпечують

регламентацію державної культурної політики, в тому числі у сфері музичної освіти” [46, с. 295].

Взаємодія різних напрямів музичної освіти, на думку дослідниці, – це “...спільна діяльність учасників освітніх процесів, що має педагогічну мету, яка спирається на встановлені норми і цінності, що має наслідком зміни в цінностях, діяльності, особистісному світогляді і поведінці, розвитку відповідних знань, умінь і навичок. Всі види взаємодії <...> є стимулами розвитку цілісності музичної освіти” [46, с. 296].

Дослідниця Ольга Козьменко вважає, що музична освіта “...спрямована на стимулювання соціально-прийнятних і бажаних духовно-ціннісних та соціально-нормативних проявів людини, змісту та форм його громадського і індивідуального буття” [48].

Під музичною освітою Людмила Масол розуміє “...процес і результат засвоєння музичних знань, умінь і навичок, що свідчить про відповідний рівень опанування музичними явищами в аналітично-теоретичному або практично-виконавчому аспектах, що функціонує в діалектичній взаємодії інституцій набуття, накопичення музичного досвіду суспільства з процесами передачі та засвоєння цього досвіду майбутніми музичними фахівцями, регулюється відповідними законодавчими актами держави, які визначають її зміст та основні принципи” [59, с. 2–5].

Дослідник теорії та методики музичної освіти Олександр Ростовський підкреслює, що мета музичної освіти полягає у “...формуванні музичної культури як складової духовної культури особистості. Під музичною культурою слід розуміти індивідуальний соціально-художній досвід особистості в царині музичного мистецтва” [89, с. 5].

Ольга Олексюк стверджує, що під освітою розуміють “...процес або результат засвоєння визначених суспільством рівнів культурної спадщини та пов’язаний з ним рівень індивідуального розвитку. У світлі сучасних тенденцій освітній процес має здійснювати передачу і присвоєння культурного досвіду як

трансляцію цілісної картини світу, поза якою неможлива цілісна особистість як повноцінний суб'єкт культури” [73, с. 7].

Музичну освіту як систему вона розглядає у таких вимірах: “1) соціальний масштаб (світова музична освіта; музична освіта у певній країні, регіоні, навчальному закладі тощо); 2) ступінь освіти (дошкільне музичне виховання, спеціалізована початкова музична освіта; неспеціалізована музична освіта; додаткова музична освіта; позашкільна музична освіта; професійна музична освіта (бакалавр, магістр); післядипломна музична освіта; аспірантура; докторантура); 3) профіль освіти (музична, музично-педагогічна)” [73, с. 7]. Музичну освіту як результат Ольга Олексюк пропонує розглядати у двох аспектах. “По-перше, це наслідок дії системи, зафіксованої державним стандартом щодо певної освітньої системи. По-друге, результатом освіти є сама людина, її досвід як сукупність особистісних якостей, музичних знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, світогляду, творчої діяльності” [73, с. 8].

Музична освіта як цілеспрямоване засвоєння музичної культури є навчально-виховним процесом. Він покликаний реалізувати мету музичного виховання, визначену вимогами сучасного суспільства.

Людмила Масол наголошує, що мета музичної освіти полягає в тому, щоб “...у процесі перцептивно-аналітичної та художньо-практичної діяльності формувати в учнів цілісний художній образ світу як інтегральну основу світогляду, виховувати естетичне ставлення до явищ дійсності й особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, стимулювати творчий потенціал особистості, розвивати загальні й спеціальні здібності, якості й компетентності, художньо-образне мислення, потребу й здатність до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення” [59, с. 250].

Оксана Рудницька, звертаючи увагу на світоглядну функцію мистецтва, зазначає, що головна мета музичної освіти полягає у формуванні різножанрових потреб молоді, для якої музика не лише стає засобом розваги, а й сприяє підвищенню культури [91].

Анатолій Мартинюк наголошує, що закономірності розвитку музичної освіти залежать від відповідності змісту музичного навчання і виховання рівню розвитку музичної культури сучасного суспільства, залежності процесу музичного навчання й виховання від економічних умов забезпечення розвитку національної музичної галузі, орієнтованості змісту музичного навчання і виховання на національну музичну традицію” [58, с. 48]. Учений виокремлює три головні *компоненти* музично-педагогічного процесу: “формування особистості музиканта, його художньо-естетичне та професійно-технічне виховання” [58, с. 46].

Система музичної освіти, за Ольгою Козьменко, покликана реалізувати такі *пріоритетні цілі*, як: “...всебічний розвиток соціально-культурних ціннісних орієнтацій людини і суспільства, творчу інтеграцію історичного досвіду і національної культурної спадщини; допомогу молоді в становленні форм духовного самовизначення і самовираження, соціокультурної свідомості, адекватних новим умовам способу життя і зміни картини світу; всебічний розвиток духовно-ціннісного компонента як фундаментальної основи соціального буття; залучення молоді до знань та інтересу до різноманіття культур людства, виховання толерантності; забезпечення високопрофесійних якостей діяльності майбутніх фахівців, які ґрунтуються на глибинному взаємозв’язку знань і цінностей культури” [48].

Дослідниця виокремлює такі *базові принципи культурної політики* у сфері музичної освіти, як: “органічна вбудованість в основний напрям і зміст об’єктивних процесів розвитку суспільства; активна роль культуротворчих інститутів як об’єктів і суб’єктів культурної політики; врахування самоорганізації і саморозвитку суспільства як суб’єкта культурної політики, де професійні структури й установи слугують регулятором руху; поступовий характер впливу на суспільство, що робить освіту найважливішим фактором формування ієрархії соціокультурних запитів суспільства в цілому; врахування тенденцій еволюції національної культурної спадщини та вибір форм культурної

модернізації, адекватних вимогам часу, в тому числі в сфері підготовки кадрів” [48].

На думку Володимира Черкасова, початок ХХІ століття – це період модернізації загальної мистецької освіти та її складової музичної освіти, основні завдання якої “...зумовлені змістом самої освіти та спрямовані на досягнення поставленої мети – формування музичної культури особистості” [117, с. 27].

Нові підходи до музичної освіти (за Ольгою Козьменко) формують ефективну систему підготовки кадрів музичних педагогів як активних учасників культурної політики. У зв’язку з цим першорядне значення має розвиток творчої професійної спрямованості, що забезпечується шляхом розробки та впровадження спеціальних ефективних методик; піднесення ролі і формування функції оцінного судження в діяльності музичних працівників; різноманітність прийомів, засобів і форм вдосконалення навчальних занять як комплексу доцільних заходів, вбудованих в загальну перспективу культурного і освітнього процесу; формування державних освітніх стандартів і їх реалізація як акумуляторів концептуальних підходів і практичного досвіду вдосконалення навчально-виховного процесу в установах музичної освіти країни як складової частини культурної політики держави; всебічне піднесення ролі та значення духовно-морального потенціалу музичної культури і музично-естетичного виховання молоді в контексті об’єктивного зростання ролі культури в сталому розвитку суспільства [48].

Учений Т. Дорош суголосний з О. Козьменко, вважаючи, що сучасна музична освіта “...постала перед необхідністю шукати нові форми взаємодії з молоддю, нові підходи, адекватні реальному стану справ у соціумі, що швидко змінюється. Нова ситуація зробила необхідними серйозні корективи в життєдіяльності навчальних закладів усіх типів і рівнів, корективи як в управлінні ними, так і в їх власній навчально-виховній роботі. Крім того, не викликає сумніву і те, що здатність до творчості є найважливішою якістю сучасної людини і насущною соціальною потребою. Щоб задовольнити цю потребу, треба навчати творчості, у тому числі і за допомогою музичної освіти.

Музична освіта виконує важливу соціальну функцію, тому має бути серйозним об'єктом уваги з боку держави, звичайно ж, з урахуванням сучасних реалій” [28].

Ольга Олексюк виокремлює такі *пріоритетні тенденції* розвитку музичної освіти XXI століття: гуманізація; фундаменталізація; гуманітаризація; національна спрямованість; перехід від інформативних форм до активних методів музичного навчання; створення умов для творчої самореалізації учнів; пріоритетні тенденції розвитку сучасної музичної освіти; безперервність музичної освіти; органічне поєднання музичного навчання, виховання і розвитку; відкритість системи музичної освіти [73, с. 8–9].

Іван Зязюн підкреслював, що *основним орієнтиром* музичної освіти є спрямованість на гуманістичні цінності. *Головне завдання* музичної освіти – підготовка майбутніх кадрів музичного мистецтва, здатних до творчої самореалізації, самовияву й самоствердження у життєтворчості і життєдіяльності [36, с. 10].

У цьому ж ключі пише Галина Ніколаї: “Повернення до людиноцентричної парадигми, орієнтація на новий тип педагогічного світогляду, що відповідає соціокультурним викликам епохи, обумовлює гуманізацію музично-педагогічної освіти, посилення уваги до особистості майбутнього вчителя музики, здатного до саморозвитку, спроможного відстоювати духовні цінності, пропагувати надбання світової та вітчизняної музичної культури, самостійно створювати авторські програми, вільно користуватись мультимедійними засобами, запроваджуючи у навчальний процес інноваційні технології, формуючи національну самосвідомість учнів, їх художньо-творчу активність та музичну експресивність” [68, с. 12].

Як стверджує Олена Павлова, система естетичного виховання зводиться до декількох *основних напрямів*, які актуальні саме в музичній освіті: розширення музичного кругозору; виховання світогляду і моральних якостей; виховання волі і характеру; виховання інтересу до творчої праці і вміння працювати; виховання актуальності і дисципліни; виховання витонченості і благородства жестів і постави; виховання поваги до старших і почуття дружелюбності; виховання культури мови [84, с. 137].

Отже, наукові розвідки українських та зарубіжних дослідників не тільки формують теоретичні засади сучасної музичної освіти, але й стають підґрунтям для практичної реалізації в системі культурної політики держави.

Культура сьогодні стає домінуючим фактором розвитку суспільства і проблема культурної політики потребує особливої уваги з боку держави. В сучасному суспільстві культура не повинна втрачати статусу абсолютної цінності. Вона має бути пріоритетним напрямом державної політики. Держава потребує цілісної концепції розвитку культури та музичної освіти. Потрібно вдосконалювати законодавчу базу, враховуючи при цьому специфіку цього сегмента освіти. Музика відіграє значну роль у загальнокультурному розвитку людини. Захист та збереження культурних традицій, підтримка організаційно-освітніх реформ є важливими компонентами культурної політики. Основою поглядів і поведінки людей на всіх рівнях людського суспільства повинна стати культура, немислима без всебічного розвитку системи музичної освіти, частиною якої є музично-педагогічна підготовка кадрів. Сучасна музична освіта, орієнтована на творчий саморозвиток особистості, потребує модернізації, новітніх ефективних методик, оригінальних навчальних проєктів, зберігаючи при цьому ціннісні орієнтири. І реалізувати це потрібно через систему музичних навчальних закладів різних рівнів. Методика музичної освіти і виховання зумовлює використання різноманітних форм навчання, які потребують оптимізації освітніх технологій. Освіта в цій сфері у процесі свого розвитку повинна ставити мету сформувати чітку систему підготовки кваліфікованих музикантів – від початківця до професіонала, використовуючи весь освітній потенціал та сучасні можливості музичної культури.

Фахова освіта є запорукою розвитку музичної культури країни. Окремі аспекти цієї проблематики знаходять висвітлення у працях Сергія Волкова та Олени Берегової [15–19; 199; 200].

Магістральною темою досліджень Сергія Волкова є інституалізовані соціокультурні системи. Учений аналізує їх регіональну специфіку та динаміку [16; 18; 19], вікові субкультури, зокрема дитячу [15; 17]. Щодо останньої він

вважає, що “...це й інституалізовані структури, у яких вона діє й через які впливає на суспільний розвиток, створюючи власний культурний продукт, особливий ціннісний компонент, сьогодні спрямований не тільки на естетичне освоєння світу, але й на залучення до комерційної сфери діяльності людини” [15, с. 22].

До них віднесено школи, гуртки, творчі об’єднання, спілки як зразок “...відкритої комунікаційної структури, в основі якої лежать діалог і критика, а також усебічний рух у напрямку нових ідей, безперервної зміни й розвитку певного фрагмента знань” [15, с. 26–27].

Сергій Волков категорично виступає проти стандартизації в мистецькій освіті: “Стандартизація під сучасні тенденції укрупнення і злиття мистецьких навчальних закладів з більш «потужними», а по суті більш масовими навчальними закладами як (на думку «економістів») більш рентабельними, провокує до зміни смислів підготовки мистецьких практиків, зведенню нанівець «ексклюзивності» особистості митця як успадкованої цінності українського суспільства, втрати творчого елементу в навчальному процесі в загальному русі до «стандартів» якості підготовки” [19, с. 27].

Дослідження Олександра Яковлева та Вероніки Левко стосуються академізованих форм популярної музики [205], які все більше проникають в освітній простір, нових комунікаційних практик у сучасному візуальному мережевому середовищі [206]. Розглядаючи національну культуру як складну багатокомпонентну систему за допомогою просторового моделювання та проектування, Олександр Яковлев застосовує “...детальне дослідження основних структурних одиниць розподілу культурного простору – місто, регіон, країна, які одночасно виступають як цілісність і частини цілого, як суб’єкт і об’єкт. На цій основі будується синергетична континуальна модель функціонування і розвитку сучасної культури, в якій чітко визначаються функції нової культурної реальності через її співвідношення з поняттями «регіональна культура», «національна культура» і «світова культура». Вихід сучасної незалежної України в європейський інформаційний простір зумовлює

використання можливостей розширення міжнародних відносин як засобу діалогу культур у світовому контексті” [124, с. 50]. Діалог культур вчений розглядає як чинник розвитку національного культурно-мистецького простору [123].

Методологічні засади дослідження впливають із специфіки поставлених завдань та стану розробленості проблеми з опорою на фундаментальні загальнонаукові та методологічні галузі окремих наук із наголосом на філософію та культурологію.

Трансформаційні процеси розвитку сучасної мистецької, у т. ч. музичної, освіти актуалізують осмислення її філософсько-методологічних засад. Основною позицією теорії і практики музичної освіти є філософія музики. В її основі закладена ідея зміни та розвитку особистості під впливом музики, гуманізм та демократичність музичного мистецтва.

Філософія мистецької освіти є загальнометодологічною основою мистецької освіти, основні положення якої висловлювалися в працях видатних зарубіжних та українських філософів та педагогів різних часів (Аристотеля, Платона, Песталоцці, Г. Сковороди, П. Юркевича, М. Кагана та ін.).

Олександр Козаренко наголошує, що “...підвалини філософії музики як наукової дисципліни почали в Україні закладатися представниками т. зв. «львівської» (а згодом львівсько-варшавської) філософсько-естетичної школи в Університеті ім. Яна Казимира ще на початку XX століття. Їх зусилля були спрямовані у галузі, що є пограничними між філософією і спеціальними науками, на відхід від т. зв. «великої філософії» і творення «малих філософій» (фізики, лінгвістики, природознавства – отож і музики)” [47, с. 5].

Розглянувши зарубіжні моделі філософії музичного виховання, Р. Тельчарова-Куренкова виокремлює три основні позиції, що ілюструють сучасні моделі філософії музичного виховання: музичний утилітаризм, музичний дидактизм і музичний естетизм [106].

Сьогодні філософія характеризується сукупністю різноманітних поглядів на взаємодію Людини і Музики. Як зазначають вчені, важливим предметом

вивчення філософії та мистецтва є людина з різноманіттям свого духовного світу, раціональної та образно-емоційної сфер свідомості [118].

Зоряна Гнатів пише: “У час кардинальних зрушень національної самосвідомості актуалізується проблема етнічної / національної ментальності, що визначає переорієнтацію методології філософського дослідження з пріоритетом національно-особистісних цінностей, коли не лише людина, а й нація, культура трактується як особистість. Використання етно-ментального підходу до вивчення розвитку змісту музичної освіти дозволяє, зокрема, виявити національно-екзистенційну рефлексію у знакових системах української культури” [24, с. 141].

Досліджуючи філософський аспект розвитку музичної освіти, слід виокремити морально-етичний, духовний, національно-патріотичний, репрезентативний та прикладний фактори. Розвиток суспільства через музичну освіту сприяє формуванню сучасного стану культурної та освітньої практики суспільства. Розглядаючи мистецьку освіту з позицій гуманістичних відносин, О. Щолокова наголошує на завданнях, які вимагають першочергового вирішення: переосмислення світоглядно-методологічних основ гуманістичного пізнання; забезпечення гуманістичної спадкоємності у мистецькій освіті; впровадження різних навчальних програм, спрямованих на вивчення здобутків своєї національної культури та культур інших народів світу з пріоритетом духовних і моральних цінностей [121, с. 9].

Дослідниця Інна Божко вважає, що мета освіти – пізнання сутності людини, прагнення до її піднесення і самовираження, а стратегія реформування сучасної освіти визначається концептуальними ідеями, що наголошують на ролі культури і мистецтва як духовних джерел і способів розвитку цілісної особистості, її світосприймання, світобачення і світорозуміння [11, с. 5].

Оксана Рудницька наголошувала, що мета філософії мистецької освіти полягає в усвідомленні сенсу художньо-педагогічної діяльності на вищому рівні узагальнення теоретичного досвіду пізнання у філософських категоріях, законах, поняттях [63, с. 9].

Українські вчені сьогодні зосереджують свою увагу на філософії національної ідеї, людиноцентризму в освітньому просторі (В. Кремень) [52], філософії освіти (В. Андрущенко, І. Передборська) [5], методології мистецької освіти (Г. Падалка, О. Рудницька) [85; 90], методологічних засадах розбудови національної музичної школи в Україні (В. Шульгіна) [120].

Ефективність національної ідеї, яка, на думку Василя Кременя, є виразом духу нації і змістом філософії людиноцентризму, зумовлена її зв'язком з культурою [52, с. 269, 270, 271]. Роздумуючи над концептом “філософія освіти” (її змістом, методологією та предметом), вчений звертає увагу на тенденцію розвитку раціонально осмислених і організованих освітніх систем, яка “...виявляється в орієнтації на моделі високої культури, яка перебуває в жорстокому протистоянні з *декультурацією і зразками масової культури*” (виділено автором – А. О.) [52, с. 494].

Основою авторської теорії мистецької педагогіки Оксани Рудницької є загальнофілософська методологія, “...екстраполяція якої у площину закономірностей, законів та узагальнюючих концепцій психолого-педагогічної науки зумовлює адекватне розуміння гносеологічних і світоглядних проблем мистецької освіти” [90, с. 4]. Філософію мистецької освіти, як науки про закономірності цілеспрямованого процесу та результату опанування художніх цінностей і пов'язаного з ним розвитку особистості засобами мистецтва, учена розглядає як синтез філософії мистецтва (науки про сутність мистецтва та закономірності його функціонування у суспільстві) та філософії освіти (науки про сутність освіти та закономірності її функціонування у суспільстві), які в свою чергу є галузями філософії (науки про загальні закони природи, суспільства, мислення) [90, с. 39].

Етико-естетичну основу української музичної педагогіки Валерія Шульгіна ґрунтує на засадах української філософської школи, привертаючи увагу до етнізації навчально-виховного процесу музичної школи.

Галина Падалка головною метою мистецького навчання і виховання вважає формування духовної особистості. Духовну культуру учена розглядає як

“...систему життєвих сенсів людини, пов’язану із внутрішнім психічним її життям і спрямовану на реалізацію гуманістичних цінностей в діяльності”, а духовну культуру викладача мистецьких дисциплін – як “... особистісно-професійне утворення, сутністю якого виступає здатність до усвідомлення і творення мистецтва з позицій гуманізму, а також розповсюдження, поширення цього підходу в учнівському середовищі” [85, с. 32].

Теоретичні засади забезпечення якості підготовки вчителів музичного мистецтва обґрунтовуються в дослідженні Наталії Мозгальнової, Ірини Барановської та Юлії Москвічової [63-а]. Автори зазначають: «Одним із основних завдань сучасної мистецької освіти є забезпечення належного рівня підготовки майбутніх фахівців, які повинні стати конкурентоспроможними на ринку праці, здатними до постійної самоосвіти, самовдосконалення, успішної професійної діяльності. Вирішальну роль в цьому процесі відіграє якість підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачає їх готовність до виконання професійних функцій та завдань, подальшого особистісного розвитку та активної життєвої позиції. Саме тому сьогодні йде активний пошук нової моделі забезпечення якості мистецької освіти, яка стане одним із найважливіших чинників досягнення високих результатів у підготовці висококомпетентних фахівців мистецької галузі» [63-а, с. 27].

Галина Падалка наголошує, що одним із ефективних напрямів підвищення якості підготовки фахівців з музичного мистецтва є створення у вищому навчальному закладі культуротворчого середовища, що характеризується інтенсивною спільною діяльністю і комунікативною взаємодією викладача й студентів, емоційно-інтелектуальною атмосферою співпраці та співтворчості. Механізмом забезпечення культуротворчого середовища виступає таке спрямування мистецької освіти, яке долає вузькофахові уявлення студентів про мистецтво як необхідний компонент загальної культури людства, трактує мистецтво як чинник розширення пізнавальних можливостей особистості, розвитку її світоглядних установок, активізації внутрішнього емоційного життя,

як засіб психологічної розрядки і відновлення духовних сил в умовах напруженого сьогодення [Цит. за: 63-а, с. 30].

Розбудовуючи методологічні засади мистецької освіти, Галина Падалка вважає, що провідними з них є:

- гуманістична спрямованість мистецької освіти;
- національна основа мистецької освіти;
- особистісно-орієнтований підхід до мистецького навчання;
- забезпечення системності мистецького навчання [85, с. 43].

Гуманістична основа мистецького навчання, на думку ученої, «...означає насамперед визнання права кожної дитини на музичний розвиток незалежно від її природних здібностей» [85, с. 45], а основу сприймання мистецтва «... мають складати твори, в яких людське життя трактується як найвища цінність» [85, с. 47].

Опираючись на ці методологічні засади можна розвивати мистецьку освіту в новому тисячолітті.

Отже, особливості реформування музичної освіти на сучасному етапі передбачають усвідомлення переходу до нової парадигми філософії освіти, розробку нового змісту освіти, розбудову педагогічної практики на принципово нових теоретико-методологічних та технологічних основах. «Особливої актуальності набуває готовність до самостійної діяльності, уміння критично мислити і приймати творчі рішення у нестандартних ситуаціях. На основі цих ідей з'явилися різноманітні концепції і теоретичні розробки, які дають підстави модернізувати зміст фахової підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Серед них слід відзначити гуманістичний, культурологічний і компетентнісний підходи, оскільки саме вони найбільш повно сприяють цілісності й фундаменталізації навчального процесу, уможлиблюючи досягнення гармонії у відносинах між особистістю і соціальною сферою буття» [121, с. 9].

Основою нашого дослідження стали концепції загальнонаукової методології, що розглядають професійну музичну освіту як структуротворчий

компонент культурної політики та соціокультурне явище кінця XX – початку XXI ст. Тому для опрацювання наукових джерел нами використано ряд підходів та методів.

Підходи та методи дослідження. Для досягнення мети і реалізації поставлених завдань у дисертації використано *міждисциплінарний, конкретно-історичний та культурологічний підходи*, які допомагають розглянути професійну музичну освіту в Німеччині всесторонньо.

Для дослідження професійної музичної освіти як складного динамічного явища культури і політики застосовано *міждисциплінарний підхід*. Тому використовуються основні наукові теорії із культурології, філософії, мистецтвознавства, соціології, політології, педагогіки та історії.

Конкретно-історичний підхід допомагає поглянути на музичну освіту та культурну політику Німеччини крізь призму історичних та глобалізаційних процесів (існування Федеративної Республіки Німеччини на Німецької Демократичної Республіки, їх об'єднання, створення Євросоюзу).

Застосування *культурологічного підходу* акцентує увагу на музичній освіті як вагомому сегменті культури.

Використано такі загальнонаукові *методи*:

- *джерелознавчий та емпірико-теоретичний* – для дослідження та аналізу фактичної джерельної бази дослідження (включає аналіз, синтез, дедукцію, індукцію, аналогію, метод порівняння, ототожнення);
- *соціокультурний та ретроспективно-еволюційний* – для відтворення еволюції процесу культурної політики країни у сфері музичної освіти;
- *історіографічного й теоретичного аналізу* наукової літератури – для з'ясування особливостей розвитку базового понятійного апарату та основних концепцій професійної музичної освіти Німеччини;
- *систематизації та узагальнення* – для з'ясування провідних теоретичних ідей у галузі професійної музичної освіти у Німеччині, відтворення цілісної концепції розвитку системи німецької музичної освіти та формулювання основних висновків;

- *зіставлення та порівняльного (компаративного) аналізу* – для з'ясування спільних та відмінних рис у системі професійної музичної освіти Німеччини й України;

- *класифікації та систематизації* – для узагальнення законодавчих, нормативно-правових документів, що є базовими в реалізації державної культурної політики Німеччини.

Проаналізувавши історіографію фахової музичної освіти як структуротворчого компонента культурної політики сучасної Німеччини, виокремлюємо кілька *тематичних напрямів*: реформування системи освіти Німеччини, зокрема музичної; питання змісту та структури освіти в цій країні, підготовка кадрів, розвиток музично-педагогічної думки; взаємодія вищої освіти і культури в умовах глобалізації, культурна політика; питання особливостей мистецької, у т. ч. музичної, освіти.

У працях українських та зарубіжних вчених (Г. Бадах, В. Брайнін А. Гаврилюк, О. Ігнатова, Н. Мелінчук, Т. Настич, Н. Негребецька, Р. Нойманн, І. Сташевська, Г. Ткач, В. Філіппов, В. Чистохвалов) питання реформування системи освіти Німеччини, зокрема музичної, висвітлено всебічно. При аналізі основних детермінант і наслідків музично-освітньої реформи у Німеччині кінця 1960-х – середини 1970-х років виокремлено позитивні й негативні наслідки музично-освітньої курикулум-реформи.

Висвітлено сучасну модель університетської освіти Німеччини, яка формувалася в умовах складних політичних (період НДР та ФРН, об'єднання Німеччини) та соціально-економічних подій. Авторами розглянуто основні сучасні тенденції розвитку вищої освіти в європейських країнах та шляхи впровадження Болонської реформи до системи університетської освіти Німеччини в умовах реалізації цілей Болонського процесу.

Питання змісту та структури освіти в цій країні, підготовка кадрів, розвиток музично-педагогічної думки знайшли відображення у працях Н. Абашкіної, М. Білозерової, Н. Махіні, О. Кананикіної, О. Олексюк,

Н. Попович, А. Турчина, І. Сташевської. Вченими відзначена особливість Німеччини, яка, маючи федеративну структуру державного устрою, обрала децентралізований і демократичний шлях розвитку національної системи освіти. Вищі навчальні заклади в цій країні є юридично незалежними установами з правом на самоуправління, мають повне право на визначення своєї структури, методів і змісту навчання, організації наукових досліджень.

Різноманітні аспекти взаємодії вищої освіти і культури в умовах глобалізації, культурної політики розкривають Т. Ковальчук, Ю. Нікольченко, М. Фукс, Н. Яковенко. Вони наголошують, що вища освіта є найважливішим соціальним інститутом трансляції культурних цінностей, норм, ідеалів, формою відтворення національно-культурного світу, ефективним інструментом геополітики і забезпечення духовної безпеки нації, а культура виступає в ролі генератора багатьох економічних та суспільно-інтеграційних процесів. У Німеччині введено поняття *культурної освіти*, вирішальну роль в якій відіграють естетичні практики, традиційні художні форми, в т. ч. музика.

Праці Е. Бернінга, Л. Волинець О. Дмитренка, Г. Камалової, Т. Кристопчук, О. Новгородової, І. Сташевська, І. Сусідко присвячені різноманітним питанням особливостей мистецької, у т. ч. музичної, освіти в Німеччині, зокрема системі фінансування музики, до якої входять державне фінансування на всіх рівнях (федеральне, регіональне, муніципальне), приватні організації, фонди, пожертвування, членські внески, корпоративне спонсорство та ін.

Виокремлено характерні ознаки функціонування німецьких комунальних музичних шкіл, серед яких: автономність; великий вибір музично-освітніх пропозицій; відсутність вікового обмеження учнівського контингенту; відкритість до різних музично-стильових напрямів; соціальна спрямованість; відкритість до інших видів мистецтв; активність у місцевому музичному житті; кооперація з іншими навчально-виховними та культурними закладами; свобода у формуванні навчального плану, набору дисциплін, у визначенні форм навчання.

Відповідно до праць М. Драгічевіч-Шешич, О. Доманської, С. Дрожжиної, О. Кравченка, В. Малімона, В. Олендорф та інших найбільш прийнятним для нас є визначення культурної політики як свідомого регулювання в галузі культури при прийнятті необхідних рішень з усіх питань. Серед шести основних напрямів, на які повинен бути спрямований вектор культурної політики, Д. Адамс і А. Голбрад на першу позицію ставлять освіту, яка відіграє ключову роль в певній культурній політиці. Саме на цих засадах будується культурна політика європейських країн загалом, Німеччини зокрема.

Хоча музична освіта відіграє важливу роль у системі культурної політики держави, станом на сьогодні ця проблема вивчена недостатньо.

Основні положення розділу розкриті у таких публікаціях: “До проблеми філософського виміру мистецької освіти” [74], “Сучасні парадигми філософського виміру музичної освіти”[82], “Проблеми музичної освіти в теоретичних студіях українських науковців” [81].

Література до розділу

1–6, 8–11, 13–24, 26–30, 32, 36–41, 44–48, 51–60, 62, 63, 66–69, 72–74, 81, 82, 84, 85, 89–91, 96–106, 108, 111–113; 115, 117–125, 129, 132, 137–139, 142, 143, 146, 149, 150, 165, 166, 188, 197, 199, 200, 205, 206.

РОЗДІЛ 2

КУЛЬТУРНА ТА МУЗИЧНА ПОЛІТИКА СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ

2.1. Державні засади Німеччини у сфері культури

Питанням культурної політики Німеччини присвячені праці Макса Фукса, який стверджує, що держава постійно знаходиться в центрі політики [148, с. 43]. Саме держава має повноваження приймати загальнообов'язкові закони, контролювати їх дотримання та застосовувати відповідні штрафи за порушення. Зрештою, ФРН, яку часто сприймають як монолітну, стає зрозумілою в її тристоронньому розподілі сили (виконавчої, законодавчої та юриспруденційної), який є загальноприйнятим у парламентських демократіях. Парламент приймає закони, виконавча влада забезпечує їх здійснення. Розглянемо, чи поширюється це на культурну політику і чи взагалі є закони в цій галузі.

Виходячи з прав людини, Стаття 27 Загальної декларації прав людини Німеччини зазначає: “Кожен має право на захист інтелектуальних та матеріальних інтересів, як автор наукових досліджень, творів літератури чи мистецтва” [126]. Авторське право є найважливішим правовим інструментом у культурній політиці країни, оскільки забезпечує діяльність митців, таким чином гарантуючи розвиток мистецтва в теперішньому та майбутньому.

Офіційний документ Федерального міністерства закордонних справ ФРН за 2009/2010 роки містить звіт про зовнішню культурну та освітню політику. Макс Фукс, аналізуючи його у своїй праці “Культурна політика як політика менталітету”, ключовим поняттям серед цілей зовнішньої культурної політики називає діалог, обмін мистецькими здобутками, права людини та представлення реалістичної картини Німеччини. Ці цілі є більш захисними і не мають нічого спільного з культурним імперіалізмом чи пропагандою.

Другим важливим моментом, який можна відзначити в цьому звіті, є той факт, що зовнішня культурна політика є не лише відповідальністю Федерального міністерства закордонних справ, але до неї також залучено багато інших

міністерств. Тому, незважаючи на статтю 32 (1) Основного закону, яка передбачає, що відповідальність за зовнішню політику лежить на федеральному уряді [154], як федеральні землі, так і муніципалітети, а також великі організації громадянського суспільства беруть участь у зовнішній культурній та освітній політиці. Останній важливий момент полягає в тому, що, на відміну від інших країн, більш незалежні “посередницькі організації”, такі як Інститут Гете або інші, відповідають за практичне впровадження цілей культурної політики. Все це підтверджує, що зовнішня культурна політика справді є третьою опорою зовнішньої політики, поряд із класичними галузями, такими як дипломатія чи зовнішньоекономічна політика [149, с. 171].

Правові основи культурної політики Німеччини ґрунтуються на значній кількості конституційно-правових положень. До них належать Основний закон та земельні конституції, муніципальні та районні норми та кілька культурних законів на державному рівні (наприклад, про захист пам’яток), а також федеральних законів, таких як авторське право, фінансування фільмів та законодавство про соціальне страхування художників. Крім того, існують окремі положення, що стосуються культурних питань, наприклад, Федеральний закон про будівництво, регіональне планування або Федеральний закон про переміщені особи (Розділ 96). Статті, що стосуються культури, в “Основному законі” та в земельних конституціях держави містять відповідно твердження про основні права. Стаття 5, пункт 3, речення 1 GG говорить: “Мистецтво і наука, наукові дослідження та освіта мають бути вільними” [151].

Стан культури та зобов’язання просувати культуру чітко формулюються в різних земельних конституціях країни. Щодо розподілу компетенцій, Основний закон передбачає: “...здійснення державних повноважень та виконання державних завдань є обов’язком федеральних земель, за умови, що цей Основний закон не відповідає чи не підлягає будь-якому іншому регулюванню” (Ст. 30) [153]. Ця основа “культурного суверенітету федеральних земель” обмежена відповідальністю федерального уряду за зовнішню культурну політику, законодавство про видавничу справу та авторське право, загальні правові

відносини для преси та кіно та для “захисту німецької культурної власності від еміграції”. Крім того, Федеральний уряд протягом багатьох років проводив низку конкретних заходів у галузі культурної пропаганди, як, наприклад, Федеральний фонд культури, заснований на рішеннях Федерального конституційного суду з посиланням на “переважний інтерес Федерального уряду” тощо. Федеральний уряд, крім винятків, таких як підтримка капіталу, переважно співпрацює лише з одним або кількома землями чи муніципалітетами.

Бернд Вагнер зазначає, що культурна система Німеччини фінансується з трьох основних джерел: державних фондів культури, приватних культурних та мистецьких пропозицій, в тому числі в галузі музики та образотворчого мистецтва, а також пропозицій неприбуткових організацій, які швидко розвивалися в останні три десятиліття [202, с. 1].

З часом склалася система підтримки, яка відповідає цій структурі: переважна більшість традиційних культурних та освітніх установ від театрів до музеїв та центрів освіти для дорослих фінансується державним сектором. Некомерційний сектор також частково фінансується державним сектором за рахунок грантів та проєктних коштів. Однак він може існувати і розвиватися лише через цілу систему подальших форм фінансування, що варіюються від добровільної роботи до самостійного генерування значних витрат, до нових моделей співпраці та фінансування. Фінансування закладів культури в державному та муніципальному секторах та безкоштовне некомерційне спонсорство стають все більш популярними.

Були додані форми приватного культурного фінансування, як-от: меценатство, спонсорство та приватні пожертви, а також моделі приватного публічного партнерства. Приватні культурні пропозиції як третій стовп культурного простору ФРН значною мірою фінансуються через ринок.

Відмітною рисою політико-адміністративної культурної системи Німеччини, на відміну від багатьох інших країн, є яскраво виражений культурний федералізм, зумовлений історичним розвитком країни.

Німеччина до 1871 року складалася з кількох незалежних феодальних держав та вільних імперських міст, які проводили власну культурну політику та створювали відповідні інституції цієї сфери. Історичний період, протягом якого Німеччини не існувало як цілісної держави, суттєво вплинув на формування культури німецької нації та її культурну політику.

Такі традиції й установи збереглися навіть після заснування Німецької імперії (рейху) у 1871 р. У той час як новий уряд рейху був відповідальним за зовнішню культурну політику, регіони держави зберегли відповідальність за свою власну політику в галузі культури. Також особливу автономію в культурних питаннях зберегли й муніципалітети міст. За новою конституцією Веймарської республіки (1919–1933) громадська відповідальність і підтримка культури і мистецтва була розділена між урядом рейху, урядами земель та міських муніципальних рад.

Отож, Німецька імперія, Веймарська республіка і Федеративна Республіка Німеччина продовжували таку політику за кількома винятками, такими як відповідальність центрального уряду за зовнішню політику культури та центральні регуляторні норми, а також деякі невеликі завдання фінансування.

“Нова культурна політика” з’явилася в 1970-х роках як частина загального процесу демократизації в суспільстві, зміст якого був розширений, щоб охопити всі сторони діяльності громади. Передбачалося, що мистецтво повинно стати доступним для всіх членів суспільства, наскільки це взагалі можливо. У 1970-і роки заклики “Культура для всіх ” і “Громадянське право на культуру” спричинили значне зростання кількості культурних заходів, подальший розвиток закладів культури і появу нових напрямів розвитку культурної галузі. Усе це намагалися фінансувати за рахунок збільшення суспільних витрат.

Культурні цілі політики 1970-х були змінені в 1980-му році, згідно з якими культура як фактор підвищення привабливості Німеччини мала сприяти розвитку бізнесу та промисловості.

Сучасна культурна політика країни сформувалася після об’єднання Німеччини.

Відповідно до конституції ФРН державні завдання та компетенції щодо культурної політики покладаються на державу, якщо Базовий закон не містить інших нормативних актів (ст. 30). З цієї причини відповідальність у питаннях культури поділяється на відповідальність за шкільну та вищу освіту терміном “культурний суверенітет” або “пріоритетна культурна компетенція”. Функції міст та округів випливають із основного закону статті 28 (“Муніципалітетам має бути гарантоване право регулювати всі питання місцевої громади на власну відповідальність за власними законами”). Федеральний уряд, федеральні землі та муніципалітети утворюють тристоронню систему публічної культурної політики [202, с. 1–2].

Культурна політика середніх і малих держав спрямована на те, щоб зробити культурні надбання доступними в ідеалі для всіх громадян, що “допоможе піднести моральність широких верств населення, виправляючи вади захланності та неуцтва” [25, с. 22].

Стан і перспективи розвитку освіти значною мірою залежать від політики держави у цій галузі. Державна освітня політика Німеччини полягає в тому, що високий професійний і загальнокультурний рівень населення є важливою умовою створення високоморального суспільства, економічного розвитку країни, безпеки та соціальної стабільності [133]. У вихованні особистості на основі загальнолюдських цінностей полягає одне з найважливіших завдань освіти Німеччини. Набуття необхідних для життя теоретичних і практичних навичок, умінь і знань та засвоєння загальнолюдських цінностей – це елементи навчально-виховного процесу, що доповнюють один одного.

ФРН не має єдиної загальнодержавної культурної політики. У Конституції країни зафіксовано, що культура – справа німецьких земель, які мають суверенітет в галузі культури. Лише з 1999 року в Берліні з'явився пост державного міністра у справах культури при Департаменті федерального канцлера і те чи інше питання в сфері культури стало розглядатися як питання, що стоїть перед усією нацією.

Уряд країни стурбований невтішними демографічними прогнозами, за якими населення Німеччини до 2050-го року зменшиться приблизно на 7,5 мільйона, якщо припустити щорічний надлишок міграції в 200 000 осіб. До кінця XXI ст. швидкість скорочення населення прискориться з 80 до 50 мільйонів, якщо рівень народжуваності залишатиметься на стабільно низькому рівні (в середньому – 1,4 дитини). Цей розвиток відбувається нерівномірно, в регіонах він диференційований – з різною інтенсивністю та з різною швидкістю. Чим менше дітей народилося, тим більша потреба в оптимальному просуванні талантів кожної людини. Чим вища тривалість життя, тим важливішими будуть навчання та навчання протягом усього життя. І чим більшою є культурна, соціальна та етнічна неоднорідність суспільства, тим більше освіта стає важливішою як інтеграційний фактор [147, с. 5].

Ці виклики породжують необхідність відкривати нові місця навчання з метою усунути нерівноправність у доступі до навчання. Про це заявив професор О. Ціммерманн з Білефельдського університету, маючи на увазі цілодобові дитячі центри та школи для всіх дітей, шкільні бібліотеки, систематичну співпрацю між школою та позашкільними закладами, такими як міські бібліотеки, заклади культури або спортивні заклади [131, с. 58].

“Культурна політика – це соціальна політика” – цю програму, заявлену культурно-політичним суспільством Німеччини ще в 1970-х роках, зараз приймають майже всі культурно-політичні суб’єкти незалежно від їх партійно-політичного спрямування. Це означає, що культурна політика враховує економічні та соціальні фактори, які формують культуру суспільства і обмежують або сприяють культурній участі людей.

На думку соціолога Норберта Зіверса, культурна політика сьогодення перебуває у скрутному становищі, тому необхідно визначити чіткий план дій щодо соціальної та культурно-політичної необхідності мистецтва та культури.

До негативних чинників культурного розвитку суспільства належать складна економічна ситуація та фінансова криза, знищена впевненість у

здатності держави діяти і гірко усвідомлення того, що процвітання будується на очікуваному зростанні в майбутньому, яке може і не відбутися.

Демографічний розвиток та зміни соціальної структури також мають серйозний вплив на політичні пріоритети та індивідуальні вподобання. Стає все більш зрозумілим, що дигіталізація суспільства має значний вплив на культуру в більш широкому розумінні. Ці суспільні фактори формують соціально-економічний та соціокультурний контекст, в який вбудована культурна політика [171, с.147].

Культурна, освітня та економічна політика поряд з класичною дипломатією є трьома основними складовими німецької зовнішньої політики. Її мета – створити образ сучасної Німеччини, сприяти процесу європейської інтеграції та взаєморозумінню між народами. Федеральне міністерство закордонних справ лише частково провадить культурну політику власними силами. У більшості випадків воно доручає цю роботу посередницьким організаціям, таким як Інститут ім. Гете [94] чи Інститут міжнародних культурних зв'язків (Institut für Auslandsbeziehungen – IFA) [95].

Дослідниця М. Савелова зазначає, що культурна політика в Німеччині сконцентрована на державі, однак вона повністю децентралізована: “Тут немає федерального міністерства культури, а культурні інституції отримують субсидії від урядів федеральних земель і муніципалітетів, при цьому часто роль міст виявляється значнішою. Для німецької культурної політики актуальне уявлення про державу як гаранта свободи слова та художньої незалежності. У Німеччині працює правило «витягнутої руки»: державне фінансування не повинно впливати на способи висловлювання, і тому німецькі організації культури самокеровані. <...> В Німеччині три головних принципи залишаються незмінними і загальними: децентралізація, державна підтримка і різноманітність” [92, с. 82, 83].

Культурна політика Німеччини – це передовсім відповідальність муніципалітетів і федеральних земель. Кожна федеральна земля стикається з

певними проблемами культурної політики і несе відповідальність за свій власний культурний розвиток.

Сьогодні Федеральна Конституція Німеччини містить лише одне речення, яке стосується культури й мистецтва: “Мистецтво, наука, дослідження й освіта мають бути вільними” (Стаття 5. 3) [152]. Цей пункт не тільки визначає право митців на захист від втручання держави, але також уповноважує державу захищати й підтримувати культуру й мистецтво.

На відміну від Федеральної Конституції, більшість конституцій федеральних земель питання мистецтва й культури регламентують конкретніше. Три землі – Баварія, Бранденбург і Саксонія – вважають, що культура належить до головних цілей діяльності держави. Багато земельних конституцій зобов’язують владу заохочувати публіку до участі в культурних подіях, передбачають відповідальність держави у сфері охорони культурної спадщини або мистецької освіти для дорослих, деякі згадують про підтримку й захист культурних традицій етнічних меншин. У ширшому контексті деякі конституційні положення передбачають культурні цілі для системи освіти, як-от Конституція Баварії: “Відкритість до всього, що є істинним, добрим і прекрасним” [130].

Правове забезпечення головних аспектів державної культурної політики регулюється відповідними положеннями конституційних та адміністративних законів. Вони не зібрані в одному спеціальному законі, а складаються з багатьох конституційних та статутних положень, муніципальних нормативних актів, кількох спеціалізованих актів законодавства земель, що стосуються справ культури, а також деяких федеральних законів.

Специфічні галузеві „культурні” закони існують на рівні земель – стосовно архівів, охорони пам’яток, мистецької освіти. Деякі землі мають закони про музичні школи (Бранденбург), про бібліотеки (Баден-Вюртемберг). Однак ніде немає окремих законів для таких важливих закладів культури, як театри чи музеї. Правові норми щодо масових та електронних медіа розподілені між федеральною й земельною владами. Мистецькі сфери знаходяться під захистом

Федеральної Конституції (Стаття 5.III щодо права на вільну мистецьку творчість). Ця стаття гарантує кожному право вільно працювати у сфері мистецтва та прагнути публічного визнання своєї роботи.

Дослідники констатують: “У Німеччині налічується близько 300 театрів та 130 професійних оркестрів, 630 художніх музеїв із різноманітними колекціями міжнародного значення, країна друкує більш ніж 94 000 нових видань та перевидань на рік” [Цит. за: 56, с. 26].

З метою залучення коштів для розвитку культури, в т. ч. музичної, активно розвиваються благодійні фонди, масовий волонтерський рух. На початку 2000-х років у Німеччині нараховувалося “...більш ніж 20000 усіляких фондів, при цьому 200 з них працюють, починаючи ще з XVI ст. Хоча деякі з фондів мають багатовікові традиції благодійності, вони мають у своєму розпорядженні незначні кошти. Їх загальний внесок у фінансування некомерційних організацій складає менше, ніж 1 % бюджету організацій. Із цієї суми тільки 14 % надходить на підтримку культури, а решта спрямовуються до інших сфер – соціальної, наукової, освітньої тощо” [56, с. 26].

Найбільш помітною організацією, через яку здійснюється фінансова підтримка культурної сфери, є Німецький Федеральний фонд культури (Kulturstiftung des Bundes чи Bundeskulturstiftung), який був заснований з метою підтримки національних і міжнародних проєктів в галузі культури та для активізації співробітництва із країнами Східної Європи. “Тому й виникла потреба у створенні такої організації, яка була би спроможна успішно долати бар’єри у вигляді місцевих урядів та об’єднувала німецьку культуру в єдине ціле для успішного просування її в світі, постійного оновлення суспільних відносин, розвитку економічних практик та допомоги культурним установам. Бюджет Фонду культури складає менш ніж 35 млн. євро на рік, кількість його співробітників доволі невелика, проте завдяки його діяльності здійснюється підтримка нових течій в архітектурі, образотворчому мистецтві, музиці тощо” [56, с. 27].

Розгалуженою є структура благодійних фондів та волонтерських установ: “Поряд з невеликими фондами в Німеччині існують благодійні організації з капіталом більш ніж 100 млн. євро. Наявність таких значних коштів дозволяє провадити активну роботу, залучаючи для цього волонтерів. Масовий характер їх руху вражає. У сучасній Німеччині мешкає 82 млн. осіб, з яких майже 23 млн. залучені до волонтерських організацій” [Цит. за: 56, с. 27].

Німеччина пропонує податкові пільги для приватних організацій, таких як компанії чи фонди, що пропагують культуру. Це також називають непрямим державним фінансуванням культури. ФРН стимулює приватні компанії підтримувати культурні пропозиції, щоб зробити їх більш привабливими. Сьогодні компанії просувають культуру у формі спонсорства або пожертв. Їх мотивація полягає не тільки в тому, що вони хочуть взяти на себе соціальну відповідальність, а, перш за все, здобути репутацію. Великі компанії також мають бажання рекламувати себе в регіональному районі, а саме у відповідних місцезнаходженнях компаній.

Безперечно, що мета діяльності цих рухів, компаній та фондів є різною, однак всі вони прагнуть зробити свою країну і життя в ній кращими.

Н. Фесенко підкреслює: “В Німеччині загалом не існує такого центрального органу управління цією сферою, як міністерство культури. Зокрема, усі питання щодо культури вирішують незалежні структури (відділи культури), які створені на місцевому управлінському рівні. У 80-ті рр. XX ст. відбулося зростання видатків на культуру до 4% у бюджетах земель за рахунок того, що сфера культури була передана виключно під дію земельного законодавства. Це сталося тому, що держава делегувала свої повноваження з федерального на земельний рівень. <...> Федеральні органи управління культурою займалися розробкою напрямів державної культурної політики, надавали фінансову допомогу культурно-мистецьким проєктам національного значення та запроваджували контроль за виконанням своїх рішень. На основі значної законодавчої компетенції та фінансової часткової участі федерація мала суттєвий вплив на виконання завдань щодо сфери культури землями та

громадами. Усі інші питання щодо функціонування цієї галузі стали вирішуватися на місцях. Тому розділ видаткової частини федеральних бюджетів змінювався упродовж 1961–1987 рр. так: усі видатки бюджету зростали, а їх частина, що йшла на культуру, науку та освіту – зменшувалася” [114, с. 5]. Про це свідчить статистична таблиця [198, с. 443].

Таблиця № 1. Видатки федеральних бюджетів Німеччини в 1961–1987 рр.

<i>Роки</i>	<i>Видатки, усього, млрд нім. марок</i>	<i>Культура, освіта, наука, %</i>
1961	95,3	11,2
1970	196,3	15,1
1980	741,3	11,8
1987	978,9	10,8

Унаслідок фінансового взаємозв’язку федерація могла мати компетенції у сферах, які відносяться до компетенції земель. Наприклад, віднесена Основним законом (Конституцією) до рівня федерації компетенція у сфері закордонних справ, призвела до того, що федерація отримала повноваження в культурній сфері. Інститути німецької культури та мови, які Німеччина утримує за кордоном, перебувають в адміністративній (тобто і фінансовій) компетенції федерації [65, с. 94].

Політика надання субсидій в Німеччині дуже популярна, хоча її критикують за довгостроковість та широке коло адресатів, яким надається підтримка держави. Так, упродовж 1988–1990 рр. доля субсидій у валовому національному продукті складала 2,4%. Наприкінці 1980-х рр. обсяг субсидій зріс удвічі [25, с. 87–88]. Слід зазначити, що ця тенденція була зруйнована після

об'єднання Східної та Західної Німеччини.

У Німеччині діє принцип розподілу фінансових обов'язків, згідно з яким федерація та землі окремо несуть видатки, пов'язані з виконанням їхніх повноважень. Позначений в цьому принципі зв'язок видатків та повноважень у федеральній державі з автономним бюджетним господарством центральної держави й окремих її суб'єктів є єдиним адекватним розподілом фінансових зобов'язань. У положеннях Основного Закону зафіксовані й винятки з правил застосування принципу розподілу фінансових зобов'язань. «Це стосується фінансування визначених завдань, де бере участь федерація, тобто ці завдання здійснюються на основі змішаного фінансування, серед яких – фінансова допомога федерації для особливо важливих інвестицій земель та громад. За рахунок участі земель у видатках на загальні потреби в інвестиціях, на які надається грошова допомога федерації, використання істотної частини земельних бюджетів – у випадку фінансової допомоги також комунальних бюджетів – точно визначено та більше не знаходиться у розпорядженні земель чи громад для виконання їхніх завдань. Таким чином, змішане фінансування обмежує бюджетну автономію земель» [114, с. 6]. У межах загальних завдань та фінансової підтримки федерація бере участь у видатках на проєктування та здійснення інвестицій. Видатки на утримання персоналу та ті, що виникають в результаті діяльності закладу, несуть тільки землі та громади. Ці витрати у сфері культури є дуже високими.

“Фінансова та законодавча самостійність міст дозволила їм утримувати значну кількість закладів у сфері освіти та культури, вільно обирати форму цих установ. Невеликі міста мають щонайменше один народний університет, музей, бібліотеку, архів та музичну школу. Муніципальні музеї несамотійні у правовому відношенні, бо вони підпорядковуються місцевим органам влади. Правова самостійність має місце тоді, коли музеєм опікується недержавна організація. Основою сприяння розвитку музичної культури є мережа музичних шкіл, оркестрів та концертних закладів, які фінансуються як з місцевого, так і з бюджетів земель та федерацій, інших міністерств, за рахунок спонсорських

коштів. Великі міста з давніми традиціями утримують архіви, в яких зберігається й вивчається архівне майно відповідних адміністрацій. У всіх федеральних землях діють архівні закони, які є правовою базою роботи архівів. Охорона історичних пам'яток знаходиться в колі повноважень держави, федеральних земель та муніципалітетів і складається з правових, адміністративних та фінансових заходів щодо догляду та запобігання їхнього руйнування.

Театри у Німеччині є закладами, які дуже дорого коштують. На їх фінансування у великих містах виділяється 1/3 коштів видатків місцевого бюджету на культурні потреби, у маленьких містах – до 3/4. Тому держава, як правило, частково допомагає субсидіями з федерального бюджету, кошти на вистави йдуть і від благодійних фондів та спонсорів, бо прибуток, одержаний від продажу квитків, реклами тощо складає 1/8 бюджету проєкту. Хоча бібліотеки підпорядковуються муніципальним органам влади і їх діяльність трактується як надання населенню послуг у сфері культури, ці заклади також частково фінансуються з федеральних бюджетів” [Цит. за: 114, с. 7].

Потужне державне фінансування означає, що основна увага зосереджується на академічній високій культурі: більшість коштів спрямовуються на утримання таких установ як опери та театри, і в деяких федеральних землях ця частка досягає до 95%. В той же час субкультури, нові течії та форми мистецтва часто не отримують дієвої допомоги.

Розвиток музичної культури й освіти завдяки музичній індустрії сприяє економічному зростанню країни, тому необхідним підґрунтям плідного розвитку німецької музично-культурної сфери є державна фінансова підтримка.

Інна Сташевська підкреслює: “Особливу увагу німецької держави й спільноти до розвитку музично-освітньої сфери зумовлено не лише гарантованим німецькою конституцією правом усіх громадян на вільний доступ до культурного надбання, а й визнанням на державному рівні нічим не замінної ролі музики в житті окремої особистості та всього суспільства” [100, с. 25].

Тому систему музичної освіти в Німеччині вибудовано таким чином, щоб кожна людина мала можливість упродовж усього життя задовільняти свої

музичні уподобання і здобувати відповідні знання.

Цьому сприяє “...безкоштовна освіта в державних загальноосвітніх школах та професійних училищах, фінансова підтримка незаможних сімей (повністю або частково залежно від доходів та кількості дітей) щодо оплати за відвідування дитиною дитячого садка, придбання необхідних навчальних матеріалів для повноцінних занять у школі, оплати додаткових музичних занять та оренди інструментів та ін. До 2004 року безкоштовною була й освіта в усіх державних німецьких ВНЗ. Нині у деяких вищих освітніх закладах уведено плату за навчання (у середньому – 500 євро за семестр) [100, с. 26].

Безперечно, що це є важливим досягненням культурно-освітньої політики держави. Н. Фесенко вважає, що відсутність суворого державного контролю за культурною сферою, самотійність більшості культурно-мистецьких закладів, підтримка (фінансова, пільгова, податкова) закладів, колективів, інституцій, принцип розподілу фінансових обов’язків, фінансова та законодавча самотійність регіонів – це позитивні кроки у механізмі розвитку культурної політики Німеччини, які допоможуть удосконалити механізми державного регулювання цієї галузі в Україні [114, с. 8].

Носіями культурної політики є не тільки державні установи, а й приватні організації – фонди, асоціації та спонсори.

Федеральний уряд має лише законодавчі повноваження в області культурної політики. До них належать: зовнішня культурна політика, захист від німецької культурної міграції за кордон, а також існування авторського і видавничого права. Значна частина культурної політики формується на місцевому рівні (локальна культурна політика).

Тетяна Дорош зазначає: “Починаючи з дев’яностих років ХХ ст., істотно змінився ринок праці для молодих фахівців, зокрема й музикантів. Завдяки глобалізації розширився діапазон можливостей для працевлаштування випускників середніх і вищих професійних навчальних закладів, з’явилися нові, раніше не існуючі напрями діяльності, але, водночас змінилися і вимоги до працівників різних рівнів і категорій. Посилився попит на людей енергійних,

ініціативних, готових виявляти винахідливість в нестандартних ситуаціях, здатних адаптуватися в нових для себе умовах, наприклад, при зміні кон'юнктури на ринку праці і, відповідно, при зміні місця роботи. Тобто більш затребуваними стали люди, що мають широкий кругозір, гнучкість загального і професійного мислення, мають універсальну підготовку в обраній сфері діяльності і, головне, націлені на саморозвиток і самореалізацію” [28, с. 10].

Безперечно, що такі зміни висувають принципово нові вимоги перед освітою загалом та музичною зокрема, адже вона “зіткнулася з необхідністю шукати нові форми взаємодії з молоддю, нові підходи, адекватні реальному стану справ у соціумі, що швидко змінюється. Нова ситуація зробила необхідними серйозні корективи в життєдіяльності навчальних закладів усіх типів і рівнів, корективи як в управлінні ними, так і в їх власній навчально-виховній роботі. Крім того, не викликає сумніву і те, що здатність до творчості є найважливішою якістю сучасної людини і насущною соціальною потребою. Щоб задовольнити цю потребу, треба навчати творчості, у тому числі і за допомогою музичної освіти, яка у цьому контексті виконує важливу соціальну функцію, тому має бути серйозним об'єктом уваги з боку держави, звичайно ж, з урахуванням сучасних реалій” [28, с. 11–12].

Олівер Шейт вважає, що культура є складовою політики, її користь для суспільства незаперечна, але культура коштує грошей! Це стосується, звичайно, і культурної освіти. У Німеччині існує загальнонаціональна мережа джерел фінансування, яка охоплює федеральні й державні структури. Страх порожніх фінансових каструль змушує шукати нові джерела фінансування – наприклад, зі збору коштів. Не слід недооцінювати також приватних меценатів, які пожертвували значну частину коштів на культурні проекти. Проте не до кінця зрозуміло, чи є культурна освіта таким чином підготовленою до фінансових випробувань у майбутньому [195].

Вера Олендорф підкреслює, що історичний розвиток німецької культурної політики відбувається у таких трьох напрямках: створення правових та інституційних рамок умов, функціонування громадських культурних установ

та сприяння розвитку недержавних культурних пропозицій. Ці аспекти зазнали помітних змін протягом останніх шести десятиліть, залежно від того, що було в центрі культурно-політичного дискурсу: збереження культури та культурної опіки, соціокультура та демократизація, культурний маркетинг та економіка культури чи розбудова федеральної культурної політики [188].

Традиційно культурна політика Німеччини спрямована на просування мистецтва (образотворчого, виконавського, музики, літератури). Вона також включає всі політичні та асоціативні заходи (освіта, навчання, поширення) та збереження культурних товарів та послуг (наприклад, охорона пам'ятників) і охорона художнього права (наприклад, інтелектуальна власність, відновлення). Дискусії з питань культурної політики відбувалися на тлі широкого розуміння культури, як інтеграції безлічі дуже різних концепцій (FUCHS, 1998). Зростає значення так званої соціокультури, яка сьогодні є важливим елементом культурної сфери. Такий розвиток відповідає зростаючому попиту населення на культурні пропозиції.

Крім того, культура вважається важливим економічним фактором і передбачає взаємодію різних галузей, участь приватних організацій в асоціаціях і в державних або недержавних фондах культури. Всі ці напрями тісно взаємопов'язані. Культурна політика та пропаганда культури є завданням проєкту держави, який здійснюють федеральні, державні та місцеві органи влади.

Сьогодні переважає основна закономірність – принцип кооперативного федералізму, який передбачає фундаментальний поділ обов'язків між федеральним урядом та урядами земель.

Згідно з цією базовою структурою культурної політики, завдання та компетенції держави покладаються, перш за все, на землі, бо, як сказано в конституції ФРН, "...здійснення державних повноважень та виконання державних завдань є обов'язком федеральних земель, оскільки Основний закон не передбачає та не допускає інших положень" (Стаття 30) [153].

Федеральні землі, індивідуально або колективно, більш залежні від

фінансування різних загальних структур. Кожна земля в Німеччині, таким чином, має свої власні підходи до культурної політики. Це можна спостерігати не тільки в різних бюджетах, а й у правових структурах або пріоритетах відповідної політики. Федеральні землі також залучені до зовнішньої культурної політики, наприклад, у структуруванні міжнародних культурних угод (через спеціальну договірну комісію). Для цього виду політики застосовується принцип федеральної структури та відповідальності, зокрема тому, що федеральний уряд має лише обмежені повноваження у цій сфері. Тому культурні справи разом із відповідальністю за освіту і вищу освіту вважаються “центром державності земель”.

Культура перебуває під юрисдикцією держави тоді, коли вона є предметом загальної або спеціальної освіти та наукових досліджень. Тут державні повноваження посилюються.

Основною константою німецького культурного простору є федеральна структура, якій держава значною мірою зобов’язана різноманітністю і широтою напрямів діяльності. На цьому тлі протягом останніх чотирьох десятиліть політика культурної пропаганди в Німеччині розвивалася постійно в рамках диференційованого розподілу обов’язків. Переважаюча закономірність сьогодні відповідає принципу кооперативного федералізму з одного боку, з іншого – характеризується різноманітністю співпраці і взаємозв’язку між рівнями. Результатом такого розподілу повноважень між федеральним урядом і землями було виникнення культурно-федеральних структур співробітництва, які конституційно закріплені спільними завданнями, визначеними у статті 91a та наступних Основного Закону.

Міжнародна обов’язкова Конвенція ЮНЕСКО про охорону та сприяння культурного різноманіття є базовою для дій у галузі освіти та культури. Згідно з Конвенцією визначається рівність трьох основних напрямів: охорона та пропаганда культурної спадщини, захист та просування сучасних художніх форм самовираження (включаючи молодіжні культури), захист та просування культур інших країн і народів [Цит. за: 159].

Культурне різноманіття є сумою культурних ідентичностей та їх взаємовідносин і описує процес у розвитку різних форм культурного самовираження. У 2005 році Німецька музична рада виступила з другим Берлінським закликом до культурної участі незалежно від соціального та етнічного походження та до активізації міжкультурного діалогу. Центральне повідомлення – “Ті, хто не знає, що є власним, не можуть визнати того, що є іншим” – викладено у дванадцяти тезах про міжкультурний діалог.

Послідовність та якість музичної освіти займають важливе місце в публічних обговореннях у Німеччині, але існує велика кількість проєктів, що фінансуються протягом обмеженого періоду і часто не пов’язані з локаціями перших культурних зустрічей. Тому цінний досвід роботи над проєктом втрачається після його завершення.

Слід пам’ятати, що музична освіта є довготривалим процесом. Якщо стійкість музичної освіти розглядається концептуально та структурно, як, наприклад, у проєкті “Кожна дитина має інструмент”, фінансовий дефіцит на утримання загальноосвітніх та музичних шкіл призводить до значного зниження ефективності їх роботи. Проєкти можуть дати імпульс для подальшого розвитку існуючих концепцій медіації, але не можуть компенсувати наявний дефіцит у просторі музичної освіти.

Усвідомлення спільної відповідальності за музичну освіту у Німеччині визначає музично-політичну роботу на федеральному та державному рівнях. Це знайшло своє відображення у спільному документі про політику Німецької музичної ради (НМР) та Конференції державних музичних рад [181, с. 3].

Освітня політика є формуючою частиною соціальної політики, а отже і основною передумовою ефективних політичних дій.

Німецька музична рада прагне до подальшого розвитку музичної освіти, усвідомлюючи, що професійну прихильність можна посилити інтересом до найкращого виховання молодого покоління. Цей інтерес має бути на першому місці і не повинен перекриватися іншими інтересами. З цього випливає включення суспільно-політичних питань, таких як рівень повсякденного життя,

можливості та ризики оцифрування (III Берлінське звернення), транскультурне розуміння та можливості демографічних змін (Вісбаденська декларація) у предметну та музично-політичну роботу. При цьому культурне виховання молоді також несе відповідальність перед суспільством в цілому, і громадянське суспільство завжди повинно враховувати їх сприйняття, оскільки значення культури та, таким чином, музичної освіти для майбутньої життєздатності суспільства Німеччини ще не відображає баланс між отриманням знань та їх реалізацією [159]. Лише за умови широкого усвідомлення цінності культурної освіти, яка міцно закріплена в суспільстві, можна встановити необхідні пріоритети та забезпечити доступні необхідні ресурси для створення адекватних умов.

Численні дослідження доводять, що музичне виховання дітей та молоді має велике значення щодо їх розвитку. Музика позитивно впливає на формування їх творчості і мовних навичок. Діти, які виконують музику, характеризуються значно кращою соціальною поведінкою. В Німеччині, як і в інших країнах, школи та заклади вищої освіти мають чіткий освітній мандат. Тому важливо, щоб зміст навчання був визначений у навчальних програмах і гарантував учням і студентам рівноцінну освіту. Оскільки музика є важливим фактором розвитку дітей та молоді, то вона повинна бути важливою частиною шкільної освіти.

За музичну освіту в сучасній Німеччині несуть відповідальність члени громадянського суспільства в галузі освіти та культури, люди, які поєднують роботу та професію в музичній освіті, та особи, відповідальні за цю сферу на посадах, де приймаються рішення. Тобто існує соціальна відповідальність за музичну освіту, особливо дітей та підлітків, і цільова група таких відповідальних велика.

Німецька музична рада разом зі своїми членами є силою громадянського суспільства країни. Зобов'язавшись захищати та надалі розвивати культурне різноманіття – від культурної спадщини до сучасної музики, у тому числі популярної музики, до культур інших країн країни – існує суспільно-політична прихильність до культурної участі для всіх громадян, без яких не може бути

культурного різноманіття. Багатство культурного розмаїття забезпечується федеральними освітніми та культурними надбаннями за умови визнання та просування потенціалу на місцях.

Музична освіта – це частина культурної освіти, а також публічна відповідальність у державному фінансуванні. Якість та наступність – це її ключові моменти в суспільстві, орієнтованому на ефективну виховну роботу в шкільних та позашкільних музичних навчальних закладах.

Як сказано в документі Німецької музичної ради, кожен громадянин Німеччини, незалежно від свого соціального та етнічного походження, повинен мати можливість отримати широкий спектр кваліфікованої музичної освіти, що включає також музику інших етнічних груп [181, с. 5]. Музика – це цінність, вона є наріжним каменем гуманного суспільства як для індивідів, так і для соціальної взаємодії. Захист та просування культурної спадщини, сучасних мистецьких форм вираження, включаючи популярну музику та культури інших країн Німеччини, є важливою основою для ідентичності, згуртованості та стійкості суспільства. Ці основні визначення Конвенції ЮНЕСКО про культурне розмаїття є керівними принципами музично-політичної роботи Німецької музичної ради.

Тому існує потреба у більшій відданості з боку всіх федеральних рівнів захищати та сприяти культурному різноманіттю, а це неможливо без культурної участі. Документ Німецької музичної ради під назвою “Музична освіта в Німеччині. Одна тема у 16-ти варіаціях” подає звіти земельних музичних рад про становище музичної освіти у федеральних землях [181, с. 25–77].

Незамінний внесок предмету “музика” в освіту полягає в тому, щоб дати можливість учням створювати творчі можливості, емоційні та мистецькі переживання з музикою, а також передати розуміння музики та раціональну аргументацію. Тому завданням шкільної музичної освіти є створення можливостей всім дітям та підліткам отримати доступ та насолоджуватися активним музикознавством, зрозуміти та перейняти історично сформовані музичні традиції країни, познайомитися з різними формами та жанрами музики,

музичним судженням та формування смаку, сприяння уяві та творчим можливостям під час створення музики та сприятливе відкриття для всіх нових та майбутніх форм музики.

Німецька музична рада ефективно проявила себе в умовах корона-пандемії 2020 року, зосередивши увагу на захисті культурної, зокрема музичної, інфраструктури, експлуатації пам'яток культури тощо. У березні 2020 року вона стала першою культурною організацією, яка звернулася з проханням про об'єднання коштів для самозайнятих виконавців-солістів. За результатами опитування Німецька музична рада ще раз підтвердила свої прохання у відкритому листі до міністра економіки Пітера Альтмаєра 20 квітня 2020 року.

Про допомогу в період пандемії, що загрожує існуванню сольним самозайнятим артистам, також йшлося в резолюції конференції міністрів економіки федеральних земель від 7 квітня 2020 року і в резолюції Федеральної ради від 5 червня 2020 року про тимчасові щомісячні одноразові виплати.

Втручання громадянського суспільства (Німецької музичної ради та Німецької ради з питань культури) заставило Федеральний уряд вперше запланувати виплати самозайнятим працівникам – своєрідну “фіктивну заробітну плату підприємця” у розмірі 75% щомісячного доходу за попередній рік. Було оголошено про виплати допомоги самозайнятим особам у рамках програми “Додаткова допомога III” до червня 2021 року.

Однак існує нагальна потреба у вдосконаленні нормативних положень щодо застосування обох програм. З метою підтримки музичної інфраструктури в Німеччині в середньостроковій та довгостроковій перспективі, наприклад, у сферах музичної індустрії, участі громадян у музичних асоціаціях, незалежних ансамблях, фестивалях та освітніх закладах культури. Німецька музична рада висловилася за фінансову підтримку у вигляді фонду культурної інфраструктури. Відповідна модель була запроваджена програмою економічного стимулювання “Neustart Kultur” Державним уповноваженим з питань культури та засобів масової інформації. Наразі ці заходи допомоги здійснюються через різні культурні асоціації [141].

Отож, дієвість громадянського суспільства (Німецької музичної ради та Німецької ради з питань культури) щодо культурної політики спонукає органи державної влади Німеччини та її федеральних земель діяти більш ефективніше та оперативно реагувати на виклики.

У Німеччині заснована **Федеральна асоціація уроків музики** (Der Bundesverband Musikunterricht, BMU) – професійне об'єднання для просування музичної освіти, особливо уроків музики всіх шкільних типів, форм та рівнів. Вона представляє інтереси викладачів музики, тренерів, викладачів університетів, юристів-стажистів та студентів. Асоціація опікується музичним життям та музично-мистецькій роботі в школах, особливо роботі музичних ансамблів, сприяє кваліфікованому та адекватному навчанню вчителів музики усіх шкільних типів, форм та рівнів.

На федеральному рівні Федеральна асоціація уроків музики є організатором “Федерального конгресу музичних уроків”, а також інших конференцій та конкурсів. На державному рівні вона проводить регіональні та всеукраїнські тренінги та конгреси. Фестиваль асоціації “Школи, що створюють музику” відбувається на регіональному, державному та національному рівнях.

Метою Федеральної асоціації уроків музики є сприяння музичній освіті, особливо збереженню уроків музики у всіх школах, формах та рівнях; популяризація музичного життя та музично-мистецької роботи у всіх типах та рівнях школи, особливо роботи музичних ансамблів; сприяння кваліфікованому та адекватному навчанню вчителів музики усіх шкільних типів, форм та рівнів, просування всебічної загальної програми музичної освіти.

Асоціація виконує такі завдання: організація подальшого навчання, проведення конгресів та конференцій, реалізація заходів, проєктів та конкурсів у контексті музичної освіти, співпраця з органами влади, зокрема міністерствами та іншими шкільними органами, а також навчальними закладами та установами позашкільної освіти та освіти дорослих, проведення консультацій, співпраця з іншими асоціаціями, установами та організаціями на національному та міжнародному рівнях [136].

У Німеччині діють 24 незалежні музичні академії, дев'ять закладів вищої освіти церковної музики та п'ять інститутів музики під егідою університетів. Німеччина була б немислимою без роботи експертів у цих навчально-дослідних установах. Майже всі оркестрові музиканти, позаштатні музиканти та викладачі музичних закладів вищої освіти починають свою кар'єру, навчаючись у музичному інституті чи академії [182].

Музична освіта та навчання у Німеччині пропонуються різними навчальними закладами та установами. Окрім державних навчальних закладів, є численні навчальні заклади, що діють на приватній основі, наприклад у церковній сфері спонсоруються асоціаціями та іншими організаціями. Межі між загальною освітою, допрофесійною та професійною (навчальною) освітою часто розмиваються. Музична освіта демонструє надзвичайну різноманітність поза межами загальноосвітньої школи.

Асоціація німецьких музичних шкіл (VdM) є центральною цією освітньої пропозиції. Окрім музичних шкіл, приєднаних до Асоціації, є численні інші навчальні музичні заклади, які відрізняються за своєю концептуальною спрямованістю, широтою викладання, кількістю викладачів та організацією спонсорства. Сюди входять музичні школи Федеральної асоціації вільних музичних шкіл, а також молодіжні школи мистецтв з часткою музики, спеціалізовані навчальні інститути (наприклад, для джазу, року та естради, для окремих інструментів чи груп інструментів) або навчальні заклади, тісно пов'язані з компаніями в музичній торгівлі. Уроки, що надаються приватними вчителями музики і мають велике значення для інструментальної та вокальної освіти та навчання, а також педагогічні об'єднання, що працюють в інструментальних та вокальних аматорських музичних асоціаціях, та музична робота центрів освіти для дорослих не завжди задокументовані. Тому їх важко описати та проаналізувати. Навчальні заклади музичних професій – це установи, які активно працюють у галузі художньої, наукової та навчальної музичної підготовки, а також в інших спеціальних галузях підготовки музичних професій. Численні ансамблі навчальних закладів (хори, оркестри, камерні музичні

колективи, спеціальні ансамблі старовинної та сучасної музики тощо) важливі для оркестрової та ансамблевої практики і також збагачують музичне життя регіону. У закладах вищої освіти присуджують бакалаврські та магістерські ступені, запроваджені як частина Болонського процесу [187].

Зовнішня культурна політика, яку здійснює федеральний уряд, спрямована на зміцнення відносин між країнами, поглиблення взаєморозуміння, сприяє культурному обміну та співробітництву.

Однією з таких країн є Україна.

Культурне співробітництво регламентується *Угодою між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина* від 15 лютого 1993 року [112]. Згідно зі статтями 4, 5, 6, 8 цієї угоди договірні сторони у галузях науки й освіти декларують підтримку співпраці в усіх її формах на всіх рівнях, включаючи “співробітництво вищих навчальних закладів, наукових установ і організацій, загальноосвітніх і професійних шкіл, організацій і установ позашкільної професійної освіти й підвищення кваліфікації дорослих, органів управління шкільною і професійною освітою, інших навчальних і дослідницьких закладів та їхніх адміністрацій, бібліотек та архівів. Договірні сторони прагнуть, у міру своїх можливостей надавати студентам і науковцям другої країни стипендії для навчання, підвищення кваліфікації та проведення наукових досліджень, а також сприяти обміну в галузі освіти й науки належним чином іншими заходами, включаючи полегшення видачі дозволу на перебування і поліпшення умов перебування у країні, що приймає. Договірні сторони вивчать передумови визнання для навчальних цілей документів про навчання та дипломів про закінчення вищих навчальних закладів другої країни. Договірні сторони вважають співробітництво у галузі освіти дорослих важливим внеском у справу поглиблення своїх зв’язків і заявляють про свою готовність підтримувати це співробітництво” [112].

Прикладом співпраці Німеччини та України в галузі музичної освіти є досвід *Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського* (НМАУ), яка є провідним центром музичної освіти нашої країни. Цей навчальний заклад

не тільки відіграє важливу роль у музичному житті української держави, але й є також всесвітньо відомим, адже тут зосереджено потужний науково-творчий потенціал фахівців. За методикою визначення “Топ 200 Україна” кафедрою ЮНЕСКО у 2019 році Національна музична академія України імені П. І. Чайковського посіла перше місце серед вищих мистецьких навчальних закладів України.

Формуючи музично-творчу еліту українського суспільства як національного суб'єкта світової культури, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського здійснює вагомую міжнародну співпрацю, у тому числі із навчальними музичними закладами Німеччини, яка знаходить свій вияв у таких формах:

- *укладання міжнародних угод про співпрацю з музичними навчальними закладами* (зокрема між Національною музичною академією України імені П. І. Чайковського і Вищою музичною школою ім. Ф. Мендельсона-Бартольдї м. Лепціг), за якими відбувається обмін студентами і творчими колективами, нотною, науково-методичною літературою, проведення майстер-класів, лекцій, концертів провідних викладачів, здійснення спільних творчих проєктів, ознайомлення з культурними досягненнями країн;

- *обмін досвідом і творчими ідеями між українськими та німецькими музикантами* (так, упродовж 2009/2010 навчального року в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського відбулися майстер-класи з володіння старовинними персидськими інструментами, майстер-класи відомих виконавців, зокрема Отто Штокмайєра (орган, Німеччина);

- оскільки Національна музична академія України імені П. І. Чайковського з 1998-го року є членом Європейської асоціації консерваторій, музичних академій та вищих музичних шкіл (АЕС), то щороку ректор бере участь у конгресі керівників вищих музичних навчальних закладів, ректорів музичних академій і консерваторій усіх континентів (членами Європейської асоціації консерваторій, музичних академій та вищих музичних шкіл є понад 300 консерваторій світу). У минулі роки конгреси Асоціації

відбувалися у різних країнах світу, зокрема в містах Бонн, Берлін, Мюнхен (Німеччина);

- студенти і творчі колективи Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського і успішно представляють музичне мистецтво за межами України (в тому числі у Німеччині) *на престижних міжнародних музичних конкурсах* (щороку загальна кількість дипломів і лауреатських звань наближається до 100) і *фестивалів* (участь симфонічного оркестру Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського у фестивалі Young Euro Classic, заснованого у 2000 році у Берліні [144]);

- науковці Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського постійно беруть участь в *міжнародних наукових конференціях* та публікують наукові праці в престижних зарубіжних журналах і збірках;

- *збереження і пропагування унікальних нотних колекцій* (за угодою 2000-го року між Центральним державним архівом-музеєм літератури і мистецтва України, Національною музичною академією України імені П. І. Чайковського і, Архівом Баха в Лейпцигу, Singakademie Берліна і музичним факультетом Гарвардського університету розпочалася співпраця із зберігання, опрацювання та використання унікальної колекції творів західноєвропейських композиторів XVII–XVIII ст. – так званого “Архіву Баха”) [64];

- *реалізація програми “Тиждень Німеччини в Україні”* (так, 20.09. 2016 у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського відбувся майстер-клас Тріо Оберон у складі: Хенья Земмлер (скрипка), Антоанета Емануїлова (віолончель) і Йонатан Анер (фортепіано). *Організаторами заходу були Гете-Інститут в Україні, Посольство Федеративної Республіки Німеччини в Україні та Національна музична академія України імені П. І. Чайковського* [107];

- *здійснення мистецьких проєктів* – Міжнародний фестиваль «Європейська весна в Академії», приурочений до святкування Дня Європи в

Україні, який передбачає різноманітні концертні, творчі та наукові заходи, присвячені певній знаковій для європейської музичної культури постаті [87];

- *співпраця із провідними зарубіжними фірмами виготовлення музичних інструментів* – у 2019 році з робочим візитом до Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського прибули представники німецької фірми «C. Bechstein». Делегація виявила неабияку зацікавленість у навчальному процесі академії та проявила бажання сприяти розвитку музичного мистецтва. На зустрічі обговорювали питання щодо можливості майбутньої співпраці між корпорацією та Національною музичною академією України імені П. І. Чайковського. Керівництво академії нагородили власника “C. Bechstein” Штефана Фреймута почесною відзнакою та вручили пам’ятну медаль до 105-річчя від заснування Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського генеральному директору Карлу Шульце [110].

Такі різноманітні форми міжнародної співпраці провідного закладу вищої освіти із колегами у Німеччині свідчать про продуману політику його керівництва, яка вводить українську музичну культуру у світовий простір.

Міжнародне культурне співробітництво здійснювала *Донецька державна музична академія імені С. С Прокоф’єва*, ставши засновником авторитетного “Конкурсу молодих піаністів на батьківщині Сергія Прокоф’єва”. До складу журі залучали Євгена Ржанова – лауреата міжнародного конкурсу ім. Королеви Єлізавети (Брюсель), заслуженого артиста України, керівника Міжнародних майстеркурсів в Музичній академії Айзенах (Німеччина) [18, с. 285].

До участі у складі журі Міжнародного конкурсу юних піаністів пам’яті Володимира Горовиця, започаткованого колективом *Київського музичного училища ім. Р. М. Глієра* у 1995 році за підтримки Міністерства культури і мистецтв України, Київської міської державної адміністрації, залучалися всесвітньо відомі музиканти з різних країн світу, у т. ч. з Німеччини (Берд Гьоцке) [17, с. 330].

Важко не погодитися із Олександром Яковлевим, який стверджує: “Національна культура виникає не відокремлено, а у взаємодії з іншими

культурами. Необхідним законом її існування є постійне звернення до апробованого досвіду інших культур. У закритій системі, як стверджує синергетика, зростає ентропія – міра безладу, а для того, щоб існувати та бути стійкою, система повинна залишатися відкритою. Якщо культура стає замкненою, то це посилює в ній деструктивні елементи, навпаки, взаємодія з іншими культурами розвиває та зміцнює в ній творчі засади. На основі цього можна зробити висновок, що культура – це поле взаємодії на всіх етапах свого існування – як на етапі становлення, так і на етапі функціонування й розвитку” [123, с. 155].

Цей важливий висновок стосується культур України і Німеччини, як, зрештою, й інших країн світу. Тож взаємодія і співпраця в цій галузі залишається сьогодні важливим компонентом культурної політики.

2.2. Культурна політика Федеративної Республіки Німеччини та її музичний сегмент

Термін “музична політика” є відносно новим терміном в порівнянні з терміном “культурна політика”. Він вперше з’явився в 1907-му році як назва книги музичного журналіста Карла Сторека. А фактично музична політика проводилася лише після 1918-го року і пов’язана з іменем Лео Кестенберга (Leo Kestenberg, 1882–1962). Саме він використав термін “musikpolitik” у статті “Angewandte Musikpolitik” (Прикладна музична політика) в часописі “Berliner Tageblatt” (№ 425 від 21.09.1922).

Музична політика – це послідовність концепційних державних заходів, які впливають на підтримку та розвиток музики, її освіти, закладів, економіки музичного життя в цілому. Музичне виховання та державна освіта – це складові державної політики в цій сфері.

Тенденції державної музичної політики, зокрема шкільна музична реформа Прусії у 1922-му році, а також діяльність Лео Кестенберга у сфері музичної політики детально розглянуті в книзі Гайде Гаммеля “Шкільна музика у Ваймарській республіці. Політичні та суспільні аспекти дискусії реформ в 1920-

х роках” [155].

Діяльність Лео Кестенберга в музичній політиці Ваймарської республіки була ключовим моментом у часто складних відносинах між державою, суспільством та мистецтвом. Як піаніст, який перейшов в політику, Лео Кестенберг зміг означити музичну освіту як політико-соціальну місію і реально закріпити її в конкретних проєктах реформ. У той же час він підтримував рівновагу між елітою та культурної спільнотою, між професійними вимогами до продуктивності та якості та педагогічним підходом, спрямованим на доступність освітніх пропозицій для всіх соціальних верств. Завдяки реформі Лео Кестенберга у 1920-х роках були створені структури в усій галузі шкільної музики та приватної музичної освіти, які досі ефективно працюють у Німеччині. Діах розробив комплексну концепцію музичної освіти, яка охоплювала всі сфери – від дитячого садка до музичної середньої школи, консерваторії та університету, адже саме він вперше заснував сучасний тип музичної школи [162].

Лео Кестенберг був піаністом, викладачем фортепіано в різних консерваторіях, музичним організатором і редактором переважно в Берліні. У 1918-му році він став музичним референтом (Musikreferent) в пруському Міністерстві культури. Лео Кестенберг цілеспрямовано використовував цю важливу посаду для своїх далекосяжних реформ. Після звільнення його правим авторитарним урядом в 1932-му році, його участь у музичному житті Німеччини різко обірвалася. Підданий нападу націонал-соціалістів, він переїхав до Праги в 1933-му році, де присвятив себе міжнародній діяльності в галузі музичної освіти. У 1938-му році Лео Кестенберг емігрував до Палестини, працював генеральним менеджером Палестинського симфонічного оркестру та допомагав розбудовувати музичну сферу в Ізраїлі, помер у Тель-Авіві.

Сьогодні демократично обґрунтована універсальна концепція музичної освіти Кестенберга є актуальною. **Міжнародне товариство імені Лео Кестенберга (IKG)** здійснює дослідження діяльності цього відомого піаніста і музичного педагога. Як пруський міністерський чиновник, він встановлював стандарти прогресивної культурної політики. Його інноваційні освітні імпульси

призвели до далекосяжних освітніх реформ (так звана Кестенберзька реформа). Після вимушеної еміграції 1932-го року він працював у Празі та Парижі, а з 1938-го продовжував свою мистецьку та музичну освіту в Тель-Авіві. Міжнародне товариство музичної освіти (ISME) обрало його в 1953-му році своїм першим почесним президентом.

Товариство Лео Кестенберга резюмує національну та міжнародну діяльність щодо дослідження життя та творчості цього діяча та робить результати досліджень та практики доступними для широкої громадськості. Воно звертається до історично значущої фази музичної освіти та займається вивченням культурно-просвітницької діяльності Лео Кестенберга в контексті сучасних дискусій. Товариство розраховане на людей та інституції, що займаються дослідженнями діяльності педагога-організатора та історії музичної освіти, а також на всіх, хто зацікавлений у підтримці цілей суспільства [162].

Усвідомлення того, що музика є світовою мовою, яка не має кордонів і сягає розуму, тіла і душі людини, настільки ж давнє, як людська історія. Болючий досвід держав з тоталітарним режимом, які пов'язували музику з політичною пропагандою та пануючою ідеологією, посприяв тому, що термін “музична політика” означав державну керованість процесами культури і набув негативного відтінку.

Сьогодні музична політика – це насамперед всебічний державний контроль життя у цій сфері. Завдяки стратегічній перебудові в 2003-му році Німецька музична рада (НМР, німецькою – Deutsche Musikrat (DMR)) почала формувати її в новому соціальному контексті. Визнаючи, що музична політика також є соціальною політикою і може знайти широке громадське визнання тільки, якщо вона не визначена як прагнення відстеження окремих індивідуальних інтересів, НМР взяла організацію життя у цій сфері під свою опіку.

Основна програма “Музична політика є відповідальністю”, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю в 2009-му році, присвячена основним напрямкам роботи Німецької музичної ради у цій сфері. Після масштабних консультацій було створено програмну основу для роботи НМР, яка є активною

частиною громадянського суспільства і найбільшим рухом за громадянські права в сфері культури, а також допоміжною формуючою силою в суспільстві. На основі нового розуміння музичної політики горизонт поточних і майбутніх сфер діяльності в цій галузі може бути розширений [203].

Отже, музична політика є інструментом боротьби, оскільки за допомогою музики можна забезпечити політику гуманного суспільства. Виходячи з такого розуміння, можна зробити висновки про те, що гуманна ціннісноорієнтована картина суспільства є відправною точкою музичної політики; така політика є частиною ряду соціально-політичних інструментів; вона не є унікальною особливістю груп або навіть окремих осіб, але насамперед несе відповідальність за організацію музичного життя в Німеччині як представник громадянського суспільства. Музична політика може бути успішною лише тоді, коли вона узгоджена, враховує вимоги і керується соціально-політичною ефективністю.

Ефективність такої політики визначається соціальною активністю окремих інститутів та їх ініціатив, здатністю реалізації певних дій за участю громадянського суспільства та НМР, яка несе відповідальність перед усіма зацікавленими сторонами щодо організації музичного життя.

Німеччина є визначною країною музики у всьому світі. Музика – це також засіб комунікації і економічного стимулу. Разом зі своїми асоціаціями-членами Німецька музична рада з моменту її створення відповідно до волі громадянського суспільства сприяє посиленню відповідальності та співпраці і, таким чином, робить значний внесок у розвиток Німеччини як музичної країни.

Постійне інформування всіх зацікавлених сторін було і є в центрі уваги музично-політичної роботи Німецької музичної ради. Широкий спектр учасників забезпечує мережеві і агітаційні можливості, які є унікальними в культурному секторі. Проекти сприяють музикуванню молоді, мають функцію імпульсу для сцени і є найкращим засобом в обміні музично-політичними повідомленнями, тому, що це мистецтво діє без слів. Очевидним є зв'язок між музичною політикою та проєктами, як приклад – реалізація Другого Берлінського звернення до Європейської ансамблеї Академії або введення

категорії “Популярна музика” на національному конкурсі “Молодь творить музику”.

Німецька музична рада налічує понад 100 асоціацій-членів, об’єднує всю музичну політику та ініціює проєкти, які пов’язані ілюстративною стимуляцією діяльності у цій сфері. Ефективність роботи НМР супроводжується соціальним розвитком та динамічними процесами музичного життя. У цьому сенсі попереднє визначення “музика рухає, спонукає” було замінено на “музична політика є відповідальністю”.

Завдання музичної політики Німеччини реалізуються в трьох напрямках:

1. *Моніторинг та аналіз подій у суспільстві.* Музичне життя знаходиться під впливом культурних і соціально-політичних проблем. Наприклад, такі фактори, як культурні події, міграція, демографічні зміни і високий відсоток відмов від уроків музики в системі загальної освіти, значним чином впливають на сферу музичного життя. Німецька музична рада з її комітетами експертів має відповідний інструмент для виявлення соціальних змін та їх наслідків для музичної індустрії.

2. *Покращення музичної інфраструктури Німеччини.* На основі аналізу Німецька музична рада на всіх рівнях активно сприяє покращенню умов для музичної індустрії.

3. *Інноваційні ідеї музичного життя.* Музична освіта, міжкультурний діалог, демографічні зміни, громадська участь і культурне розмаїття – це деякі з тем, які Німецька музична рада в останні роки просуває для громадського обговорення [186, с. 7].

Музична політика передбачає наявність таких складових: музична політика як суспільна політика, музичне життя, музика та медіа, музична діяльність, музичні професії, демографічні зміни, зовнішня музична політика, аматорське музикування, креативність, культурне різноманіття тощо.

[Схема подана за:186, с. 8].

Іншими тематичними пріоритетами в музичному політичному спектрі є: культурне розмаїття (підтримка і розширення його і, отже, музичного розмаїття з точки зору трьох основних компонентів Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення культурного розмаїття: культурна спадщина, сучасне художнє вираження (включно стиль через відомі молодіжні культури і культури інших країн), значення творчості (оцінка творчих послуг та пов'язані необхідні вимоги, зокрема, для авторів, ера оцифрування (віртуалізація світів) [186].

Німецька музична рада як культурне об'єднання громадянського суспільства поділяє відповідальність за соціальний розвиток. Зарубіжна музична політика – одне з її оригінальних завдань, яке полягає в наступному: культурна різноманітність є основою роботи музичної політики. Це закріплено в основній програмі Німецької музичної ради відповідно до Конвенції ЮНЕСКО про захист та просування культурного різноманіття. Вперше була укладена міжнародна угода, яка зрівняє три основи культурного різноманіття: захист та просування культурної спадщини, сучасні художні форми вираження (усі напрями), культури інших країн на території Німеччини. При такому широкому підході до культурного різноманіття, який не може бути обмежений транскультурною

сферою, існує також розширений погляд на зовнішню музичну політику.

Багатогранні зв'язки усіх федеральних рівнів держави та громадянського суспільства показують, наскільки переплетені внутрішні та зовнішні напрями. З огляду на численні відповідальні міністерства у справах на федеральному рівні (закордонні справи, культура та засоби масової інформації, розвиток, оборона) необхідно вдосконалювати скоординованість зовнішньої культурної політики.

Культурне розмаїття Конвенції ЮНЕСКО базується на транскультурній комунікації. Внутрішня політика освіти та культури є частиною зовнішньої культурної політики і навпаки.

У Німеччині постійно зростає частка іноземців. Цей розвиток відображено в завданнях Німецької музичної ради, яка є найбільшим рухом за громадянські права в культурному секторі та несе відповідальність за його активний розвиток. На фоні зростаючого переходу компетенції у сфері прийняття політичних рішень на європейський чи міжнародний рівень громадянська активність набуває все більшого значення, особливо у зв'язку із структурами громадянського суспільства в країні та за кордоном [145, с. 1].

Таким чином, існує чітка основа для дій та чіткий порядок з погляду стратегічної орієнтації: зовнішня музична політика Німецької музичної ради є частиною її загальної стратегічної спрямованості. Концептуальною основою зовнішньої музичної політики є Конвенція ЮНЕСКО про культурне розмаїття, Друге Берлінське звернення, основна програма “Музична політика у відповідальності” та відповідні рішення президії.

Завданнями зовнішньої музичної політики Німецької музичної ради є: формування стратегічних партнерських стосунків з питань такої політики, сприяння стійким зустрічам, обмін інформацією. Щодо міжнародного обміну в контексті зовнішньої політики у цій сфері, слід відзначити, що міжнародні контакти Німецької музичної ради зміцнювалися протягом десятиліть і стали важливим елементом культурного обміну між Німеччиною, її європейськими сусідами та різними неєвропейськими країнами. Німецька музична рада разом зі своїми членами, зокрема з регіональними радами музики, поглиблює і розширює

свої контакти з європейськими державами, всередині і поза ЄС. Ініціювання та підтримка міжнародних відносин передбачає тісну співпрацю всередині Німецької музичної ради зі своїми дорадчими радами та за її межами з відповідними відповідальними партнерами. Сюди входить: документація існуючих заходів Німецької музичної ради та Landesmusikräte, співпраця з Міжнародною музичною радою, Європейською музичною радою та ISME для вдосконалення творчої роботи та музичного обміну, співпраця з Інститутом Гете та Інститутом зовнішніх культурних зв'язків, можливість співпраці з компаніями, фондами та установами, що працюють у відповідних країнах [145, с. 2].

Процес формування думки в Німецькій музичній раді, який базується на досвіді її членів та зовнішньому досвіді, є достатньо перспективним. У жвавому дискурсі між федеральними спеціалізованими комітетами, дорадчими радами, робочими групами, стратегічним комітетом та виконавчим комітетом можлива діалогово-орієнтована музична політика на основі базової програми.

Центральним вихідним пунктом музично-політичної роботи Німецької музичної ради є збереження та сприяння культурному розмаїттю в державі. Європа та Німеччина, зокрема, можуть розраховувати на величезне багатство культурного різноманіття, особливо для музичного сектору. Основна мета – це захист та просування духовної спадщини Німеччини та культури інших країн, популяризація сучасної музики тощо.

Конвенцію ЮНЕСКО використовують для реалізації її цілей як інструменту культурної політики. Тільки тоді, коли конкретні переваги цієї конвенції стають помітними на місці, тобто там, де культура живе і переживається заново кожен день, вона може стати ефективною. Це не простий, але не минучий шлях у цифрову епоху. Державна мета культури – це настільки ж частина цього шляху, як забезпечення та зміцнення професійного та аматорського музичного життя, кваліфікована та довготривала освіта у цій сфері, захист інтелектуальної власності, належні умови навчання музичних професій та підтримуючі рамкові умови для індустрії.

Особливо в епоху економізації майже всіх сфер життя має залишатися зрозумілим, що освіта та культура – це не просто економічний актив, але і, насамперед, культурний актив, який є суспільною відповідальністю, а отже, суспільним завданням, а також зобов'язанням забезпечити державне фінансування Конвенції ЮНЕСКО про культурне різноманіття [159].

Щодо перспектив, то Німецька музична рада пропонує уможливити, забезпечити музичну освіту як процес упродовж життя. Кожен громадянин, незалежно від свого соціального та етнічного походження, повинен мати можливість отримати кваліфіковану та безперервну освіту у цій сфері. У той же час рання музична підтримка відіграє особливу роль, оскільки сьгоднішні діти – це дорослі музиканти завтрашнього дня. Образ орієнтованого на людину суспільства поєднується з переконанням, що досвід роботи з музикою повинен стати можливим як елементарна складова у будь-якому віці. Лише з прагненням дозволити кожній людині культурну участь і тим самим зміцнити індивіда в його самовираженні, може виникнути щось на зразок суспільної угоди про незамінність культурного життя. Покращення структури для всієї освіти у цій сфері залишається завданням суспільної відповідальності і є головним питанням кожної музичної політики, в тому числі у Німеччині. Федеральний уряд є рушійною силою, а федеральні штати та муніципалітети покликані інвестувати більше ресурсів у музичну освіту та посилити стимули до громадянської та меценатської діяльності. Покращення громадянської участі – це не лише питання особистого інвестування, а й питання сприйняття громадськістю, визнання та імпульсу [186, с. 9].

Свідченням цілеспрямованої музичної політики в Німеччині є проведення міжнародних фахових конкурсів та фестивалів, які сприяють розвитку регіонів країни як культурних центрів (як приклад: Шубертівський конкурс у Дортмунді заснований у 1987 р., а з 2017-го є частиною Шубертівського фестивалю) [161; 200, с. 340], творення сучасної музики різних жанрів, у т. ч. опери [199].

2.3. Сфера вищої музичної освіти у федеральних землях Німеччини

Культура в сучасних умовах глобалізованого світу є чинником стабілізації розвитку суспільства, а культурна політика провідних держав світу, у т. ч. Німеччини, забезпечує основу дій держави у цій сфері. Українські вчені наголошують, що “нова культурна політика” сформувалася в цій країні у 1970-х роках “...як частина загального процесу демократизації в суспільстві, зміст якого був розширений, щоб охопити всі сторони діяльності громади” [56, с. 25]. У 1980-х рр. культуру стали сприймати як фактор підвищення привабливості Німеччини.

В умовах сьогодення, коли перед освітньою системою постають якісно нові завдання, великого значення набуває виховання творчої особистості, розвиток її здібностей, створення умов для розкриття креативності як важливої складової її творчого формування. Пріоритетну роль у розвитку творчої особистості має здобуття нею музичної освіти. Актуальність зростання ролі такої освіти в Україні та світі загалом сьогодні зумовлена потребою гуманізації людства в умовах тотальних загроз. Особливо цінним для України є досвід тих країн, які вже пройшли реформування в галузі вищої освіти, зокрема Німеччини.

Музична освіта є одним з ключових факторів у міжнародному конкурентному середовищі, а тому Німеччина пропонує численні можливості для навчання та проведення досліджень. Німецькі музичні заклади вищої освіти мають добру репутацію у всьому світі, вони пропонують студентам оптимальні умови для успішного навчання. Освітня політика Німеччини полягає в тому, що вона як економічно розвинена країна не заощаджує на освіті, а щорічно збільшує витрати на освіту з державного бюджету, забезпечуючи таким чином свій майбутній розвиток. Музична освіта в Німеччині справедливо вважається однією з кращих в Європі, чому сприяла багатовікова історія навчальних закладів та новітні тенденції розвитку. Вивчення, осмислення й упровадження в сучасну систему музичної освіти України практичного досвіду Німеччини є актуальним завданням для науковців та практичних педагогів. Сьогодні в Україні існує

нагальна потреба в дослідженні нових шляхів і засобів формування й розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі музичного мистецтва та музичної освіти зокрема. Для України важливо вивчити прогресивний зарубіжний досвід для того, щоб покращити рівень підготовки студентів у вітчизняних мистецьких закладах вищої освіти.

Підготовка майбутнього вчителя музики, розвиток у студентів професійно-інтелектуального, творчого потенціалу, вироблення вмінь щодо практичного використання здобутих знань, на нашу думку, є однією з важливих та актуальних проблем сучасної музично-педагогічної освіти. Вона покликана створювати нові якісні підходи до професійного зростання майбутніх учителів музики, насамперед це стосується розвитку розумово-творчої активності особистості: удосконалення форм і методів викладання навчальних предметів, орієнтація на отримання знань, абсолютизацію розумового потенціалу пізнавальної активності, творчої самореалізації та інтелектуального самовдосконалення.

Сучасний етап розвитку освіти в Німеччині, в тому числі музичної, позначений процесами інтенсивного, динамічного становлення. Аналіз літератури та наукових досліджень свідчать, що питання ролі і місця вищої освіти в Німеччині залишаються актуальними і викликають необхідність систематизувати зроблене і окреслити шляхи вдосконалення.

Сучасна культурна політика країни формувалася після об'єднання Німеччини, яка не має реальної загальнодержавної культурної політики. О. Дмитренко відзначає, що лише з 1998-го року в Берліні з'явився пост Державного міністра у справах культури та засобів масової інформації у Відомстві федерального канцлера і те чи інше питання в сфері культури стало розглядатися як питання, що стоїть перед усією нацією [26, с. 43]. Він же підкреслює, що "...культурні заклади розташовані в Німеччині набагато густіше, аніж у більшості інших країн. Федералізм у галузі культури пробуджує честолюбство кожної федеральної землі. Культурна політика – це політика на користь сприятливої економіки" [26, с. 43].

За роки незалежності України посилився інтерес вітчизняних науковців до вивчення системи вищої освіти Німеччини. Однак, незважаючи на солідну джерельну базу та низку науково-дослідницьких праць, залишається необхідність поглибити і систематизувати накопичену інформацію про культурну, освітню політику федеральних земель Німеччини, її вплив на вищу музичну освіту ФРН.

Внесок у вирішення зазначеної проблеми ми спробуємо здійснити шляхом розкриття особливостей функціонування політики урядів федеральних земель Німеччини у сфері вищої музичної освіти на сучасному етапі.

Брак вивчення багатого педагогічного досвіду цієї країни зумовлює необхідність дослідження процесу розвитку професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів та виконавців.

Німеччина, яка сьогодні належить до найбільш розвинених держав світу, має високорозвинену економічну, а й освітню галузь, яка приваблює на навчання молодь з різних країн. Характеризуючи національну освітню систему країни, слід підкреслити, що керівними органами системи освіти в ній є федеральне та земельні міністерства освіти і науки, Конференція ректорів вищих навчальних закладів Німеччини, а також постійна Конференція міністрів освіти і культури земель ФРН.

Культурна, освітня та економічна політика поряд з класичною дипломатією є трьома основними складовими німецької зовнішньої політики. Її мета – демонструвати образ сучасної Німеччини, сприяти процесу європейської інтеграції та взаєморозумінню між народами. Федеральне міністерство закордонних справ лише частково провадить культурну політику власними силами. У більшості випадків воно доручає цю роботу посередницьким організаціям [56, с. 25].

Німеччина має федеративну структуру державного устрою. Країна обрала децентралізований і демократичний шлях розвитку національної системи освіти.

Заклади вищої освіти в Німеччині є юридично незалежними установами з правом на самоуправління. Тому вони мають повне право визначати структуру

свого навчального закладу, методи і зміст навчання, організацію наукових досліджень [9].

У німецькій Конституції немає таких цілей, як культура і освіта, хоча вже багато років різні культурно-політичні об'єднання вважають культуру завданням саме державного рівня. Але в кожній землі Німеччини діє своя власна конституція. Німеччина доклала чимало зусиль, щоб, пам'ятаючи про негативний досвід централізованої організації націонал-соціалістичної держави, надати центральній владі якомога менше повноважень. Таким чином, федеральна влада має тепер компетенції тільки в тих областях, які чітко відображені в Конституції, і оскільки питання культури і освіти не відображені в загальній Конституції, то вони цілком залишаються у віданні земель. У сфері культурної політики не існує єдиного федерального закону. Відповідальність за установи цієї сфери лежить здебільшого на комунах, які в основному і відповідають за утримання культурної діяльності. Таким чином, через відсутність єдиної законодавчої бази пропозиції у цій сфері знаходяться в добровільному підпорядкуванні комун [115].

Катерина Пенькова, аналізуючи децентралізацію у сфері культури в державах-членах Європейського Союзу, підкреслює, що "...культурна політика Німеччини базується на федеральній моделі, основними принципами якої є децентралізація, субсидіарність та плюралізм. Усі рівні державної влади співпрацюють у питаннях культури – *Kulturföderalismus*. На практиці існує високий рівень конкуренції між землями, муніципалітетами, закладами культури та іншими посередниками. Федеральні землі та муніципалітети несуть основну відповідальність за культурну політику Німеччини. Усі землі мають власні парламенти та парламентські комітети з питань культури, а також міністерства, до відання яких належить культура. На рівні міністерств культура поєднується з іншими сферами, як правило, з освітою або наукою. На муніципальному рівні культура належить до відання уповноважених з цих питань (*Kulturdezernenten*), які відповідальні за програми, державні культурні установи (наприклад, театри), бібліотеки, музеї, музичні школи тощо. Муніципальні та окружні ради мають

комітети з питань культури. Федеральні землі можуть за власним рішенням надавати муніципалітетам бюджетні ресурси на потреби галузі. Закон “Про культурні простори Вільної держави Саксонії” є одним з прикладів. Відповідно до Закону з бюджету землі має виділятися принаймні 86,7 млн. євро на потреби культури 5 сільських та 3 міських місцевостей з метою підтримки закладів культури та заходів регіонального та транс-регіонального значення. В інших землях підтримка окремих секторів культури, наприклад театру, відбувається у формі співфінансування у розмірі, який визначається на основі фіксованої відсоткової частки загального обсягу витрат муніципалітету” [86, с. 3].

“У 2006 році набрала чинності реформа федеральної системи, внаслідок якої відбувся перерозподіл компетенцій між федеральним урядом та федеральними землями у деяких сферах. У сфері культури федеральна влада (рівень) отримала більше повноважень щодо культури в столиці, Берліні, та щодо збереження культурних пам’яток. Оскільки федеральній владі заборонено брати участь у співфінансуванні культурних проєктів, можливості підтримки культурних освітніх проєктів стали обмеженими” [86, с. 3].

“Загалом нормативно-правові акти, які б визначали розмір, процедуру та способи виділення державних коштів на культуру, в Німеччині відсутні. Винятком є вже згадуваний Закон “Про культурні простори Саксонії” (Sächsisches Kulturraumgesetz). Окремі норми містяться в законах про створення державних фондів, зокрема Федерального фонду культури. Також існують спеціальні закони або постанови щодо відповідних культурних фондів на рівні земель. Крім цього, фінансування культурних закладів та загальної культурної діяльності Федеральним урядом або Федеральними землями регулюється через щорічний бюджет” [86, с. 6].

Основний закон про освіту в Німеччині надає право кожному громадянину вільно розвивати свою особистість і вибрати місце навчання за своїми здібностями. При цьому мета політики в галузі освіти полягає в тому, щоб надати оптимальну підтримку кожній людині і дати їй можливість отримати кваліфіковану підготовку, що відповідає її інтересам і потребам. Уряд Німеччини

зацікавлений в якісній підготовці професійних кадрів і щорічно виділяє значні кошти на розвиток системи освіти, у т. ч. музичної.

На рівні земель керівництво освітнім процесом здійснюють земельні профільні міністерства. У кожній із земель діє свій закон про освіту, сформований на основі Федерального закону. Система освіти в ФРН є класичною багатоступеневою структурою.

Німеччина є федерацією із шіснадцяти федеральних одиниць, які називають “землями” (Länder). Кожна з них делегує певні повноваження на загальнонаціональний рівень. Водночас, деякі компетенції залишаються на рівні федеральних одиниць, зокрема освіта. Це означає, що кожна земля має свою освітню політику. Існують різні типи навчальних закладів та програм з відмінною тривалістю навчання та стандартами.

Як вказує Інна Сташевська, “...діяльність освітніх закладів у ФРН регулюють через Основний закон, земельні конституції, статuti кожного із закладів, навчальні плани, міністерські укази й директиви. Роботу ВНЗ також координує Постійна конференція ректорів. Функціонування музично-освітньої системи фінансують уряди німецьких земель і частково федеральний уряд. Асигнування також здійснюється за рахунок приватних джерел (благодійних фондів, добровільних грошових вкладів тощо)” [102].

Система освіти в Німеччині, характерною особливістю якої є федералізм, перебуває в процесі оновлення. Освітня політика країни вирішується на рівні землі, тому саме найкращі заклади вищої освіти кожного регіону – ті, які мають найкращі освітні стратегії – досягають успіху.

Володимир Медяний зазначає, що традиційно в Німеччині існує дуже велика кількість закладів вищої освіти найрізноманітнішого типу. Це університети і так звані фахові вищі навчальні заклади – музичні й мистецькі. Більшість з них належать державі. Приватні університети також мають державне визнання, що є дуже важливим для якості дослідницької і викладацької діяльності [61].

Тетяна Огаркова підкреслює, що “...в Німеччині існує правило «автономії ВНЗ» (Hochschulautonomie), але рівень цієї автономії в межах землі може бути дуже різним” [71].

Сучасна модель освітньої підготовки не єдина для всіх шістнадцяти федеральних земель. Як зазначає Н. Махиня, у кожній з них є власна структура навчальних закладів, свої особливості диференційованого підходу у фаховій підготовці педагогічних кадрів, що враховують стан загальної освіти у країні та мають свої форми фінансування. У ФРН зберігається різнотипність підготовки педагогів, які навчаються в університетах, вищих школах, академіях мистецтв. Кожному типу підготовки притаманний свій статус, свої терміни навчання, а також якість здобутої освіти [60].

Усвідомлення спільної відповідальності за музичну освіту визначає політичну діяльність у цій сфері як на федеральному, так і на земельному рівнях, знаходить своє відображення в документах Німецької музичної ради та Конференції регіональних музичних рад. У них підкреслено, що “...музична освіта як частина культурної освіти виконує публічну функцію суспільної відповідальності. За музичну освіту, як зазначає музична рада, відповідають члени громадянського суспільства в галузі освіти і культури, професійні кадри, а також особи, відповідальні за процес прийняття рішень в освітній галузі” [181, с. 3].

З цієї точки зору зрозуміло, що існує загальна соціальна відповідальність за мистецьку освіту у країні.

Музична освіта як система організації музичного навчання у Німеччині – це процес засвоєння знань, вмінь та навичок, необхідних для діяльності у цій сфері, а також сукупність знань і пов’язаних з ними вмінь та навичок, отриманих у результаті навчання.

Музичну освіту у Німеччині розглядають як необхідну фундаментальну частину освіти для розвитку особистості і для майбутнього суспільства, цілеспрямованою дією для ефективного використання ресурсів. Якість і

безперервність освіти є ключовими орієнтирами і є необхідною умовою для ефективного навчання [181, с. 3].

Вища освіта Німеччини, в тому числі музична, має на меті розвиток культури у всьому розмаїтті загальнолюдського і національного багатства. Адже її основою є ідея, яка відображає головні вимоги держави до своїх громадян – бути моральним регулятором у процесі консолідації суспільства. На жаль, сьогодні вища освіта стала лише засобом отримання спеціальності, а це вже фактор не так національного, як професійного життя. В таких умовах освіта і культура в сучасному світі мають всі шанси відійти одне від одного. Тому виникає необхідність активно розвивати культурну функцію вищої освіти.

Заклад вищої освіти, як і загальноосвітня школа, повинні бути не тільки одним з основних осередків національної культури, але й виконувати важливу функцію залучення до неї майбутніх фахівців вищої кваліфікації, незалежно від ступеня вищої освіти і обраної спеціальності. Вища освіта змикається з культурою в тій її якості, в якій вона виступає як складова національної культури.

Юзеф Нікольченко, розглядаючи проблему взаємозв'язку освіти і культури, наголошує: «Вища освіта повинна стати невід'ємним компонентом культури особистості. Неможливо зрозуміти будову, характер функціонування та розвиток професійних і наукових знань, якщо не враховувати їхнього включення у широкий культурний аспект. Вища освіта формує у студента моделі і напрями його світосприйняття та поведінки, впливає на особистість за допомогою набутих навичок, консультацій, порад, оцінок, які нею розроблені практично на всі випадки життя» [69, с. 76].

Вища освіта стає ключовим фактором у культурі інформаційного суспільства: «Вона є базовим компонентом методології мислення молоді та її поглядів на світ, на людину і на суспільство. На ній засновані технологія і визначений майбутній стиль життя, що пропонуються студентам як зразок. Фахівець, чий розум збагатився знаннями у вищій школі, має можливість широко

мислити не тільки в галузі професійної підготовки, а й сприймати народну творчість, літературу і мистецтво як гуманістичну місію культури” [69, с. 76–77].

Інна Сташевська зазначає, що для розвитку музичної освіти в німецьких закладах вищої освіти характерним сьогодні є розширення спектра музичних спеціальностей, наприклад концертна педагогіка, музичний менеджмент, музична журналістика, музична терапія, елементарна музична педагогіка тощо. Це зумовлене актуальними інтересами населення, а також розширенням змісту професійної підготовки (за рахунок більшої практичної спрямованості навчання, підвищення ролі сучасної академічної, популярної, джазової, позаєвропейської музики, мультимедійних технологій тощо) у зв’язку з новими вимогами до фахівців у сфері музичної культури й освіти [102].

Отже, сучасна система вищої освіти ФРН формується за принципом “академічної свободи”, згідно з яким свобода надана не тільки закладам вищої освіти в питаннях управління, а й кожному студенту. У Німеччині не існує жорсткої системи навчання в загальному обов’язковому порядку. Тобто багато що залежить від самостійності, відповідальності і самодисципліни студента. Німецькі науковці комплексно підходять до вирішення проблеми якісної професійної музичної підготовки, яка реалізується через інтенсивне впровадження нових освітніх концепцій, інноваційних підходів до організації освітнього процесу у вищій школі.

У фахових музичних академіях – консерваторіях та музичних інститутах Баварії в останні роки відбулися серйозні організаційні зміни. Фахові академії, музичні інститути середнього рівня, в яких здійснювалася підготовка до подальшого навчання музики в університетах на додаток до фахової підготовки, були включені на початку 1990-х в більшості земель Німеччини в галузь вищої освіти. Музичні академії в Нюрнберзі та Аугсбурзі були перетворені в муніципальний музичний інститут Нюрнберг-Аугсбург, Герман-Зільчер-консерваторія у місті Вюрцбург була інтегрована в Hochschule für Musik (музичний інститут у м. Вюрцбург), а церковні консерваторії в Байройті та Регенсбурзі були класифіковані як церковні інститути [132, с. 2].

Отже, стан і перспективи розвитку освіти значною мірою залежать від політики держави у цій галузі. Державна освітня політика Німеччини полягає в тому, що високий професійний і загальнокультурний рівень населення є важливою умовою створення високоморального суспільства, економічного розвитку країни, безпеки та соціальної стабільності [133].

Тому одне з найважливіших завдань освіти Німеччини, поряд із наданням базових знань, полягає у прищепленні цінностей, вихованні особистості на основі загальнолюдських цінностей.

Набуття необхідних для життя теоретичних і практичних навичок, умінь і знань та засвоєння загальнолюдських цінностей – це елементи навчально-виховного процесу, що доповнюють один одного.

Як зазначає Т. Огаркова, вищу освіту в Німеччині характеризують дві основні риси – це, по-перше, потужна конкуренція між університетами за кращих студентів, за гроші на дослідження та за міжнародну репутацію. З іншого боку, існує “корпоративний”, кооперативний елемент, який забезпечує однакові стандарти для всіх студентів – наприклад, коли йдеться про державне фінансування. Кошти, які держава виділяє на навчання студентів, будуть однаковими для студента будь-якого університету в країні [71].

Вища музична освіта в Німеччині гідно зустрічає виклики міжнародного конкурентного середовища та намагається зайняти лідерську позицію. Наукова система країни прагне приваблювати найрозумніших, найталановитіших студентів для того, щоби залишатися на високому конкурентному рівні серед країн світу.

Внаслідок функціонування ефективної системи музичної освіти в федеральних землях Німеччини існує розмаїте музичне життя, яке підтримує держава, багатогранною є музично-просвітницька діяльність численних професійних та аматорських об’єднань, навчальних закладів, поширеними є домашнє та сімейне музикування, високим є соціальний рівень музикантів-виконавців та музикантів-педагогів.

Німеччина має розгалужену систему музичної освіти, що складається з початкової, двоступеневої середньої та вищої освіти. Загалом німецька система освіти, зокрема музична, перебуває зараз у процесі безперервного розвитку, що приносить свої успіхи – Німеччина є однією з найулюбленіших країн для навчання у вищій школі.

Розгляд тенденцій розвитку музичної освіти федеральних земель Німеччини дає підстави зробити висновок про усвідомлення політиками, педагогами, громадськістю країни важливості використання потенціалу мистецько-культурної освіти, зокрема музичної, для збереження і розвитку культурної спадщини людства в усьому її розмаїтті, зокрема для культурного розвитку й становлення творчої особистості.

Як стверджує Т. Настич, в Німеччині “...тривають реформи, спрямовані на оновлення системи вищої освіти та організації навчання у ВНЗ. Вони акцентують увагу на розвитку здібностей і задатків майбутніх фахівців, виявленні обдарованих студентів, диференціації їх навчання. Практика навчання обдарованих студентів Німеччини змінюється також і у світлі вимог Болонської декларації. Основний акцент робиться на його прискорений темп, мобільність обдарованих студентів у межах ВНЗ, своєї країни та європейського освітнього простору, зростання відсотка самостійної роботи, індивідуальний підхід, широке використання технічних засобів навчання та комп’ютерної мережі. <...> Розвиток вищої освіти значною мірою залежить як від соціально-економічного устрою країни, так і від поточної економічної та політичної ситуації в державі” [66, с. 64].

Підготовка музичних кадрів у Німеччині займає гідне місце у сфері освіти і відповідає загальноєвропейським стандартам. Україні, як одній з держав європейського освітнього простору, варто вивчити професійний досвід німецької вищої школи та адаптувати його передові ідеї до вітчизняних реалій.

Німеччина бере активну участь в євроінтеграційних процесах та прагне завдяки Болонському процесу створити єдиний європейський простір вищої освіти. Оскільки заклади України також приєдналися до міжнародного

освітнього простору вищої освіти, то європейський досвід, а саме здобутки музичних навчальних закладів Німеччини, можуть бути запозичені та використані у реформуванні вищої освіти України.

Головними особливостями розвитку вищої музичної освіти Німеччини є: значна чисельність музичних закладів вищої освіти, широке коло спеціальностей в різних сферах культури та мистецтва, наявність рідкісних унікальних спеціальностей, можливість навчання студентів-іноземців тощо.

Освітня діяльність у музичних закладах вищої освіти Німеччини ґрунтується на відповідності музичної освіти потребам культурного духовного розвитку суспільства, забезпеченні творчого інтелектуального розвитку особистості, оволодінні ефективними методами самостійної пізнавальної діяльності, формуванні у молоді високих морально-духовних якостей на основі загальнолюдських і національних цінностей, розвитку високої естетичної культури тощо.

Фактори та умови становлення вищої освіти Німеччини діють у відповідності з державною політикою і користуються підтримкою суспільства. Забезпечуючи його вимоги щодо якості підготовки спеціалістів, вона враховує як об'єктивні для всіх країн Європейського Союзу фактори, так і особливі національні умови і можливості, що дозволяє музичним закладам вищої освіти успішно конкурувати на освітньому ринку. Німеччина як провідна європейська країна має специфічні особливості й позитивні надбання в теорії й практиці музичної освіти, що може збагатити й досвід України у цій галузі.

Отже, “культурна політика ФРН – це в першу чергу відповідальність муніципалітетів і федеральних земель. Кожна федеральна земля стикається з певними проблемами культурної політики і несе відповідальність за свій власний культурний розвиток” [135, с. 1]. Разом з тим, гарантування кожному громадянину країни права вільної праці у сфері культури та мистецтва, рівного доступу до культурної спадщини та широкої інфраструктури стимулює і забезпечує сталий культурний розвиток Німеччини.

2.4. Культурна та музична політика федеральної землі Баден-Вюртемберг

Баден-Вюрттемберг – федеральна земля Німеччини, яка відзначається інтенсивним культурним та музичним життям. Земельна музична рада Баден-Вюртемберга має 75 асоціацій-членів, які разом представляють близько 1,4 мільйона людей. Це означає, що кожен 7-й житель Баден-Вюртемберга залучений до музичної сфери. Наприклад, за результатами національного конкурсу “Jugend musiziert” від 20 до 35% призів завойовують жителі Баден-Вюртемберга, хоча його населення складає лише 13% від населення Німеччини.

Як зазначає міністерство науки, досліджень та мистецтва Баден-Вюртемберга, ця федеральна земля Німеччини зберігає багату музичну традицію. Широкий спектр охоплює класичну та сучасну, джазову та поп музику. Міністерство мистецтва відповідає за професійну музику в Баден-Вюртемберзі. Воно підтримує і фінансує діяльність численних оркестрів, ансамблів, хорів та проведення фестивалів з високим мистецьким рівнем та великою міжнародною привабливістю [172].

Наприклад, оркестри Баден-Вюртемберга відомі далеко за межами країни. Вони формують музичне та культурне життя своїх міст і регіонів. Завдяки своїм міжнародним концертним виступам вони є важливими культурними послами у всьому світі. Окрім театральних оркестрів у державних та муніципальних театрах, тут працюють симфонічний оркестр південно-західного радіо, вісім професійних культурних оркестрів, що безпосередньо фінансуються державою – оркестри Штутгартської філармонії, Вюртемберзької філармонії Ройтлінген, Південно-Західної німецької філармонії, камерний оркестр Вюртемберга, Хайльбронна, камерний оркестр Штутгарта, камерний оркестр Південно-Західної Німеччини в місті Пфорцхайм, оркестр в місті Маннгайм, бароковий оркестр в місті Фрайбург [190].

Окрім оркестрів, існує низка установ, які своєю якісною цілорічною діяльністю визначають основні моменти музичного життя в Баден-Вюртемберзі. Одним з кращих навчальних закладів є Міжнародна академія імені Баха.

Фестиваль “Музика століть ” концертними серіями пропагує сучасну музику. У центрі уваги Міжнародної академії імені Хуго Вольфа в Штутгарті є старовинна музика.

Особливістю Баден-Вюртемберга є численні хори та вокальні ансамблі. Окрім всесвітньо відомих представників історичної виконавської практики, просуваються хори з найновішим камерним репертуаром. Миряни та хори з церковного середовища, організовані у вокальні колективи, розробили особливий тип напівпрофесійного хору, в якому беруть участь переважно професійно підготовлені співаки, але які не практикують спів як штатну професію. Це зумовило надзвичайну популярність багатьох хорових колективів у цій федеральній землі.

Джаз – це константа музичного життя Бадена-Вюртемберга. Федеральна земля надає особливого значення проведенню фестивалів, створенню асоціацій, підтримці професійних та молодих джазових музикантів.

Започаткована щорічна премія для джазових музикантів до 35-ти років у сумі 15 000 євро. У 2015-му році було ініційовано категорію “Спеціальний приз” за особливі досягнення у джазі, яка становить 10 тисяч євро. Лауреатами цієї премії стали басист Штутгарта Еберхард Вебер (2015), піаніст і композитор Вольфганг Доунер (2016), трубач, флюгельгорніст і композитор Герберт Джос (2017) та саксофоніст, кларнетист і композитор професор Бернд Конрад (2018).

Однією з найкращих програм фінансування молоді є щорічний молодіжний джазовий конкурс та молодіжний джазовий оркестр. Джазові музиканти до 25-ти років збираються на репетиції та виступи. Керівником оркестру є професор університету музики та виконавських мистецтв міста Штутгарта Райнер Темпель.

Як “парасолькова організація” джазових клубів та ініціатив музикантів у Баден-Вюртемберзі, Джазова спілка федеральної землі під керівництвом голови Екхарта Фішера передовсім займається допомогою джазовим музикантам з південного заходу. Близько сорока джазових клубів Баден-Вюртемберга входять до складу спілки. Земля підтримує молоді таланти щорічними грантами, а з 2015-

го року ця підтримка здійснюється на національному та міжнародному рівнях. Є додаткові гранти для фестивалів “Jazzopen”, “Enjoy Jazz”, джазового хору міста Фрайбург та джазового фестивалю “Aalener Jazzfest”. З 2015-го року у фестивалях у Баден-Вюртемберзі беруть участь джазові музиканти з інших країн. Курс вивчення джазу пропонується в музичних академіях Штутгарта та Мангайма [163].

Джазовий фестиваль Штутгарта в найкращому сенсі можна трактувати як багаторазову зустріч з джазом: зустріч учнів різних шкіл; зустріч студентів з практикуючими професійними джазовими музикантами; зустріч з професійним середовищем музичної академії та вечірній виступ у великому концертному залі перед публікою. Це означає, що зустріч у музичній академії Штутгарта пропонує учням багато того, чого не може запропонувати повсякденне шкільне життя. Робота з викладачами відкриває нові музичні горизонти і дає змогу здобувати новий досвід, а спільна робота в семінарах зміцнює командну роботу і, таким чином, соціалізує спільноту. Напруженість і нервозність перед спільним заключним концертом, перед представленням власних навичок іншим учасникам – важливий процес у розвитку особистості та індивідуальної творчості. Зустріч з іншими молодими людьми, які мають подібні інтереси, дає можливість обмінятися досвідом та налагодити контакти. І останнє, але не менш важливе: відвідування музичного коледжу як місця проведення мистецьких подій забезпечує розуміння світу професійної музичної освіти, як і робота з керівниками майстерень, які там працюють. Ентузіазм глядачів на фінальних концертах, стихійні оплески після вдалого соло – важливі для молодих музикантів. Тут вони здобувають впевненість у собі та у власних досягненнях, чого інколи важко досягти в іншому місці. Шкільні колективи та викладачі також виграють від участі в студентському джазовому фестивалі, оскільки захоплення джазом та радість від гри на власних інструментах заохочують молодь до нових здобутків і позитивно впливають на щоденну роботу в школах.

Фестиваль – це подія, яку молоді пам’ятатимуть довго. Цікавою є сама організація фестивалю. На два дні 4–5 різних шкільних джазових ансамблів

вранці вирушають до музичної академії в Штутгарті, де проводиться фестиваль. Тут ними протягом дня опікуються професійні джазові музиканти, більшість з яких є професорами чи викладачами з музичної академії. Групи семінару складаються з усіх учасників, тому вони грають в абсолютно нових і незвичних формаціях. У цих колективах майстер-класу вони вивчають ансамблеву гру, удосконалюють джазові фрази та імпровізують. На завершальному концерті ввечері гурти семінару презентують роботу дня, а шкільні колективи – частину власної програми. Шкільний джазовий фестиваль позиціонує себе не як змагання, а як співпрацю. У центрі уваги не те, яка група найкраща ввечері, а як організувати концерт разом. Крім того, на концерт регулярно запрошуються професійні великі гурти, щоб дати учасникам можливість постояти на сцені з професіоналами та виступити “наживо”.

За двадцять один рік існування у шкільному джазовому фестивалі загалом взяли участь 155 колективів та 15 хорів. Було залучено близько 3000 школярів, які прибули з понад ста різних шкіл з усіх куточків Баден-Вюртемберга. Таким чином, студентський джазовий фестиваль можна охарактеризувати як тривалу історію успіху, яка має всі перспективи продовження.

Поп-музика та молодіжна культура відіграють важливу роль у суспільстві, культурі та економіці Німеччини. У Баден-Вюртемберзі є численні можливості для навчання та створення мереж для творчих партнерів. Велика увага приділяється створенню регіональної реклами естради та професіоналізації пропозицій щодо кваліфікації, навчання та консультування, щоб зробити федеральну землю конкурентоспроможною у цій галузі. Основою цього стала поп-концепція, яка була представлена у 2002-му році. Завдяки поп-академії Баден-Вюртемберга, заснованій у 2003-му році, вперше у землі з’явився заклад, який зосереджується на сфері популярної музики та музичної індустрії.

Окрім естрадної академії, яка є центром розвитку музичної індустрії та джерелом натхнення для всього Баден-Вюртемберга, існують різні регіональні естрадні центри, як консультаційні для артистів, асоціацій та компаній відповідного регіону. Вони фінансуються коштами проекту RegioNet академії

естради. Цей проєкт зосереджений на інтеграції існуючих структур та мереж. Метою RegioNet є також ефективне та стійке лобіювання: поп-музику слід розуміти як пропаганду культури та бізнесу. Окремі регіональні центри сформували нещільну мережу “Поп бюро Баден-Вюртемберга”. Координація мережі здійснюється в Штутгарті.

Земля Баден-Вюртемберг випереджає у фінансуванні молодіжної музики інші федеральні землі. Тут особливо характерно диференційоване співвідношення між різними рівнями фінансуванням. Незважаючи на те, що фінансування одного рівня, зокрема, підтримує аматорську музику, крім музичних шкіл, фінансування іншого зосереджено на великій кількості окремих видатних проєктів, таких як музичні ансамблі різних жанрів. Важливим є фінансування конкурсу “Молодь створює музику”, який відбувається на трьох рівнях. В останні кілька років близько чверті перших федеральних нагород здобув Баден-Вюртемберг. У 2019-му році із загальом 134 перших федеральних нагород 21,4 % належав землі Баден-Вюртемберг [164].

Численні музичні та пісенні асоціації в федеральній землі – основа культурного простору в Баден-Вюртемберзі. Там діє 10 аматорських музичних асоціацій з близько 6500 асоціацій та 12000 ансамблів, що об’єдналися як парасолькова організація в земельну музичну асоціацію Баден-Вюртемберг. У цій галузі беруть участь майже 400 000 музикантів та співаків. Приблизно третина тих, хто активно працює, не досягли 18 років. Сьогодні федеральна земля підтримує музикантів-аматорів, виділяючи близько 5 мільйонів євро щорічно. З 1998-го року асоціації аматорської музики щороку організовують музичний фестиваль, на якому представлено різноманітність хорів та музичних асоціацій. Існує близько 500 аматорських музичних клубів, організованих в інших асоціаціях, а також безліч ансамблів церковної музики. Дві асоціації духових оркестрів мають власні музичні академії, які пропонують широкий спектр курсів та семінарів, чимало з яких є доступними для всіх бажаючих, а не тільки для учасників оркестрів. Теми подано музичними навчальними серіями,

передбачено спеціальні майстер-класи, навчання лідерів молоді та семінари з управлінських завдань у клубах.

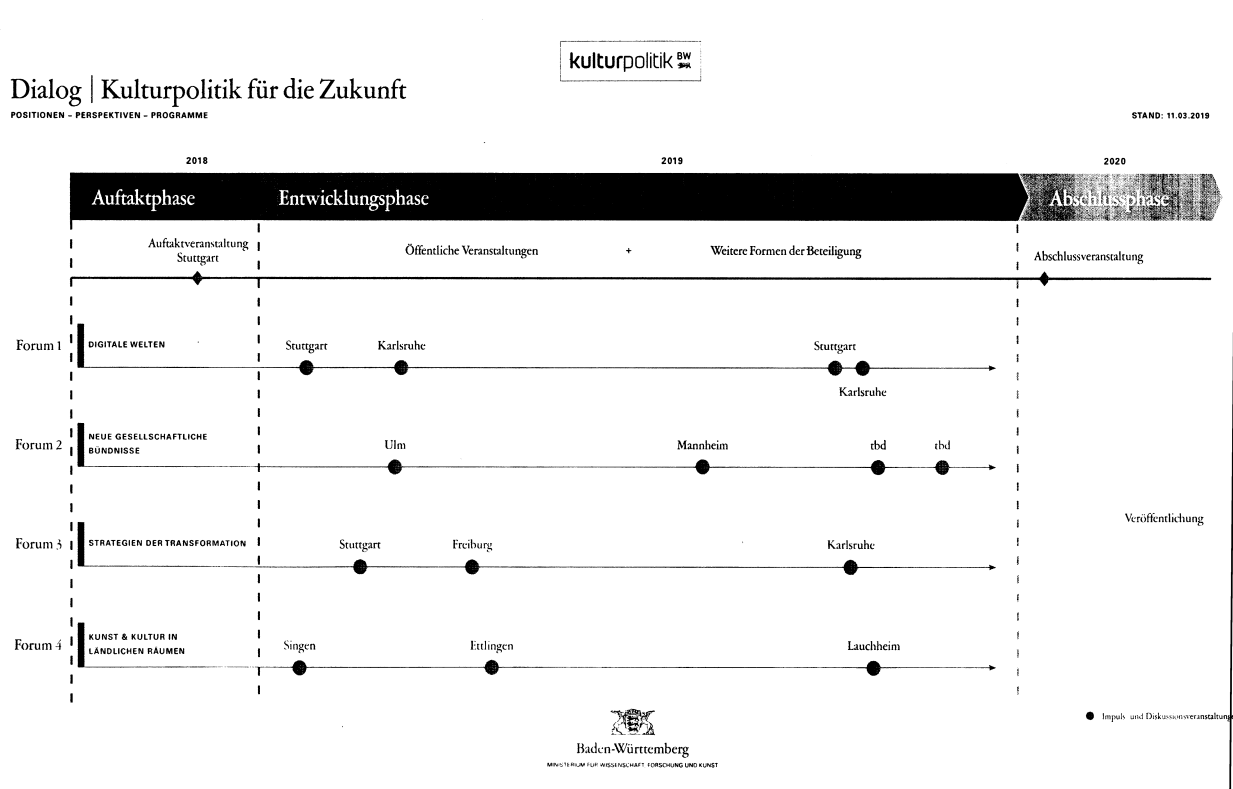
Серед музичних нагород цієї федеральної землі слід виділити відзнаку “Die Zelter-Plakette”, що присуджується як нагорода хоровим асоціаціям, які існують близько ста років і зробили особливий внесок у збереження та поширення хорової музики та народних пісень. Відзнака “PRO MUSICA-Plakette” вручається музичним асоціаціям любителям музики. Обидві нагороди вручаються від імені Федерального президента. Нагороду “Die Conradin-Kreutzer-Tafel” вручають у Баден-Вюртемберзі з 1998-го року асоціаціям аматорської музики, які культурно активно безперервно діють у федеральній землі протягом 150-ти років. Нагорода вручається щорічно представником федерального уряду в рамках музичного фестивалю. До сьогодні нагороду отримало понад 700 клубів. Міністерство також підтримує збереження народної музики аматорськими колективами [127].

Сучасний культурний сектор федеральної землі Баден-Вюртемберг стикається з певними труднощами, які змінюються з часом. Суспільство стає все більш неоднорідне, відбувається прискорення розвитку практично у всіх сферах життя, відчутними стають наслідки дигіталізації – це основні чинники, які дають зрозуміти, що в культурному секторі сьогодні виникають нові проблеми. Культурна політика, як зазначається на сайті Міністерства науки, досліджень та мистецтва землі Баден-Вюртемберг, повинна реагувати на ці зміни [173]. Мистецтво та культура є необхідними для демократичного, толерантного, співчутливого, відкритого та мирного співіснування. “Культурна політика – це також соціальна політика, яка впливає на кожного”, – так стверджує державний секретар Міністерства науки, досліджень та мистецтв Баден-Вюртемберга Петра Ольшовські [173].

Аналізуючи існуючу культурну політику землі Баден-Вюртемберг, слід зазначити, що Міністерство науки, досліджень та мистецтва цієї землі разом з експертами та громадянами обговорюють стратегії культурної політики. На основі нових проєктів у процесі діалогу визначаються нові сфери культурної

політики та пропонуються різноманітні заходи та нові інструменти фінансування.

Культурні установи беруть участь у формуванні соціальних процесів. Серед нових завдань – охорона культурної спадщини, розгляд питань ідентичності та батьківщини. На цьому шляху переорієнтації Міністерство мистецтва скеровує заклади культури. Так, у рамках форумів “Діалог. Культурна політика на майбутнє” у 2018–2020 роках в Баден-Вюртемберг відбувалися різні публічні події [173]:

Свідченням пріоритетності музики в культурній політиці землі є діяльність освітніх закладів – 220 музичних шкіл, що фінансуються державою (це приблизно 25% від таких типів шкіл Німеччини), п’ять державних музичних коледжів та п’ять музичних академій. Однак, на думку влади, навіть за таких показників у цій федеральній землі відчутний дефіцит музичного життя, що впливає зокрема на шкільну галузь. Тому місцеві органи влади спонсорують ще приблизно 40 середніх шкіл з музичним профілем.

Водночас з успіхами спостерігаються і негативні тенденції. З початку 1990-х років у школах країни існувало близько 8000 музичних ансамблів (хори,

оркестри тощо). Діяла захисна норма, згідно з якою керівникам шкіл не дозволялося створювати будь-які інші класи поряд з цими музичними ансамблями. Згодом кількість музичних ансамблів зменшилася до 5000. Протягом багатьох десятиліть на уроки музики в початкових школах стабільно відводилася одна година.

Однак у 2004–2005 навчальному році уряд землі Баден-Вюртемберг на чолі з міністром освіти докторкою Аннеттою Шаван запровадив новий тематичний шкільний предмет “Людина – природа – культура” в початкових школах. Він об’єднав попередні дисципліни “предметне навчання”, “музика”, “мистецтво” та “текстильна робота”, тим самим ліквідувавши окремий урок музики, натомість вивільнивши час для іноземної мови (“англійська мова”) в початковій освіті.

Таким чином, у початкових школах відбувається економізація змісту освіти. Відповідно до девізу “Освіта – це те, що ти отримуєш за гроші” весь освітній процес спрямовується вбік іноземної мови та науки. У результаті відбувається відхилення від цілісної концепції освіти, яка була спрямована на розвиток інтелектуальних, культурних, соціальних та практичних навичок особистості.

У 2008-му році з’ясувалося, що лише в половині початкових шкіл викладають фахівці, вчителі музики, хоча за інформацією Міністерства, на час навчання в початкових школах було 3152 музичних фахівців. За статистикою, 22% усіх класів сьогодні мають уроки музики, які проводять фахівці. Лише близько третини викладачів вважають музичну підтримку дуже хорошою, більше половини викладачів відчувають переповненість завданнями музичної освіти. Тільки близько третини опитаних вважають, що вони можуть значною мірою досягти стандартів, пов’язаних з музикою.

Ще гірше виглядає ситуація у середніх школах, де уроки музики часто зводяться до пропозицій як додатки. Вимога Лео Кестенберга, згідно з якою музику слід викладати в усіх типах шкіл та на всіх шкільних рівнях по дві години на тиждень, також не дотримується у Баден-Вюртемберзі. Це стосується також професійно-технічних закладів вищої освіти [181, с. 26].

Фінансування музичної освіти дедалі більше лягає на плечі батьків, у громадськості складається помилкове враження про музику як шкільний предмет [181, с. 27].

У федеральній землі Баден-Вюртемберг близько 1,6 мільйона людей, або 17,2 % населення, активно беруть участь у музичних асоціаціях, вивчають інструмент, працюють у музичних професіях або беруть участь іншим чином у музичному житті. Три мільйони людей, приблизно третина населення, зробили музику невід'ємною частиною свого життя і регулярно відвідують концерти, оперні вистави, симфонічні концерти, концерти народної і духовної музики, джазу, поп- та рок-концерти тощо. Приблизно 30 тисяч жителів Баден-Вюртемберга працюють у музичній сфері [184].

У Баден-Вюртемберзі існує 215 державних музичних шкіл з близько 8 тисяч вчителів та понад 300 тисяч школярів. Це робить Баден-Вюртемберг землею з найбільшою щільністю музичних шкіл Німеччини (тут налічується 22% усіх музичних шкіл Німеччини!) [184].

Музичні школи є надійними партнерами Міністерства у галузі музичної освіти. Це особливо очевидно в інтенсивній співпраці між загальноосвітніми та музичними школами. У лютому 2015-го року було укладено угоду про співпрацю між державою та Національною асоціацією музичних шкіл Баден-Вюртемберг. Її метою є ще більш тісні зв'язки музичних шкіл та шкіл цілого дня навчання. Закон про освіту молоді передбачає, що музичні школи отримують мінімальне фінансування в розмірі 10 % витрат на педагогічних працівників. Крім того, кошти державного гранту спрямовуються на постійну діяльність офісу Державної асоціації музичних шкіл, подальше навчання вчителів музичних шкіл та на роботу Академії музичної школи Капфенбургського замку. У 2018-му році майже 320 тисяч дітей та дорослих взяли участь в одній або декількох освітніх пропозиціях із загальної кількості 241-а державна музична школа, що фінансуються державою, із близько 335 тисяч навчальних курсів. Усього в 2018-му році в цих музичних школах працювало 8 414 викладачів, щороку виконуючи 112.943,50 години.

Щорічний обіг у розмірі 239,8 млн. євро для фінсування музичних шкіл вражаюче демонструє, наскільки важливе не лише культурне, а й економічне значення має музична освіта. На приватну участь у фінансуванні припадає близько 48,5 % витрат. Муніципалітети (включаючи сільські райони) сплатили близько 38,1 % затрачених коштів, з них у 2018-у році на молодіжні витрати припадало близько 7,9 % від загальних витрат. Гранти інших програм фінансування держави, федерального уряду та фондів покривали 2,47 % витрат. Решту (3,03%) забезпечували за рахунок пожертв та спонсорства. Фінансування музичних шкіл гарантується Законом про освіту молоді і схвалюється шляхом публічної іпотеки державою [140].

Наприклад, музична школа для молоді в м. Кюльсгайм Баден-Вюртемберга пропонувала з першого вересня 2015 року такі види занять: раннє музикування, дитячий хор, клас духових інструментів, уроки блок-флейти для початківців, оркестрова чи ансамблева гра тощо. Піврічна плата за навчання коливається в залежності від кількості навчальних годин та обраної спеціальності (див. Дод. М).

До сфери відповідальності Міністерства належать: викладання музики в школах усіх типів, співпраця в галузі освіти з виконавцями-аматорами та виконавцями церковної музики, з оперними театрами та професійними оркестрами, менеджерами музичної сфери. Міністерство також є співорганізатором державного конгресу музичної освіти у Баден-Вюртемберзі, який відбувається регулярно. Управління системою державних шкіл значною мірою покладено на міські ради в Штутгарті, Карлсруе, Фрайбурзі та Тюбінгені. Вони консультують заклади всіх типів у всіх питаннях музики. Контактні особи з цих питань в органах державної влади призначаються до дорадчих колективів з музичної освіти. Зокрема, Людвігсбурзьке відділення Центру якості шкільної та педагогічної освіти разом з державними робочими групами, шкільними хорами, оркестром, джазовими, рок-поп- та танцювальними колективами організовує великі національні шкільні музичні заходи. Центральною академією

підвищення кваліфікації та компетентним центром шкільної музики є Державна академія творчості музики в Оксенхаузені.

Премія музичного театру “Лото” вручається на конкурсі дитячого та юнацького музичного театру в Баден-Вюртемберзі. Конкурс керується Державною асоціацією музичних шкіл Баден-Вюртемберга та Державною компанією Toto-Lotto GmbH Баден-Вюртемберг. Метою федерального конкурсу є оцінка творчих досягнень у галузі музичного театру дітей та підлітків, сприяння їх розвитку та утвердження музичного театру як важливого елемента дитячої та юнацької культури [140].

Земельна асоціація музичних шкіл Баден-Вюртемберг (Landesverband der Musikschulen Baden-Württemberg) є спеціалізованою інституцією громадських неприбуткових музичних шкіл на південному заході Німеччини, визнаних відповідно до Закону про освіту молоді, яка консультує, інформує та підтримує свої школи – члени Асоціації німецьких музичних шкіл (VdM) та представляє інтереси музичних навчальних закладів.

Регіональна асоціація є однією з найбільших національних організацій у рамках VdM. На сьогодні асоціація федеральної землі налічує 215 музичних шкіл, у яких приблизно 8000 викладачів забезпечують кваліфіковану позашкільну музичну освіту понад 300 000 дітей, підлітків та дорослих. На сайті земельної асоціації музичних шкіл Баден-Вюртемберг зазначено: “Кожна людина є музикальною та має право розвиватися в цьому напрямку. Музична освіта безцінна для особистого розвитку молоді та сприяє формуванню важливих навичок, необхідних для суспільства. Завданням музичної школи як державного навчального закладу є вивчення, виконання існуючої та створення власної музики. Завдяки безперервному спеціалізованому навчанню музичні школи закладають основи активного та пасивного заняття музикою протягом усього життя та дозволяють учням разом виконувати музику в ансамблях музичної школи, в загальноосвітніх школах, в музичних асоціаціях та в сім’ї” [175].

Головними завданнями земельної асоціації музичних шкіл Баден-Вюртемберг є сприяння позашкільній музичній освіті молоді та дорослих,

зміцнення публічних музичних шкіл Баден-Вюртемберга, інформування громадськості про навчальний мандат, освітні пропозиції та виховну роботу громадських музичних шкіл, підтримка музичних шкіл у подальшій кваліфікації їх викладацького, адміністративного та управлінського персоналу шляхом розробки та реалізації пропозицій щодо подальшого навчання, розробка нових педагогічних концепцій та пропозицій щодо роботи музичної школи, а також забезпечення якості музичної загальної та вищої освіти в державних музичних школах Баден-Вюртемберга, адміністрування та управління бюджетними коштами. Земельна асоціація є спонсором Державного молодіжного оркестру Баден-Вюртемберга та засновником Міжнародної академії музичної школи при культурному центрі замку Капфенбург. Статути Державної асоціації музичних шкіл Баден-Вюртемберга у поточній редакції від 1 грудня 2017 року можна переглянути на сайті [194].

Щороку відбувається засідання Асоціації керівників та спонсорів державних музичних шкіл у Баден-Вюртемберзі. Конференція 2020 року мала на меті зосередитися на питанні покращення шляхів освіти дітей та молоді в публічній музичній школі та інших структурах музичного життя. Того ж року відбулися основні виступи та дискусії з представниками музичних академій, аматорської та шкільної музики, а також із експертами в галузі музичної освіти та концертних операцій. Ця тема є фундаментальною та важливою для навчальної роботи музичних шкіл.

Щодо музичних пропозицій у професійно-технічних закладах вищої освіти, то слід зазначити, що третина молодих людей у Баден-Вюртемберзі здобувають загальну кваліфікацію до вступу в університети в професійній середній школі. Уроки музики у професійно-технічних навчальних закладах є факультативами. Однак не всі учні можуть скористатися й цією можливістю, оскільки уроки музики пропонуються не в усіх професійних середніх школах.

Філіп Ахнер у дослідженні про музичну освіту у професійно-технічних вищих навчальних закладах описує сучасний стан у 2009–2010 навчальних роках в державних закладах адміністративного району Тюбінген: лише дванадцять із

тридцяти семи закладів пропонують уроки музики. П'ять навчальних локацій пропонують своїм студентам відвідувати уроки музики в сусідньому закладі. Частка студентів, які займаються музикою, становить від 0,2% до 5%. У двадцяти місцевостях без уроків музики в професійно-технічних навчальних закладах регіону Тюбінген перебувають 6808 із 9587 студентів. Це означає, що понад 70% тамтешніх студентів не мають можливості займатися музикою. Окрім того, для музичних занять є лише кілька підготовлених викладачів, для яких майже немає аудиторій. Найбільше постраждали студенти технічних навчальних закладів. Цілі уряду держави щодо мистецької та естетичної освіти в професійно-технічних навчальних закладах не реалізуються, і молоді люди не можуть скористатися обіцяними та необхідними освітніми можливостями. Це тим більш дивно, адже в деяких закладах уроки музики займають постійне місце серед предметів професійних навчальних закладів [Цит. за: 181, с. 27].

Причини такого стану справ полягають у тому, що в 1998-му році художньо-естетичні предмети в професійно-технічних навчальних закладах були переведені на факультативні. Як наслідок, художньо-естетична освіта вже не входила до обов'язкових навчальних програм для здобуття загальної вступної кваліфікації до закладів вищої освіти у середніх школах Баден-Вюртемберга. Заняття музикою часто влаштовувались у позаурочний час у другій половині дня. З іншого боку, є чималий дефіцит в адміністративному забезпеченні предмета та в підготовці вчителів. У школах переважно немає спеціалістів-консультантів, спеціалістів-менеджерів і працівників у відділах професійного формування регіональної президії та Міністерства освіти, які відповідають за ці предмети. Контактні особи виступають спікерами загальноосвітніх шкіл, але вони майже не мають жодного відношення до професійно-технічних навчальних закладів. Невелика кількість стажувальників на семінарах з дидактики та навчання вчителів музики для професійно-технічних навчальних закладів навчаються з січня 2011-го року у містах Вайнгартен і Карлсруе. Маючи менше десяти юридичних службовців за десять років Баден-Вюртемберг підготував занадто мало фахівців для професійно-технічних закладів Баден-Вюртемберга. Є

є лише кілька фахівців, які можуть викладати музику професійно. Земельні вибори у Баден-Вюртемберзі призвели до зміни уряду у 2011-му році. Новий земельний уряд зробив чітку заяву про наміри повернути уроки музики в усі старші середні школи в Баден-Вюртемберзі, розглядати запровадження уроків музики як звичайний предмет. Необхідно, щоб такий крок супроводжувався навчанням та наймом кваліфікованого персоналу. Лише у 2% студентів у професійно-технічних навчальних закладах насправді є уроки музики. Ця невелика кількість лякає. Тому влада має на меті повернути такі уроки у професійно-технічні навчальні заклади [181, с. 28].

Жодна інша федеральна земля не має такої великої кількості мистецьких та музичних навчальних закладів, як Баден-Вюртемберг. У восьми університетах мистецтва та музики навчають музикантів, акторів, танцюристів, дизайнерів, кінодизайнерів, музичних журналістів та художників. Завдяки різноманітним профілям навчання та предметам університети в цілому охоплюють весь спектр можливостей для навчання мистецтв. Численні заходи, концерти та сприяють збагаченню культурного життя в регіонах та по всій федеральній землі. Образотворче мистецтво (живопис та скульптуру) можна вивчати у двох мистецьких академіях у Карлсруе та Штутгарті. Крім того, Штутгартська художня академія також пропонує курси з прикладного мистецтва, таких як дизайн та архітектура. Карлсруєський університет дизайну пов'язує класичні мистецтва з медіа-технологіями. Там обрані та структуровані навчальні курси передбачають навчання у вигляді перехресного творчого застосування.

П'ять музичних академій у Фрайбурзі, Карлсруе, Мангеймі, Штутгарті та Троссінгені мають міжнародний статус. У Штутгартському університеті можна вивчати музику, в Мангаймі – педагогіку танцю, закінчити навчальні курси з акторської театральної майстерності, а музичну журналістику можна вивчати в Карлсруе [174]. У рамках діалогового процесу були обговорені заходи під девізом “Майбутня конференція в музичних університетах” з метою подальшого їз розвитку на тлі соціальних змін. Реалізуючи отримані результати, держава нагородила п'ять федеральних центрів за інноваційні підходи:

1. Musikhochschule Freiburg – Lehr- und Forschungszentrum Musik (Університет музики Фрайбурга – навчально-дослідний центр музики).

2. Musikhochschule Karlsruhe – Musikjournalismus und Musikinformatik (Карлсруєський університет музики – музична журналістика та музична інформатика).

3. Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Mannheim – Dirigieren (Мангаймський університет музики та виконавських мистецтв – диригування).

4. Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Stuttgart – campus gegenwart (Штутгартський університет музики та виконавських мистецтв – кампус сучасність).

5. Musikhochschule Trossingen – Musik – Design – Performance (університет музики Троссінген – музика – дизайн – виконання).

Федеральна земля Баден-Вюртемберг володіє особливою колекцією струнних інструментів, яка була створена в 1980-му році з метою допомогти особливо талановитим студентам музичних академій країни у розбудові своєї мистецької кар'єри. Її створили професори Ульріх Кох та Вольфганг Маршнер за активної допомоги тодішнього керівника фірми “Bosch” Ганса Меркле. Колекція, яка до цього часу була унікальною у Німеччині, спочатку складалася з десяти інструментів. В 1990-му році вона налічувала вже двадцять чотири скрипки, шість альтів та десять віолончелей, які стали доступні високо обдарованим студентам та випускникам музичних академій Баден-Вюртемберга. Вартість закупівель на той час становила близько 2,45 млн. євро, вартість страхування близько 2,95 млн. євро. Сьогодні колекція нараховує сорок один інструмент, у тому числі двадцять три скрипки, дванадцять віолончелей та шість альтів зі страховою вартістю приблизно 10,5 млн. євро (без позик). Є три постійні та одна тимчасова позика. Комісія, що складається з п'яти професорів музичних академій у Баден-Вюртемберзі, засновником якої був Ульріх Кох, відповідає за вибір та закупівлю інструментів, за рішення про розподіл та оцінку розвитку талантів. На цьому посту Ульріха Коха змінив колишній заступник Вольфганг Маршнер у 1990-му році, згодом (наприкінці 1997-го року) – Райнер Куссмаул.

Сьогодні цю керівну посаду займає професор Готфрід фон дер Гольц, а велика кількість талановитих молодих музикантів грає на інструментах таких відомих майстрів скрипки, як Франческо Рудг'єрі, Джованні Баттіста Гранчіно, Лоренцо Гваданніні, Доменіко Монтаньяна, Маттео Гофріллер, Йоханнес Франциск Прессенда, Карло Джузеппе Тесторе, Якобус Стайнер, родина Жана Батісті Вульяно, Карло Фердінандо Ландольфі, Девід Теклер та багатьох інших [176].

У Баден-Вюртемберзі, крім Кіноакадемії, заснованої в 1991-му році та Поп-академії, заснованої в 2003-му році, діє ще Академія образотворчого мистецтва, заснована в 2007-му році. Вона розширює спектр унікальної загальнонаціональної програми навчання на межі між театром і кіно [174]. “Інноваційними підходами ми зміцнюємо позицію музичних університетів країни”, – каже міністр з питань науки, досліджень та мистецтв Баден-Вюртемберга Терезія Бауер [207].

П'ять музичних академій Баден-Вюртемберга є загальновизнаними у світі завдяки фаховій підготовці музичних та художніх талантів. Їх значення для всієї сфери культурної освіти дуже велике. З метою просування університетів на тлі соціальних змін міністерство у 2014-му році представило на п'яти симпозіумах теми для обговорення, важливі для якісного подальшого розвитку музичних університетів. Оскільки музика стала складнішим ринком праці, перед освітою виникають нові вимоги, що стосуються як змісту, так і форм викладання. Пропонується у музичних академіях вивчення педагогічних курсів, включення джазової, поп та світової музики до сучасного викладання. порушуються питання міжнародної співпраці та зміцнення національної позиції. Суспільна дискусія на високому рівні проводилася з експертами відповідних кафедр університетів, з практиками та студентами. Конференції спеціалістів породили багато важливих пропозицій та визначили необхідність змін [207].

У результаті таких обговорень Міністерство погодилося з музичними академіями про необхідність гарантій щодо якості та повного спектра освітніх послуг. Для цього слід передусім зберегти існуючі локації, а також збільшити їх фінансування.

Заходи фінансуються за контрактом на фінансування закладів вищої освіти 2020-го року, який надає консерваторіям щорічне зростання своїх фондів на три відсотки. Загалом двадцять вісім мільйонів євро будуть доступні для цього протягом наступних шести років. З цієї суми 11,5 мільйона євро надійдуть безпосередньо на фінансування персоналу. Інші 16,5 мільйонів євро виділяються тільки на процес змін і пов'язані з цільовими угодами або створенням нових центрів.

Окрім державних коштів, музичні академії мають для цього власні ресурси.

У Баден-Вюртемберзі є п'ять нових регіональних центрів для зміцнення профільного розвитку. “З новими регіональними центрами ми зміцнюємо профільний та інноваційний підходи в наших музичних академіях. Крім того, професійні компетенції та соціальні потреби будуть враховані більшою мірою під час навчання. Діалог щодо подальшого розвитку музичної академії, таким чином, принесе нові плоди”, – наголосила міністр з питань науки, досліджень та мистецтв Баден-Вюртемберга Терезія Бауер [183].

Втілюючи результати, отримані в діалозі в рамках “Майбутніх конференцій музичних університетів” наприкінці 2014-го року, земля досягла подальших важливих етапів у розвитку музичних університетів. Значно збільшилася оплата праці викладачів, яка наближається до стандартів загальнодержавного масштабу.

Міністр з питань науки, досліджень та мистецтв Баден-Вюртемберга Терезія Бауер вважає, що “...з упровадженням цих результатів діалог про подальший розвиток університетського музичного простору знову приносить свої плоди: з регіональними центрами ми посилюємо інноваційні підходи та чудові проєкти. <...> обличчя університетського музичного простору в цілому стане більш різноманітним” [183].

Крім того, навчання в музичних академіях доповнюється здобуттям практичних професійних навичок. Сьогодні університети можуть значно

підвищити оплату праці своїх викладачів і це є ефективним внеском у більшу соціальну справедливість [183].

П'ять нових державних центрів призначені для посилення інноваційних підходів із надрегіональним характером та зосередження уваги на музичній орієнтації. Процес діалогу щодо майбутнього музичних академій призвів до посилення розподілу праці для забезпечення якості, тому не кожен навчальний предмет повинен пропонуватись для вивчення у всіх закладах.

Чітка побудова освітнього профілю, більш висока якість навчання, соціальна відкритість та скорочення кількості студентів до рівня 1998-го року – це основи подальшого розвитку музичних академій у Баден-Вюртемберзі, як зазначалось на “Конференції майбутнього музичних закладів вищої освіти,”. Процес змін повинен бути продовжений у вигляді ініціативи з питань впровадження передового досвіду для музичних закладів вищої освіти.

Серед проблем та викликів, з якими стикаються музичні заклади вищої освіти, можна виокремити такі: зменшення кількості постійних посад у хорах та оркестрах; недостатня підготовленість студентів до позаштатної роботи; велика зосередженість у підготовці музиканта як майбутнього соліста; ансамблеві види роботи; дидактика та методика мають відігравати більшу роль; нові соціально важливі теми не мають достатньої ваги в змісті предметів; кількісне зростання закладів за останні кілька десятиліть без відповідної фінансової підтримки впливає на якість навчання та структуру робочої сили; відкритою проблемою є мовні навички іноземних студентів та розуміння специфіки різних культур; недостатньо знань про місцезнаходження та кар'єрні перспективи випускників.

Мережа музичних закладів вищої освіти в Баден-Вюртемберзі залишається децентралізованою. Однак так звані основні предмети – особливо оркестрові інструменти, фортепіано, вокал – і надалі є ключовими в усіх п'яти навчальних закладах. З'являються нові соціально-актуальні предмети, такі як початкова музична освіта, гітара, підготовка керівників ансамблів аматорської та академічної музики; інші спеціальні теми, однак, пропонуються лише в окремих закладах.

Загалом система вищої освіти в Баден-Вюртемберзі стає кращою, а діяльність музичних закладів – більш диференційованою і помітною за межами федеральної землі. Уряд планує створення нових центрів. Як зазначає міністр з питань науки, досліджень та мистецтв Баден-Вюртемберга Терезія Бауер: “Ці регіональні центри повинні розвиватися в конкурентному процесі. Їх мета – вивчити специфіку найкращих місць розташування, щоб вони стали міжнародно привабливими. Ми ініціюємо удосконалення роботи музичних закладів вищої освіти у Баден-Вюртемберзі” [191].

Державна академія музики та образотворчого мистецтва Штутгарта (HMDK), як найдавніша музична академія в Баден-Вюртемберзі, поєднує давні традиції з сучасними пропозиціями, що відповідає професійним вимогам сучасної сцени. Академія об’єднує під одним дахом виконання різностильової музики – від старовинної до сучасної, театральні та оперні постановки. Понад чотириста п’ятдесять постановок оперних та театральних вистав, концертів симфонічної, хорової, камерної музики свідчать про вирішальний вплив цього навчального закладу на музичне життя Штутгарта та регіону, насамперед завдяки інноваціям та широкому спектру програм. В академії є надзвичайно привабливі зали для проведення концертів та заходів. Студенти мають у своєму розпорядженні понад 200 аудиторій, які оснащені високоякісними інструментами. Заклад налічує біля 750 студентів з сорока двох країн. Тут викладають близько ста двадцяти професорів та понад сто п’ятдесять викладачів, зібрана колекція органів, яка є унікальною у світі. Окрім одинадцяти типів органів різних епох, концертний зал має великий орган компанії Rieger (5761 труба, 81 регістр). З театром Вільгельми (350 місць), HMDK Штутгарт – єдиний театральний заклад вищої освіти, в Німеччині, який має власний, професійно керований навчальний театр. Цей класичний колишній літній театр Вюртембергського двору з 1839 року – справжня перлина; сьогодні він використовується лише як приміщення для курсів драми, опери, лялькового театру та мовленнєвої підготовки [158].

Неофіційний титул “культурної столиці” Німеччини Штутгарт (Баден-Вюртемберг) завойовував у 2012, 2014 і 2016-х роках. У рейтингу 2018-го року Штутгарт обійшов конкурентів як за “обсягами виробництва”, так і за “масштабами споживання”. Лідерство Штутгарта забезпечують його театри і бібліотеки. Місто є світовим рекордсменом за кількістю штатних співробітників державних театрів. У бюджетних оперному і драматичному театрах Штутгарта, а також в його балетній трупі на постійній основі працює тисяча триста п’ятдесят осіб. Штутгарт, що нараховує близько шістьсот тридцять тисяч жителів, є одним з найбільш економічно розвинених міст в Німеччині. За показником ВВП на душу населення він поступається лише Франкфурту-на-Майні. Такий стан економіки позначається позитивно на стані культури цієї федеральної землі.

Проведений аналіз політико-адміністративної системи Німеччини засвідчує, що на відміну від багатьох інших, цій країні притаманний яскраво виражений культурний федералізм. Культурна політика ФРН – це насамперед відповідальність муніципалітетів і федеральних земель, тобто Німеччина не має реальної загальнодержавної політики у цій сфері, а в Конституції країни зафіксовано, що культура – справа німецьких земель, які мають суверенітет в галузі культури.

“Нова культурна політика” розпочалася тут в 1970-х роках як частина загального процесу демократизації в суспільстві, при цьому вона враховує економічні та соціальні фактори, які формують культуру суспільства і сприяють участі людей у культурному процесі.

Правове визначення головних аспектів державної культурної політики регулюється відповідними положеннями конституційних та адміністративних законів.

Встановлено, що історичний розвиток німецької культурної політики проводився у трьох напрямках: створення правових та інституційних рамок

умов, функціонування громадських культурних установ та сприяння розвитку недержавних культурних пропозицій.

Доведено, що культурна система Німеччини фінансується з кількох основних джерел: державних фондів культури, приватних культурних та мистецьких програм, а також пропозицій неприбуткових організацій, форм приватного фінансування, таких як меценатство, спонсорство та приватні пожертви, а також використовуються моделі приватного публічного партнерства.

Щодо політики у сфері музичної освіти, то громадськими інституціями, які плідно працюють у цьому сегменті, є: Німецька музична рада, Федеральна асоціація уроків музики, Асоціація німецьких музичних шкіл.

Складовою культурної політики Німеччини є *музична політика* як послідовність концепційних державних заходів, які впливають на підтримку та розвиток музики, музичної освіти та закладів, економіки музичного життя в цілому. Музичне виховання та державна освіта – це складові державної політики у цій сфері. Впровадження музичної політики в країні пов'язане з діяльністю піаніста, педагога та діяча Лео Кестенберга та Міжнародним товариством його імені.

Встановлено, що завдання музичної політики країни реалізуються в трьох напрямках: моніторинг та аналіз подій в суспільстві; покращення структури Німеччини як музичної країни; врегулювання інноваційних ідей для культурного життя.

Основними принципами культурної політики Німеччини є децентралізація, субсидіарність та плюралізм. Тому політика федеральних земель країни у сфері вищої музичної освіти їм слідує.

Німеччина є федерацією із шістнадцяти федеральних одиниць, які називають “землями” (Länder). Кожна з них має власний парламент та відповідні комітети з питань культури, а також міністерства, до відання яких належить ця галузь. Міністерство культури, як правило, поєднується з такими сферами як освіта та наука.

На муніципальному рівні за цю сферу відповідають уповноважені з питань культури (*Kulturdezernenten*). Вони курують програми та державні культурні установи. В муніципальних та окружних радах працюють комітети з питань культури.

Сучасна модель освітньої підготовки не єдина для всіх федеральних земель. Кожна з них розробляє власну структуру навчальних закладів, має свої особливості диференційованого підходу у фаховій підготовці педагогічних кадрів, власні форми фінансування. При цьому враховується стан загальної освіти у країні.

Німеччина має розгалужену систему музичної освіти, що складається з початкової, двоступеневої середньої та вищої освіти. Система вищої освіти у ФРН сьогодні формується за принципом “академічної свободи”, згідно з яким свобода надана не тільки закладам вищої освіти в питаннях управління, а й кожному студенту.

Головними особливостями розвитку вищої музичної освіти ФРН є: значна кількість закладів вищої освіти, широке коло спеціальностей в різних сферах культури та мистецтва, наявність рідкісних унікальних спеціальностей, можливість навчання студентів-іноземців, потужна конкуренція між університетами за кращих студентів, за гроші на дослідження та за міжнародну репутацію, забезпечення однакових стандартів для всіх студентів.

Позитивним прикладом реалізації культурної та музичної політики є федеральна земля Баден-Вюртемберг, яка відзначається інтенсивним культурно-мистецьким життям, зберігає багаті музичні традиції. Тут функціонують численні хори та вокальні ансамблі, оркестри Баден-Вюртемберга відомі далеко за межами країни і формують музичне культурне життя своїх міст і регіонів. Фестиваль “Музика століть” організовує різноманітні концертні серії з акцентом на сучасну музику, а музичний подіум Штутгарта зосереджується на старовинній музиці. Земля Баден-Вюртемберг займає провідне місце у фінансуванні молодіжної музики в порівнянні з іншими федеральними землями

Свідченням пріоритетності музики культурної політики землі є освітні заклади – двіста двадцять музичних шкіл, що фінансуються державою (це приблизно 25% музичних шкіл Німеччини), п'ять державних музичних коледжів та п'ять музичних академій. Одними з кращих навчальних закладів є Міжнародна академія імені Баха, Міжнародна академія імені Хуго Вольфа в Штутгарті.

Земельна музична рада Баден-Вюртемберга має 75 асоціацій-членів, учасниками яких є майже 400 000 музикантів та співаків.

Основні положення розділу розкриті у таких наших публікаціях: “Напрями музичної політики Німецької музичної ради” [78], “Особливості культурної політики федеральних земель Німеччини ” [79], “Міжнародна співпраця Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського з навчальними закладами Німеччини як фактор культурної політики” [76].

Література до розділу

2, 17, 18, 25, 26, 28, 56, 60, 61, 64–66, 69, 71, 76, 78, 79, 86, 87, 92, 94, 95, 100, 102, 107, 110, 112, 114, 115, 123, 126, 127, 130–133, 135, 136, 138, 140, 144, 145, 147–155, 158, 159, 161–164, 171–176, 181–184, 186–188, 190–192, 194, 195, 198–200, 202, 203, 207.

РОЗДІЛ 3

ФАХОВА МУЗИЧНА ОСВІТА В НІМЕЧЧИНІ ЯК КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

3.1. Реформування фахової музичної освіти другої половини XX – початку XXI ст. як елемент стратегії культурного розвитку країни

Освіта, культура та мистецтво є фундаментом, на якому базується формування людського капіталу як головного елементу національного багатства країни. Реформування системи освіти та культури, є необхідними для утвердження держави як високотехнологічної економічно розвинутої та демократичної, для її сприятливого соціально-економічного та демографічного майбутнього. Для сучасного розвитку вищої освіти важливим стало створення єдиного освітнього європейського простору, що зумовило необхідність реформування систем вищої освіти європейських країн.

Питання реформування вищої освіти Німеччини є актуальними для багатьох німецьких дослідників, зокрема Олівера Маасена, який розглядає проблему переходу на двоступеневу систему навчання в німецьких закладах вищої освіти, передумови реформування вищої освіти Німеччини та основні шляхи адаптації національної системи вищої освіти країни до Болонського процесу [180].

Аналізуючи працю Петера Векса [204], В. Зінченко узагальнює, що “Болонська декларація передбачає введення двох рівнів вищої освіти, які відображаються в ступенях «бакалавр» і «магістр». Доступ до другого циклу навчання потребує успішного завершення першого, який має тривати щонайменше три роки. Вчений ступінь, що присвоюється після завершення першого циклу, на європейському ринку праці сприйматиметься як відповідний рівень кваліфікації. Кінцевим результатом другого навчального циклу має бути вчений ступінь магістра та/або кандидата наук, як у багатьох європейських країнах” [35, с. 87].

Г. Хоружий констатує, що Всесвітня конференція ЮНЕСКО 1998 року “...прийняла рамки пріоритетних дій, спрямованих на реформу і розвиток вищої освіти, у т. ч. на національному рівні. Зокрема, державам, урядам, парламентам та іншим керівним органам рекомендовано: розробити рамки законодавчих, політичних і фінансових заходів, спрямованих на реформу і подальший розвиток вищої освіти; зміцнювати зв’язки між вищою освітою та науковими дослідженнями, між вищими навчальними закладами та науково-дослідними інститутами; використовувати вищу освіту як каталізатор всієї системи освіти; розглядати розвиток вищих навчальних закладів, зокрема, на основі принципів навчання протягом усього життя, надаючи студентам оптимальний вибір і гнучкість; розробити новаторські форми співробітництва між вищими навчальними закладами та різними секторами суспільства; розробити такі політичні рамки співпраці, які б забезпечували нові партнерські відносини в діяльності у сфері вищої освіти; здійснювати чітку політику стосовно викладачів вищих навчальних закладів, як це передбачено Рекомендацією ЮНЕСКО в листопаді 1997 року; визнати, що студенти повинні знаходитись в центрі уваги вищої освіти і входити в число безпосередніх учасників цього процесу; сприяти національній і міжнародній мобільності науково-педагогічних працівників і студентів як необхідної умови забезпечення високої якості й адекватності вищої освіти; створювати і забезпечувати необхідні умови для здійснення академічної свободи та інституційної автономії, щоб вищі навчальні заклади могли виконувати свої обов’язки відносно суспільства. Рекомендовано в процесі навчання протягом усього життя переглянути взаємозв’язок із загальною, технічною і професійною середньою освітою, забезпечити відкритий доступ до будь-якої форми вищої освіти. У рамках пріоритетних заходів кожний вищий навчальний заклад повинен ураховувати потреби суспільства, ураховувати важливість дотримання етичних норм, наукової та інтелектуальної вимогливості, багатодисциплінарного та трансдисциплінарного підходів; Конференція особливу увагу приділила: високій якості навчання і розумінню його соціальної значущості; знанню фундаментальних соціальних питань; необхідності тісного

зв'язку з ефективними дослідницькими організаціями та інститутами; розвитку системи освіти у світлі рекомендацій і нових цілей освіти, намічених у доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI століття, представлений ЮНЕСКО в 1996 році; основам загальнолюдської етики, що застосовуються в кожній професії і в усіх видах людської діяльності ” [116, с. 82–84].

Сучасний стан та динамічний розвиток західноєвропейських освітніх систем являє собою епоху глобального реформування освіти на світовому рівні.

Входження української вищої освіти у міжнародний європейський простір обумовлює потребу в суттєвому оновленні її системи. Йдучи шляхом модернізації, вона потребує вивчення досвіду інших країн, зокрема Німеччини. Саме ця країна володіє багатим досвідом побудови системи вищої освіти, який може перейняти українська галузь. Результати аналізу досвіду ФРН у сфері вищої музичної освіти можуть сприяти збагаченню вітчизняної системи, а також дадуть можливість розкрити нові підходи до вирішення низки проблем.

Україні, яка офіційно приєдналася до “Болонського процесу”, потрібно дотримуватись певних перетворень у вищій освіті за узгодженою системою критеріїв, стандартів і характеристик. У цьому контексті важливим є вивчення зарубіжного досвіду реформування вищої освіти, зокрема досвіду Німеччини, яка має певні історичні традиції розвитку освіти, що дозволяють їй займати провідні місця у світових рейтингах та є одним з ініціаторів та активним учасником Болонського процесу.

Олена Сухова стверджує, що реалізація основних положень Болонської угоди, в якій беруть участь сьогодні всі європейські країни, веде до перебудови національних освітніх систем. При цьому Німеччина володіє істотним досвідом реформування вищої школи відповідно до Болонської угоди [104].

Болонський процес своєю Декларацією про Європейський регіон вищої освіти задекларував основні засади наукового співробітництва країн Європи в галузі освіти. Освітяни України радо привітали можливість входження галузі в полікультурний європейський простір. Маючи чітко сформовану систему підготовки педагогічних кадрів, володіючи конкретними дієвими методиками,

вітчизняна вища школа досить успішно справляється із завданням забезпечення українських шкіл висококваліфікованими спеціалістами. Для нашої країни надзвичайно важливим є досвід європейських країн з організації педагогічної освіти, в тому числі музичної, особливо підготовки вчителя, що знає наукову теорію і володіє сучасною методикою навчання школярів. ФРН, яка подібно до України зазнала адміністративно-територіальних змін у кінці минулого століття, має високорозвинену систему вищої освіти в цілому та звертає особливу увагу на підготовку педагогічних кадрів зокрема [60].

Як зазначає Н. Негребецька, сьогодні "...відбувається інтернаціональна уніфікація національних освітніх стандартів, диверсифікація освітніх моделей, вдосконалення технологій навчання. Разом з тим, кожна з націй прагне збагатити свій історично напрацьований освітній потенціал, активно вивчаючи інноваційний досвід організації і змісту освіти інших країн, що допомагає виділити загальні закономірності розвитку освіти, служить формуванню відкритого освітнього простору, дозволяє уникнути помилок, викликаних однобічністю і поспішним запозиченням зарубіжних систем" [67].

Г. Бадах зауважує, що досвід розвитку системи вищої освіти Німеччини викликає особливий інтерес, оскільки історія цієї країни бере свій початок із середньовіччя й на сьогодні відіграє важливу роль у розвитку загальноєвропейського освітнього простору [8].

Суголосними є думки О. Ігнатової, яка підкреслює, що досвід системи вищої освіти Німеччини є особливо важливим для України, оскільки наші держави рухаються у загальносвітовому напрямі розвитку освіти, постійно йдуть шляхом її вдосконалення, підвищення якості підготовки висококваліфікованих кадрів, їх також об'єднують давні культурні відносини. Німеччина має багатовікові традиції в галузі освіти. Система вищої освіти ФРН, історія якої бере початок в середньовіччі (XIV–XV століття), сьогодні є найбільшим і найпривабливішим мегаполісом для світової спільноти і відіграє важливу роль у розвитку загальноєвропейського освітнього простору [38].

У контексті нашого дослідження особливо цінним є досвід реформування

вищої освіти ФРН та зміни, що відбулися в німецьких музичних закладах вищої освіти, оскільки саме в цій країні створені сучасні інноваційні системи підготовки майбутніх музикантів та педагогів.

Проблема розвитку вищої музичної освіти в Україні, її роль у становленні незалежної держави та вплив на життя суспільства набуває особливої гостроти та актуальності. Все частіше до неї звертаються науковці, разом із тим зауважуємо брак ґрунтовних досліджень досвіду реформування цієї галузі в європейських країнах, зокрема Німеччині, з проєкцією врахування його в Україні.

В. Зінченко підкреслює, що Німеччина має на меті разом із іншими європейськими країнами провести структурне реформування вищої освіти і об'єднати зусилля наукової та освітянської спільноти та уряду для підвищення конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти та науки у світі. Країна реформує систему вищої освіти в умовах Болонського процесу, прагнучи зберегти свої національні освітні традиції. Наприкінці 1990-х років у розвитку вищої освіти Німеччини починається новий етап. Процес європейської інтеграції супроводжується формуванням єдиного загальноєвропейського наукового інтелектуально-освітнього середовища. “В Німеччині матеріали та документи, які висвітлюють різні аспекти входження країни до Болонського простору розробляються в середовищі Конференції ректорів ВНЗ Німеччини (HRK), Міністерства освіти та науки (BMBF), Наукової Ради (Wissenschaftsrat), Постійної конференції міністрів освіти і культури земель (КМК). Важливими є збірники статистичних документів, з допомогою яких можна простежити кількісні наслідки реформ, також самі тексти основних офіційних документів Болонського процесу та матеріали семінарів, конференцій, які дають більше уявлення про передумови виникнення реформ у європейському просторі, та Німеччині зокрема...” [35, с. 87].

Робота із проведення реформування вищої освіти у цій країні є чітко “скоординованою й підкріпленою діяльністю різних організаційних структур. На державному рівні відповідальність покладено на Робочу групу щодо реалізації

Болонського процесу, яка готує пропозиції, рекомендації та резолюції, надає консультації, послуги, забезпечує проведення заходів щодо підтримки вищих навчальних закладів. До її складу входять представники Федерального міністерства освіти і науки, Постійної конференції міністрів освіти і культури земель, Конференції німецьких ректорів, Німецької служби академічних обмінів, Німецької акредитаційної ради, Національної асоціації студентських рад. Протягом 1999–2007 років Робоча група на основі міжнародних документів з питань демократизації, гуманізації в галузі освіти і прав людини здійснила ряд масштабних заходів зі створення нової національно-правової нормативної бази вищої освіти Німеччини” [35, с. 87–88].

Музична освіта в Німеччині має таку національну особливість, як виховання високоморальної особистості. На першому місці тут завжди було не навчання, а моральне становлення і вдосконалення особистості в процесі виховання в традиціях гуманістичної етики. Особистість, яка володіє багатьма чеснотами, була ідеалом німецької системи освіти.

Тому вища музична освіта в ФРН сьогодні відображає не тільки всі переваги і недоліки сучасного суспільства, а й кращі традиції класичної німецької освіти. Як і в інших країнах, за тривалий період становлення і розвитку німецької нації вища освіта тут переживала часи піднесення і часи падіння. На неї впливали гуманістичні ідеї видатних вітчизняних мислителів, прагматизм науково-технічного прогресу та згубна ідеологія нацизму.

Глобальна реформа системи музичної освіти ФРН кінця 1960-х – середини 1970-х років мала історичне значення і призвела до швидкого підйому музично-педагогічної теорії і практики в цій країні. Результатом реформи змісту освіти 1960–1970-х років стали: посилення наукового характеру навчального матеріалу; орієнтація на розвиток мислення і пізнавальних здібностей учнів у ході модернізації навчальних планів, програм і підручників всіх типів шкіл; розширення мереж факультативних і обов’язкових навчальних дисциплін, запровадження інтегрованих курсів, включення сучасної проблематики в

навчальний матеріал традиційних предметів. У результаті усіх перетворень значно розширились освітні можливості учнів.

Науковці виокремлюють фактор реформування освіти в Німеччині, який пов'язаний з її державним устроєм. Тільки в 1969-му році тут вперше засноване федеральне урядове відомство, відповідальне за освіту, “і лише з цього часу поступово починає зростати роль федеральних урядових та інших органів і установ у формуванні загальнонімецької освітньої політики. До постановня міністерства функція узгодження діяльності регіонів в галузі освіти належала Постійній конференції міністрів освіти і культури земель (КМК). Поряд з Міністерством освіти, науки, досліджень і технологій цей незалежний від центрального уряду орган як і раніше продовжує залишатися одним з ключових механізмів у здійсненні загальнофедеральної освітньої політики” [108, с. 84–85].

Суттєвим фактором небувалих досі як за суттю, так і за масштабом трансформацій музично-педагогічної теорії і практики в Західній Німеччині стали кардинальні зміни у сфері освіти, що розпочались наприкінці 60-х років минулого століття і отримали назву “курикулум-реформа”. Імпульсом для цих змін стало усвідомлення як педагогічною спільнотою, так і державними діячами необхідності радикального реформування системи освіти як шляху до економічного й культурного підйому країни.

Нормативні документи початку 1970-х років, що визначили структурні й змістовні зміни в системі освіти ФРН, свідчать про гуманістичну спрямованість освітньої реформи, пріоритетними завданнями якої декларувались: надання однакових для всіх шансів і своєчасне згладжування нерівноцінних регіональних і соціальних можливостей в одержанні освіти, створення умов для розкриття кожною особистістю своїх талантів і здібностей, забезпечення кожному члену суспільства можливості самостійно створювати “своє особисте, професійне й соціальне життя”, наукова переорієнтація всіх навчальних дисциплін, включаючи релігію і мистецтво, на всіх рівнях освіти [134, с. 30, 33].

Слід погодитись з думкою І. Сташевської про те, що реформаторські зміни в музично-освітній сфері ФРН кінця 1960-х – середини 1970-х років є яскравим

прикладом швидкої та ефективної перебудови всіх ланок музичної освіти. У той же час негативні наслідки цієї реформи є застереженням як для педагогів, так і для політиків: будь-які крайнощі, обмеження, концентрація на будь-якому одному аспекті музичного навчання і виховання приводить до дисбалансу цього процесу, зниження його ефективності й цінності як для окремої особистості, так і для всього суспільства [99].

Вчена вважає, що це безпосередньо стосується і сучасної ситуації в музично-освітній галузі України, що характеризується складним процесом пристосування нових європейських вимог до вітчизняних традицій, який, на наш погляд, не завжди проходить безпомилково. Удосконалення вітчизняної музичної педагогіки засобами впровадження прогресивних зарубіжних моделей та стратегій та уникнення при цьому їх механічного переносу без урахування національної своєрідності, відкидання традицій, що довели свою ефективність десятиліттями, та їх заміни в угоду новим модним тенденціям – все це є спільним завданням українських політиків, державних службовців, педагогів та науковців. Перспективним у цьому контексті вважається вивчення специфічного досвіду інших європейських країн у справі трансформації різних галузей національної освітньої системи згідно з європейськими стандартами [99].

Наукова орієнтація в освітній сфері, зміни музично-культурної свідомості широких мас у ФРН детермінують інтенсифікацію процесу наукової ідентифікації музичної педагогіки, що характеризується формуванням термінологічного апарату, визначенням рамок предметної сфери музичної педагогіки, систематизацією теоретичного й практичного музично-педагогічного досвіду, визначенням взаємовідношень між музичною педагогікою й спорідненими науковими дисциплінами. Протягом 1970-х років музична педагогіка в Західній Німеччині остаточно перетворюється з прикладного методичного вчення у самостійну наукову дисципліну.

Найбільш інтенсивно в часи курикулум-реформи розвивалась дидактична думка у сфері масової музичної освіти. Нові музично-освітні тенденції зумовили швидку появу значної кількості оригінальних музично-дидактичних концепцій,

що відображали наукову, естетичну, політичну й соціальну орієнтації музичного навчання в школі.

У відповідності до нових стандартів музична освіта визначалась засобом розуміння світу та виховання здібностей формування відповідних відносин у ньому. Серед негативних моментів, що заважали успішному функціонуванню музично-освітньої сфери, називались: поєднання шкільних мистецьких дисциплін під назвою “музичне виховання” або “технічно-музичні предмети”; пріоритет власної дії перед рефлексією; надмірний акцент на емоціях, переживанні, афектах; підпорядкування етапів вивчення окремих епох і стилів музики віку учнів (біогенетичний шлях); колишній монополізм міністерства й шкільних відомств у визначенні цілей і змісту музичної освіти [168, с. 35].

Як у фахових публікаціях, так і в нових нормативних документах Німеччини визнавалась необхідність реформування змісту масової музичної освіти: використання поряд з традиційними елементами музичного навчання – співом та освоєнням музичної грамоти – слухання музики, музично-ритмічного виховання, інструментального музикування й імпровізації як важливих засобів формування музичної культури підростаючого покоління. Акцентувалась важливість співу, але якщо раніше вокальний репертуар у школі складали народні, патріотичні й релігійні пісні, панування яких у нових умовах музичного життя викликало в учнів своєрідну алергію, то тепер зміст навчання розширюється вокальною імпровізацією, звуковими експериментами за допомогою голосу, тобто спів розуміється не тільки як засіб формування технічних вокальних здібностей, а й як можливість для музичного самовираження учнів [156, с. 183].

Особливого значення у шкільній музично-педагогічній практиці з початку 1970-х років набуває інструментальне музикування, що здійснюється у формі експериментування зі звуком, музичної продукції (імпровізації), репродукції (інтерпретації) та ансамблевої гри. Навчальні плани з предмету “Музика” свідчать, що, окрім інструментального музикування, до змісту музичних занять в школі були введені елементи інструментознавства. Ознайомлення дітей з

інструментами різного типу (традиційними європейськими, орф-інструментами, позаєвропейськими, старовинними, народними) рекомендувалось здійснювати у різноманітних формах: через диференціацію звуковиражальних та технічних особливостей інструментів, їх порівняння і класифікацію за зовнішньою формою і матеріалом виготовлення, спроби експериментальних і традиційних способів гри, рефлексію про інструмент як предмет, що допомагає відобразити навколишній та внутрішній світ людини в музиці, слухання звукозаписів музично-інструментальної музики.

Важливу роль у розвитку позашкільної музично-освітньої сфери, зокрема у формуванні єдиної нормативної бази спеціальної музичної освіти у музичних школах Німеччини, відіграв Союз німецьких музичних шкіл. Про масштаби впливу цього союзу свідчить той факт, що якщо в 1952-му році він нараховував у своєму складі тільки 12 шкіл, то у 1960-му – вже 70, у 1968-му – 149, у 1985-му – 448, а у 2003-му – вже біля 1000 із мільйонною кількістю учнів [156, с. 183].

Під керівництвом голови Союзу музичних шкіл Дітхарда Вухера була розроблена програма розбудови позашкільної музично-освітньої сфери. У 1969-му році у дію увійшов новий структурний план музичних шкіл, що розподілив термін музичної освіти на чотири ступені: початковий (для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку), нижчий і середній (для учнів 15–17 років), старший (для осіб старше 17 років). У першій половині 1970-х років за новими критеріями курикулум-реформи були розроблені навчальні плани з раннього музичного виховання, базової музичної освіти, основних (скрипка, фортепіано, спів й ін.) та додаткових (теорія музики, сольфеджіо, ансамблеве музикування) дисциплін. Преамбула до навчальних планів визначала основні функції музичних шкіл: пробудження любові до музики, розвиток інтересу до власного музикування, відповідну в технічному й художньо-стилістичному аспекті вокальну та інструментальну підготовку музикантів-любителів, виявлення й розвиток музичних талантів, їх підготовку до подальшої професійної освіти [157, с. 328–331].

Трансформації цілей і змісту шкільного та позашкільного музичного навчання безпосереднім чином відбилися і на галузі професійної музичної підготовки. Вводиться *двофазова модель* музично-педагогічної освіти, що передбачала науково-теоретичну й виконавську підготовку протягом чотирьох семестрів, а також дворічну педагогічну практику в школі. Розпочинається тісна кооперація вищих музичних шкіл та університетів в галузі освіти майбутніх вчителів музики гімназій та реальних шкіл: музикознавчу частину професійної підготовки переймають науково-педагогічні факультети університетів, що відкриває студентам можливість подальшої наукової діяльності і здобуття наукового ступеня [196, с. 29]. При вищих музичних школах організовуються спеціальні відділення для майбутніх “вільних” музикантів-педагогів (приватних учителів музики) та викладачів музичних шкіл [193, с. 191].

Підвищується значення науково-теоретичного та педагогічного компонентів професійної підготовки майбутніх музикантів-педагогів. Значні зміни відбуваються в організації музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів. Особливе значення у зв'язку із новими освітніми вимогами приділяється розвитку здібностей розуміння, аналізу, “наукової інтерпретації”, порівняння музики різних стилів і жанрів, уміння працювати із фаховими джерелами, а також адекватної вербалізації результатів цієї діяльності. З метою розвитку музичного мислення та формування музичного кругозору майбутніх музикантів-педагогів зміст теоретичної підготовки доповнюється інформацією з музичної естетики, соціології та психології. Тематичні рамки історії та теорії музики розширюються таким питанням, як історія і специфічні особливості народної, популярної музики, джазу. Нові завдання й зміст зумовлюють і введення нових форм навчання: проєктної роботи, семінарських занять із обговоренням окремих тем, доповідей студентів, індивідуальних та групових письмових робіт тощо [196, с. 60–84].

У відповідності до нових соціокультурних умов значно розширюється зміст дидактичної підготовки майбутніх вчителів, про що свідчать такі теми з освітньої програми, як “Музичне виховання у сучасності”, “Освітні цілі

предмету музика”, “Дослідження здібностей музичного сприйняття”, “Виховання здібностей свідомого слухання музики”, “Аналіз музичних творів”, “Музична обдарованість та її виміри”, “Формування голосового апарату”, “Ритмічне виховання”, “Молодіжна субкультура”, “Креативність на музичному занятті”, “Проблеми розвитку курикулуму”, “Організація уроку”, “Методи музичного навчання”, “Застосування інформаційних технологій”, “Програмоване музичне навчання”, “Популярна музика на музичному занятті” [196, с. 87].

Кардинально змінюються і завдання інструментального й вокального навчання студентів, що охоплюють: оволодіння навичками гри на основному і додатковому інструментах, співу із урахуванням фізіологічних та естетичних особливостей голосу (естрадний, народний, академічний профіль), ознайомлення із широким спектром можливостей музичної виразності, розвиток здібностей розуміння інструментальних і вокальних творів різних стилів і жанрів, музичної інтерпретації і рефлексії про можливості впливу музики на людину та відповідного меті уроку вибору музичного репертуару. Зміст інструментального і вокального навчання розширюється творами сучасної музики, творчими видами музичної діяльності [196, с. 47–59].

Основні критичні зауваження щодо виконавської підготовки як майбутніх вчителів музики, так і професійних солістів та оркестрантів стосувалися домінування в навчальному процесі авторитарного стилю викладання та методу імітації (показ – повторення) [196, с. 103].

Якщо першу половину 1970-х років можна назвати періодом “курикулярної ейфорії” завдяки надзвичайному оптимізму музикантів-педагогів, то з середини 1970-х років розпочинається фаза критичного осмислення наслідків курикулум-реформи, що починає стихати тільки з середини 1980-х років.

Аналіз літератури свідчить, що автори критичних публікацій не заперечували важливості реформи та наукової орієнтації музичної педагогіки, але підкреслювали необхідність урахування специфічних особливостей музичної

освіти – процесу, що не може здійснюватись тільки за допомогою інтелекту, тобто критикували однобічність поширеного раціонального підходу і вимагали з метою поліпшення ситуації: гуманізації навчального процесу, звільнення шкільної музичної освіти від надмірної науковості та функціоналізації, ревізії реформи, збалансованості раціонального й емоційного, рефлексивного й інтуїтивного аспектів музичного навчання, реабілітації спонтанного переживання музики та насолоди нею, позиціонування мистецтва як мистецтва, орієнтації музичного навчання на школярів, а школярів – на музику як предмет навчання, акценту на практичній дії та почуттєвому досвіді.

Вивчення і аналіз нормативних документів, науково-теоретичної та навчально-методичної літератури дозволив виявити основні детермінанти, а також позитивні й негативні наслідки музично-освітньої курикулум-реформи у ФРН кінця 1960-х – середини 1970-х років – це загальноосвітня курикулум-реформа, критика музичної ідеології, зміни музично-культурного життя молоді та розвиток інформаційних технологій.

I. Сташевська визначає такі суттєві досягнення музично-освітньої курикулум-реформи:

- інтенсифікацію музично-педагогічного дослідження та становлення музичної педагогіки як автономної наукової галузі;
- початок процесу зближення теорії з практикою через відповідні нормативні документи, підручники та підготовку музично-педагогічних кадрів;
- подолання глибокого протиріччя шкільної музичної освіти, що полягало у тотальній соціальній нерівноправності школярів народних шкіл та гімназій, визнання антидемократичним та реальне скасування принципу: мистецтво для гімназистів, народна музика – для учнів народних шкіл;
- зміщення акценту у цілеполяганні музичної освіти з колективного і національного виховання засобами музичної освіти на виховання індивідууму засобами різних проявів музичного мистецтва;
- розширення цілей музичної освіти у культурному, психологічному, соціологічному та політичному аспектах;

- звільнення змісту музичної освіти від впливу музично-іраціональної парадигми;
 - реальну заміну монополії пісні і співу на баланс слухання музики, музичної продукції, репродукції, інтерпретації та рефлексії;
 - забезпечення протягом 1970-х років більшої кількості загальноосвітніх шкіл кваліфікованими музично-педагогічними кадрами;
 - розроблення вперше за всю історію музичної педагогіки на німецьких землях науково-обґрунтованих нормативних документів (навчальних планів і директив) з музично-освітніх дисциплін;
 - розробку перших навчальних планів для музичних шкіл;
 - інтеграцію дошкільного музичного виховання в освітню систему Німеччини;
 - розробку вперше в історії німецької музичної педагогіки навчально-методичної літератури для прилучення до музики дітей віком від двох років [99].
- Головними недоліками реформи, на думку І. Сташевської, стали дисбаланс раціонального й емоційного аспектів музичного навчання та нівелювання саме мистецького значення музики в процесі масової музичної освіти [99].

Дослідниця О. Ігнатова стверджує, що реформа вищої освіти в Німеччині пов'язана з об'єднанням країни в 1991 році. Це зумовило необхідність уніфікації освітніх стандартів, призвела до того, що диплом Abitur перестав розглядатись як безумовна гарантія якості здобутої середньої освіти. Можна спрогнозувати, що кількість німецьких вищих навчальних закладів буде надалі зростати [38, с. 61].

Наприкінці 1990-х років у розвитку вищої освіти Німеччини починається новий етап. Величезні перспективи відкриває процес європейської інтеграції, який супроводжується формуванням єдиного загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища [8].

Здійснюючи огляд систем вищої освіти країн економічної співдружності на початку 2000-х років, встановлено що "...сучасний етап реформи вищої освіти в Німеччині почався одночасно з об'єднанням країни в 1991 році і був

обумовлений, з одного боку, необхідністю модернізації та інтернаціоналізації освіти, а з іншого боку, – необхідністю реформування системи освіти колишньої НДР з метою створення загальнонаціональних стандартів якості освіти. В останнє десятиліття Німеччина досить успішно справлялася з вирішенням цих двох задач, і сьогодні німецька система освіти користується визнанням у всьому світі і є для багатьох країн прикладом і орієнтиром для розробки освітньої політики. Німецька система освіти являє собою приклад збалансованого розмежування управлінських повноважень між центром, суб'єктами федерації (землями) і самими освітніми установами. Система вищої освіти Німеччини характеризується гармонійним поєднанням старих університетських традицій та інноваційних методів управління освітою, фундаментальної теоретичної освітньої і науково-дослідницької діяльності, доступності і високої якості освіти” [70, с. 7].

Дослідники Г. Ткач, В. Філіпов та В. Чистохвалов зазначають, що початок чергового етапу реформи вищої освіти Німеччини “...може бути віднесено до серпня 1998-го року, коли були прийняті поправки до Основного закону про вищу освіту, що передбачають введення нової двоступеневої системи підготовки паралельно з існуючою одноступінчатою. Законодавчо були визначені основні параметри нових академічних кваліфікацій, включаючи терміни навчання, встановлені відповідно до рекомендацій Болонської декларації: 3,5 року для бакалавра і 5 років для магістра” [108, с. 85–86].

Німецькі вищі навчальні заклади, в тому числі музичні, зазнають кардинальних змін. ФРН однією з перших держав у Європі підписала Болонську декларацію про створення єдиного загальноєвропейського освітнього простору (1999 рік). Згідно з нею в усіх закладах вищої освіти мають бути введені схожі за типом навчальні програми та дипломи. Це дає можливість підвищувати академічну мобільність студентів, полегшує взаємне визнання дипломів різними країнами і забезпечує конкурентоспроможність європейських вузів. Основним елементом Болонського процесу, до якого сьогодні підключилися 46 держав, є

дворівнева система навчання: бакалавр (BA – Bachelor), магістр (MA – Master). Окрім цього, ряд країн вже визнали аспірантуру (Promotion) як третій рівень.

Оцінка академічної успішності в рамках Болонського процесу відбувається за Європейською кредитно-модульною системою (ECTS – European Credit Transfer System). ECTS оцінює навчальне навантаження студентів за обсягом роботи, необхідним для успішного закінчення навчання. Одна кредитна одиниця ECTS відповідає 30 годинам навчального навантаження.

Отже, важливою для розвитку вищої освіти ФРН, в тому числі музичної, є *Болонська реформа*. В умовах розвитку та трансформації університетської освіти Німеччини другої половини XX – на початку XXI ст. важливу роль займає приєднання до єдиного європейського простору вищої освіти в контексті Болонського процесу. Болонський процес було ініційовано на європейському рівні 47-ми країнами Європи та впроваджено в Німеччині в 1999-му році.

Ця важлива реформа вищої освіти внесла кардинальні зміни в систему освіти європейських університетів та зумовила активну дискусію в наукових колах Німеччини. Одним із основних її завдань було об'єднання зусиль наукової та освітянської спільнот та урядів країн Європи для кардинального підвищення спроможності європейської освіти й науки.

Основними ідеями Болонського процесу є: прийняття та визнання спільної системи порівнюваних освітніх кваліфікацій і наукових ступенів, упровадження уніфікованого Додатка до диплома про вищу освіту; введення двох етапів навчання – доступеневого, або навчання до отримання першого ступеня (не менше ніж 3 роки), та післяступеневого, або навчання після отримання першого ступеня (1–2 роки магістерської програми); упровадження системи трансферних кредитів – European Credit Transfer System (ECTS), що забезпечує перезалікову й накопичувальну функцію. За системою ECTS кожна навчальна дисципліна оцінюється в кредитах, які визначають співвідношення кількості витрат на курс відносно до витрат на навчальний рік (лекції, практичні заняття, семінари, курсові й дипломні проекти, інші письмові роботи, самостійна робота студентів); прийняття європейського стандарту оцінювання знань та якості навчання

(запровадження уніфікованих критеріїв, методів оцінювання); подолання перешкод, що заважають вільному руху студентів, стажерів, дослідників, викладачів у галузі освіти. Для функціонування європейського простору вищої освіти необхідно, щоб студенти навчались не менше одного семестру в іншому університеті Європи й були створені умови для мобільності викладачів і дослідників у межах Європи; забезпечення працевлаштування випускників. Знання випускників європейських вузів повинні бути застосовані й практично використані на користь усієї Європи; забезпечення привабливості європейської системи освіти та залучення до неї більшої кількості студентів із інших регіонів світу. Уведення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної накопичувальної системи, кваліфікацій тощо приведе до підвищення інтересу європейських і громадян інших країн до вищої освіти [8].

Після вступу Німеччини до Болонського процесу важливою подією було прийняття нової редакції до Рамкового закону про вищу освіту від 20.08.1998 р., де було закладено директиви по регулюванню системи університетської освіти. Після цього закону було прийнято низку правових актів щодо реформування вищої освіти Німеччини [34, с. 151].

Як наголошує С. Савченко, з підписанням Болонської декларації Німеччина зобов'язалась до 2010 р. створити єдиний європейський простір вищої освіти, в якому студенти, викладачі та науковці перейшли на нову систему вищої освіти, та можливості для тісної співпраці та необмеженої мобільності [93, с. 3].

Згідно із положеннями, прийнятими на Берлінському саміті в 2003-му році, було внесено зміни до болонської реформи вищої освіти. Зокрема, у вищій освіті має функціонувати система прозорих та порівнянних ступенів. До системи циклів освіти входить бакалаврат, магістратура, докторантура, а до системи ступенів (кваліфікацій) – бакалавр, магістр, доктор філософії (PhD) [109, с. 12].

Болонська реформа вищої освіти в Європі, як вказує Т. Огаркова, мала на меті "...створення єдиного освітнього простору. Для цього було потрібно гармонізувати навчальні програми в усіх країнах-учасницях (Україна

приєдналася до реформи у 2005 році) та зробити прозорими та зіставними різні наукові ступені. За задумом ініціаторів реформи, студенти мають вільніше подорожувати та мати можливість вільно продовжити своє навчання у різних європейських ВНЗ. Одним їх головних позитивів Болонської реформи була трансформація навчальних планів: тепер вони мають вигляд прозорої та зрозумілої структури. Студенти краще орієнтуються в тому, коли вони отримають диплом, чого чекати від навчальної програми, вони знають зміст семінарських занять та професійної кваліфікації. Система стала більш прозорою. Водночас, <...> внаслідок Болонської реформи стрімко зросла мобільність студентів як всередині Німеччини, так і поза нею – німецькі студенти дедалі частіше виїжджають за кордон. Натомість найбільшою проблемою видається, що ця масштабна реформа – наймасштабніша за останні десятиліття – все ще вимагає часу для того, щоби стати реальністю не лише на папері, але й бути прийнятою усіма університетами, професорами та навіть студентами” [71].

З часу підписання Болонської декларації 19 червня 1999-го року, розпочалась поступова трансформація німецької вищої школи згідно з загальноєвропейськими стандартами. Основними тенденціями розвитку музичної педагогіки вищої школи стали євроінтеграція, стандартизація, орієнтація професійної підготовки на формування відповідних фаху ключових компетенцій, що охоплюють музично-практичну, науково-теоретичну, аксіологічну, персональну, діагностичну, психологічну, соціальну, адміністративно-правову, організаторську й інші перспективи [167, с. 120–121]. Важливими принципами організації вищої музичної освіти стали застосування особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, орієнтація на реальну професійну практику та навчання впродовж життя.

У Німеччині існує чітка нормативно-законодавча база, на основі якої відбувається реформування системи вищої освіти країни в дусі Болонської декларації, також існує система державного фінансування Болонського процесу, створені відповідні соціально-політичні та економічні умови перебудови та розширення національної освітньої системи.

Науковці Г. Ткач, В. Філіпов та В. Чистохвалов зауважують: «Важливим напрямом загальноєвропейської інтеграції вищої школи в Німеччині є її участь в реалізації програм із впровадження Європейської системи перевідних освітніх кредитів (ECTS) і організації модульного навчання. Це розглядається не тільки з точки зору підвищення ефективності та якості освіти, а й як важливий фактор, покликаний стимулювати привабливість навчання в Німеччині для іноземних громадян. Конференція міністрів освіти і культури земель, яка прийняла в березні 1999 року розгорнуте рішення про введення двоступеневої системи, підтримала також введення системи освітніх кредитів з перспективою використання її не тільки в перевідних, а й у накопичувальних цілях. Конференція міністрів розробила Положення щодо введення системи кредитів модульного навчання, що створює сприятливі умови для здійснення академічної мобільності між вишами як всередині кожної землі, так і в масштабах країни» [108, с. 88].

Дослідник В. Зінченко підкреслює: «Німеччина досить обережно реформує свою систему вищої освіти в контексті завдань Болонського процесу. У Німеччині існує чітка нормативно-законодавча база, на основі якої відбувається реформування системи вищої освіти країни у дусі Болонської декларації, також існує система державного фінансування Болонського процесу, створені відповідні соціально-політичні та економічні умови перебудови та розширення національної освітньої системи. Досвід Німеччини може бути корисним при розробці стратегій реструктуризації державних систем вищої освіти та вищих навчальних закладів для інших європейських країн-учасниць Болонської ініціативи, а також для України, яка стала на шлях системної трансформації вищої освіти» [35, с. 93]. Олівер Маасен наголошує, що основними напрямками на шляху конструктивних динамічних перетворень у вищій освіті Німеччини є якісна освіта на всіх рівнях підготовки, інноваційний розвиток освіти, розвиток суспільства на засадах конкурентоспроможності освіти [180, с. 82].

Ганна Бадах висновує, що реформаційні процеси в Німеччині, спрямовані на підвищення якості та конкурентоспроможності її вищої освіти у світі та розширення мобільності студентського та викладацького складу, дали вже певні результати. У 1998 році в Рамковий закон про вищу освіту були внесені зміни, які закріпили мінімум необхідних вимог для реалізації Болонської декларації, надавши їм статус таких, що доповнюють національну освітню систему. Тим самим вищим навчальним закладам Німеччини було надане право вибору системи підготовки студентів як за класичним німецьким, так і за новим європейським варіантом підготовки бакалаврів та магістрів [8].

Вища школа Німеччини увійшла до європейського простору, підписавши 1998 року Сорбонську, а 1999 року – Болонську декларації, що сприяло підвищенню міжнародної конкурентоспроможності вищих навчальних закладів, якості освіти, мобільності студентів. “Мета реформи, – на думку О. Ігнатової, – через орієнтування викладача на кінцевий успіх, стимулювання змагань між вищими школами, диференціювання університетських програм, дерегламентацію процесу викладання забезпечити міжнародну конкурентоспроможність німецьких вищих навчальних закладів” [38, с. 63].

У багатьох університетах Німеччини з 1998-го року відкриваються міжнародні кафедри, де навчання здійснюється за програмами першого/другого ступеня (дворівневі) з подальшим присудженням ступеня бакалавра і магістра англосаксонського характеру *Bakkalaureus*/Бакалавр, *Magister*/Магістр.

Однією з проблем, яку необхідно вирішити в рамках реформ освіти Німеччини, є несумісність традиційної німецької структури ступенів з міжнародною практикою, особливо якщо зіставляти її з англо-американською диференціацією ступенів бакалавра і магістра. Ця проблема викликає стурбованість і політиків, і самих закладів вищої освіти.

А. Гаврилюк стверджує, що “...освітня політика університетів Німеччини під впливом Болонського процесу приймає ряд законів щодо покращення якості вищої освіти. Під час засідань Постійних конференцій міністрів освіти та культури федеральних земель Німеччини обговорюється функціонування

спільного європейського простору вищої освіти та перехід всіх федеральних земель на дуальну систему освіти. На сьогоднішній день майже кожний класичний університет Німеччини досі має традиційні дипломи такі, як «магістр» та «державний екзамен». Багато окреслених освітніх трансформацій було успішно запроваджено в університетах Німеччини, проте не всі реформи отримали схвалення викладачів і студентів. Німеччина, як один із ініціаторів Болонського процесу, доклала чимало зусиль для впровадження освітніх реформ у дію. Одним із пріоритетних напрямів розвитку класичних університетів є модернізація освітньої галузі відповідно до Болонської реформи. Остаточне завершення приєднання Німеччини до Болонського процесу мало відбутися до 2010 р. Адаптація традицій класичних університетів Німеччини до загальних вимог передбачала перехід на освітньо-кваліфікаційні рівні «бакалавр» і «магістр», впровадження кредитно-модульної системи навчання, забезпечення мобільності студентів і викладачів, розвиток дистанційної та заочної форми навчання» [21].

Дослідниця К. Пенькова констатує: “У 2006-му році набрала чинності реформа федеральної системи, внаслідок якої відбувся перерозподіл компетенцій між федеральним урядом та федеральними землями у деяких сферах. У сфері культури федеральна влада (рівень) отримала більше повноважень щодо культури в столиці, Берліні, та щодо збереження культурних пам’яток. Оскільки федеральній владі заборонено брати участь у співфінансуванні культурних проєктів, можливості підтримки культурних освітніх проєктів стали обмеженими” [86, с. 3].

Німеччина, визнаючи унікальну роль мистецтва в культурному і творчому розвитку молодого покоління, розглядає музичну освіту як засіб збереження культурної різноманітності і міжкультурного порозуміння в Європі та світі. Німецька вища музична освіта завжди була ґрунтовною, вона прищеплювала працелюбство, прагнення до знань, навички пунктуальності і дисципліни, креативність.

У ХХІ столітті перед вищою музичною освітою постає завдання допомогти молодим людям самовизначитися і знайти своє місце в суспільстві, сформувати широкий спектр компетентностей, створити умови для розкриття потенціалу молоді і стимулювати їхню творчість. Отже, музика відіграє ключову роль у вихованні молодих європейців та забезпеченні міжкультурного взаєморозуміння на континенті, що робить проблему організації вищої музичної освіти актуальною як у ФРН, так і в країнах Європи.

Перед музичною педагогікою ХХІ століття постають нові виклики та нові завдання пошуку культурно-освітньої адекватності в зв'язку із перехідним характером цивілізаційного розвитку.

Отже, *особливості реформування музичної освіти ФРН* на сучасному етапі передбачають усвідомлення переходу до нової парадигми філософії освіти, розробку нового змісту освіти, переходу педагогічної практики на принципово нові теоретико-методологічні та технологічні основи.

Реформування музичної освітньої системи ФРН передбачає усвідомлення того факту, що кожен освітній рівень є органічною частиною системи безперервної освіти. При цьому забезпечується їх наступність, відбувається технологізація навчання, використання активних методів і форм навчання з включенням в діяльність студентів елементів проблемності, наукового пошуку, різноманітних форм самостійної роботи, перехід до засобів організації навчального процесу, спрямованих на інтенсифікацію засвоєння, перехід до такої організації взаємодії педагога і студента, при якій акцент переноситься на пізнавальну діяльність студента. Важливими компонентами навчання, які забезпечують розвиток особистості студента, сьогодні є не тільки засвоєння знань, а й оволодіння процесом, способами і знаряддями діяльності.

Сучасна модель вищої музичної освіти Німеччини формувалась в умовах складних політичних (період НДР та ФРН, Об'єднання Німеччини) та соціально-економічних подій. Найбільш активного розвитку та динаміки вища освіта зазнала у період існування ФРН.

Німеччина є активним учасником євроінтеграційних процесів. Болонський процес уможливив створення єдиного європейського простору вищої освіти. Оскільки ВНЗ України приєдналися до цього міжнародного освітнього простору, то європейський досвід, а саме музичних закладів вищої освіти Німеччини, може бути запозичено та використано у реформуванні вищої освіти України.

У процесі трансформації вищої школи, який переживає сьогодні Україна, слід використати надбання і досвід Німеччини. Це стосується стратегії реструктуризації державної системи вищої освіти в умовах адміністративної реформи, розвитку приватних форм навчальних інституцій.

Німеччина, демонструючи динамічні перетворення у вищій освіті, працює над забезпеченням якісної вищої освіти на всіх рівнях підготовки, інноваційним розвитком освіти, розвитком суспільства на засадах конкурентоспроможності освіти.

Олена Сухова, розглядаючи особливості трансформації систем вищої освіти Німеччини та Росії в контексті болонського процесу, підкреслює: «Реформування німецької вищої школи в болонському вимірі – процес не тільки складний, але й болючий, що обумовлено істотними змінами у сформованій системі, а також неоднозначним ставленням науково-педагогічної спільноти, роботодавців, студентів і абітурієнтів до пов'язаних з цим перетвореннями. Це відноситься, перш за все, до введення бакалаврату та магістратури, а також до переходу на однорівневу підготовку наукових кадрів за рахунок скасування наукового ступеня доктора наук. Великі труднощі викликає також проходження акредитації навчальних програм та впровадження нових напрямів підготовки, які не завжди отримують визнання у споживачів освітніх послуг. Відбувається відхід від поділу на отримання вищої освіти і здобуття наукових ступенів. Стирається межа між різними типами вищих навчальних закладів, що веде до загострення конкуренції всередині освітнього простору Німеччини. Разом з тим завдяки проведенню комплексу заходів зі стимулювання академічної мобільності, Німеччина досягає істотного розширення міжнародних наукових і

освітніх комунікацій і виходить на друге місце серед європейських країн за рівнем мобільності”[105].

Дослідниця І. Кочурська наголошує, що Німеччина бере активну участь в євроінтеграційних процесах та прагне завдяки Болонському процесу створити єдиний європейський простір вищої освіти: “Провідними напрямками реформування сучасної системи освіти є її демократизація та гуманізація. На етапі оновлення національної музичної освіти підготовка сучасного фахівця передбачає використання надбань гуманістичної педагогіки, більш широку реалізацію особистісного підходу до навчання індивідів, кожен із яких має певні погляди, досвід, прагнення, потреби” [50].

Розгляд тенденцій розвитку музичної освіти у ФРН дає підстави зробити висновок про усвідомлення політиками, педагогами, громадськістю цієї країни важливості використання потенціалу музичної освіти для збереження і розвитку культурної спадщини людства в усьому її розмаїтті, також для культурного розвитку й особистісного становлення молодого покоління.

Дослідниця О. Ігнатова підкреслює, що сьогодні у німецьких закладах вищої освіти, головну увагу в процесі навчання звернено на формування у студентів творчого мислення, навчання глибоко аналізувати факти, критично висловлюватись і постійно оновлювати знання. “З урахуванням цих цілей в університетах Німеччини ведеться широка експериментальна робота. Нововведення в організації навчального процесу направлені на активізацію пізнавальної діяльності студентів, посилення їхньої особистої зацікавленості у набутті знань” [38, с. 65].

Отже, можемо стверджувати, що зміни, які відбуваються сьогодні у вищій музичній освіті Німеччини, спрямовані на підвищення її якості і конкурентоспроможності у світі. Вона чітко орієнтована на загальносвітові тенденції розвитку сфери і відіграє важливу роль у створенні європейського освітнього простору, бере активну участь у реалізації цього напрямку.

3.2. Інституційна структурованість музичної освіти Німеччини

Здобуття музичної освіти є важливою умовою для розвитку творчої особистості. Зростання її ролі в Україні та світі загалом сьогодні актуальне, оскільки існує потреба гуманізації суспільства в умовах тотальних загроз.

Першою ланкою здобуття спеціальної музичної освіти в Німеччині є *музичні школи*. Аналізуючи організацію навчання в них, Світлана Поляковська підкреслює, що ці заклади не мають єдиних програм, є суспільними організаціями, які підпорядковуються місцевій владі (федеральна земля, округ чи громада) і не контролюються державою. Загальні рекомендації щодо організації навчального процесу надає Verband deutscher Musikschulen – спілка німецьких музичних шкіл, проте педагогічні концепції та гарантія якості освіти забезпечуються самим колективом школи [88, с. 1].

Дослідниця подає таку типологію (структуру) німецьких закладів музичної освіти: 1. *Публічні музичні школи*, які мають регламентовану систему навчання та навчальні плани. Пріоритетним для цього типу шкіл є загальний культурний розвиток дитини. Діти не лише вчать грати на певному інструменті, але й сприймати «культурний ландшафт Німеччини» та бачити свої особисті досягнення в його контексті. 2. *Приватні музичні школи*, які організовані батьківськими комітетами та спілками музикантів у регіонах, не охоплених структурами публічних музичних шкіл. У цих школах головний акцент робиться на оволодінні навичками гри на певному інструменті. 3. *Комерційні музичні школи*, які можуть бути організовані якимось підприємством, вони рідко дають глибоку освіту і престиж їх не досить високий. Серед цих шкіл виділяються ті, яким присвоєний особливий знак якості «Gutesiegel» [88, с. 1–2].

Незважаючи на окремі відмінності в організації шкіл, загальна структура їх досить подібна, освіта передбачає чотири етапи: базовий, нижчий, середній і вищий. Перший етап – це ранній музичний розвиток дітей (4–6 років) і базова освіта (6–8 років). Домінуючою методикою на цьому етапі є розвиток ритміки та музикування за системою Карла Орфа. Переважають ігрові підходи з

урахуванням вікових особливостей дітей. Учнів заохочують до музикування, імпровізації, творчості. Наступні етапи пов'язані з опануванням гри на обраному інструменті. Головна мета – це отримувати задоволення від занять музикою, а не досягнення віртуозних результатів [88, с. 2].

Для здобуття вищої фахової музичної освіти в Німеччині існує широкий вибір навчальних закладів, а система вищої освіти країни сьогодні відіграє важливу роль у розвитку загальноєвропейського освітнього простору. Вона об'єднує більше трьохсот навчальних закладів різних типів, програм і ступенів [38, с. 60], складається з початкової, двоступеневої середньої та вищої освіти.

Головними особливостями розвитку вищої музичної освіти Німеччини є: значна численність музичних закладів вищої освіти, широке коло спеціальностей в різних сферах культури та мистецтва, наявність рідкісних спеціальностей, можливість навчання студентів-іноземців тощо. Освітня діяльність у них ґрунтується на відповідності музичної освіти потребам духовного розвитку суспільства, забезпеченні творчого інтелектуального розвитку особистості, оволодінні нею ефективними методами самостійної пізнавальної діяльності, розвитку високої естетичної культури тощо. Метою музичної освіти і виховання є професійно компетентна, ініціативна, творча особистість, наділена почуттям обов'язку і відповідальності перед суспільством, здатна швидко адаптуватися до сучасного світу. Усвідомлення спільної відповідальності за музичну освіту знаходить своє відображення в документах Німецької музичної ради та Конференції регіональних музичних рад. У них підкреслено, що "...музична освіта як частина культурної освіти виконує публічну функцію суспільної відповідальності" [181, с. 3].

Музичну освіту в Німеччині розглядають як необхідну фундаментальну частину освіти для розвитку особистості і для майбутнього суспільства. Якість і безперервність освіти є ключовим орієнтиром, необхідною умовою для ефективного навчання [181, с. 3].

Сучасна система вищої освіти ФРН формується за принципом "академічної свободи", згідно з яким свобода надана не тільки закладам вищої

освіти в питаннях управління, а й кожному студенту. Цю систему складають різні типи закладів, які здатні задовольнити потреби кожного студента. Студенти музичних закладів – майбутні виконавці, проходять практику у провідних оркестрах Німеччини і Європи, беруть участь в концертах і фестивалях, отримуючи за це гонорари. Як правило, до кінця навчання більшість випускників уже знаходять гідну роботу. У музичних закладах вищої освіти Лейпцига, Ростока, Гамбурга і Саарбрюкена студенти, крім основної спеціальності, вивчають акторську майстерність. На відміну від інших, в музичні заклади вищої освіти можна вступити лише підтвердивши свою “обдарованість”, тобто склавши іспити за фахом. Це, як правило, письмові та усні іспити з теорії музики, вокалу, володіння інструментом, а для іноземців – знання німецької мови.

Дослідники по-різному класифікують фахові музичні навчальні заклади Німеччини. Так, Т. Кочеткова, М. Носков та В. Шершньова поділяють ці заклади на три типи: 1) університети (Universitäten) та прирівняні до них вищі школи; 2) спеціалізовані вищі школи чи університети прикладних наук (Fachhochschulen); 3) коледжі мистецтв, кінематографу та музики (Kunst-, Film- und Musikhochschulen) [49, с. 138]. Схожою є класифікація В. Штефуци [119, с. 309–310].

Дещо іншою є класифікація німецьких вчених: 1) класичні університети (Universitäten) 2) технічні університети (Technische Universitäten, TU); 3) вищі спеціальні навчальні заклади (Fachhochschulen), в яких, на відміну від класичних університетів, спеціальній освіті надається більше уваги; 4) вищі школи музики та мистецтв (Kunst- und Musikhochschulen); 5) приватні навчальні заклади (Private Hochschulen) [23, с. 57–59].

Дослідниця О. Ігнатова констатує, що основу системи вищої освіти Німеччини становлять три типи вищих шкіл: *університети і прирівняні до них вищі навчальні заклади*; загальні університети (Gesamthochschulen); педагогічні інститути (Paedagogische Hochschulen, коледжі, у т. ч. церковні (Theologische Hochschule), *вищі професійні школи* (Fachhochschule) *художні й музичні коледжі академій мистецтв* (Kunst- und Musikhochschulen) тощо [38, с. 60–61].

На основі узагальнення вищесказаного можна встановити таку *структуру вищої музичної освіти Німеччини*: фахові школи (коледжі) мистецтв і музики, професійні музичні коледжі (в Баварії), вищі педагогічні школи зі спеціалізованою фаховою музичною підготовкою, спеціальні інститути (в тому числі інститути церковної музики), музичні відділення в університетах, університети мистецтв, музичні відділення професійних академій, консерваторії, музичні академії.

Музичні заклади вищої освіти готують фахівців різних спеціальностей: виконавців (за класами інструментів, співаків, диригентів), композиторів, музикознавців, викладачів музичних дисциплін, вчителів музики загальноосвітніх шкіл, звукорежисерів, музичних менеджерів, терапевтів, режисерів, журналістів, критиків, церковних музикантів тощо. У деяких з них вивчають джаз і церковну музику. Майбутні теоретики музики і педагоги можуть здобути освіту на музичних факультетах педагогічних і творчих інститутів, університетів. Як стверджує Інна Сташевська, “...німецькі ВНЗ різного профілю забезпечують професійну підготовку майбутніх музикантів за мистецьким, педагогічним, науковим й іншими напрямками” [102].

Головною метою неперервної фахової підготовки майбутніх вчителів музики, як зазначають Ольга Олексюк та Наталя Попович, є підготовка студента до навчання інноваційного, альтернативного й одночасно всеохоплюючого мислення, до об’єднання інтересів особистості та суспільства в єдине гармонійне ціле [72, с. 212]. Згідно з даними німецького музичного інформаційного центру (MIZ), у 2014–2016 роках в Німеччині налічувалось 113 ВНЗ з музичним профілем, фінансованих державою [179, с. 40, табл. 15].

Професійні фахові школи – музичні училища (коледжі) є першою ланкою професійної підготовки музиканта. Такий тип закладів існує тільки в Баварії. Їх налічується всього одинадцять. Цей новий тип школи (“Berufsfachschulen für Musik”, BFSM) було створено у середині 1970-х років для здобуття подальшої музичної освіти після закінчення музичних або загальноосвітніх шкіл. Створення BSFM у Баварії відбулося на тлі активного розвитку аматорського

музичного мистецтва. Внаслідок цього з'явилась необхідність готувати кваліфікованих керівників аматорських музичних колективів [132, с. 2].

У BFSM вивчають класичну, церковну музику, рок/поп/джаз, мюзикли, баварську народну музику. Термін навчання становить два-три роки. Дворічне навчання закінчується державним випускним іспитом і дає диплом керівника ансамблю/хору, диригента/хормейстера, керівника популярного гурту. Рівень кваліфікації дозволяє також працювати аранжувальником, викладачем музики, артистом гурту, студійним музикантом чи композитором. Успішне завершення двох років навчання дозволяє стати вчителем музики в молодшій, середній і/або спеціальній школах. Після третього року навчання можна викладати у вокальних і музичних школах. Навчальні профілі BFSM такі: керівник аматорських колективів, церковний музикант і викладач співу у вокальних та музичних школах [132, с. 3]. Досягнення в сучасній музичній сфері посприяли формуванню системи популярної музичної освіти в BFSM м. Дінкельсбуле і Крумбах. У кожному з семи районів Баварії тепер є такий заклад.

У системі вищої освіти Німеччини важливо розрізняти *університети* (Universität) і *фахові вищі школи* (Fachhochschule). Навчання в останніх має більш прикладний характер, їхньою особливістю є тісний зв'язок теорії і практики. Всі програми передбачають два семестри практики. Крім того, термін навчання в навчальному закладі такого типу коротший (зазвичай 8 семестрів). Тут готують фахівців для окремих галузей. Після закінчення курсу студенти отримують диплом, отож Fachhochschule дозволяє студентам швидше здобути майбутню професію (Дод. Н.).

Німецькі університети керуються давнім гумбольдтським ідеалом, який передбачає єдність дослідницької та викладацької діяльності. Академічні ступені, що присвоюються університетами – диплом (Diplom), магістр (Magister), вчений ступінь доктора (Doktor), звання доцента/професора (Habilitationrecht), сертифікат, що дає право викладати у закладах вищої освіти. Диплом магістра дає право на відповідну фахову діяльність та аспірантуру. Магістратура зорієнтована на викладацьку роботу. Вищою кваліфікацією в Німеччині є титул

доктора. Це вимагає 3–5 років наукових досліджень, здачі державного екзамену та захисту дисертації.

Н. Мелінчук наголошує: “Особливістю сучасної вищої освіти Німеччини є те, що університети мають автономію та широкі повноваження” [62, с. 15]. Університети є не лише закладами для здобуття освіти, а й осередками проведення прикладних та незалежних фундаментальних наукових досліджень.

Майбутні виконавці, композитори і вокалісти можуть удосконалювати свій талант і майстерність у Вищих музичних школах (*Musikhochschulen*, аналог українських консерваторій, нині – музичних академій), де особливу увагу надають індивідуальним заняттям і концертній діяльності майбутніх випускників. Відрізняється лише специфіка освіти: в університетах традиційно готують майбутніх викладачів музики, в *Musikhochschulen* – навчають більш практичним спеціальностям виконавця-інструменталіста, співака чи диригента. Студентів консерваторій, спрямованих на творчість і відточування майстерності гри, очікує індивідуальна робота з професором, заняття в невеликих групах та інтенсивна сценічна діяльність. Отже, у музичному закладі вищої освіти багато уваги звертається, як правило, на інструментальну підготовку студентів, оскільки мета – оволодіння студентом мистецькою професією.

Останнім часом в окремих землях Німеччини відбуваються серйозні організаційні зміни в діяльності музичних закладів вищої освіти. Станом на липень 2002 р. в Баварії існували такі музичні інститути та академії: вищий музичний інститут м. Нюрнберг-Аугсбург; вищий інститут музики та театру м. Мюнхена; вищий музичний інститут м. Вюрцбурга; інститут протестантської церковної музики в м. Байройті; інститут католицької церковної музики та музичної педагогіки м. Регенсбурга; фахова музична академія “Консерваторія ім. Ріхарда Штрауса” в Мюнхені [132, с. 2]. Крім одинадцяти невеликих церковних музичних закладів вищої освіти та деяких інших закладів, ядро підготовки професійних музикантів та викладачів музики утворюють 24 незалежні державні музичні заклади вищої освіти. В них навчається приблизно 20 000 студентів [178]. Головною відмінністю між ними є чотири типи різних навчальних

програм, а саме – музично-мистецькі програми, музично-педагогічні, програми шкільної музики та церковної музики.

Церковні музичні заклади вищої освіти готують керівників церковних хорів, професійних органістів, канторів, регентів, виконавців і організаторів концертів духовної органної музики, учасників музичного супроводу під час богослужінь. Тому важливими для цієї категорії студентів є такі предмети, як гра на органі, хорове диригування (керування хором).

Найбільш диференційовано складним є навчання за музично-мистецькою програмою, де навчають оркестрових та камерних музикантів, співаків хору, солістів-інструменталістів та солістів-вокалістів. Перелік дисциплін для студентів цього напрямку дуже широкий – від оркестрових інструментів до гри на фортепіано, гітарі та співу. Крім того, є деякі предмети, що викладаються тільки в окремих музичних закладах вищої освіти, такі як, наприклад, гра на акордеоні, органі, старовинна музика, електронна музика, джаз/рок, режисура. Наявність цих предметів у навчальній програмі залежить від місцевих (земельних) особливостей та умов. Це стосується також так званих оперних шкіл, спеціального обладнання музичних закладів вищої освіти, в яких передбачені сценічні заняття з вокалу, вокальні тренінги, незамінні для професійної сцени. Крім дисциплін, орієнтованих на оволодіння грою на інструменті або вокалом, можна вивчати такі предмети, як диригування, композицію, теорію музики, сольфеджіо, музикознавство.

Із введенням структури бакалаврат/магістратура відбулась подальша диференціація навчальних курсів, орієнтованих на забезпечення професійних потреб. Німецькі музичні заклади вищої освіти є інтернаціональні. Гете-інститут зазначає, що різноманіття походження студентів (з приблизно 40–50 країн світу) скоріше правило, ніж виняток [178].

Хорошим стимулом для студентів є навчання та вдосконалення своєї музичної майстерності в країні, де створено унікальний оперний та оркестровий простір. Це підвищує шанси студентів проходити практику в найкращих театрах чи оркестрах світу, сприяє початку кар'єри професійного музиканта. До поля

діяльності належать нові сфери, зокрема музичний менеджмент [178]. Інна Сташевська зазначає, що для розвитку освіти в німецьких закладах вищої освіти, сьогодні характерним є розширення спектра музичних спеціальностей, наприклад, концертна педагогіка, музичний менеджмент, музична журналістика, музична терапія, елементарна музична педагогіка тощо. Це зумовлено затребуваністю громади, розширенням змісту професійної підготовки (внаслідок більшої практичної спрямованості навчання), підвищенням ролі сучасної академічної, популярної, джазової, позаєвропейської музики, мультимедійних технологій тощо, новими вимогами до фахівців у сфері музичної культури й освіти [102].

Привабливе і затребуване суспільством музичне життя країни потребує мистецької еліти, ґрунтовної музичної освіти для того, щоб виявляти нові таланти і заохочувати їх знову і знову.

3.3. Тенденції розвитку музичного фаху в сучасній ФРН

Модернізація вищої музичної освіти в сучасній Україні *актуалізує* необхідність пильної уваги до процесів, які відбуваються в цій сфері за кордоном. У цьому аспекті провідні тенденції розвитку музичної освіти сучасної Німеччини ще не були предметом окремого мистецтвознавчого дослідження українськими науковцями.

Сучасний етап розвитку освіти різних держав світу характеризується інтенсивними масштабними перетвореннями, які обумовлені актуальними потребами соціально-економічного розвитку конкретних країн та залученням їхніх освітніх систем в інтеграційні процеси, що відбуваються в умовах глобалізації. Ключову роль у формуванні музичної освіти в різних країнах відіграють соціокультурні умови (вплив педагогічних традицій, загальні аспекти освітньої політики), соціально-економічний стан та політичні обставини в державі. При порівнянні досвіду країн є можливість виявити позитивні тенденції, найбільш вдалі вирішення проблем і перейняти успішний досвід.

У Німеччині спостерігаються достатньо сприятливі соціальні та соціокультурні умови для розвитку музичних талантів і для оволодіння професією музиканта. Досвід виховання творчих особистостей у музичних закладах вищої освіти цієї країни свідчить про ефективність сучасної системи освіти цієї країни, метою якої є формування творчої особистості, здатної впливати на підвищення духовного рівня суспільства, яка вміє спілкуватися за допомогою музики і слова з аудиторією різного рівня статусу і освіченості.

Вагоме значення в модернізації музичної освіти ФРН має виявлення тенденцій, спрямованих на подальший розвиток музичної освітньої галузі, яка повинна відповідати сучасним вимогам та особливостям розвитку суспільства, містити чіткі та прозорі орієнтири, а також відповідати потребам сьогодення в підготовці конкурентоспроможних фахівців-музикантів, котрі могли б реалізувати себе в сучасних конкурентних умовах.

Термін “тенденція” в науковій літературі (від латинського слова *tendo* – направляю, прагну) трактується як можливість тих чи інших подій розвиватися в певному напрямі або як відносно стійкий напрям розвитку певного явища, процесу чи ідеї. Виходячи з цієї дефініції, тенденції розвитку музичної освіти потрібно розглядати як перспективні напрями генезису досліджуваного феномена, зумовлені низкою специфічних вимог, спрямованих на вдосконалення цієї галузі.

Насамперед виокремимо *загальні тенденції розвитку* музичної освіти ФРН. До них належать: усвідомлення освіти як основи розвитку суспільства та його економічного добробуту, а музичної освіти – як духовного підґрунтя формування творчої особистості; оптимізація навчальної діяльності студентів музичних навчальних закладів; впровадження в освітнє середовище сучасних інформаційно-комунікативних технологій навчання, програмного забезпечення навчального процесу, застосування новітніх електронних засобів навчання; впровадження дистанційного навчання, яке актуалізує суб’єкт-суб’єктну взаємодію (в контексті “викладач-студент”) засобами Інтернету. Передусім це стосується науково-дослідної роботи студентів, а саме: підготовка курсових і

дипломних робіт, магістерських проєктів, участь у роботі наукових гуртків і проблемних груп, підготовка матеріалів науково-практичних конференцій, конкурсів. Спілкування засобами Інтернету дає змогу своєчасно розв'язувати проблемно-пошукові завдання, сприяє активізації дослідно-інноваційної роботи студентів, забезпечує зближення європейського простору вищої освіти та європейського дослідницького простору. Використання Інтернету сприяє ознайомленню із сучасними досягненнями науки й культури, допомагає студентам самостійно опрацьовувати науково-методичну літературу, стимулює професійне зростання й творчу самореалізацію, відкриває нові можливості для вдосконалення системи вищої освіти. До загальних тенденцій розвитку відносимо *тенденцію розвитку особистісно орієнтованої системи навчання* і виховання студентів закладів вищої освіти, яка здійснюється з опорою на провідні ідеї, традиції національної педагогіки і психології та забезпечує різнобічний розвиток особистості майбутнього музиканта й формування високоосвіченої, культурної людини, яка спроможна гармонійно існувати в умовах полікультурного світу і здатна компетентно здійснювати професійну діяльність.

Важливою загальною тенденцією є *проведення реформ*, спрямованих на оновлення системи вищої освіти та організації навчання у закладах вищої освіти. “Вони акцентують увагу на розвитку здібностей і задатків майбутніх фахівців, виявленні обдарованих студентів, диференціації їх навчання. <...> Основний акцент робиться на прискорений темп навчання, мобільність обдарованих студентів у межах ВНЗ, своєї країни та європейського освітнього простору, зростання відсотку самостійної роботи, індивідуальний підхід, широке використання технічних засобів навчання та комп'ютерної мережі” [66, с. 164].

Аналізуючи навчальні плани закладів вищої освіти можна простежити певні *загальні тенденції в сучасній німецькій музичній педагогіці*. Зокрема, кожен навчальний заклад має специфіку, а відповідно – свободу у формуванні навчального плану, набору дисциплін, у визначенні форм навчання. Однак є й певні спільні засади: це фундаментальна історико-теоретична підготовка на всіх

факультетах, гнучке поєднання основних і факультативних дисциплін, спектр яких надзвичайно широкий і включає такі, яких на виконавських факультетах вітчизняних закладів вищої освіти переважно немає, – це практикуми з новітньої музики, композиція, імпровізація і гра на історичних інструментах, музична медицина, менеджмент, а також багато допоміжних предметів. Також слід відзначити велику вагу педагогічних дисциплін у всіх без винятку закладах вищої освіти, зумовлену високим статусом музичної педагогіки як спеціальності, яка забезпечує випускникові стабільне суспільне й матеріальне становище [103, с. 41].

Взаємодія навчальних закладів, які готують майбутніх викладачів музики, зі школами різних ступенів інтенсивності теж належить до загальних тенденцій.

У Німеччині спостерігається ще одна важлива загальна тенденція, зауважена Іриною Сусідко, – *здобуття не однієї, а двох чи й трьох спеціальностей* (зазвичай споріднених) в межах одного навчального закладу або навіть у різних, наприклад, у вищій школі музики і в університеті. Вибір майбутніх професій може бути різноманітним: музикознавство, дитяча педагогіка, історія Німеччини; фортепіано, музикознавство, дитяча дефектологія; філологія, виконавство на старовинних інструментах, загальна педагогіка. Це розширює можливості професійної діяльності випускників і підвищує їхній шанс на гідне місце праці. З кожної спеціальності студент зобов'язаний набрати певну кількість навчальних годин [103, с. 34].

Важливою тенденцією є *освітня співпраця* ФРН у секторі вищої школи з різними країнами, в тому числі з Україною. Основними формами цієї співпраці є: підготовка багатосторонніх науково-педагогічних проєктів, обмін науковцями й студентами, перепідготовка українських фахівців. Серед програм, пов'язаних зі студентським та викладацьким обміном, можна виділити програми вивчення мови та культури країни, що приймає на стажування, і професійно-орієнтовані програми.

До *пріоритетних тенденцій розвитку* вищої музичної освіти Німеччини належать: *гуманізація* (полягає в утвердженні людини як найвищої цінності,

тобто особистісно орієнтоване навчання, яке утверджує створення нового зразка музичної освіти, орієнтованої на особистість студента), *фундаменталізація* (забезпечує багатoproфільність, вихід у суміжні сфери, сприйнятливість до інновацій, здатність до творчого пошуку), *гуманітаризація* (покликана формувати духовність особистості, стрижневою лінією гуманітаризації є самовизначення особистості в музичній культурі), *національна спрямованість* (полягає в органічному поєднанні музичної освіти з історією та традиціями народу, у збереженні і збагаченні національних цінностей), *перехід від інформативних до активних методів музичного навчання* (передбачає використання наукового пошуку, інноваційних моделей, мультимедійних засобів, що активізують інтелектуальну діяльність), *створення умов для творчої реалізації студентів, безперервність музичної освіти, органічне поєднання музичного навчання, виховання і розвитку* (сприяє формуванню цілісної гармонійно розвиненої особистості), *створення сучасної системи професійного відбору майбутніх музикантів як бази для формування конкурентно здатних спеціалістів-професіоналів, відкритість системи музичної освіти, розвиток системи неперервної післядипломної освіти як запорука постійного підвищення рівня професіоналізму музикантів.*

Окрім того, науковці виділяють *пріоритетні тенденції щодо принципів діяльності музичних закладів вищої освіти Німеччини*: відповідність діяльності їх потребам та запитам студентів, громадян, роботодавців, забезпечення розвитку неперервної освіти, яка потребує від закладів вищої освіти нових організаційно-економічних рішень щодо реалізації програм підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів; переорієнтація закладів вищої освіти до потреб професійного навчання різних категорій населення, в тому числі студентів, які працюють, студентів зрілого віку, студентів дистанційної форми навчання тощо; поширення навчання за скороченими програмами для здобуття другої вищої освіти; зростання попиту на програми навчання з вивченням окремих дисциплін; необхідність залучення недержавних позабюджетних коштів у сферу вищої освіти; часткове зниження державних бюджетних видатків

щодо забезпечення потреб закладів вищої освіти; ріст конкуренції між цими закладами за бюджетні та позабюджетні кошти на ринку освітніх послуг; розширення експорту освітніх послуг із застосуванням інформаційно-комп'ютерних технологій; зміни в правовому статусі закладів вищої освіти, які прагнуть бути більш самостійними щодо позабюджетних джерел доходів; усвідомлення необхідності цілеспрямованої діяльності щодо створення систем управління якістю освіти цими закладами у відповідності з європейськими підходами в рамках Болонського процесу; тенденція інтеграції діяльності закладів вищої освіти, створення міжнародних програм, формування регіональних та міжнародних освітніх мереж тощо. Ці тенденції відображають процес глобалізації [108, с. 142–145].

Завдання музичних навчальних закладів, незважаючи на глобалізаційні процеси і модернізацію, залишаються незмінними: формування музичної культури як позитивного соціально-художнього досвіду; виховання музичного, художнього та естетичного смаку на кращих зразках світового академічного мистецтва; розвиток музичних здібностей і навичок, співочого голосу, набуття знань і умінь у сфері музичної виконавської та педагогічної майстерності; підготовка найбільш обдарованих студентів до подальшого навчання чи професійної діяльності.

Освіта за фахом “викладач музики” базується на трьох складових: творчість, наука і педагогіка. У консерваторії акцент робиться на творчій складовій майбутнього музиканта, в той час як в університетах переважають науковий і педагогічний підходи. Однак в останні роки тенденція у різних типах закладів вищої освіти врівноважує ці складові. Для студентів педагогічних музичних факультетів характерні широта поглядів і різноманіття інтересів, в той час як студентам-інструменталістам притаманне бажання досконало і глибоко вивчити інструмент і мистецтво володіння ним.

Опора на вузькі методичні проблеми, боротьба за визнання або відмова від певних напрямів часто гальмують послідовну роботу щодо покращення музичної освіти, відводячи питанням виховного процесу другорядну роль. Дуже часто

методичні інтереси визначають завдання в системі музичної освіти. З іншого боку, тенденція ігнорування основних питань методики не може забезпечити належні результати навчання.

Однією із *пріоритетних тенденцій культурної політики Німеччини* є створення високорозвиненої системи *субсидування музики*. Вона (тенденція) “...включає не тільки державне фінансування суб’єктів на федеральному, регіональному і муніципальному рівнях, а й велику кількість некомерційних і приватних організацій, які здійснюють музичне фінансування за рахунок пожертвувань, ресурсів фонду, членських внесків, корпоративного спонсорства та багатьох інших форм підтримки. Державне фінансування музики здійснюється державним сектором, а саме федеральним урядом, урядом федеративних земель та муніципалітетами. Приватне фінансування музики здійснюється за допомогою пожертвувань, ресурсів фонду, членських внесків, корпоративного спонсорства та інших форм підтримки» [Цит. за: 39, с. 99]. Дослідники підкреслюють, що в Німеччині існує громадська думка “...державне фінансування музики – це важлива константа для значної частини музичного життя. Показниками якості і різноманіття в культурному житті є оперні театри, оркестри, державні музичні школи, існування яких було б немислиме без значного обсягу державних коштів. Це створює умови гарантованості фінансування, чого немає в некомерційних або приватних установах і організаціях, немає і в комерційного ринку. Державне фінансування музики – це необхідна умова для розвитку і різноманітності концертних та оперних репертуарів, а також стабільності в музичних закладах. Завдяки цьому є можливість довгострокового планування, яке забезпечує життєздатність і працевлаштування для музикантів і дає нові свободи для створення музичного мистецтва, без чого весь музичний сектор буде сильно виснажений” [Цит. за: 39, 99]. Велике значення має робота Музичної Ради Німеччини, головне завдання якої – організація та фінансова підтримка національних конкурсів, фестивалів, майстер-класів, з метою виявлення молодих талантів та їх подальшого просування. Діють народні університети, відбувається навчання дорослих після

роботи, що дає можливість виступати в аматорських ансамблях, оркестрах, хорах, брати участь в національних аматорських фестивалях [Цит. за: 39, с. 97].

Тетяна Настич справедливо зауважує, що така економічно розвинена країна, як Німеччина, не заощаджує на освіті, щорічно кардинально збільшуючи витрати на неї з державного бюджету, забезпечуючи таким чином свій майбутній розвиток. “Загальною тенденцією показника сучасного рівня розвитку систем освіти у країнах світу виступає ускладнення механізму фінансування, зближення, набуття спільних рис між державним і приватним секторами, все більшим стає розширення різних джерел фінансування на кожному рівні освіти” [66, с. 163]. Об’єми державного фінансування освіти в Німеччині зростають.

Інна Сташевська рекомендує враховувати здобутки в організації професійної музичної освіти у ФРН для вдосконалення цієї галузі у вітчизняних закладах вищої освіти шляхом “...розширення спектра музичних спеціальностей (наприклад, такими спеціальностями, як концертна педагогіка, музичний менеджмент, музична терапія, елементарна музична педагогіка тощо); удосконалення технологій інтеграції теорії й практики в процесі професійної підготовки; створення умов для більш глибокої інтеграції фундаментальних наукових, музично-теоретичних, музично-педагогічних та мистецько-практичних дисциплін; створення умов для спрямованості професійної освіти на забезпечення потреб реальної практики; розширення змісту професійної освіти за рахунок більшої практичної спрямованості навчання, уведення в навчальні програми всіх музичних спеціальностей таких курсів, як ритміка, імпровізація, сценічна майстерність, використання сучасних мультимедійних технологій у музично-педагогічній практиці, зростання ролі сучасної академічної, популярної, джазової, позаєвропейської музики й ін.” [102].

Отже, аналіз літератури та джерел розвитку музичної освіти та діяльності вищих музичних освітніх закладів Німеччини дозволив виокремити загальні та пріоритетні тенденції цього процесу.

До загальних тенденцій належать: усвідомлення освіти як основи розвитку суспільства та його економічного добробуту, а музичної освіти – як духовного

підґрунтя формування творчої особистості; оптимізація навчальної діяльності студентів музичних навчальних закладів; упровадження в освітнє середовище сучасних інформаційно-комунікативних технологій навчання, програмного забезпечення навчального процесу, застосування новітніх електронних засобів навчання; впровадження дистанційного навчання; розвиток особистісно орієнтованої системи навчання проведення реформ; взаємодія навчальних закладів; здобуття не однієї, а двох чи й трьох спеціальностей у межах одного чи різних навчальних закладів; освітня співпраця ФРН з різними країнами.

Пріоритетними тенденціями розвитку вищої музичної освіти Німеччини XXI-го століття є: підвищення ролі і статусу музичного мистецтва у закладах вищої освіти; інтеграція різних видів мистецтв; міждисциплінарні зв'язки; використання музичного мистецтва як способу стимулювання творчого потенціалу особистості; посилення варіативності музичної освіти; впровадження новітніх інформаційних технологій тощо. Їх розгляд засвідчує різноманіття шляхів вирішення звичних проблем, до яких українські педагоги підходять з традиційних, усталених позицій.

Як стверджує Крістіан Гьоппнер, взаємозв'язок між культурною освітою та музикою в Німеччині сьогодні відзначається сильними розбіжностями, які часто є результатом подій у суспільстві загалом [159]. На цьому тлі можна описати ще деякі актуальні тенденції, які формують музичну освіту в теорії та практиці. Зростання кількості людей у світі та зіткнення різних культур зумовлюють нові виклики для німецького суспільства. Глобалізація культури – це складний процес із дуже суперечливими формами, діапазонами та виразами, які неможливо чітко визначити [202, с. 10]. З одного боку, він пропонує доступ до культурного різноманіття цілої планети, але, з іншого боку, також несе ризик посилення стандартизації змісту та має значний вплив на культурні заклади та зміст культурної освіти. Робота з новими цільовими групами. Наприклад, Крістін Беслер вважає, що люди різного культурного походження потребують нових соціальних та культурно-політичних поглядів та концепцій [131, с. 33].

Основним викликом для галузі музичної освіти є ущільнення повсякденного життя. Соціальний розвиток, бажання якомога більше зробити за менший час, завзяття надмірно амбітних батьків, виклики все більш глобальних професійних середовищ, соціальний тиск постійної доступності – лише деякі фактори, які не прияють створенню необхідного простору для вільного розвитку особистості [159]. Таким чином, корисний вплив занять музикою необхідно доводити науково та підтверджувати знову і знову, щоб виправдати інвестиції в музичну освіту.

Музична освіта розглядається сьогодні як суспільне завдання Німеччини. Однак довгострокові інвестиції в культурну освіту зменшуються. Розуміння культурної, зокрема музичної, освіти як частини цілісної освітньої політики, як суспільного завдання, є відповідальністю громад і держави. Як стверджує Крістіан Гьоппнер, центральним викликом майбутньої освітньої політики на всіх федеральних рівнях стане проблема фінансування [159].

Таким чином, розглянувши тенденції музичної освіти Німеччини можна зробити висновок про усвідомлення політиками, педагогами, громадськістю цієї країни важливості використання потенціалу мистецько-культурної освіти для збереження і розвитку культурної спадщини людства в усьому її розмаїтті, а також для культурного розвитку творчої особистості.

Знайомство з актуальними напрямками розвитку музичної освіти Німеччини дозволяє по-новому поглянути на сучасний стан і перспективи музичної освіти в Україні. Одночасно зі збереженням її найцінніших традицій необхідно запозичувати позитивні напрацювання, що визріли в надрах зарубіжної школи та свідчать про можливість варіативного і гнучкого вирішення актуальних проблем музичної освіти з урахуванням зміни соціокультурної ситуації в сучасному суспільстві та українській вищій школі. Тому перспективним бачиться використання досвіду Німеччини у практичній діяльності закладів вищої освіти в Україні і дослідження ефективності такого процесу.

Реформування фахової музичної освіти Німеччини другої половини XX – початку XXI ст. розглядається як елемент стратегії культурного розвитку країни в контексті глобального реформування освіти на світовому рівні.

Встановлено, що сучасний етап реформи вищої освіти в Німеччині почався одночасно з об'єднанням країни в 1991 році і був обумовлений, з одного боку, необхідністю модернізації та інтернаціоналізації освіти, а з іншого – необхідністю реформування системи освіти колишньої НДР з метою створення загальнонаціональних стандартів якості освіти в рамках Болонського процесу. Німеччина має на меті разом із іншими європейськими країнами провести структурне реформування вищої освіти і об'єднати зусилля наукової та освітянської спільноти та уряду для підвищення конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти та науки у світі. З цією метою відбувається інтернаціональна уніфікація національних освітніх стандартів, диверсифікація освітніх моделей, вдосконалення технологій навчання. Величезні перспективи відкриває процес європейської інтеграції, який супроводжується формуванням єдиного загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища.

При цьому, реформуючи систему вищої освіти в умовах Болонського процесу, ФРН прагне зберегти свої національні освітні традиції.

Матеріали та документи, які регулюють різні аспекти входження країни до Болонського простору розробляються в середовищі Конференції ректорів закладів вищої освіти Німеччини (HRK), Міністерства освіти та науки (BMBF), Наукової Ради (Wissenschaftsrat), Постійної конференції міністрів освіти і культури земель (KMK). Тобто процес реформування є скоординованим й підкріпленим діяльністю різних організаційних структур.

Основними тенденціями розвитку музичної педагогіки вищої школи стали євроінтеграція, стандартизація, орієнтація фахової підготовки на формування відповідних фаху ключових компетенцій, що охоплюють музично-практичну,

науково-теоретичну, аксіологічну, персональну, діагностичну, психологічну, соціальну, адміністративно-правову, організаторську та інші перспективи.

Німецькі заклади вищої освіти, в тому числі музичні, переживають епоху змін. В них вводяться навчальні програми та дипломи, що дають можливість підвищення академічної мобільності, полегшення взаємного визнання дипломів і забезпечення конкурентоспроможності європейських закладів вищої освіти.

Система вищої освіти ФРН сьогодні відіграє важливу роль у розвитку загальноєвропейського освітнього простору і об'єднує більше трьохсот навчальних закладів різних типів, програм і ступенів.

На основі узагальнення окреслених джерел нами встановлено таку *структуру вищої музичної освіти Німеччини*: фахові школи (коледжі) мистецтв і музики, професійні музичні коледжі (в Баварії), вищі педагогічні школи зі спеціалізованою фаховою музичною підготовкою, спеціальні інститути (в тому числі інститути церковної музики), музичні відділення в університетах, університети мистецтв, музичні відділення професійних академій, консерваторії, музичні академії.

Встановлено *загальні та пріоритетні тенденції* розвитку спеціальної музичної освіти в сучасній Німеччині. До *загальних тенденцій* належать: усвідомлення освіти як основи розвитку суспільства та його економічного добробуту, а музичної освіти – як духовного підґрунтя формування творчої особистості; оптимізація навчальної діяльності студентів музичних навчальних закладів; впровадження в освітнє середовище сучасних інформаційно-комунікативних технологій навчання, програмного забезпечення навчального процесу, застосування новітніх електронних засобів навчання; впровадження дистанційного навчання; розвиток особистісно орієнтованої системи навчання проведення реформ; взаємодія навчальних закладів; здобуття не однієї, а двох чи й трьох спеціальностей у межах одного навчального закладу; освітня співпраця ФРН з різними країнами.

Пріоритетними тенденціями розвитку вищої музичної освіти Німеччини XXI-го століття є: підвищення ролі і статусу музичного мистецтва у закладах

вищої освіти; інтеграція різних видів мистецтв; міждисциплінарні зв'язки; використання музичного мистецтва як способу стимулювання творчого потенціалу особистості; посилення варіативності музичної освіти; впровадження новітніх інформаційних технологій тощо. Їх розгляд засвідчує різноманіття шляхів вирішення звичних проблем, до яких українські педагоги підходять з традиційних, усталених позицій.

Основні положення розділу розкриті у таких публікаціях: “Інституалізація музичної освіти в сучасній Німеччині” [75], “Музична освіта як компонент сучасної культурної політики” [77], “Особливості структури вищої музичної освіти сучасної Німеччини” [80], “Тенденції розвитку музичної освіти сучасної Німеччини крізь призму культурної політики” [83], “Gegenwärtige Politik der Bundesländer Deutschlands im Bereich der musikalischen Hochschulausbildung” [189].

Література до розділу

3, 21, 23, 34, 35, 38, 39, 49, 50, 60, 62, 66, 67, 70–72, 75, 77, 80, 83, 86, 88, 93, 99, 102–105, 108, 109, 116, 119, 131, 132, 134, 156, 157, 159, 167, 168, 178–181, 189, 193, 196, 202, 204.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши наукову літературу та джерела, узагальнивши досвід музичної освіти в Німеччині кінця XX – початку XXI століть, здійснено її комплексне висвітлення як компонента культурної політики країни.

Узагальнивши основні результати дослідження та сформулювавши принципові положення, що визначають специфіку і ступінь висвітлення окресленої проблематики, відповідно до означеної мети і низки завдань на захист виносяться такі положення і висновки:

1. Виходячи із огляду історіографії та джерельної бази дослідження, є підстави стверджувати, що музична освіта як структуротворчий компонент культурної політики сучасної Німеччини потребує наукового аналізу та глибокого цілісного висвітлення.

Встановлено, що *культурна політика* є свідомим регулюванням в галузі культури при прийнятті необхідних рішень з усіх питань, що належать до культурного розвитку суспільства в цілому. *Музична політика* – це послідовність концепційних державних заходів, які впливають на підтримку та розвиток музики, музичної освіти, музичних закладів, економіки музичного життя в цілому. *Музичне виховання та державна освіта* – це складові державної музичної політики.

Теоретично обґрунтовано, що *сучасна культурна політика ФРН* сформувалася після об'єднання Німеччини. У Конституції країни зафіксовано, що культура – справа німецьких земель, які мають суверенітет в галузі культури. Культурна, освітня та економічна політика країни поряд з класичною дипломатією є трьома основними складовими німецької зовнішньої політики. Її мета – демонструвати образ сучасної Німеччини, сприяти процесу європейської інтеграції та взаєморозумінню між народами. Для німецької культурної політики актуальне уявлення про державу як гаранта свободи слова та художньої незалежності.

Економічний прогрес Німеччини опирається на концепцію розвитку людського потенціалу, тому культура розглядається як фактор, що сприяє розвитку національної ідентичності, добробуту громадян, зайнятості, відродження й сталого розвитку країни, а культурна продукція тут визнана особливим економічним товаром, який потребує законодавчих інструментів, спрямованих на вдосконалення системи підтримки культурного сектора. ФРН розглядає сферу культури як сегмент національної економіки, тому у своїй культурній політиці держава знаходить найбільш ефективні моделі обстоювання інтересів культурної сфери.

У нашому дослідженні культурна політика та перспективи розвитку сучасної професійної музичної освіти Німеччини розглядаються в контексті багаторівневої міжнародної інтеграції, при якій її ефективність стає механізмом гуманітаризації суспільства. Музична освіта як соціальне явище є складовою духовного розвитку національної культури і виступає запорукою розвитку особистості через творчість.

Культурна політика в Німеччині повністю децентралізована і перебуває передусім під юрисдикцією муніципалітетів і федеральних земель.

2. На основі аналізу наукових джерел з'ясовано *організацію системи вищої музичної освіти сучасної Німеччини*, яка сьогодні відіграє важливу роль у розвитку загальноєвропейського освітнього простору. Вона об'єднує більше трьохсот навчальних закладів різних типів, програм і ступенів, складається з початкової, двоступеневої середньої та вищої освіти.

Головними особливостями розвитку вищої музичної освіти ФРН є: значна кількість музичних закладів вищої освіти, широке коло спеціальностей в різних сферах культури та мистецтва, наявність рідкісних спеціальностей, можливість навчання студентів-іноземців тощо.

На основі узагальнення окреслених джерел нами встановлено таку *структуру вищої музичної освіти Німеччини*: фахові школи (коледжі) мистецтв і музики, професійні музичні коледжі (в Баварії), вищі педагогічні школи зі спеціалізованою фаховою музичною підготовкою, спеціальні інститути (в тому

числі інститути церковної музики), музичні відділення в університетах, університети мистецтв, музичні відділення професійних академій, консерваторії, музичні академії.

Структурно-функціональні зміни, що відбуваються в музичних освітніх закладах ФРН з метою подальшого розвитку музичної педагогіки, покликані формувати та оновлювати знання і навички за допомогою сучасних засобів комунікації, креативних технологій та широкого міжнародного співробітництва, до якого можуть долучитися українські музичні заклади вищої освіти.

3. Аналізуючи діяльність відомих навчально-творчих закладів Німеччини, розглянуто тенденції, процеси та особливості підготовки фахівців для набуття національною освітою нових якісних і сутнісних ознак

Аналіз літератури та джерел розвитку музичної освіти та діяльності музичних закладів вищої освіти ФРН дозволив виокремити *загальні та пріоритетні тенденції* процесу підготовки фахівців.

До *загальних тенденцій* належать: усвідомлення освіти як основи розвитку суспільства та його економічного добробуту, а музичної освіти – як духовного підґрунтя формування творчої особистості; оптимізація навчальної діяльності студентів музичних навчальних закладів; впровадження в освітнє середовище сучасних інформаційно-комунікативних технологій навчання, програмного забезпечення навчального процесу, застосування новітніх електронних засобів навчання; впровадження дистанційного навчання; розвиток особистісно орієнтованої системи навчання проведення реформ; взаємодія навчальних закладів; здобуття не однієї, а двох чи й трьох спеціальностей у межах одного навчального закладу; освітня співпраця ФРН з різними країнами.

Пріоритетними тенденціями розвитку вищої музичної освіти Німеччини XXI-го століття є: підвищення ролі і статусу музичного мистецтва у вищих освітніх закладах; інтеграція різних видів мистецтв; міждисциплінарні зв'язки; використання музичного мистецтва як способу стимулювання творчого потенціалу особистості; посилення варіативності музичної освіти; впровадження новітніх інформаційних технологій тощо. Їх розгляд засвідчує різноманіття

шляхів вирішення звичних проблем, до яких українські педагоги підходять з традиційних, усталених позицій.

4. Виявлено прогностичні можливості використання німецького досвіду музичної освіти в культурній політиці сучасної України.

Оскільки головним завданням реформування системи освіти в Україні є поетапне трансформування її в напрямі до європейського геокультурного простору та підняття престижу українських дипломів про вищу освіту, то для його реалізації слід здійснити ряд кроків: готувати фахівців, які володіють методами теоретичного мислення і наукового пізнання, до наступної самостійної безперервної самоосвіти та професійного самовдосконалення; сформувати у них компетенцію швидкого орієнтування в потоці інформації.

Інтегруючись в європейський і світовий освітній простір, Україна орієнтується на створення сучасної системи безперервної освіти. Йде пошук оптимальних цілей, основ змісту навчання, моделей, організаційних форм і методів навчальної роботи у всіх галузях освіти. Для України цінним є досвід тих країн, які вже пройшли реформування вищої освіти, зокрема Німеччини.

Знайомство з актуальними напрямами розвитку музичної освіти Німеччини дозволяє по-новому поглянути на сучасний стан і перспективи музичної освіти в Україні. Одночасно зі збереженням її найцінніших традицій необхідно запозичувати позитивні напрацювання, що визріли в надрах зарубіжної школи та свідчать про можливості варіативного і гнучкого вирішення актуальних проблем музичної освіти з урахуванням зміни соціокультурної ситуації в сучасному суспільстві та українській вищій школі. Тому перспективним бачиться використання досвіду ФРН у практичній діяльності закладів вищої освіти в Україні і дослідження ефективності такого процесу: створення нових типів освітніх установ, варіативних навчальних планів і програм; реалізація нового змісту і технологій освіти і т. д. Важливими стають світові тенденції розвитку педагогічної освіти. У зв'язку з цим порівняльно-педагогічне дослідження систем вищої музичної освіти країн Західної Європи,

зокрема ФРН, актуальне і обумовлюється необхідністю пошуку нових парадигм у професійній підготовці кадрів у системі української музичної освіти.

Виконана робота є перспективною в плані подальших досліджень, які полягають в аналізі українсько-німецьких культурно-політичних відносин з метою перейняття досвіду, удосконалення системи вітчизняної музичної освіти з урахуванням найкращих досягнень німецького зовнішньополітичного механізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Н. В. До питання про гуманізацію професійної освіти у ФРН. *Науково-методичне забезпечення сучасної професійної школи*. 1994. Ч. 2. С. 170–172.
2. Абашкіна Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині. Київ: Вища школа, 1998. 207 с.
3. Абашкіна Н. В. Розвиток педагогіки професійної освіти в Німеччині. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: наук.-метод. зб.* Київ, 1994. С. 353–355.
4. Абашкіна Н. В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець XIX – XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Інститут педагогіки і психології професійної освіти академії педагогічних наук України. Київ, 1999. 44 с.
5. Андрущенко В., Передборська І. Філософія освіти: навч. посіб. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
6. Антонюк О., Рожок О. Культурно-мистецька політика в Україні: формування нової парадигми. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2010. №1 (6). С. 127–136.
7. Афанасьев А. Н. Болонский процесс в Германии. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 54–57.
8. Бадах Г. Перехід на двоступеневу систему навчання в Німеччині в умовах реалізації цілей Болонського процесу. *Схід*. Донецьк: Український культурологічний центр, 2008. № 3. С. 97–103. URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=28002 (дата звернення 12. 06. 2017).
9. Білозерова М. В. Аналіз європейських систем вищої освіти в контексті інтеграції в європейський освітній простір. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 2 (41). С. 325–333.
10. Блинов В. М. История становления и развития профессионально-

педагогической подготовки учителя в Германии. Владимир: ВГПУ, 2001. 141 с.

11. Божко І. Г. Філософія мистецької освіти в Україні. Фастів: Фастівський ліцей-інтернат, 2012. 18 с.

12. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін) / упоряд.: Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубіянко В. В., Бабан І. І. Тернопіль: Економічна думка ТАНГ, 2003. 60 с.

13. Брайнин В. Б., Нойманн Р. Музыкально-педагогическое образование в Германии и Болонский процесс. *Музыка в школе*. Москва, 2007, № 3. С. 11–16.

14. Волинець Л. Тенденції розвитку загальної мистецької освіти в країнах Європейського союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*: наук.-пед. журнал. Київ, 2009. № 2. С. 36–47.

15. Волков С. М. Дитяча субкультура: традиції в модусах сучасності. *Дитяча субкультура в Україні: традиції та сучасність (культурологічний контекст)*: монографія / С. М. Волков, Т. І. Гаєвська та ін. Київ: Ін-т культурології НАМ України, 2018. С. 19–52.

16. Волков С. Інституалізовані соціокультурні системи: регіональна специфіка та динаміка: монографія. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2010. 248 с.

17. Волков С. М. Конкурсно-фестивальний рух в Україні ХХІ ст. як модель нового культурного середовища дитини. *Дитяча субкультура в Україні: традиції та сучасність (культурологічний контекст)*: монографія / С. М. Волков, Т. І. Гаєвська та ін. К.: Ін-т культурології НАМ України, 2018. С. 311–352.

18. Волков С. М. Реконструкція культуротворчого потенціалу мистецьких практик (досвід Донеччини). *Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів*: колективна монографія / за загал. ред. проф. Ю. С. Сабадаш; редактори-укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, проф. І. В. Петрова. К.: Видавництво Ліра-К, 2019. С. 270–295.

19. Волков С. М. Стандартизація в мистецькій освіті – виклики креативної економіки. *Мистецька освіта і культура України: євроінтеграційний вектор*:

зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 12–13 травня 2016 р. Київ: НАКККиМ, 2016. С. 25–27.

20. Востряков Л. Культурная политика: понятия и модели: монография. Санкт-Петербург: Издательство СЗИ РАХНиГС, 2011. 168 с.

21. Гаврилюк А. В. Університетська освіта Німеччини в контексті Болонського процесу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя, проблеми теорії і практики*. 2015. Вип. 25. С. 39–42.

22. Геймер Х., Геймер Р. Система высшего образования в Германии – камо грядеши. Реформы и инициативы для XXI века. *Образование и наука*. № 3. 1999. С. 57–61.

23. Гетц Т., Паерш С., Лютге М. Высшее образование в Германии: практическое руководство для абитуриентов. Москва: Изд. дом «Гребенников», 2011. 220 с.

24. Гнатів З. Музична освіта в Україні: філософсько-праксеологічний підхід як методологічний концепт дослідження. *Філософські обрії*. 2017. № 37. С. 136–143.

25. Гриценко О. А. Культурна політика: концепції й досвід: навч. посібник / Ін-т держ. упр. і самоврядування при Каб. міністрів України; [ред. Довбня А.]. Київ, 1994. 57, [2] с.

26. Дмитренко О. В. Стан розвитку освіти й культури в сучасній ФРН: навч. посіб. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. 83 с.

27. Доманська О. Роль держави в реалізації культурної політики: концептуальний вимір. *Релігія та Соціум*. 2014. № 3–4 (15–16). С. 163–169.

28. Дорош Т. Л. Музична освіта як важлива складова культурної політики. *Державне будівництво*. 2011. № 1. 12 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_1_48 (дата звернення 24.01. 2021).

29. Драгичевич-Шешич М., Стойкович Б. Культура: менеджмент, анимация, маркетинг / [Пер. с сербохорв.] / Новосиб. отд. Союза театральных деятелей России. При содействии Новосиб. отд. И-та «Открытое общество».

Новосибирск: Тигра, 2000. 227 с.

30. Дрожжина С. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти: монографія / Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. 198 с.

31. Дрожжина С. Культурна політика як проблема сучасного соціокультурного процесу: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2004. 17 с.

32. Дутчак В. Народньо-інструментальне мистецтво на пограниччі України та країн Європи: традиція, інновація, взаємовпливи. *Na pograniczach. O stosunkach społecznych i kulturowych*. Seria Na pograniczach Kultur i Narodow. Т. XIII. Sanok: Uczelnia Państwowa im. Jana Grodka w Sanoku, 2019. Р. 113–126.

33. За эффективное местное самоуправление: Информационное издание для городов бывшей ГДР. Материалы Немецкого союза городов по политике в области местного самоуправления. Кёльн, 1990. Вып. 9. 136 с.

34. Зданюк Т. В. Німецький досвід реалізації освітніх реформ у вищій школі. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2012. №3 (13). С. 150–155.

35. Зінченко В. Інтернаціоналізація системи освіти і реформи менеджменту вищої освіти: німецька модель. *Освітологічний дискурс*, 2016, № 3 (15). С. 74–96.

36. Зязюн І. А. Мистецтво у розвитку особистості: монографія / за ред., передмова і післямова Н. Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2006. 224 с.

37. Использование культурной политики в целях развития: документ межправительственной конференции. *Культурная политика в Европе: выбор стратегии и ориентиры*: сб. материалов / сост.: Е. И. Кузьмин, В. Р. Фирсов; М-во культуры РФ, РНБ. Москва: Либерия, 2002. С. 9–17.

38. Ігнатова О. М. Реформи університетської освіти в контексті болонського процесу. *Теорія і практика управління соціальними системами*: наук.-практ. журнал. Харків, 2011. № 2. С. 60–65.

39. Камалова Г. Р., Новгородова Е. Е. Музыкальное образование в

Германии, Великобритании и России. *Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств*. Казань, 2017. № 2. С. 96–101.

40. Кананыкина Е. С. Система управления образованием Германии. NB: *Административное право и практика администрирования*. 2013. № 7. С. 100–136. DOI: 10.7256/2306-9945.2013.7.686 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=686 (дата звернення 24.01. 2021).

41. Карась А. Украинские певцы на оперных сценах Германии: интеграционно-коммуникативные аспекты. *Europäische Fachhochschule. European Applied Sciences*. Stuttgart: ORT Publishing, 2012. November –December, № 1. С. 23–27.

42. Карась Г. Методологія трансдисциплінарної інтеграції відкритих освітніх ресурсів у вивченні художньої культури української діаспори. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. Дрогобич: Вид. дім «Гельветика», 2020. Вип. 28, том 5. С. 102–108.

43. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.

44. Карась Г. Розвиток українсько-німецьких музичних зв'язків в контексті мінливих тенденцій ХХ ст. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*: [зб. наук. праць; вип. XXVII]. К.: Міленіум, 2011. С. 86–95.

45. Карлова В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах: автореф. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.01 – теорія та історія держ. управління / Укр. акад. держ. управління при Президентіві України. Київ, 2003. 16 с.

46. Кобозева И. С. Музыкальное образование в контексте современной культурной политики. *Ярославский педагогический вестник*. 2011. № 3. Т. I (Гуманитарные науки). С. 295–297.

47. Козаренко О. Філософія музики як необхідна складова сучасної мистецької освіти. *Вісник Львів. університету. Серія «Мистецтвознавство»*, 2012. Вип. 11. С. 3–7.

48. Козьменко О. Музыкальное образование как структурообразующий компонент современной культурной политики: дисс... д-ра культурологии : 24.00.01 / Московский гос. ун-т сервиса. М., 2004. 357 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/muzykalnoe-obrazovanie-kak-strukturoobrazuyushchii-komponent-sovremennoi-kulturnoi-politiki> (дата звернення 24.01. 2021).

49. Кочеткова Т., Носков М., Шершнева В. Университеты Германии: от реформы Гумбольдта до Болонского процесса. *Высшее образование в России*. 2011, № 3. С. 137–142.

50. Кочурська І. В. Особливості історичного розвитку гуманістичних ідей у музичній освіті молоді. *Народна освіта*: електронне наукове фахове видання. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1459 (дата звернення 24.01. 2021).

51. Кравченко О. В. Ключові проблеми сучасної культурної політики України: культурологічний контекст. *Культура України*. 2015. Вип. 49. С. 188–199.

52. Кремень В. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. Вид. переробл. Київ: Грамота, 2010. 576 с.

53. Кристопчук Т. Є. Стан та тенденції розвитку педагогічної освіти в Німеччині (2016). С. 19–25. URL: http://xn--e1aaifpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_12_3-2_04.pdf (дата звернення 24.01. 2021).

54. Кузьо О. З. Державна культурна політика: культурологічні аспекти поняття. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: Наук. журнал. Київ: Міленіум, 2011. № 4. С. 94–98.

55. Кузьо О. З. Культурологічні виміри державної культурної політики України кінця ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01 / Нац. акад. кер. кадрів культури і мистец. Київ, 2012. 20 с.

56. Культурна політика та мистецька освіта: моделювання процесів / кол. авторів: кер. [Безгін О. І., Бернадська А. Є., Кочарян І. С., Успенська О. Ю.]. Київ:

Інститут культурології НАМ України, 2013. 176 с.

57. Малімон В. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства: дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 – механізми державного управління / Нац. Акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2010. 216 с.

58. Мартинюк А. Музична освіта як чинник людиномірних сенсів розвитку та соціальної значущості музичного мистецтва. *Versus*. 2013. № 1. С. 45–48.

59. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь, 2006. 432 с.

60. Махия Н. В. Система професійної підготовки вчителя у Німеччині: тенденції становлення та розвитку. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*: е-журнал. 2008. Вип. № 1. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_30/ (дата звернення 24.01. 2021).

61. Медяний В. На навчання до Німеччини – головні передумови. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B4%D0%BE-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8/a-4284839> (дата звернення 23.01. 2021).

62. Мелінчук Н. В. Сучасна модель університетської освіти Німеччини. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Київ-Могилянська академія»]*. Серія: Педагогіка: наук. журнал. Миколаїв, 2014. Т. 246, № 234. С. 15–20.

63. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / О. П. Рудницька [та ін.]; заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.

63-а. Мозгальова Н. Г., Барановська І. Г., Москвічова Ю. О. Теоретичні засади забезпечення якості підготовки вчителів музичного мистецтва. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. Випуск 27. 2019. С. 27–31.

64. Музика, яка мовчала століття. URL: https://dt.ua/CULTURE/muzika,_yaka_movchala_stolittya_prigodi_arhivu_baha.html (дата звернення 09.09.2019).

65. Мюллер Р., Райтер Х. Государственное финансовое хозяйство в Германии: учебные тексты для поддержки сотрудничества государственных администрации. Сб. 3. Хайдельберг: R.V. Decker's Verlag, 1996. 151 с.

66. Настич Т. П. Сучасні тенденції вищої освіти в Німеччині, Польщі та Україні (порівняльний аналіз). *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: зб. наук. пр. Маріуполь, 2015. Вип. 2 (12), том 3. С. 156–165.

67. Негребецкая Н. В. Основные тенденции развития высшего педагогического образования стран Западной Европы конца 20 в.: На материале Англии, Франции, Германии: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 – Теория и методика профессионального образования. Белгород, 2003. 149 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/osnovnye-tendentsii-razvitiya-vysshego-pedagogicheskogo-obrazovaniya-stran-zapadnoi-evropy-k> (дата звернення 24.01.2021).

68. Ніколаї Г. Ю. Музично-педагогічна освіта в Польщі: історія та сучасність: монографія. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. 396 с.

69. Нікольченко Ю. М. Взаємодія вищої освіти і культури в умовах глобалізації: проблеми і перспективи. *Національні культури у глобалізованому світі*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 6–7 квітня 2017 р. Київ: КНУКіМ, 2017. С. 75–78.

70. Обзор систем высшего образования стран ОЭСР. *Центр ОЭСР–ВШЭ*, 2004. С. 7–12. URL: https://www.hse.ru/data/2010/03/05/1231448541/OECD_No2_Ger.pdf

(дата звернення 24.01. 2021).

71. Огаркова Т. Життя європейців: вища освіта в Німеччині. *Українська правда*. 2014, 23 жовтня. URL: <http://life.pravda.com.ua/society/2014/10/23/182590/>

(дата звернення 24.01. 2021).

72. Олексюк О. М., Попович Н. М. Зарубіжний досвід неперервної фахової підготовки вчителів музики. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16–17.10.2014 р. Київ, 2014. С. 207–214.

73. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. Київ: КНУКіМ, 2006. 188 с.

74. Олійник А. До проблеми філософського виміру мистецької освіти. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: зб. матеріалів всеукраїнської наук.-теор. конференції молодих учених, м. Харків, 18–19 квітня 2019 р. Харків, 2019. С. 119–120.

75. Олійник А. Інституалізація музичної освіти в сучасній Німеччині. *Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології*: тези II міжнар. наук. конф. (11–12 листопада 2020 р.) / Національна академія мистецтв України, Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України, Ін-т культурології НАМ України, Зеленогурський ун-т (Польща). Київ, 2020. С. 99–101.

76. Олійник А. Міжнародна співпраця Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського з навчальними закладами Німеччини як фактор культурної політики. *Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях*: тези доповідей третьої міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–8 листопада 2019 р. С. 115–117.

77. Олійник А. Музична освіта як компонент сучасної культурної політики *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство* / [за ред. О. Смоляка]. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, № 2, 2017. Вип. 37. С. 19–28.

78. Олійник А. Напрями музичної політики Німецької музичної ради. *World Science*. Warsaw, Poland: RS Global. 2020. № 3 (55), Vol. 4. С. 30–34.

79. Олійник А. Особливості культурної політики федеральних земель Німеччини. *Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України XXI століття*: зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 25–26 квітня 2017 р. Київ: НАКККиМ, 2017. С. 127–129.

80. Олійник А. Особливості структури вищої музичної освіти сучасної Німеччини. *Культура і сучасність*: альманах. Київ: Міленіум, 2018. № 1. С. 310–314.

81. Олійник А. Проблеми музичної освіти в теоретичних студіях українських науковців. *Культурно-мистецькі обрії'2017*: зб. наук. праць / за заг. ред. К. І. Станіславської. Київ: НАКККиМ, 2017. С. 169–171.

82. Олійник А. Сучасні парадигми філософського виміру музичної освіти. *Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2019 рік*. ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, м. Івано-Франківськ, 6–8 квітня 2020 року. С. 344–345.

83. Олійник А. Тенденції розвитку музичної освіти сучасної Німеччини крізь призму культурної політики. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*: наук. зб. Вип. 31 (“Культурологія”). Рівне: РДГУ, 2019. С. 140–146.

84. Павлова Е. В. Музыкальное образование как необходимый аспект развития личности ребенка. *Инновационные педагогические технологии*: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Казань, май 2015 г.). Казань: Бук, 2015. Ч. II. С. 135–138.

85. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2010. 274 с.

86. Пенькова К. Децентралізація у сфері культури в державах-членах ЄС: інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. 12 с. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29037.pdf>

(дата звернення 14.01. 2021).

87. Перший міжнародний фестиваль «Європейська весна в академії: Пуленкфест». URL: <http://knmau.com.ua/pershij-mizhnarodnij-festival-yevropejska-vesna-v-akademiyi-pulenkfest/> (дата звернення 09.09.2019).

88. Поляковська С. Тенденції розвитку мистецької освіти в Україні в контексті європейського культурного простору. 4 с. URL: <http://www.ckm.vn.ua/wp-content/uploads/2020/04/Поляковська-С.Тенденції-розвитку-мистецької-освіти-в-Україні-в-контексті-європейського-культурного-простору.pdf> (дата звернення 24.01. 2021).

89. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: навч.-метод. посіб. 2-е вид., доп. Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2001. 216 с.

90. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

91. Рудницька О. П. Світоглядна функція мистецтв. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 3. С. 10–13.

92. Савелова М. О. Сутність культурно-політичної стратегії Федеративної Республіки Німеччина. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 104. С. 82–86.

93. Савченко С. В. Інтеграція вищої освіти Німеччини в європейський освітній простір. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Ч.1. 2001. № 13 (224). 2001. С. 2–8.

94. Сайт „Goethe Institut”. URL: <https://www.goethe.de/de/index.html> (дата звернення 24.01. 2021).

95. Сайт “IFA – Institut für Auslandsbeziehungen”. URL: <https://www.ifa.de/> (дата звернення 24.01. 2021).

96. Сідлецька Т. І. Музична освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : зб. наук. праць. К. : Міленіум, 2012. Вип. XXIX. С. 462–467.

97. Сташевська І. О. Музичне виховання дітей дошкільного віку в Німеччині. Луганськ : Поліграфресурс, 2006. 217 с.

98. Сташевська І. О. Нові орієнтири в організації процесу музичної освіти дітей і молоді у ФРН на межі XX–XXI століть. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 10 (245), 2012. С. 106–113.

99. Сташевська І. О. Основні детермінанти і наслідки музично-освітньої реформи у ФРН кінця 1960-х – середини 1970-х років. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка»*. Луганськ. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/17598-osnovni-determinanti-j-naslidki-osvitno%D1%97-reformi-u-frn-kincy-a-1960-x-seredini-1970-x-rokiv.html> (дата звернення 24.01. 2021).

100. Сташевська І. Провідні тенденції розвитку масової музичної освіти ФРН на межі тисячоліть. *Молодь і ринок*. №5 (88), 2012. С. 24–30.

101. Сташевська І. О. Провідні тенденції розвитку музично-педагогічної думки в сучасній Німеччині. *Освіта та педагогічна наука*. № 3 (152), 2012. С. 68–75.

102. Сташевська І. О. Система вищої музичної освіти ФРН у контексті євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Донбасу: електрон. наук. фах. вид.* 2014. № 4. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN28/14.pdf> (дата звернення 26. 10. 2019).

103. Сусідко І. П. Історико-теоретична освіта у вищих навчальних закладах Німеччини. *Часопис Національної музичної академії імені П. І. Чайковського*. 2009. № 2(3). С. 33–41.

104. Сухова Е. Е. Структурная трансформация высшего образования в Германии в контексте Болонского процесса. 2009. № 3. С. 94–113.

105. Сухова Е. Е. Особенности трансформации систем высшего образования Германии и России в контексте болонского процесса: дисс. ... канд. социологических наук: 22.00.06 – социология культуры, духовной жизни (социологические науки). Москва, 2006. 240 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/osobennosti-transformatsii-sistem-vysshego-obrazovaniya-germanii-i-rossii-v-kontekste-bolons> (дата звернення 26. 10. 2019).

106. Тельчарова-Куренкова Р. А. К новой философии музыкального образования: от утилитаризма к феноменальности. *Художественное образование и наука*. 2015. № 2. С. 43–51.

107. Тижні Німеччини в Україні. URL: <http://deutsche-wochen-ukraine.com/aktualna-programa-tizhniv-nimechchini/> (дата звернення 09.09.2019).

108. Ткач Г. Ф., Филиппов В. М., Чистохвалов В. Н. Тенденции развития и реформы образования в мире: учеб. пособие. Москва: РУДН, 2008. 303 с.

109. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л., СОКОЛ Є. І., КЛИМЕНКО Б. В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити. Харків : Нац. техн. ун-т «Харківський політехнічний ін-т», 2004. 143 с.

110. Тригуб В. Наша мета – лідерство! Європейський рівень! – Максим Тимошенко. URL: <https://site.ua/viktor.trygub/21105/> (дата звернення 11.09.2019).

111. Турчин А. І. Підготовка вчителів для закладів професійної освіти у Німеччині: автореф. дис. ... канд. пед. наук; спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Тернопільський держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2003. 20 с.

112. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про культурне співробітництво від 15.02.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_056#Text (дата звернення 24.01. 2021).

113. Фабрика-Процька О. Р. Народна музична культура лемків і русинів Карпатського регіону: традиція, трансформація, ідентифікація: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»; Супрун В. П., 2020. 496 с. + 24 іл.

114. Фесенко Н. С. Політика держави у сфері культури: імплементація закордонного досвіду на українські терени. *Державне будівництво*. 2008. № 2. С. 1–8.

115. Фукс М. Культурное образование в Германии: дань моде или острая необходимость: доклад на конференции «Культурное просвещение. Диалог России и Германии», Санкт-Петербург. 12.05.2015. *Kulturelle Bildung Russland und Deutschland im Dialog*. URL:

<http://www.goethe.de/ins/ru/lp/prj/kub/dos/ru14821726.htm> (дата звернення 26. 10. 2019).

116. Хоружий Г. Ф. Європейська політика вищої освіти: монографія. Полтава: Дивосвіт, 2016. 384 с.

117. Черкасов В. Зміст загальної музичної освіти молоді. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 112. С. 24–32.

118. Чжу Цзин, Полякова Е. С. Взгляды философии на значение музыкального искусства и музыкального образования для человеческого общества. *Искусство и культура*. 2015. № 3 (19). С. 116–123.

119. Штефуца В. О. Сучасна система закладів вищої освіти Федеративної Республіки Німеччина. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ: БДПУ, 2012, № 2. С. 308–312.

120. Шульгіна В. Українська музична педагогіка: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. Вид. 3-тє, допов. Київ: НАКККиМ, 2016. 264 с.

121. Щолокова О. П. Філософські засади мистецької освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 7 (12): Матеріали III Між-нар. наук.-пр. конф. «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», 22–24 квітня 2009 р.: до 175-річчя Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. С. 9–13.

122. Яковенко Н. Л, Ковальчук Т. І. Проблеми реалізації культурної політики Європейського Союзу в контексті європейської інтеграції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2008. Вип. 75, ч. 2. С. 46–50.

123. Яковлев О. Діалог культур як чинник розвитку національного культурно-мистецького простору. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. № 1. С. 152–156.

124. Яковлев О. Сучасне соціокультурне проєктування у національному часопросторі культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ: НАККиМ, 2018. № 2. С. 47–50.

125. Adams D. and Goldbard A. Basic Concepts: Modes and Means of Cultural Policy-Making (1995, 1986). URL: <http://www.wgcd.org/policy/concepts.html> (дата звернення 26. 10. 2019).

126. Allgemeine Erklärung der Menschenrechte. Resolution 217 A (III) der Vereinten Nationen vom 10. Dezember 1948. URL: <https://www.menschenrechtserklaerung.de/die-allgemeine-erklaerung-der-menschenrechte-3157/> (дата звернення 26. 10. 2019).

127. Amateurmusik. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/kunst-kultur/kultursparten/musik/amateurmusik/> (дата звернення 26. 10. 2019).

128. Ausgaben der öffentlichen Haushalte für Kultur nach Aufgabenbereich. URL: <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bildung-Forschung-Kultur/Kultur/Tabellen/ausgaben-kunst-kulturpflege.html> (дата звернення 26. 10. 2019).

129. Bayern. Recht. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayVerf>true> (дата звернення 26. 10. 2019).

130. Bayern. Recht. Artikel 131 (2). URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayVerf>true> (дата звернення 26. 10. 2019).

131. Bäßler K., Fuchs M., Schulz G., Zimmermann O. Kulturelle Bildung: Aufgaben im Wandel. Berlin, 2009. 489 s.

132. Berning E. Die Berufsfachschulen für Musik in Bayern. Ausbildungsleistungen der Schulen und musikalische Karrieren ihrer Absolventen: monographien: neue Folge, Band 62. München: Bayerisches Staatsinstitut für Hochschulforschung und Hochschulplanung, 2002. 76 s.

133. Bildung auf einen Blick 2004. *OECD-Indikatoren*. Centre for Educational Research and Innovation. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/education/bildung-auf-einen-blick-2004_eag-2004-de (дата звернення 26. 10. 2019).

134. Bildungsgesamtplan / Hrsg. von Bund – Länder – Kommission für Bildungsplanung. Bd. 1. Stuttgart : Klett, 1973. 137 s.

135. Brüheim T. Überblick: Kulturförderpolitik. 16 Bundesländer, acht Ausgaben, zwei Autoren – eine Umfrage. URL: <https://www.kulturrat.de/themen/regionale-kulturpolitik/landeskulturpolitik/ueberblick-kulturfoerderpolitik/?print=pdf> (дата звернення 26. 10. 2019).

136. Bundesverband Musikunterricht. URL: <https://www.bmu-musik.de/ueberuns.html> (дата звернення 26. 10. 2019).

137. Cassirer E. Versuch über den Menschen. Einführung in eine Philosophie der Kultur. Hamburg: Felix Meiner Verlag Hamburg, 2007. 381 p.

138. Cultural Policy: A Preliminary Study. Paris: UNESCO, 1969. 51 p.

139. d'Angelo M., Vesperini P. Cultural Policies in Europe: Method and Practice of Evaluation. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1999. 205 p.

140. Der Beitrag der Musik zur Bildung. Ministerium für Kultus, Jugend und Sport Baden-Württemberg. URL: https://km-bw.de/Kultusministerium/Len/Startseite/Kultur_Weiterbildung/Musik (дата звернення 26. 10. 2019).

141. Deutscher Musikrat. URL: <https://www.kulturrat.de/corona-pandemie/deutscher-musikrat/> (дата звернення 26. 10. 2019).

142. Dutchak V., Cherepanyn M., Bulda M., Paliichuk I., Fabryka-Protska O. Higher academic folk-instrumental music education: ukrainian experience and specifics of development. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Special issue 11/01/XV. (VOL. 11, ISSUE 1, SPECIAL ISSUE XV.). P. 103–108.

143. Dutchak V. Methodological principles of complex research of ukrainian diaspora art. *Art criticism: challenges of the XXI century: collective monograph / A. I. Dushniy, V. G. Dutchak, A. Ya. Stashevskiy, M. Strenacikova, etc.* Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 25–45.

144. Dümling Albrecht. Konzerte mit Symbolcharakter. URL: <https://www.nmz.de/artikel/konzerte-mit-symbolcharakter> (дата звернення 09.09.2019).

145. Eckpunkte der Auswärtigen Musikpolitik des Deutschen Musikkraates. 2012. URL: https://www.musikrat.de/fileadmin/files/DMR_Musikpolitik/Auswaertige_Musikpolitik/DMR_Eckpunkte_Auswaertige_Musikpolitik.pdf (дата звернення: 23.12. 2019).

146. Fabryka-Protska O. Folklore tradition as a system of the Ukrainian diaspora spiritual and cultural symbols. *Art Spiritual Dimensions of Ukrainian Diaspora: collective scientific monograph* (Dutchak V., Karas' H., Dundiak I., Kozinchuk V., Kukuruza N., Novosiadla I., Fabryka-Protska O., Duda L., Fedorniak N., Obukh L., Kurbanova L., Sloniovskaya O.). Dallas, USA: Primedia eLaunch LLC, 2020. P. 147–166.

147. Forum Demographischer Wandel des Bundespräsidenten: Bildung voll Leben – Leben voll Bildung, 3. Jahreskonferenz, Berlin, 28–29 November 2007.

148. Fuchs M. Kulturpolitik. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. 133 s.

149. Fuchs M. Kulturpolitik als Mentalitätspolitik? Analysen und Impulse. Remscheid: RATdigital, 2013. 223 s.

150. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.bundestag.de/gg> (дата звернення 09.09.2019).

151. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Artikel 5. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_5.html (дата звернення 09.09.2019).

152. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Artikel 5 (3). URL: <https://www.bundestag.de/gg> (дата звернення 26. 10. 2019).

153. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Artikel 30. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_30.html (дата звернення 09.09.2019).

154. Grundgesetz. II. Der Bund und die Länder. URL: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02-245124 (дата звернення 09.09.2019).

155. Hammel H. Die Schulmusik in der Weimarer Republik. Politische und gesellschaftliche Aspekte der Reformdiskussion in den 20er Jahren. Stuttgart: Metzler, 1990. 280 s.
156. Helms S., Schneider R., Weber R. Lexikon der Musikpädagogik. Kassel: Bosse, 2005. 295 s.
157. Hemming D. Dokumente zur Geschichte der Musikschule (1902–1976). Regensburg : Bosse, 1977. 349 s.
158. Hochschule für Musik und darstellende Kunst Stuttgart. URL: <https://die-deutschen-musikhochschulen.de/mitglieder/stuttgart/> (дата звернення 09.09.2019).
159. Höppner C. Musik und kulturelle Bildung. URL: <https://www.kubi-online.de/artikel/musik-kulturelle-bildung> (дата звернення 09.09.2019).
160. Höppner C. Musikpolitik in der Verantwortung. URL: <https://www.nmz.de/artikel/musikpolitik-in-der-verantwortung> (дата звернення 27.12. 2019).
161. International Schubert Competition Dortmund. <https://schubert-wettbewerb.de/en/home/> (дата звернення 16.01. 2021).
162. Internationale Leo-Kestenberg-Gesellschaft IKG. URL: <https://www.leo-kestenberg.com/startseite-deutsch/leo-kestenberg/>(дата звернення 09.09.2019).
163. Jazz. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg». URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/kunst-kultur/kultursparten/musik/jazz/>(дата звернення 09.09.2019).
164. Jugendmusikalische Spitzenförderung. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. URL:<https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/kunst-kultur/kultursparten/musik/jugendmusikalische-spitzenfoerderung/>(дата звернення 24.01. 2021).
165. Karas G. Die Entwicklung der deutsch-ukrainischen musikalischen Beziehungen im 20. Jahrhunderts. *Deutschland und Ukraine: historische, kulturelle, wirtschaftliche und wissenschaftliche Beziehungen*: Beiträge zum Dritten Weltkongress am 10. und 12. April 2011 in München. 3 Band / Herausgeberin Prof. Dr Dariana Blochyn. München – Poltawa: DUWG, 2011. = Німеччина і Україна:

історичні, культурні, економічні та наукові зв'язки: зб. наук. пр. (за матеріалами III Міжнародного наукового конгресу (10–12 квітня 2011 р., Мюнхен (Німеччина) / за заг. ред. проф., д-ра Дарини Блохин. München – Poltawa, 2011. S. 381–395.

166. Karas H., Serhaniuk L., Kazymyryv K., Bardashevskya Y., Maskovych T. Diaspora art project as a factor to protect Ukrainian music culture in the modern transformational processes. *Asia Life Sciences*. The Asian International Journal of Life Sciences. Laguna, Philippines: Rushing Water Publishers Ltd, 2020. Volume Supplement 22. Issue 2. P. 201–214.

167. Kraemer R.-D. Musikpädagogik – eine Einführung in das Studium. Augsburg: Wißner, 2004. 480 s.

168. Kraus E. Bildungsziele und Bildungsinhalte des Faches Musik. Vorträge der 8. Bundesschulmusikwoche. Mainz : B. Schott's Söhne, 1970. 324 s.

169. Kreitz R., Teichler U. ERASMUS – teaching Staff Mobility: The 1990/91. Kassel: Jenior und Preßler. 1997. 73 s. [Wissenschaftliches Zentrum für Berufs- und Hochschulforschung, Universität Gesamthochschule Kassel, Werkstattberichte].

170. Kulturausgaben von Bund, Länder und Gemeinden. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Siegmund Ehrmann, Angelika Krüger- Leißner, Christine Lambrecht, weiterer Abgeordneter und der Fraktion der SPD – Drucksache 17/12585. Deutscher Bundestag. 17. Wahlperiode. 03.04.2013. 10 s. URL: <http://dipbt.bundestag.de/doc/btd/17/129/1712972.pdf> (дата звернення 09.09.2019).

171. Kulturkonzept des Freistaats Thüringen. Thüringer Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur. Erfurt, 170 s. URL: <https://www.thueringen.de/imperia/md/content/tmbwk/kulturportal/kulturkonzept-thueringen.pdf> (дата звернення 26. 10. 2019).

172. Kulturland mit reicher musikalischer Tradition. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. Landesportal. URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/kunst-kultur/kultursparten/musik/> (дата звернення 09.09.2019).

173. Kulturpolitik für die Zukunft. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. Landesportal. 06.08.2018. URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/kunst-kultur/kulturpolitik/kulturpolitik-bw/kulturpolitik-fuer-die-zukunft/> (дата звернення 09.09.2019).

174. Kunst- und Musikhochschulen in Baden-Württemberg. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. Landesportal. URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/hochschulen-studium/hochschularten/kunst-und-musikhochschulen/> (дата звернення 26. 10. 2019).

175. Landesverband der Musikschulen Baden-Württembergs. URL: <https://www.musikschulen-bw.de/> (дата звернення 26. 10. 2019).

176. Landesversammlung Streichinstrumente Baden-Württemberg. URL: <https://www.mh-freiburg.de/landessammlung/landessammlung/ueber-uns/> (дата звернення 26. 10. 2019).

177. Lehrende und Lernende in öffentlichen Musikschulen nach Ländern und Altersgruppen 2017. URL: www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bildung-Forschung-Kultur/Kultur/Tabellen/musikschulen-altersgruppen.html (дата звернення 09.09.2019).

178. Lernen im Land von Bach, Beethoven und Brahms. *Goethe-Institut. Audbildung*. URL: <https://www.goethe.de/de/kul/mus/gen/kla/str/6507418.html> (дата звернення 26. 10. 2019).

179. Liersch A., Dominik A. Bildung und Kultur. Spartenbericht Musik. Brandenburg: Statistisches Bundesamt, 2016. 99 s. URL: <http://docplayer.org/47177648-Bildung-und-kultur-spartenbericht-musik-statistisches-bundesamt.html> (дата звернення 09.09.2019).

180. Maassen O. T. Die Bologna-Revolution: Auswirkungen der Hochschulreform in Deutschland. 3. Aufl. Frankfurt am Main: Bankakad.-Verl., 2014. X, 231 s.

181. Musikalische Bildung in Deutschland. Ein Thema in 16 Variationen. *Verabschiedet von der Mitgliederversammlung des deutschen Musikrates am 20. Oktober* 2012. 112 s. URL:

http://www.miz.org/dokumente/2012_DMR_Grundsatzpapier_Musikalische_Bildung.pdf (дата звернення 09.09.2019).

182. Musikhochschulen. URL: <https://www.dov.org/klassikland-deutschland/musikhochschulen> (дата звернення 26. 10. 2019).

183. Musikhochschulen: Fünf neue Landeszentren zur stärkeren Profilbildung – Stärkung berufsfeldbezogener Kompetenzen – Lehrbeauftragtenvergütung erhöht. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. Landesportal. URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/musikhochschulen-fuenf-neue-landeszentren-zur-staerkeren-profilbildung-staerkung-berufsfeldbezo/> (дата звернення 26. 10. 2019).

184. Musikschulen in Baden-Württemberg. URL: <https://www.musikschulen-bw.de/musikschulen/> (дата звернення 09.09.2019).

185. Musikhochschulen in Deutschland. URL: <https://www.dov.org/klassikland-deutschland/musikhochschulen> (дата звернення 26. 10. 2019).

186. Musikpolitik in der Verantwortung. Grundsatzprogramm des Deutschen Musikrates. 12 s. URL: http://www.miz.org/downloads/dokumente/564/dmr_grundsatzpapier-musikpolitik.pdf (дата звернення 26. 10. 2019).

187. Musikunterricht, Ausbildung, Fortbildung. Deutscher Musikrat. URL: <http://www.miz.org/institutionen/musikunterricht-ausbildung-fortbildung> (дата звернення 26. 10. 2019).

188. Ohlendorf V. Kulturpolitische leitlinien der BRD seit 1949 und Herausforderungen in Gegenwart und Zukunft. München: GRIN Verlag, 2012. 12 p. URL: <https://www.grin.com/document/209851> (дата звернення 09.09.2019).

189. Oliynyk A. Gegenwärtige Politik der Bundesländer Deutschlands im Bereich der musikalischen Hochschulausbildung. *The European Journal of Arts*. Vienna: Premier Publishing, 2018. № 1. P. 35–44.

190. Orchester. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/kunst-kultur/kultursparten/musik/orchester/> (дата звернення 09.09.2019).

191. Qualität im Zentrum der Weiterentwicklung der Musikhochschulen. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. Landesportal. URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/qualitaet-im-zentrum-der-weiterentwicklung-der-musikhochschulen/> (дата звернення 24.01. 2021).

192. Rekus J., Hintz D., Ladenthin V. Die Hauptschule. Alltag, Reform, Geschichte, Theorie. Weinheim: Juventa-Verl, 1998. 352 s.

193. Roske M. Umrisse einer Sozialgeschichte der Instrumentalpädagogik. *Richter C. Handbuch der Musikpädagogik, Band 2, Instrumental- und Vokalpädagogik*. Kassel: Bärenreiter, 1993, S. 158–196.

194. Satzung des Landesverbandes der Musikschulen Baden-Württembergs e.V. URL: https://www.musikschulen-bw.de/wp-content/uploads/2018-01-30_satzung-landesverband.pdf (дата звернення 09.09.2019).

195. Scheytt O. Kulturelle Bildung als Kraftfeld der Kulturpolitik. *Bundeszentrale für politische Bildung*. 6.5. 2003. URL: <https://www.bpb.de/gesellschaft/kultur/kulturelle-bildung/60055/kraftfeld-der-kulturpolitik> (дата звернення 09.09.2019).

196. Schmidt W. Musikdidaktik in der Lehrerbildung. München: Strumberger, 1974. 139 s.

197. Schulze G. Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart. Frankfurt am Main: Campus Verlag GmbH, 2005. 765 s.

198. Statistisches Jahrbuch 1990 für die Bundesrepublik Deutschland. Stuttgart und Mainz: Metzler – Poeschel Verlag Stuttgart, 1990. 740 s.

199. Volkov S., Berehova O. Modern Opera of the Late XX – Early XXI Centuries: World Trends and Ukrainian Realities. *Journal of History Art and Culture Research*. 2020. Vol. 9, No 4. P. 217–235. DOI: <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/2817>

200. Volkov S., Berehova O. Piano Competitions in the Socio-Cultural Reality of Globalization. *Journal of History Art and Culture Research*. 2019. Vol. 8, No 4. P. 329–346. DOI: <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/2325>

201. Wagner B. Kulturelle Globalisierung. Von Goethes „Weltliteratur“ zu den weltweiten Teletubbies. *Aus Politik und Zeitgeschichte*. 2002, 12. S. 10–18. URL: <https://www.bpb.de/apuz/27022/kulturelle-globalisierung> (дата звернення 09.09.2019).

202. Wagner B. Kulturpolitik in der Bundesrepublik Deutschland. *Deutsches Musikinformativszentrum in der Kulturstadt Bonn*, 2007. 4 s. URL: http://www.miz.org/static_de/themenportale/einfuehrungstexte_pdf/02_Musikfoerderung/wagner.pdf (дата звернення 09.09.2019).

203. Was ist Musikpolitik? *Musikpolitik. Deutscher Muskrat*. URL: <https://www.musikrat.de/1/musikpolitik/> (дата звернення 09.09.2019).

204. Wex P. Bachelor und Master: die Grundlagen des neuen Studiensystems in Deutschland; einHandbuch. Berlin: Duncker und Humblot, 2005. 448 s.

205. Yakovlev O, Levko V. Academization Forms of Popular Music. *Journal of History Culture and Art Research, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. Vol. 9, No. 3, 2020. P. 139–146.

206. Yakovlev O. V. The communication characteristics of fine art of the beginning of the 21-th century. *Cultural and arts studies of national academy of cultural and art management: collective monograph*. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2019. С. 201–214.

207. Zukunftskonferenz Musikhochschulen. Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst Baden-Württemberg. Landesportal. URL: <https://mwk.baden-wuerttemberg.de/de/hochschulen-studium/hochschularten/kunst-und-musikhochschulen/zukunftskonferenz-musikhochschulen/> (дата звернення 09.09.2019).

ДОДАТКИ

Додаток А. Список праць здобувача за темою дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України та наукових виданнях інших держав:

1. Олійник А. Музична освіта як компонент сучасної культурної політики *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство* / [за ред. О. Смоляка]. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, № 2, 2017. Вип. 37. С. 19–28.
2. Oliynyk Alina. Gegenwärtige Politik der Bundesländer Deutschlands im Bereich der musikalischen Hochschulausbildung. *The European Journal of Arts*. Vienna: Premier Publishing, 2018. № 1. P. 35–44.
3. Олійник А. Особливості структури вищої музичної освіти сучасної Німеччини. *Культура і сучасність: альманах*. Київ: Міленіум, 2018. № 1. С. 310–314.
4. Олійник А. Тенденції розвитку музичної освіти сучасної Німеччини крізь призму культурної політики. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб. Вип. 31* (“Культурологія”). Рівне: РДГУ, 2019. С. 140–146.
5. Олійник А. Напрями музичної політики Німецької музичної ради. *World Science*. Warsaw, Poland: RS Global. 2020. № 3 (55), Vol. 4. С. 30–34.

Статті в інших наукових виданнях та збірниках матеріалів конференцій:

6. Олійник А. Особливості культурної політики федеральних земель Німеччини. *Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України XXI століття: зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 25–26 квітня 2017 р. К. : НАКККиМ, 2017. С. 127–129.*

7. Олійник А. Проблеми музичної освіти в теоретичних студіях українських науковців. *Культурно-мистецькі обрії'2017*: зб. наук. праць / за заг. ред. К. І. Станіславської. К. : НАКККиМ, 2017. С. 169–171.
8. Олійник А. До проблеми філософського виміру мистецької освіти. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: зб. матеріалів всеукраїнської наук.-теор. конференції молодих учених, м. Харків, 18–19 квітня 2019 р. С. 119–120.
9. Олійник А. Міжнародна співпраця Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського з навчальними закладами Німеччини як фактор культурної політики. *Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях*: тези доповідей третьої міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 7–8 листопада 2019 р. С. 115–117.
10. Олійник А. Сучасні парадигми філософського виміру музичної освіти. Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2019 рік. ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, м. Івано-Франківськ, 6–8 квітня 2020 року. С. 344–345.
11. Олійник А. Інституалізація музичної освіти в сучасній Німеччині. *Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології*: тези II міжнародної наукової конференції (11–12 листопада 2020 р.) / Національна академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, Інститут культурології НАМ України, Зеленогурський університет (Польща). Київ, 2020. С. 99–101.

Відомості про апробацію результатів дисертації

Основні положення й результати дослідження упродовж 2016–2020 років оприлюднено у формі доповідей та обговорено на *восьми міжнародних конференціях*:

1. III Міжнародній науково-практичній конференції “Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття”, 30–31 березня 2017 р., м. Київ, Київський університет ім. Бориса Грінченка. Доповідь на тему “Система музичної освіти сучасної Німеччини” (участь – очна).

2. Шостій Міжнародній науково-творчій конференції “Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України XXI століття”, 25–26 квітня 2017 р., м. Одеса – Київ – Варшава. Доповідь на тему “Особливості культурної політики федеральних земель Німеччини” (участь – очна).

3. IV Міжнародній науково-практичній конференції “Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття”, 12 квітня 2018 р., м. Київ, Київський університет ім. Бориса Грінченка. Доповідь на тему “Вища музична освіта Німеччини другої половини XX – початку XXI ст. під впливом реформ” (участь – очна).

4. XVI Міжнародній науково-практичній конференції “Культурні домінанти в реаліях XXI століття”, 15–16 листопада 2018 р., м. Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет. Доповідь на тему “Тенденції розвитку музичної освіти в сучасній Німеччині” (участь – заочна).

5. V Міжнародній науково-практичній конференції “Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття”, 4 квітня 2019 р., м. Київ, Київський університет ім. Бориса Грінченка та тему “Вища музична освіта ФРН кінця XX – початку XXI століття під впливом реформ” (участь – заочна).

6. Третій міжнародній науково-практичній конференції “Україна. Європа, світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях”, 7–8 листопада 2019 р., м. Київ, Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського.

Доповідь на тему “Міжнародна співпраця Національної музичної академії імені П. І. Чайковського з навчальними закладами Німеччини як фактор культурної політики” (участь – заочна).

7. XV міжнародній науково-практичній конференції “Європейський культурний простір і українські перспективи”, 14–15 листопада 2019 р., м. Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет. Доповідь на тему “Тенденції розвитку музичної освіти сучасної Німеччини крізь призму культурної політики” (участь – заочна);.

8. II Міжнародній науковій конференції “Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології”, 11–12 листопада 2020 р., м. Київ, Національна академія мистецтв України. Доповідь на тему “Інституалізація музичної освіти в сучасній Німеччині” (участь – заочна).

На одній всеукраїнській науково-теоретичній конференції:

1. «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття», 18–19 квітня 2019 р., м. Харків, Харківська державна академія культури, національна академія мистецтв України). Доповідь на тему “До проблеми філософського виміру мистецької освіти” (участь – очна).

Додаток Б. Регіональні асоціації музичних шкіл ФРН та їх офіси

Die Landesverbände des VdM und ihre Geschäftsstellen

<https://www.musikschulen.de/vdm/landesverbaende/index.html>

BADEN-WÜRTTEMBERG

Landesverband der Musikschulen Baden-Württembergs e.V.

Herdweg 14, 70174 Stuttgart

Tel. 0711/2185110, Fax: 0711/2185120

[service\(at \)musikschulen-bw.de](mailto:service@musikschulen-bw.de)

www.musikschulen-bw.de

Vorsitzender: Friedrich-Koh Dolge

Geschäftsstellenleiter: Heinrich Korthöber

BAYERN

Verband Bayerischer Sing- und Musikschulen e.V. (VBSM)

Pöltnerstraße 25, 82362 Weilheim

Tel. 0881/2058, Fax 0881/8924

[info\(at \)musikschulen-bayern.de](mailto:info@musikschulen-bayern.de)

www.musikschulen-bayern.de

Vorsitzender: Markus Lentz

Geschäftsführer: Wolfgang Greth

BERLIN

Verband deutscher Musikschulen e.V.

Land Berlin

Senatsverwaltung für Kultur und Europa

Brunnenstr. 188-190, 10119 Berlin

Tel. 030/90228-395

Fax: 030/90228-456

[gert.dietrich\(at \)kultur.berlin.de](mailto:gert.dietrich@kultur.berlin.de)

Landesvertretung: Gert Dietrich

BRANDENBURG

Verband der Musik- und Kunstschulen Brandenburg e.V.

Schiffbauergasse 4b, 14467 Potsdam

verband der musik- und kunstschulen brandenburg e.v.

Tel. 0331/2016470, Fax 0331/20164729

[kontakt\(at \)vdmk-brandenburg.de](mailto:kontakt@vdmk-brandenburg.de)

vdmk-brandenburg.de

Vorsitzende: Gerrit Große

Geschäftsführer: Winnetou Sosa

BREMEN

Landesverband der Musikschulen in Bremen

c/o Musikschule Bremen, Eigenbetrieb der Stadtgemeinde Bremen

Schleswiger Str. 4, 28219 Bremen

Tel. 0421/3615675, Fax 0421/3615679

[andreas.lemke\(at \)musikschule.bremen.de](mailto:andreas.lemke(at)musikschule.bremen.de)

www.musikschule.bremen.de

Landesvertretung: Andreas Lemke

HAMBURG

Verband deutscher Musikschulen e. V.

Landesverband Hamburg

c/o Staatliche Jugendmusikschule Hamburg

Mittelweg 42

20148 Hamburg

Tel. 040/42801-4141

info-jms@bsb.hamburg.de

Landesvertretung: Prof. Guido Müller

HESSEN

Landesverband der Musikschulen Hessen e.V.

Rheinstr. 111, 65185 Wiesbaden

Tel. 0611/3418686-0, Fax 0611/3418686-6

[buero\(at \)musikschulen-hessen.de](mailto:buero(at)musikschulen-hessen.de)

www.musikschulen-hessen.de

Vorsitzender: Michael Eberhardt

Geschäftsführer: Dr. Hans-Joachim Rieß

MECKLENBURG-VORPOMMERN

Landesverband der
Musikschulen in
Mecklenburg-Vorpommern e.V.

VdM
Verband deutscher
Musikschulen

Landesverband der Musikschulen in Mecklenburg-Vorpommern e.V.

c/o Konservatorium "Rudolf-Wagner-Régeny"

Wallstraße 1

18055 Rostock

Tel. 0381/26542, Fax 0381/4582739

[info\(at \)musikschulen-mv.de](mailto:info(at)musikschulen-mv.de)

www.musikschulen-mv.de

Vorsitzende: Christiane Krüger

Geschäftsführerin: Claudia Blumenthal

Landesverband
Niedersächsischer
Musikschulen

NIEDERSACHSEN

Landesverband niedersächsischer Musikschulen e.V.

Arnswaldtstr. 28, 30159 Hannover

Tel. 0511/15919 u. 15903 , Fax 0511/15901

[info\(at \)musikschulen-niedersachsen.de](mailto:info(at)musikschulen-niedersachsen.de)

www.musikschulen-niedersachsen.de

Vorsitzende: Sigrid Neugebauer-Schettler

Geschäftsführer: Klaus Bredl

Landesverband
der Musikschulen
in NRW

NORDRHEIN-WESTFALEN

Landesverband der Musikschulen in Nordrhein-Westfalen e.V.

Breidenplatz 8-10, 40627 Düsseldorf

Tel. 0211/251009, Fax 0211/251008

[kontakt\(at \)lvdm-nrw.de](mailto:kontakt(at)lvdm-nrw.de)

www.lvdm-nrw.de

Vorsitzender: Bernd Smalla

Geschäftsführerin: Annegret Schwiening

RHEINLAND-PFALZ

Landesverband der Musikschulen in Rheinland-Pfalz e.V.

Europaplatz 5, 67063 Ludwigshafen/Rhein

Tel. 0621/5909-340, Fax 0621/5909-648

[info\(at \)lvdm-rlp.de](mailto:info(at)lvdm-rlp.de)

www.lvdm-rlp.de

Vorsitzender: Christoph Utz

Geschäftsführerin: N. N.

SAARLAND

VdM-Landesverband Saar e.V.

c/o Musikschule im Landkreis Merzig-Wadern

Bahnhofstr. 39, 66663 Merzig

Tel. 06861/1078, Fax 06861/1087

[info\(at \)vdm-saar.de](mailto:info(at)vdm-saar.de)

www.musikschulen-saar.de

Vorsitzender: Dieter Boden

SACHSEN

Landesverband der Musikschulen in Sachsen e.V.

Gerichtsweg 28, 04103 Leipzig

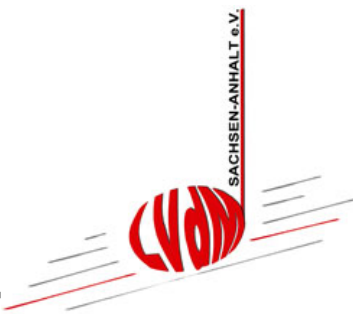
Tel. 0341/9836396, Fax 0341/9836397

[brueckner\(at \)lvdm-sachsen.de](mailto:brueckner(at)lvdm-sachsen.de)

www.lvdm-sachsen.de

Vorsitzender: Dr. Klaus-Dieter Anders

Geschäftsführer: Markus Brückner

SACHSEN-ANHALT

Landesverband der Musikschulen in Sachsen-Anhalt e.V.

Katharinenturm

Breiter Weg 31

39104 Magdeburg

Tel. 0391/727278-0, Fax 0391/727278-29

[lvdm-lsa\(at \)t-online.de](mailto:lvdm-lsa(at)t-online.de)

www.musikschulen-in-sachsen-anhalt.de

Vorsitzender: Markus Biedermann

Geschäftsführer: Dr. Christian Reineke

SCHLESWIG-HOLSTEIN

Landesverband der Musikschulen in Schleswig-Holstein e.V.

Am Gerhardshain 44, 24768 Rendsburg

Tel. 04331/148-648, Fax 04331/148-649

[kontakt\(at\)musikschulen-sh.de](mailto:kontakt(at)musikschulen-sh.de)

www.musikschulen-sh.de

Vorsitzender: Willi Neu

Geschäftsführerin: Dr. Rhea Richter

THÜRINGEN

Landesverband der Musikschulen in Thüringen e.V.

Steubenstraße 15

99423 Weimar

Tel.: 03643/7736094, Fax: 03643/905634

[vdm\(at\)thueringer-musikschulen.de](mailto:vdm(at)thueringer-musikschulen.de)

www.thueringer-musikschulen.de

Vorsitzender: Matthias Deichstetter

Geschäftsführerin: Romy Kopmann

Додаток В. Спеціальні музичні освітні навчальні заклади Німеччини

Професійні музичні коледжі в Баварії

- Альтюттінг – Berufsfachschule für Musik Altötting
- Бад Кьонігсгофен – Berufsfachschule für Musik Bad Königshofen ^[2]
- Дінкельсбюль – Berufsfachschule für Musik des Bezirks Mittelfranken
- Кронах – Berufsfachschule für Musik Oberfranken
- Крумбах – Berufsfachschule für Musik des Bezirks Schwaben
- Мюнхен – Berufsfachschule für Musik Fachrichtung Rock/Pop/Jazz der Neuen Jazzschool München e.V.
- Нюрнберг – Berufsfachschule für Musik für Blinde, Sehbehinderte und Sehende
- Платтлінг – Berufsfachschule für Musik Plattling
- Регенсбург – Music College für Rock-Pop-Jazz
- Зульцбах-Розенберг – Berufsfachschule für Musik des Bezirks Oberpfalz

Університети мистецькі:

Berlin – Universität der Künste Berlin

Essen (Dortmund, Duisburg) – Folkwang Universität der Künste

Вищі музичні навчальні заклади (музичні інститути та відділення музики в університетах)

- Аугсбург – Leopold-Mozart-Zentrum der Universität Augsburg (відділення музики)
- Берлін – Hochschule für Musik „Hanns Eisler“ Berlin
- Берлін – Barenboim-Said-Akademie
- Бремен – Hochschule für Künste Bremen
- Ваймар – Hochschule für Musik „Franz Liszt“ Weimar
- Вюрцбург – Hochschule für Musik Würzburg
- Галле – Institut für Musik der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg (музичне відділення)

- Гамбург – Hochschule für Musik und Theater Hamburg
- Ганновер – Hochschule für Musik, Theater und Medien Hannover
- Детмольд – Hochschule für Musik Detmold
- Дрезден – Hochschule für Musik Carl Maria von Weber Dresden
- Дюссельдорф – Robert-Schumann-Hochschule Düsseldorf
- Заарбрюкен – Hochschule für Musik Saar
- Коттбус – Brandenburgische Technische Universität Cottbus: Institut für Instrumental- und Gesangspädagogik (IGP), Cottbus
- Карлсруе – Hochschule für Musik Karlsruhe
- Кьольн – Hochschule für Musik und Tanz Köln (Аахен і Вупперталь)
- Лейпціг – Hochschule für Musik und Theater „Felix Mendelssohn Bartholdy“ Leipzig
- Любек – Musikhochschule Lübeck
- Майнц – Hochschule für Musik Mainz an der Johannes Gutenberg-Universität Mainz
- Маннгайм – Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Mannheim
- Мюнхен – Hochschule für Musik und Theater München
- Мюнстер – Musikhochschule der Westfälischen Wilhelms-Universität (Fachbereich 15)
- Нюрнберг – Hochschule für Musik Nürnberg
- Оснабрюк – Institut für Musik der Hochschule Osnabrück (Abteilung für Musik)
- Росток – Hochschule für Musik und Theater Rostock
- Штуттгарт – Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Stuttgart
- Троссінген – Hochschule für Musik Trossingen
- Франкфурт-на-Майні – Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Frankfurt am Main
- Фрайбург в Брайсгау – Hochschule für Musik Freiburg

Вищі школи і вищі інститути церковної музики з дипломом церковної музики А, В

- Байрет – Hochschule für evangelische Kirchenmusik Bayreuth
- Грайфсвальд – Philosophische Fakultät der Universität Greifswald, Institut für Kirchenmusik und Musikwissenschaft
- Галле – Evangelische Hochschule für Kirchenmusik Halle
- Гайдельберг – Hochschule für Kirchenmusik Heidelberg
- Герфорд – Hochschule für Kirchenmusik der Evangelischen Kirche von Westfalen
- Дрезден – Evangelische Hochschule für Kirchenmusik Dresden
- Регенсбург – Hochschule für Katholische Kirchenmusik und Musikpädagogik Regensburg
- Роттенбург – Katholische Hochschule für Kirchenmusik Rottenburg
- Тюбінген – Evangelische Hochschule für Kirchenmusik Tübingen

Консерваторії і музичні академії з дипломом бакалавра

- Вісбаден – Wiesbadener Musikakademie
- Гамбург – Hamburger Konservatorium
- Дармштадт – Akademie für Tonkunst Darmstadt
- Кассель – Musikakademie der Stadt Kassel
- Майнц – Peter-Cornelius-Konservatorium der Stadt Mainz
- Маннгейм – Popakademie Baden-Württemberg
- Троссінген – Hohner-Konservatorium
- Франкфурт-на-Майні – Dr. Hoch's Konservatorium

Консерваторії і музичні академії з додатковими професійними кваліфікаціями

- Гамбург – Das Hamburger Mozarteum, Berufsfachschule für Musik
- Гамбург – Hamburg School of Music – staatlich anerkannte Berufsfachschule für Popularmusik (Rock, Pop, Jazz)
- Гамбург – Johannes-Brahms-Konservatorium

- Ганновер – Music College Hannover – staatlich anerkannte Berufsfachschule für Musik (Rock, Pop, Jazz)
- Гладбах – Bergisch Gladbach/Refrath – Internationale Franz Liszt Akademie
- Дюссельдорф – Internationale Musikakademie Anton Rubinstein
- Капфенбург – Internationale Musikschulakademie Kulturzentrum Schloss Kapfenburg, Kapfenburg
- Людвігсбург, Міттенвальд, Маркнойкірхен – Die Berufsfachschulen für Musikinstrumentenbau in Ludwigsburg, Mittenwald und Markneukirchen

Інститути церковної музики

- Майнц – Institut für Kirchenmusik Mainz
- Франкфурт-на-Майні – FMW Frankfurter Musikwerkstatt, Berufsfachschule
- Шлюхтерн – Kirchenmusikalische Fortbildungsstätte Schlüchtern

Консерваторії без асоційованого ступеня (без професійної кваліфікації)

- Галле – Konservatorium „Georg Friedrich Händel“
- Гамбург – Musikseminar
- Дрезден – Heinrich-Schütz-Konservatorium Dresden e. V.
- Карлсрує – Badisches Konservatorium
- Коттбус – Konservatorium Cottbus
- Кьольн – Lobanov-Musikakademie – für Klavier, Geige, Bratsche, Violoncello, Flöte und Klarinette
- Магдебург – Konservatorium Georg Philipp Telemann
- Плауен – Vogtland-Konservatorium Clara Wieck
- Цвікау – Robert-Schumann-Konservatorium
- <https://www.rsk-zwickau.de/index.php>
- Шверін – Konservatorium Schwerin „Johann Wilhelm Hertel“

Музичні ВНЗ Німеччини (інститути, університети)

- Universität der Künste Berlin <https://www.udk-berlin.de/startseite/>
- Hochschule für Musik “Hanns Eisler” Berlin <https://www.hfm-berlin.de/>
- Hochschule für Künste Bremen <https://www.hfk-bremen.de/>
- Hochschule für Musik Detmold <http://www.hfm-detmold.de/>
- Hochschule für Musik “Carl Maria von Weber” Dresden <https://www.hfmdd.de/>
- Robert-Schumann-Hochschule Düsseldorf <http://www.rsh-duesseldorf.de/>
- Folkwang Hochschule Essen <https://www.folkwang-uni.de/home/>
- Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Frankfurt am Main <https://www.hfmdk-frankfurt.info/>
- Hochschule für Musik Freiburg <https://www.mh-freiburg.de/start/>
- Hochschule für Musik und Theater Hamburg <https://www.hfmt-hamburg.de/start/>
- Hochschule für Musik und Theater Hannover <https://www.hmtm-hannover.de/de/start/>
- Hochschule für Musik Karlsruhe <http://www.hfm-karlsruhe.de/>
- Hochschule für Musik Köln <https://www.mhs-koeln.de/>
- Hochschule für Musik und Theater “Felix Mendelssohn Bartholdy” Leipzig <https://www.hmt-leipzig.de/>
- Musikhochschule Lübeck <http://www.mh-luebeck.de/start/>
- Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Mannheim <http://www.muho-mannheim.de/>
- Hochschule für Musik und Theater München <http://website.musikhochschule-muenchen.de/de/index.php>
- Hochschule für Musik Nürnberg <http://www.hfm-nuernberg.de/home/>
- Hochschule für Musik und Theater Rostock <https://www.hmt-rostock.de/>
- Hochschule für Musik Saar <http://www.hfm.saarland.de/>
- Staatliche Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Stuttgart <https://www.hmdk-stuttgart.de/home/>
- Staatliche Hochschule für Musik Trossingen <https://www.mh-trossingen.de/home.html>

- Hochschule für Musik “Franz Liszt” Weimar <https://www.hfm-weimar.de/start.html>
- Hochschule für Musik Würzburg <https://www.hfm-wuerzburg.de/home.html>
- Hochschulrektorenkonferenz der Deutschen Musikhochschulen

Musikhochschulen in Deutschland [185].

- Hochschule für Musik Hanns Eisler Berlin
- Universität der Künste Berlin
- Hochschule für Künste Bremen
- Hochschule für Musik Detmold
- Hochschule für Musik Carl Maria von Weber Dresden
- Robert-Schumann-Hochschule Düsseldorf
- Folkwang Universität der Künste, Essen
- Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Frankfurt am Main
- Hochschule für Musik Freiburg
- Hochschule für Musik und Theater Hamburg
- Hochschule für Musik, Theater und Medien Hannover
- Hochschule für Musik Karlsruhe
- Hochschule für Musik und Tanz Köln
- Hochschule für Musik und Theater Felix Mendelssohn Bartholdy Leipzig
- Musikhochschule Lübeck
- Staatliche Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Mannheim
- Hochschule für Musik und Theater München
- Hochschule für Musik Nürnberg
- Hochschule für Musik und Theater Rostock
- Hochschule für Musik Saar, Saarbrücken
- Staatliche Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Stuttgart
- Staatliche Hochschule für Musik Trossingen
- Hochschule für Musik Franz Liszt Weimar
- Hochschule für Musik Würzburg

Додаток Д. Список музичних спілок та організацій Німеччини

- Arbeitskreis für Schulmusik e.V.
- Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen (AEC)
- Bayerischer Musikrat <https://www.bayerischer-musikrat.de/>
- Bayerischer Tonkünstlerverband
- Deutscher Kulturrat <https://www.kulturrat.de/>
- Deutscher Musikrat <https://www.musikrat.de/startseite/>
- Deutsche Orchestervereinigung
- Deutscher Tonkünstlerverband
- European Association for Music in Schools
- GEMA – Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte
- Gesellschaft für Musikpädagogik, Verband der Musikpädagogen e.V.
- Graduiertenschule Musikpädagogik der HfMDK Frankfurt am Main
- Landesarbeitsgemeinschaft für Alte Musik in Bayern
- Landesverband Singen und Musizieren in Bayern e. V.
- Musikschulen in Bayern. Informationen des Verbandes Bayerischer Sing- und Musikschulen e. V.
- Rektorenkonferenz der Musikhochschulen in der Bundesrepublik Deutschland
<http://www.die-deutschen-musikhochschulen.de/>
- Verband Bayerischer Schulmusiker e.V.
- Verband Deutscher Schulmusiker e. V.

За даними НМР у ФРН існують такі об'єднання в сфері музичної культури

[141]:

1. Allgemeiner Cäcilien-Verband für Deutschland (ACV)

Генеральна Асоціація Сесілії для Німеччини (ACV)

2. Bund Deutscher Karneval (BDK)

Асоціація німецьких карнавалів (BDK)

3. Bundesverband der Freien Musikschulen (bdfm)

Федеральна асоціація незалежних музичних шкіл

4. Bundesverband Deutscher Gesangspädagogen (BDG)

Федеральна асоціація німецьких співацьких педагогів

5. Bundesverband Deutscher Liebhaberorchester (BDLO)

Федеральна асоціація німецьких оркестрів

6. Bundesverband der Konzert- und Veranstaltungswirtschaft (BDKV)

Федеральна асоціація концертної та івент-індустрії

7. Bundesvereinigung Deutscher Musikverbände (BDMV)

Федеральне об'єднання музичних асоціацій Німеччини

8. Bundesverband Musikindustrie (BVMI)

Федеральна асоціація музичної індустрії

9. Bundesvereinigung Deutscher Orchesterverbände (BDO)

Федеральна асоціація асоціацій німецьких оркестрів

10. Deutsche Chorjugend

Об'єднання німецької хорової молоді

11. Deutsche Musiktherapeutische Gesellschaft (DMtG)

Німецьке товариство музичної терапії

12. Deutsche Orchestervereinigung (DOV)

Німецька оркестрова асоціація

13. Deutsche Orchester-Stiftung

Фонд німецького оркестру

14. Deutsche Popstiftung

Німецький поп-фонд

15. Deutscher Chorverband

Німецька хорова асоціація

16. Deutscher Chorverband Pueri Cantores

Німецька хорова асоціація Pueri Cantores

17. Deutscher Harmonika-Verband

Німецька асоціація гармонік

18. Deutsche Jazzunion

Німецький джазовий союз

19. Deutscher Musikverleger-Verband e.V. (DMV)

Асоціація німецьких музичних видавців

20. Deutscher Textdichter-Verband

Німецька асоціація ліриків

21. Deutscher Tonkünstlerverband

Асоціація німецьких звукорежисерів

22. Deutscher Zithermusik-Bund (DZB)

Німецька цитральна музична асоціація

23. Evangelischer Posaunendienst in Deutschland (EPiD)

Євангельська спілка тромбоністів в Німеччині

24. FREO – Freie Ensembles und Orchester in Deutschland e.V.

Вільні ансамблі та оркестри в Німеччині

25. GEDOK – Verband der Gemeinschaften der Künstlerinnen und Kunstförderer

Асоціація громад художників та спонсорів мистецтва

26. Genossenschaft Deutscher Bühnen-Angehöriger (GDBA)

Спілка учасників німецької сцени

27. Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte (GEMA)

Товариство прав на відтворення музичного виконавства

28. Gesellschaft für Musikforschung (GfM)

Товариство музичних досліджень

29. Gesellschaft für Neue Musik – Deutsche Sektion der IGNM

Товариство нової музики - німецька секція

30. Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH (GVL)

Товариство з експлуатації допоміжних авторських прав

31. Internationaler Arbeitskreis (IAK) Archiv Frau und Musik

Міжнародна робоча група (IAK) Архів “Жінки та музика”

32. Netzwerk Junge Ohren

Мережа “Молоді вуха”

33. Profolk – Verband für Lied, Folk und Weltmusik in Deutschland

Асоціація пісні, народної та світової музики в Німеччині

34. Rektorenkonferenz der Musikhochschulen in der Bundesrepublik Deutschland. Mitgliedergruppe Musikhochschulen in der HRK

Ректорська конференція музичних університетів у ФРН.

35. Verband der Deutschen Konzertdirektionen (VDKD)

Асоціація німецьких концертних керівників

36. Verband Deutscher KonzertChöre (VDKC)

Асоціація німецьких концертних хорів

37. Verband deutscher Musikschulen (VdM)

Асоціація німецьких музичних шкіл

38. Verband unabhängiger Musikunternehmer*innen (VUT)

Асоціація незалежних музичних підприємців

39. Vereinigung Deutscher Opernchöre und Bühnentänzer

Асоціація німецьких оперних хорів та сценічних танцюристів

40. VG Musikedition – Verwertungsgesellschaft Rechtsfähiger Verein kraft Verleihung

Музичні ради ФРН:

Bayerischer Musikrat

Landesmusikrat Berlin

Landesmusikrat Brandenburg

Landesmusikrat der Freien und Hansestadt Hamburg

Landesmusikrat Niedersachsen

Landesmusikrat Nordrhein-Westfalen

Landesmusikrat Rheinland-Pfalz

Landesmusikrat Saar

Sächsischer Musikrat

Landesmusikrat Schleswig Holstein

Landesmusikrat Sachsen-Anhalt

Landesmusikrat Thüringen

Додаток Е

Державні витрати ФРН (основні кошти) на культуру за сферами відповідальності в мільйонах євро (2005-2015 рр.) [128].

Statistisches Bundesamt. Ausgaben (Grundmittel) der öffentlichen Haushalte für Kultur¹ nach Aufgabenbereichen in Millionen Euro

Merkmal	2005	2010	2011	2012 vorläufiges Ist	2013 vorläufiges Ist	2014 vorläufiges Ist	2015 vorläufiges Ist
Theater und Musik Театри і музика	2 936	3 279	3 255	3 366	3 462	3 626	3 684
Bibliotheken бібліотеки	1 188	1 377	1 353	1 379	1 425	1 464	1 505
Museen, Sammlungen, Ausstellungen Музеї, колекції, виставки	1 450	1 766	1 833	1 822	1 879	1 908	1 907
Denkmalschutz und - pflege Охорона та догляд пам'ятників	409	518	531	509	494	502	500
Kulturelle Angelegenheiten im Ausland Культурні справи за кордоном	282	370	380	426	400	527	552
öffentliche Kunsthochschulen державні інститути мистецтв	399	500	519	531	539	525	540
Sonstige Kulturpflege Інша культурна допомога	845	1 291	1 287	1 181	1 394	1 449	1 490
Verwaltung für kulturelle Angelegenheiten Адміністрація у справах культури	473	257	228	226	244	240	240
Kulturausgaben insgesamt Загальні витрати на культуру	7 981	9 358	9 386	9 440	9 837	10 241	10 417
nachrichtlich							

Kulturnahe Bereiche (VHS und Sonstige Weiterbildung, Kirchliche Angelegenheiten, Rundfunkanstalten und Fernsehen) інформація, що стосується культури (інша подальша освіта, церковні справи, радіостанції та	1997	2 155	2 230	2 281	1859	1 920	1987
1: Quellen: Jahresrechnungsstatistik, Haushaltsansatzstatistik, Grundmittel in der Abgrenzung der Kulturausgaben entsprechend dem Funktionenplan der staatlichen Haushalte und dem Gliederungsplan bzw. dem Produktplan der kommunalen Haushalte; öffentliche Kunsthochschulen: Hochschulfinanzstatistik, Trägermittel in der Abgrenzung des Trägermittelkonzeptes der Hochschulfinanzstatistik (Джерела: статистика щорічних звітів, статистика бюджетних ставок, основні кошти при розмежуванні видатків на культуру відповідно до функціонального плану державних бюджетів та контурного плану або продуктового плану муніципальних бюджетів; державні академії мистецтв: статистика університетських фінансів, фінансування при розмежуванні концепції фінансування університетської фінансової статистики).							

Stand 18. April 2019

Дані станом на 18.04.2019

Kultur

Ausgaben der öffentlichen Haushalte für Kultur

Ausgaben (Grundmittel) der öffentlichen Haushalte für Kultur¹ nach Aufgabenbereichen in Millionen Euro

Merkmal	2005	2010	2013 vorläufiges Ist	2014 vorläufiges Ist	2015 vorläufiges Ist	2016 vorläufiges Ist	2017 vorläufiges Ist
Theater und Musik	2 936	3 279	3 462	3 626	3 684	3 875	3 943
Bibliotheken	1 188	1 377	1 425	1 464	1 505	1 552	1 612
Museen, Sammlungen, Ausstellungen	1 450	1 766	1 879	1 908	1 907	1 979	2 183
Denkmalschutz und -pflege	409	518	494	502	500	493	575
Kulturelle Angelegenheiten im Ausland	282	370	400	527	552	591	686
Öffentliche Kunsthochschulen	399	500	539	525	540	554	585
Sonstige Kulturpflege	845	1 291	1 394	1 449	1 490	1 454	1 579
Verwaltung für kulturelle Angelegenheiten	473	257	244	240	240	264	281
Kulturausgaben insgesamt	7 981	9 358	9 837	10 241	10 417	10 762	11 443
Nachrichtlich							

Merkmal	2005	2010	2013 vorläufiges Ist	2014 vorläufiges Ist	2015 vorläufiges Ist	2016 vorläufiges Ist	2017 vorläufiges Ist
- Kulturnahe Bereiche (VHS und Sonstige Weiterbildung, Kirchliche Angelegenheiten, Rundfunkanstalten und Fernsehen)	1 997	2 155	1 859	1 920	1 987	2 083	2 206

1: Quellen: Jahresrechnungsstatistik, Haushaltsansatzstatistik, Grundmittel in der Abgrenzung der Kulturausgaben entsprechend dem Funktionenplan der staatlichen Haushalte und dem Gliederungsplan bzw. dem Produktplan der kommunalen Haushalte; öffentliche Kunsthochschulen: Hochschulfinanzstatistik, Trägermittel in der Abgrenzung des Trägermittelkonzeptes der Hochschulfinanzstatistik.

Stand 9. Dezember 2020

[128].

Додаток Ж

**Викладачі і учні державних музичних шкіл (поділ за землями та віком)
станом на 2017 рік**

Statistisches Bundesamt.

Lehrende und Lernende in öffentlichen Musikschulen nach Ländern und Altersgruppen
2017 [177].

Land Федеральна земля	Lehrkräfte insgesamt ¹ викладачі	Schüler/- innen учні	Schüler/- innen insge- samt	Davon im Alter von... bis unter... Jahren Вік від... до ... років					
		je 1000 Einwohner/ -innen ²		unter 6	6 bis 10	10 bis 15	15 bis 19	19 und mehr	ohne Alters- angabe
		Anzahl		%					
Deutschland	38 506	18	1451496	16,7	32,0	25,4	10,3	9,9	5,7
Baden- Württemberg	7 770	27	299 270	19,2	28,7	27,6	11,2	6,7	6,6
Bayern	5 116	15	197 060	14,6	33,3	26,4	10,6	10,4	4,8
Berlin	2 201	16	58 180	21,6	20,4	20,4	9,8	19,2	8,6
Brandenburg	1464	19	47 513	18,6	25,6	27,0	11,6	12,3	4,9
Bremen	143	6	4 226	11,8	24,8	28,7	14,1	11,0	9,7
Hamburg	486	14	25 098	8,5	52,2	20,3	7,7	3,3	8,0
Hessen	2 719	15	95 173	16,3	28,8	27,7	10,1	13,7	3,4
Mecklenburg- Vorpommern	801	15	23 452	15,1	26,5	27,1	15,2	13,5	2,5
Niedersachsen	2 879	18	145 594	23,5	28,9	23,4	8,8	9,5	6,0
Nordrhein- Westfalen	7 498	19	335 396	12,4	41,2	22,6	8,2	8,4	7,1
Rheinland- Pfalz	1 725	14	56 768	20,1	24,4	26,3	11,5	12,4	5,3
Saarland	312	9	8 889	21,5	33,4	21,9	10,2	11,2	1,8
Sachsen	2 234	16	64 475	17,2	31,6	27,4	13,7	7,9	2,2
Sachsen- Anhalt	921	11	24 119	15,2	26,8	28,5	13,7	13,1	2,8
Schleswig- Holstein	1228	13	37 896	14,9	24,3	27,4	10,6	18,6	4,3
Thüringen	1009	13	28 387	13,8	29,3	29,2	14,7	12,1	0,9

1: Haupt- und nebenberuflich Beschäftigte (співробітники на повний/ неповний робочий день)
2: Einwohner und Einwohnerinnen nach Bevölkerungsstand vom 30.09.2017 auf Grundlage des
Zensus 2011 (жителі за кількістю населення станом на 30.09.2017 на основі перепису 2011 р.
Quelle: Verband deutscher Musikschulen e. V.

Stand 19. März 2019

Дані станом на 19.03.2019

ДОДАТОК К

Культурні видатки федеральних, державних та місцевих органів влади ФРН 2001-2009 рр.

Відповідно до звіту Федерального статистичного управління за 2012 рік, державний сектор, тобто федеральний уряд, землі та муніципалітети, забезпечили для культури близько 9,1 мільярда євро в 2009 році. Це означає збільшення на 2,8 відсотка порівняно з попереднім роком (2008 рік: 8,9 млрд євро). Федеральні землі та муніципалітети оскаржували найбільший відсоток (42,2 відсотка = 3,8 млрд євро або 44,4 відсотка = 4,1 млрд євро). Ці збільшення приблизно відповідають прогнозам збільшення у звіті про фінансування культури за 2010 рік, бюджетні кошториси, згідно з якими збільшення державних культурних витрат сягнуло до 8,7 млрд євро за 2008 рік та до 9,2 млрд євро на 2009 рік. Відповідно до звіту про фінансування культури, вплив фінансово-економічної кризи на державні витрати на культуру у звітних 2008 та 2009 роках було «компенсовано заходами для стабілізації економічної політики. Загалом, культурні витрати зростали майже скрізь між 1995 та 2009 роками. У 2009 році 1,64 відсотка їх загального бюджету було надано громадськості для культури. Ці події та цифри заохочують та демонструють зростаюче значення культури для суспільства в цілому. Звіт показує, що приватні домогосподарства також роблять величезний внесок у фінансування культури. Навіть якщо муніципалітети повідомляють, що вперше вони беруть більше грошей, ніж витрачають відповідно до звіту про фінансування муніципалітету за 2012 рік, структурні проблеми залишаються у багатьох містах, повідомляє Німецька асоціація міст. Крім того, спостерігається швидке збільшення грошових авансів. Отже, криза державного бюджету ще триває і може погіршитись у зв'язку із гальмом боргу. У цьому контексті фінансовий звіт про культуру стосується “постійно напруженої ситуації з державним бюджетом” та постійних наслідків фінансового характеру, економічна криза та криза євро, а також обов'язкові причини культурних витрат у державних бюджетах. Тому політикам потрібно забезпечити належні фінансові ресурси, особливо для муніципалітетів, щоб вони

могли виконувати свої завдання – включаючи добровільне завдання пропаганди культури.

Щодо розробки “Федеральної статистики культури”, оголошеної у відповіді Федерального уряду на невелике запитання парламентарної групи СПД “Культурні витрати федеральних, державних та місцевих органів влади в часи економічної та фінансової кризи” (друкований документ Бундестагу 17/5699) запитуючі отримують більш детальні відповіді на окремі питання, ніж зазначені вище Відповідь федерального уряду [170, с. 1–2].

Таблиця офіційних культурних видатків земель ФРН 2001-2009 рр. [170, с. 5]

Tabelle 5: Anteil der öffentlicher Kulturausgaben der Länder am jeweiligen Gesamthaushalt (in Prozent)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Baden-Württemberg	2,17	2,18	2,27	2,18	2,09	2,06	2,12	2,17	2,15
Bayern	2,28	2,31	2,24	1,94	2,00	1,99	2,05	2,03	1,86
Brandenburg	1,84	1,63	1,82	1,79	1,67	1,62	1,69	1,77	1,82
Hessen	1,70	1,92	1,76	1,83	1,98	1,91	1,94	1,93	1,96
Mecklenburg-Vorpommern	2,72	1,84	1,82	1,87	1,89	1,91	1,98	1,92	1,91
Niedersachsen	1,58	1,54	1,50	1,51	1,49	1,48	1,43	1,41	1,39
Nordrhein-Westfalen	1,85	1,96	1,82	1,75	1,73	1,84	1,83	1,85	1,78
Rheinland-Pfalz	1,44	1,40	1,45	1,42	1,43	1,40	1,44	1,44	1,33
Saarland	1,64	1,58	1,34	1,60	1,22	1,26	1,49	1,62	1,63
Sachsen	4,16	3,88	3,62	3,75	3,71	3,84	4,10	4,14	3,86
Sachsen-Anhalt	2,27	2,40	2,24	2,25	2,34	2,26	2,35	2,42	2,42
Schleswig-Holstein	1,54	1,53	1,41	1,37	1,40	1,49	1,39	1,50	1,43
Thüringen	2,66	2,64	2,74	2,60	2,42	2,42	2,46	2,44	2,70
Berlin	2,81	2,76	2,65	2,54	2,34	2,47	2,59	3,21	2,88
Bremen	1,94	2,10	2,49	2,44	2,49	2,40	2,36	2,36	2,46
Hamburg	2,09	2,37	2,48	2,66	2,65	2,48	3,44	2,81	2,92

Quelle: Statistische Ämter des Bundes und der Länder.

Культурні видатки земель ФРН на одного мешканця в євро [170, с. 6–7].

Tabelle 8: Kulturausgaben der Länder pro Einwohner (in Euro)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Insgesamt	89,40	89,95	87,84	84,84	84,70	86,23	89,88	94,62	96,52
Baden-Württemberg	87,31	88,10	89,09	85,48	83,70	84,49	86,73	91,94	97,33
Bayern	89,46	91,51	89,44	76,25	78,99	80,95	83,23	91,41	95,51
Brandenburg	80,95	75,88	81,89	80,93	74,44	74,92	77,51	82,54	87,18
Hessen	70,24	79,99	74,54	78,38	84,65	83,96	87,77	90,39	97,02
Mecklenburg-Vorpommern	120,88	83,68	83,17	84,28	85,92	87,08	87,64	87,87	89,01

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Niedersachsen	62,03	61,50	59,45	58,99	58,00	57,77	58,08	58,83	61,47
Nordrhein-Westfalen	75,36	80,46	75,38	73,69	74,78	78,21	79,56	81,69	81,61
Rheinland-Pfalz	55,67	53,08	55,49	54,72	54,68	54,80	57,76	59,81	60,61
Saarland	65,38	62,45	53,71	65,45	50,10	55,36	63,21	70,39	73,66
Sachsen	167,20	159,89	157,40	156,25	155,36	165,20	170,84	176,01	169,08
Sachsen-Anhalt	103,28	110,17	105,28	104,65	104,81	101,30	107,48	113,54	116,45
Schleswig-Holstein.	57,02	56,94	52,81	52,32	53,57	58,08	56,21	61,77	61,75
Thüringen	115,50	112,45	114,81	109,19	100,72	102,76	106,55	110,04	124,13
Berlin	185,30	169,22	158,68	151,24	146,92	146,15	155,40	192,30	175,86
Bremen	127,43	134,62	157,07	150,93	147,07	139,10	136,58	138,32	147,44
Hamburg	110,02	129,69	141,85	148,11	143,90	135,72	191,86	165,81	169,28

Quelle: Statistische Ämter des Bundes und der Länder.

Офіційні видатки на інші культурні витрати (в тис.євро) [170, с. 9–10].

Tabelle 12: Öffentliche Ausgaben für Sonstige Kulturpflege (in Tsd. Euro)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bund	151 607	166 102	164 546	184 488	185 101	138 772	177 494	163 158	205 271
Baden-Württemberg	76 448	70 972	91 909	91 321	95 103	95 511	110 737	121 214	132 308
Bayern	144 249	51 990	85 123	73 560	87 520	78 426	74 224	90 887	101 788
Brandenburg	57 692	43 854	51 794	56 305	64 089	68 300	72 111	74 403	86 283
Hessen	21 693	25 339	21 094	30 845	32 973	35 061	56 980	74 972	97 373
Mecklenburg-Vorpommern	16 688	7 630	9 018	5 646	15 756	10 454	12 985	13 399	14 428
Niedersachsen	78 580	55 637	53 780	52 096	46 820	47 193	49 238	55 909	61 543
Nordrhein-Westfalen	82 482	77 830	87 839	76 838	77 542	93 092	139 725	176 007	190 816
Rheinland-Pfalz	14 069	17 464	20 946	18 394	16 782	17 228	23 127	25 764	30 216

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Saarland	10 678	7 852	8 768	8 405	5 955	6 628	6 240	11 129	12 930
Sachsen	114 715	98 881	97 525	97 528	107 759	109 232	110 149	110 843	113 912
Sachsen-Anhalt	24 761	24 344	30 148	28 603	27 681	31 511	28 880	32 100	33 088
Schleswig-Holstein	14 510	11 141	7 980	9 858	11 010	11 784	10 728	14 721	17 643
Thüringen	10 188	13 859	8 998	8 864	5 769	6 372	6 018	6 843	8 496
Berlin	57 762	38 735	36 465	40 214	35 155	30 135	31 352	52 360	55 691
Bremen	6 774	3 682	9 985	8 949	7 499	7 856	7 978	7 713	8 989
Hamburg	15 705	20 909	24 583	24 246	22 330	28 056	20 681	23 081	15 432

Quelle: Statistische Ämter des Bundes und der Länder.

Додаток Л

Вища школа музики і театру в м. Росток

<https://www.hmt-rostock.de/>

Інформація опрацьована на основі інтерв'ю зі студенткою Ольгою Томиною 29.09.2017 року

Вища школа музики та драми м. Росток (Hochschule für Musik und Theater Rostock; HMT Rostock) заснована у 1994 році. Це молодий ВНЗ. Але за очевидно молодим обличчям є давня традиція. Вже в 1947 р. під керівництвом композитора Рудольфа Вагнера-Регені тут був заснований університет музики, театру і танцю, який у 1978 р. продовжив підготовку студентів музики як філія Берлінського музичного університету імені Ганна Ейслера. Драма також налічує понад 40-річну історію в Ростоці. Заснована в 1968 році як Державна драматична школа Росток, в 1981 році вона була приєднана до Берлінської академії драматичних мистецтв Ернста Буша. На рубежі 1990/91 року вона була відокремлена від Берлінського університету і продовжував діяти як університет драми в землі Мекленбург-Західна Померанія. 12 січня 1994 р. було створено незалежний художній коледж, який поєднував музичну та драматичну підготовку. Проф. Вільфрід Йохімс, який раніше працював в Університеті музики в Кельні, був призначений ректором-засновником. З 2001 року ВНЗ базується в цьому колишньому францисканському монастирі, який часто називають коштовністю університетського ландшафту. Сьогодні це затребуваний навчальний центр у всій Європі та єдиний музичний ВНЗ у Німеччині, який знаходиться в безпосередній близькості від моря. Тут мистецьку підготовку отримують близько 500 студентів із понад 40-ка країн. НМТ є членом Асоціації європейських консерваторій, Академії музики та музичного мистецтва, а з 2016-го – член Асоціації скандинавських музичних академій, асоціації, що наразі включає 30 установ Nordplus Music, яка має високі стандарти у вищій музичній освіті в рамках північних та балтійських країн. Наприкінці 2015 року НМТ Rostock був першим університетом, який вступив до Асоціації німецьких сцен. За 25 років свого існування ВНЗ міцно зарекомендував себе як місце

проведення заходів: у понад 300 виставах на рік викладачі та студенти представляють свої роботи критичній публіці – багато з них зараз є внутрішньою підказкою в культурному календарі Ростока. З 1 вересня 2020 р. проф. Рейнхард Шефертенс є шостим ректором НМТ Rostock.

Ростокський університет музики та драми розділений на три інститути:

Інститут музики – це серце всіх напрямів музичного та художнього навчання в НМТ Rostock, зокрема це інструментальні та вокальні бакалаврські та магістерські курси, теорія музики та основний предметний курс мистецького курсу підготовки вчителів музики, диригування художніми предметами, супровід, композиція, теорія музики, поп-музика, музична та інструментальна та вокальна педагогіка. Художня досконалість у зв'язку з індивідуальними пріоритетами формує ціль курсу. Креативність та рефлексивна незалежність, чітке розуміння звуку та виразне поводження з традиціями тлумачення виконують освітню місію університету.

Інститут музикознавства, музичної освіти та театральної освіти відповідає за курси викладачів музики та театру, а також магістерські курси музикознавства та музичної педагогіки. Навчальні курси пропонуються для всіх типів шкіл. Навчання у ВНЗ означає, з одного боку, розширення кругозору з точки зору різноманітності культурних проявів, а з іншого боку, поглиблення індивідуальних проблем навчання. Мислення та діяльність в Інституті музикознавства, музичної освіти та театральної освіти формується міждисциплінарною взаємодією мистецтва, спеціалізованої науки та освіти. Як з предмету музикознавства, так і з предмету музичної освіти є можливість перетворити фокус інтересу на докторську ступінь або габілітацію.

В *Інституті драми* навчання спрямоване на надання молодим, неординарним талантам можливості розвинути практичні навички професійної акторської майстерності у виконавській галузі. Особливий акцент робиться на ансамблевій роботі, особистій творчості та самостійності у усвідомленні соціальної відповідальності. За понад 40 років свого існування акторська майстерність Ростока розробила власний профіль підготовки, що базується на

традиціях німецької та європейської акторської майстерності. Беручи до уваги досвід розвитку міжнародного театру, шукається тісний зв'язок між навчанням та професійною практикою.

Згідно правил навчання та предметного іспиту для дипломних програм зі ступенем *Магістр музики* Ростокської вищої школи музики і театру.

Положення щодо навчання та предметного іспиту описують курс та мету курсу та містять положення щодо іспиту та процедур для всіх модульних частин та модульних іспитів, а також випускних іспитів у дипломних програмах.

Магістр музики. Курс базується на загальних положеннях про іспити Ростокської вищої школи музики і театру від 20 листопада 2012 р. Сфера дії статуту також включає навчальну програму та описи модулів, що додаються до нього. Стандартний термін навчання – 4 семестри. Загалом курс складається зі 120 кредитних балів.

Курс навчання впливає із планів курсів у додатку цього наказу. Орієнтація на навчальну програму дозволяє дотримуватися стандартного періоду навчання. До курсу можуть бути допущені лише ті, хто пройшов специфічний тест. Положення про перевірку придатності від 11 лютого 2019 р. регулюють деталі. Заявники, рідною мовою яких не є німецька, перед початком магістерської програми повинні довести, що вони мають необхідні знання німецької мови. Курс можна розпочати у зимовому та літньому семестрах. На відміну від цього, магістр музичної інструментальної та вокальної педагогіки зараховується лише до зимового семестру. Курс дає можливість здобути кваліфікацію бакалавр та відповідно розширює професійну перспективу. Він готує до професійної практики переважно художньо активного музиканта або музиканта, який також бере на себе управлінські завдання. Курс завершується підсумковим іспитом. До служби консультування студентів належать лектори, доступні студенту для надання академічних порад, керівництво університету, а також персонал студентської адміністрації. навчальний курс має модульну структуру. Модуль описує навчальний блок, що складається з курсів, які методично доповнюють один одного за змістом, завдяки чому студентам

надається можливість працювати та набути компетенцій, згаданих в описі модулів.

Стажування необхідно пройти на таких курсах:

- а) Коучинг: етапне стажування у 3-му семестрі;
- б) Інструментальна та вокальна педагогіка: стажування в музичній школі – спостереження та викладання зразка з наставником у 3-му семестрі;
- в) Оркестр: стажування в оркестрі у 3-му та 4-му семестрах;
- г) Диригування оркестром: сценічне стажування у 4-му семестрі.

Для напряму “Інструментальна та вокальна педагогіка” існує супровідний курс. За всіма іншими стажуваннями здійснюється нагляд у стаціонарних закладах. На курсах диригування оркестром також допускаються репетиції протягом 1–4 семестрів. Право на групові заняття з мистецьких предметів в основному обмежуються семестрами, зазначеними в навчальній програмі. Право на навчання закінчується складанням іспиту. У магістерських програмах оцінюється щонайменше 30% усіх модулів. Модулі, які оцінюються, здаються лише в тому випадку, якщо всі компоненти модуля були здані з успішними іспитами або атестаціями. Як модулі оцінюються зазначено у навчальній програмі.

Підсумкові іспити проводяться у формі магістерського проєкту, який складається з письмової роботи (частина 1) та принаймні одного практичного іспиту (частина 2). На магістерських курсах з композиції, теорії музики, інструментальних та вокальних, письмова робота набуває форми магістерської роботи. 15 кредитних балів присуджується з теорії музики та інструментальної та вокальної педагогіки. Композиція та теорія музики захищаються в колоквіумі.

Заключний іспит з курсу інструментальної та вокальної педагогіки складається виключно з магістерської роботи. Для магістерського проєкту передбачається навантаження в 450 годин, за що надається 15 кредитних балів. Композиція та теорія музики оцінюються в 600 годин, за що нараховується 20 кредитних балів.

Підготовка письмової роботи (частина 1 магістерського проєкту) є частиною підсумкового іспиту, який повинен бути присвячений предмету підсумкового практичного іспиту. Письмова робота повинна показати, що кандидат здатний працювати самостійно над темою зі своєї предметної області протягом певного періоду та самостійно розмірковувати над художнім, освітнім чи науковим питанням. Захист теми відбувається за погодженням із головним викладачем-предметником. Викладач основного предмету або той чи інший обраний керівник може проголосувати за письмову роботу, може вносити пропозиції. Тема роботи повинна бути зареєстрована в адміністрації студентів.

Письмова робота може бути виконана в одній із наступних форм:

- а) робота письмова (принаймні 56000 символів);
- б) розроблений CD-буклет (щонайменше 28 000 символів);
- в) коментована концертна програма (принаймні 28 000 символів).

Магістерська робота з курсу інструментальної та вокальної педагогіки має мінімальну кількість 140 000 символів. Робота з теорії музики має мінімально 95 200 символів. Робота з композиції має мінімально 47 600 символів. На магістерських курсах з фортепіанного дуету та камерної музики письмові роботи можуть виконуватись як спільна робота партнерів ансамблю.

Обсяг роботи помножується відповідно до кількості авторів. Тему можна використовувати лише один раз і лише протягом перших трьох тижнів. Час обробки можна змінити. У цьому випадку термін буде перенесено. Час обробки від реєстрації до подання становить два місяці. Письмова робота повинна бути подана за тиждень до практичної частини підсумкового іспиту, до якої вона відноситься. Написана робота повинна бути виконана за тиждень до заключної частини випускного іспиту.

На магістерських програмах теорії музики дипломна робота повинна бути подана за 4 тижні до колоквиуму, в роботі на здобуття ступеня магістра інструментальної та вокальної педагогіки – за місяць до закінчення останнього семестру. Якщо реєстрація дипломної роботи запізнюється, час обробки буде відповідно скорочено. Якщо письмова робота не буде виконана вчасно, так вона

оцінюється як “недостатня” та допуск до інших частин екзамену не може відбутися. Дипломну роботу оцінюють два експерти – екзаменатор з галузі музикознавства, інструментальної та вокальної педагогіки чи теорії музики. Перший екзаменатор – той, хто затвердив тему.

План лекцій зимового семестру 2016/2017 HMT Rostock

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Titel der Lehrveranstaltung	Modul Lehrveranstaltung oder Fachbereich	Art	Zielgruppe	Wochentag/ Termine	Zeitraum	Raum	Lehrkraft
Musikwissenschaft							
Europäische Musikgeschichte	Musikwissenschaft I	Seminar	alle LÄ, BA	donnerstags	15:15-16:45	O1 01	Möller
Warum werden Hits zu Hits? Erfolgsfaktoren der Popmusik	Musikwissenschaft II und III (hist. und pop) und Angewandte Musikwissenschaft	Seminar	alle LÄ, BA	mittwochs	15:15-16:45	OE 01	Möller
Musikwissenschaftliches Arbeiten (Musikbezogenes Schreiben)	Angewandte Musikwissenschaft	Seminar	alle LÄ, MA	Blockseminar, s. Aushang/ Rundmail	Blockseminar, s. Aushang/ Rundmail	Blockseminar, s. Aushang/Rundmail	Möller
Doktorandenseminar		Seminar	Promotions- studium	nach persönlicher Anmeldung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Möller + Alge
Musik und Gender	Musikwissenschaft II und III (hist, ethno oder pop) und Angewandte Musikwissenschaft	Seminar	alle LÄ, BA	montags	15:15-16:45	SZ 06	Alge
Einführung in die Musikwissenschaft	Musikwissenschaft II (Einführung)	Vorlesung/Se- minar	alle LÄ, BA	donnerstags	13:15-14:45	O1 01	Alge + Möller
Sonatenformen	Musikwissenschaft III, Vertiefung	Seminar	alle LÄ, BA	freitags	09:15–10:45	O1 01	Werbeck

Seite 1

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Shuberts Kammermusik	Musikwissenschaft III, Musikgeschichte II, Vertiefung	Vorlesung	alle LÄ, BA	freitags	13:15-14:45	O1 01	Werbeck
Institutsübergreifende Lehrangebote							
Individuelle Beratung (Termin- vergabe über Doodleliste)	Musikmanagement, Karriereplanung	Coaching	BA, MA, LA	02.10.2016	14:30-20:00	O1 02	Rehberg
Vorstellung Dozent/Studenten Einführung Selbstpräsentationen Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar	BA, MA, LA	03.10.2016	10:00-11:30	O1 01	Rehberg
		Seminar		03.10.2016	12:00-13:30	O1 01	
		Coaching		03.10.2016	14:00-20:00	O1 01	
Entwicklung beruflicher Perspektiven allgemein und individuell - Anforderungskatalog für Vorsingen/Vorspiele Informationsportale Individuelle Beratung (Terminvereinbarung über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar	BA, MA, LA	04.10.2016	10:00-11:30	Kapitelsaal	Rehberg
		Seminar		04.10.2016	12:00-13:30	Kapitelsaal	
		Coaching		04.10.2016	14:00-19:00	Raum noch offen	
Gelebte Praxis Interdisziplinär Tournée-Organisation (Informationen über rehberg@rundfunkchor- berlin.de)	Musikmanagement, Karriereplanung	Exkursion	BA, MA, LA	07.-09.10.2016	ganztägig	Berlin	Rehberg

Seite 2

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Selbstpräsentation - souverän präsentiert Bewerbungen Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar Seminar Coaching	BA, MA, LA	25.11.2016 25.10.2016 25.10.2016	11:00-12:30 13:00-14:30 15:00-19:00	OE 01 OE 01 O1 02	Rehberg
Webseitengestaltung - Internetpräsenz - Texten (wie fasse ich das Eigene in Worte) Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar Seminar Coaching	BA, MA, LA	26.11.2016 26.11.2016 26.11.2016	10:00-11:30 12:00-13:30 14:00-19:00	O1 01 O1 01 O1 02	Rehberg
Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Coaching	BA, MA, LA	27.11.2016	10:00-16:00	O1 02	Rehberg
Das kreative Feld zwischen Selbstständigkeit und Angestelltsein Zeitmanagement Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar Seminar Coaching	BA, MA, LA	02.12.2016 02.12.2016 02.12.2016	11:00-12:30 13:00-14:30 15:00-19:00	OE 01 OE 01 O1 02	Rehberg
Verhandlungsführung mit Auftraggebern, Agenturen, Veranstaltern Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar Seminar Coaching	BA, MA, LA	03.12.2016 03.12.2016 03.12.2016	10:00-11:30 12:00-13:30 14:00-19:00	O1 01 O1 01 O1 02	Rehberg

Seite 3

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Coaching	BA, MA, LA	04.12.2016	10:00-16:00	O1 02	Rehberg
Wege in den Kunstmarkt - interdisziplinäre Vernetzungsansätze - Wertebewusstsein als Basis für Innovation und Nachhaltigkeit. Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar Seminar Coaching	BA, MA, LA	13.01.2017 13.01.2017 13.01.2017	11:00-12:30 13:00-14:30 15:00-19:00	OE 01 OE 01 O1 02	Rehberg
Geldakquise für eigene Projekte Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar Seminar Coaching	BA, MA, LA	14.01.2017 14.01.2017 14.01.2017	10:00-11:30 12:00-13:30 14:00-19:00	O1 01 O1 01 O1 02	Rehberg
Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Coaching	BA, MA, LA	15.01.2017	10:00-16:00	O1 02	Rehberg
Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle) Gründerkaffee (Thema folgt)	Musikmanagement, Karriereplanung	Coaching Seminar	BA, MA, LA	27.01.2017 27.01.2017	11:00-18:00 19:00-22:00	Kapitelsaal O1 01	Rehberg

Seite 4

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Bühnenpräsenz Das Vorsingen/Vorspiel in der Praxis Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Seminar Seminar Coaching	BA, MA, LA	28.01.2017 28.01.2017 28.01.2017	10:00-11:30 12:00-13:30 14:00-18:00	Kammermusiksaal Kammermusiksaal O1 01	Rehberg
Individuelle Beratung (Terminvergabe über Doodle)	Musikmanagement, Karriereplanung	Coaching	BA, MA, LA	29.01.2017	10:00-16:00	O1 02	Rehberg
Gelebte Praxis Chorkulturen Wettbewerb (Informationen über rehberg@rundfunkchor-berlin.de)	Musikmanagement, Karriereplanung	Exkursion	BA, MA, LA	01.-04.02.2017	ganztägig	Philharmonie Berlin/ Kammermusiksaal	Rehberg
Gelebte Praxis Schola Angebot für den Studiengang Gesang (Informationen über rehberg@rundfunkchor-berlin.de)	Musikmanagement, Karriereplanung	Exkursion	BA, MA, LA	16.-24.03.2017	ganztägig	Haus des Rundfunks Berlin/ Philharmonie Berlin	Goodson + Jones + Elder
Bewegungslehre für alle Studiengänge	Studienvertiefende Lehrangebote	Gruppenunterricht	BA, MA, Dipl, LA	siehe Aushang	siehe Aushang	N1 04	Hochbaum
Multimedia/Medientechnik	Studienvertiefende Lehrangebote	Seminar	LA	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	SZ 17	Storm
Ton- und Beschallungstechnik I	Musikerschließung I	Seminar	BA, LA	mittwochs	19:45-22:00	O1 01	Storm

Seite 5

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Bewerbungstraining/ Coaching (nach vorheriger Anmeldung unter VAhmels@aol.com)	Karriereplanung, Bewerbungstraining, Projektplanung	Seminar	BA	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Ahmels
Konzentrationstechniken	Schwerpunktmodul I	Blockseminar	MA	20.-22.01.2017	ganztägig	Kapitelsaal	Crnkovic + Schuppert
Lehrpraxis Klavier für Fortgeschrittene	Vertiefungsmodul Didaktik	Gruppenunterricht	BA	mittwochs	13:00	S1 13	Zack
Lehrpraxis Klavier für Anfänger	Vertiefungsmodul Didaktik	Gruppenunterricht	BA	montags, dienstags	15:00	nach Vereinbarung	Dabels
Historische Tasteninstrumente - Aufführungspraxis des 18. Jahrhunderts	Klavierpraktisches Vertiefungsmodul	Gruppenunterricht	BA	26./27.11.2016, 04./05.02.2017	jeweils 11:00-13:00, 14:00-16:00, 17:00-19:00	Orgelsaal	Hollmann
Literaturkunde Klavier	Musikerschließung	Blockseminar	BA	19./20.11.2016, 21./22.01.2017	ganztägig	O1 02	Dürer
Open Class	Obligatorische Vertiefung Kernmodul	Gruppenunterricht	BA	23./24.10.2016	10:00-18:00	Kammermusiksaal	Rouvier
Musiktheorie und Komposition							
Formenkunde	Musikerschließung I	Vorlesung	BA	mittwochs	11:00-12:00	O1 01	Ruesink
Einführung in die musikalische Analyse	Musik erschließen, Musiktheorie	Seminar	LA Gym	montags	17:15-18:45	O1 01	Sprick
»Im Durchschnitt Pop« (Werkanalyse)	Musikerschließung II, Musik erschließen, Musiktheorie	Seminar	BA, LA	montags	12:15-13:45	O1 02	Titokis
Romantisches Klavierstück (Werkanalyse)	Musikerschließung II, Musik erschließen, Musiktheorie	Seminar	BA, LA	montags	15:15-16:45	O1 01	Entin

Seite 6

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Die Triosonate (Werkanalyse)	Musikerschließung II, Musik erschließen, Musiktheorie	Seminar	BA, LA	donnerstags	12:45-14:15	SZ 06	Noipour
Schostakowitsch: Streichquartette und weitere Kammermusik (Analyse und	Angewandte Musiktheorie und Musikwissenschaft	Seminar	MA	donnerstags	17:00-18:30	OE 01	Kröger
Die Symphonien Gustav Mahlers (Analyse und Interpretation)	Angewandte Musiktheorie und Musikwissenschaft	Seminar	MA	Blockveranstaltung: 06./07.01.17 + 27./28.01.17	freitags 15:00-21:30 samstags 9:30-16:00	O1 01 OE 01	Jakumeit
Instrumentation	Künstlerisches Kernmodul	Übung	BA Komposition + Musiktheorie	dienstags	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Jakumeit
Intonationshören (Anmeldung an norabrandenburg@web.de)	Angewandte Musiktheorie und Musikwissenschaft	Seminar	BA, MA	Blockveranstaltung: 04.11.16 und 09.12.16	jeweils 10:00-18:00	O1 02	Brandenburg
Ensemblespiel/Improvisation Neue Musik	Wahlmodul Neue Musik	Gruppenunterricht	BA, MA	freitags, nur am 14.10.16, 4.11.16, 25.11.16 + 09.12.16	9:00-13:00	OE 01, am 25.11. im Kapitelsaal	Kröger
Partitur- und Instrumentenkunde, Akustik	Musikerschließung I	Vorlesung	BA (ohne Komposition + Musiktheorie)	donnerstags	13:30-15:00	OE 01	Kröger
Partitur- und Instrumentenkunde, Akustik	Theorie und Geschichte	Vorlesung	BA Komposition + Musiktheorie	donnerstags	15:30-16:30	OE 01	Kröger
Notationskunde	Theorie und Geschichte	Vorlesung	BA Komposition + Musiktheorie	Blockveranstaltung: 11./12.12.16	jeweils 10:00-18:00	OE 03	Moths

Seite 7

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Analyse ausgewählter Werke des 20. und 21. Jahrhunderts	Obligatorische Vertiefung Kernmodul	Seminar	BA, MA Komposition + Musiktheorie	donnerstags	11:15-12:45	OE 03	Wolf
Komponistenseminar		Seminar	BA Komposition	donnerstags	13:00-14:00	OE 03	Wolf
Tonsatztechniken des 20. und 21. Jahrhunderts	Obligatorisches Vertiefungsmodul Theorie, Geschichte und Musikwissenschaft	Seminar	BA Komposition	Blockveranstaltung: 29./30.10.16 + 26./27.11.16	jeweils 09:00-12:00 und 13:00-16:00	OE 03	Daigger
Geschichte der Neuen Musik / Literaturkunde	Obligatorisches Vertiefungsmodul Theorie, Geschichte und Musikwissenschaft	Übung	BA Komposition	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	OE 03	Liu
Ästhetisches Werturteil (Musikphilosophie/Musikästhetik)	Obligatorisches Vertiefungsmodul Theorie, Geschichte und Musikwissenschaft	Seminar	BA Komposition + Musiktheorie, Vertiefungsmodul Musiktheorie und alle interessierten Studierenden	Blockveranstaltung nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	B. Sprick/J.P. Sprick

Seite 8

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Kolloquium Komposition/Musiktheorie	Theorie und Geschichte	Kolloquium	BA Komposition + Musiktheorie, Vertiefungsmodul Musiktheorie und alle interessierten Studierenden	dienstags (14- tägig)	18:00-19:30	Kapitelsaal	Sprick + Wolf
Musikpädagogik, Didaktik, Psychologie							
Musikpsychologie: Psychologische Hintergründe zur Musikverarbeitung und Optimierung der musikalischen Aufführungspraxis	Modul Musikpädagogik	Vorlesung/Se- minar	BA, LA	montags	10.30 - 12:00	O1 01	Petrat
Pädagogische Psychologie: Grundlagen musikalischer Entwicklungspsychologie und Schülermotivierung	Modul Musikpädagogik	Vorlesung/Se- minar	BA, LA	dienstags	9:00 - 10:30	O1 01	Petrat
Musikpädagogik: Pädagogische Prämissen des Instrumental- und Gesangsunterrichts – früher und heute	Modul Musikpädagogik	Vorlesung/Se- minar	BA	montags	12:15 - 13.00	O1 01	Petrat

Seite 9

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Allgemeine Didaktik: Perspektiven der Unterrichtsanalyse, -gestaltung u. -planung	Modul Musikpädagogik	Vorlesung	BA	montags	13:45 - 15:15	O1 01	Petrat
Pädagogische Literaturkunde	Master Musikpädagogik: Schwerpunktmodul	Blockseminar	MA	18.10.2016, 24.10.2016, 02.01.2017	am 18.10.2016: 11:00-14.30, am 24.10.2016 und 02.01.2017: jeweils 15:30 - 19:00	O1 01 OE 01	Petrat
Musikschulpraktikum: Einführungs- u. Orientierungsveranstaltung	Bachelor: Modul Musikpädagogik Master Musikpädagogik: Schwerpunktmodul II	Seminar	BA, MA	Montag, 07.11.2016	17:00 - 17:45	OE 01	Petrat
Opernschule							
Italienisch Grundkenntnisse	Italienisch I	Gruppen- unterricht	BA	montags	09:00-10:30	SZ 06	Salvadori- Hausmanns
Italienisch Vertiefung	Italienisch III	Gruppen- unterricht	BA	montags	10:30-12:00	SZ 06	Salvadori- Hausmanns
Italienisch als Sprache der Oper	Italienisch als Sprache der Oper	Gruppen- unterricht	BA	montags	12:00-13:30	SZ 06	Salvadori- Hausmanns
Ensemblestudium Oper	Fachgebiet Opernschule	Gruppen- unterricht	BA	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Zettl
Literaturkunde Oper	Fachgebiet Opernschule	Gruppen- unterricht	BA	dienstags, ab 01.11.2016	17:00-19:00	SZ 06	Pohl

Seite 10

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Sprecherziehung für Sängern und Sänger	Fachgebiet Opernschule	Einzelunterricht	BA, MA	siehe Aushang	siehe Aushang	siehe Aushang	Barber-Weiner + Fiedler + Nürnberger
Fechten (wahlobligatorisch)	Fachgebiet Opernschule	Gruppenunterricht		siehe Aushang	siehe Aushang	siehe Aushang	Müller
Hochschulchor, Kammerchor							
Hochschulchor	alle Lehrämter, BA laut Studienplan	Musik gestalten-Ensemble	Gruppenunterricht	mittwochs	17:00-19:00	Orgelsaal	Spitzbarth
Kammerchor	BA, LA	Musik gestalten-Ensemble	Gruppenunterricht	donnerstags	19:00-21:00	Kapitelsaal, O1 01	Gatz
Orchesterprojekte							
1. Orchesterprojekt	Wolfgang Amadeus Mozart: Die Zauberflöte	Aufführungen: 15.10.2016, 19.10.2016, 21.10.2016, 22.10.2016, 25.10.2016, 26.10.2016 jeweils 19.30 Uhr, 16.10.2016, 23.10.2016 jeweils 18:00 Uhr; Probenbeginn: 04.10.2016				Katharinensaal	Göckeritz
2. Orchesterprojekt	Benjamin Britten: War Requiem op. 66	Aufführungen: 28.01.2017, 18:00 Uhr, Hamburger Michel; 29.01.2017, 18:00 Uhr, Rostocker Nikolaikirche; Probenbeginn: 23.01.2017					Albrecht
Ausführliche und aktuelle Information zu Programmen, Proben und Besetzungen erhalten Sie im internen Bereich der hmt-Website (Intranet).							
Elementare Musikpädagogik							
Einführung in die Elementare Musikpädagogik	EMP I	Seminar	BA, LÄ, MA	mittwochs	11:15-12:45	Orff-Musikschule	Pfaff

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

EMP Didaktik/Methodik I	EMP I	Seminar	BA, LÄ, MA	mittwochs	08:00-11:00	Orff-Musikschule	Pfaff + Weber
Liedbegleitung/ Ensemblespiel	EMP II	Seminar	BA, LÄ, MA	mittwochs	11:15-12:45	Orff-Musikschule R 110	Weber
Einführung in die Theaterpädagogik	EMP I	Seminar	BA, LÄ, MA	donnerstags	19:00-21:00	WE 05	Hürter
Orientierungspraktikum	EMP II	Praktikum	BA, LÄ, MA	nach Absprache	nach Absprache	Orff-Musikschule	Lange + Umland
Unterrichtspraktikum	EMP III	Praktikum	BA, LÄ, MA	nach Absprache	nach Absprache	Orff-Musikschule	Lange
Soundpainting als Form des Klassenmusizierens	EMP IV	Seminar	BA, LÄ, MA	Blockseminar 3./4.12.2016 und 21./22.01.2017	lt. Aushang	Orff-Musikschule, R 209	Vogel
Sozialmusiktherapie	EMP IV	Seminar	BA, LÄ, MA	Blockseminar 5.11.2016 und 14.01.2017	jeweils 09:00-16:00	Orff-Musikschule R 109	Howitz
Rhythmik II	EMP III	Seminar	BA, LÄ, MA	Blockseminar 14./15.01.2017	12:00-18:00 bzw. 10:00-16:00	Bewegungsstudio	Colle

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Regulatives Musiktraining	EMP II	Seminar	BA, LÄ, MA	Blockseminar 01./02.04.2017	jeweils 09:00-16:00	Orff-Musikschule R 109	Howitz
Wahlmodule							
Alte Musik	Notationskunde – Einführung und Beginn der Transkription	Gruppenunterricht	BA, MA	14./15.01.2017	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Moths
	Notationskunde – Fertigstellung des Aufführungsmaterials Historische	Gruppenunterricht	BA, MA	22./23.04.2017	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Moths
	Aufführungspraxis	Gruppenunterricht	BA, MA	16.–20.05.2017	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Moths + Karkow
Elementare Musikpädagogik		Gruppenunterricht	BA, MA	siehe oben	siehe oben	siehe oben	siehe oben
Musiktheorie	Tonsatz	Gruppenunterricht	BA, MA	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	S2 14	Sprick
Jazzstilistik	Rhythmus, Artikulation, Melodik	Gruppenunterricht	BA, MA	siehe Aushang	siehe Aushang	siehe Aushang	Steinmetz
	Jazzimprovisation	Gruppenunterricht	BA, MA	siehe Aushang	siehe Aushang	siehe Aushang	Steinmetz
Phonetik der russischen und französischen Sprache – für Sängerinnen und Sänger		Gruppenunterricht	BA, MA	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Farhi

Seite 13

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Lehrämter Musik							
1. Künstlerische Kern- und Beifächer							
Für den künstlerischen Einzelunterricht erfolgt eine individuelle Einteilung, die am schwarzen Brett der Institute resp. Abteilungen bekanntgegeben wird. Rückfragen hierzu sind im Studienbüro Musik im Raum M1 02 möglich.							
2. Schulpraktisches Musizieren und instrumentalpraktische Kurse							
Für den Einzelunterricht <i>Schulpraktisches Musizieren</i> erfolgt eine individuelle Einteilung, die per Aushang am Brett gegenüber O1 02 bekanntgegeben wird. Rückfragen hierzu sind im Studienbüro Musik im Raum M1 02 möglich.							
Schulpraktisches Klavierspiel	Künstl. Beifächer I + II, Schulpraktisches Klavierspiel	Einzelunterricht	alle LÄ	montags, dienstags, mittwochs	nach Vereinbarung	S2 20	Peter
Schulpraktisches Klavierspiel	Künstl. Beifächer I + II, Schulpraktisches Klavierspiel	Einzelunterricht	alle LÄ	freitags	nach Vereinbarung	S2 20	Spitzbarth
Schulpraktisches Klavierspiel	Künstl. Beifächer I + II, Schulpraktisches Klavierspiel	Einzelunterricht	alle LÄ	montags, dienstags	nach Vereinbarung	S2 20	Chlebowitz
Schulpraktisches Klavierspiel	Künstl. Beifächer I + II, Schulpraktisches Klavierspiel	Einzelunterricht	alle LÄ	mittwochs	nach Vereinbarung	S2 10	Andrees
Schulpraktisches Klavierspiel	Künstl. Beifächer I + II, Schulpraktisches Klavierspiel	Einzelunterricht	alle LÄ	donnerstags	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Rörden
Schulpraktisches Klavierspiel	Künstl. Beifächer I + II, Schulpraktisches Klavierspiel	Einzelunterricht	alle LÄ	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Koch
Schulpraktisches Gitarrespiel	Künstl. Beifächer I + II, Schulpraktisches Gitarrespiel	Einzelunterricht	LA GS	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	O2 04	Hinke

Seite 14

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Instrumentalpraktischer Kurs Gitarre	Künstl. Beifächer I + II	Gruppenunterricht	alle LÄ	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Hinke
Instrumentalpraktischer Kurs Bandinstrumente	Künstl. Beifächer I + II	Gruppenunterricht	alle LÄ	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Koch
Instrumentalpraktischer Kurs Saxophon	Künstl. Beifächer I + II	Gruppenunterricht	alle LÄ	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Finck
Instrumentalpraktischer Kurs Bodypercussion II	Künstl. Beifächer I + II	Gruppenunterricht	alle LÄ	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Wöhrlin
Instrumentalpraktischer Kurs Violoncello	Künstl. Beifächer I + II	Gruppenunterricht	alle LÄ	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Lindner
3. Ensemble, Ensembleleitung							
Chorleitung	Musik gestalten-Ensemble	Gruppenunterricht	LA Gymnasium/Regionalschule	montags, mittwochs, freitags	siehe Aushang	S2 05, SZ 06	Gatz
Chorleitung	Musik gestalten-Ensemble	Gruppenunterricht	LA Gymnasium/Regionalschule	freitags	siehe Aushang	S2 05	Spitzbarth
Chorleitung	Musik gestalten-Ensemble	Gruppenunterricht	LA Grundschule/Sonderpädagogik	siehe Aushang	siehe Aushang	O1 02	Arnold
Hochschulchor	Musik gestalten-Ensemble	Gruppenunterricht	alle LÄ, BA	mittwochs	17:00-19:00	Orgelsaal	Spitzbarth
Kammerchor	Musik gestalten-Ensemble	Gruppenunterricht	alle LÄ, BA	donnerstags	19:00-21:00	Kapitelsaal, O1 01	Gatz

Seite 15

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Experimentelle Musik / Gruppenimprovisation	Instrumentalensemble bzw. Musikpädagogik III	Seminar	alle LÄ	montags	15:15-16:45	Orgelsaal	Krämer + Hahn
Orff-Ensemble: Musizieren und Leiten I + II	Instrumentalensemble	Seminar/Übung	alle LÄ	donnerstags	15:15-16:45	O1 03	Fröde
Schulmusik "Large Ensemble" Bandleitung	Instrumentalensemble	Gruppenunterricht	alle LÄ	dienstags	17:00-19:00	O1 01/O1 03	Peter
4. Musiktheorie							
Der Tonsatz- und Gehörbildungsunterricht in den Modulen "Musiktheorie I" (Gym und RS), "Musiktheorie mit Werkanalyse" (GS mit Vertiefungsfach) und "Musiktheoretische Grundlagen" (GS und Sonderpädagogik) findet in Form von Kleingruppenunterricht statt. Die Unterrichtseinteilung ist bereits erfolgt und wird am Schwarzen Brett der Abteilung Musiktheorie bekanntgegeben. Rückfragen hierzu sind im Studienbüro Musik im Raum M1 02 möglich.							
Einführung in die musikalische Analyse	Musik erschließen, Musiktheorie	Seminar	LA Gym	montags	17:15-18:45	O1 01	Sprick
»Im Durchschnitt Pop« (Werkanalyse)	Musikerschließung II, Musik erschließen, Musiktheorie	Seminar	LA	montags	12:15-13:45	O1 02	Titokis
Romantisches Klavierstück (Werkanalyse)	Musikerschließung II, Musik erschließen, Musiktheorie	Seminar	LA	montags	15:15-16:45	O1 01	Entin
Die Triosonate (Werkanalyse)	Musikerschließung II, Musik erschließen, Musiktheorie	Seminar	LA	donnerstags	12:45-14:15	SZ 06	Noipour
Musiktheorie Jazz/Pop	Musiktheorie 3. bzw. 4. Semester	Seminar	LÄ Gym, RS, GS mit Vertiefung	mittwochs	11:00-12:30	OE 01	Peter
5. Musikwissenschaft							
Einführung in die Musikwissenschaft	Musikwissenschaft II (Einführung)	Vorlesung/Seminar	alle LÄ	donnerstags	13:15-14:45	O1 01	Alge + Möller

Seite 16

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Europäische Musikgeschichte	Musikwissenschaft I	Seminar	alle LÄ	donnerstags	15:15-16:45	O1 01	Möller
Warum werden Hits zu Hits? Erfolgsfaktoren der Popmusik	Musikwissenschaft II und III (hist. und pop) und Angewandte Musikwissenschaft	Seminar	alle LÄ	mittwochs	15:15-16:45	OE 01	Möller
Musik und Gender	Musikwissenschaft II und III (hist. ethno oder pop) und Angewandte Musikwissenschaft	Seminar	alle LÄ	montags	15:15-16:45	SZ 06	Alge
Sonatenformen	Musikwissenschaft III, Vertiefung	Seminar	alle LÄ	freitags	09:15–10:45	O1 01	Werbeck
Schuberts Kammermusik	Musikwissenschaft III, Musikgeschichte II, Vertiefung	Vorlesung	alle LÄ	freitags	13:15-14:45	O1 01	Werbeck
6. Fachdidaktik							
Einführungsseminar Musikpädagogik	Musikpädagogik I	Seminar	alle LÄ	mittwochs	09:15-10:45 + Block vom 03.-05.10.2016, Beginn: 13:00	O1 01	Fröde + Krämer + Malmberg
Praxistag Schule	Musikpädagogik II	Praktikum	LÄ Gym, RS, GS	voraussichtlich montags	08:00-14:00	diverse Rostocker Schulen	Fröde + Krämer + Malmberg
Revolution der Klänge - das 20. und 21. Jahrhundert hören: Hochschulübergreifendes Seminar an der hmt Rostock	Musikpädagogik III	Blockseminar	LA Gym	05.-10.03.2017	ganztägig	O1 01	Jank + Krämer + Schindel + Wallbaum

Seite 17

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Doktorandenkolloquium	Promotionsstudium	Kolloquium	feststehender Teilnehmerkreis	dienstags	nach Vereinbarung	SZ 06	Krämer
Mathe macht Musik - Schnittstellen zweier Schulfächer	Modul in der Fachdidaktik Mathematik (Grundschule)	Seminar	LA GS	mittwochs (14-tägig) Erster Termin: 12.10.2016	12:15-13:45	O1 03	Fröde + Oberländer
Kolloquium zur Vorbereitung des Ersten Staatsexamens „Fachdidaktik Musik“	Fachdidaktik Musik - Prüfungsmodul	Kolloquium	alle LÄ	freitags	09:15-10:45	SZ 06	Fröde
Geschichte der deutschen Schulmusik zwischen 1871 und 2016	Musikpädagogik III (Theorieseminar für LÄ RS und Gym) Musikpädagogische Praxis (Theorieseminar)	Seminar	alle LÄ	freitags	11:15-12:45	SZ 06	Fröde
Schulpraktische Übungen/Studien Musik (Sekundarstufen)	Musikpädagogik II	Seminar/Übung	LÄ Gym, RS	siehe Aushang	09:00-12:00	Don-Bosco-Schule Rostock	Fröde + Wüstenberg
Schulpraktische Übungen (Förderschule)	Musikpädagogik II	Übung	LA SP	Bekanntgabe Anfang September 2016	Bekanntgabe Anfang September 2016	Michaelsschule in Rostock-Gehlsdorf	Malmberg
Inklusion und Transkulturalität in, mit und durch Musik?	Musikpädagogik III Musikpädagogische Praxis	Seminar	alle LÄ	dienstags	13:15-14:45	O1 03	Malmberg
DoktorandInnenkolloquium		Kolloquium	Promotionsstudierende, interessierte Studierende höherer Semester	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	Malmberg

Seite 18

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Digitale Medien im Unterricht und in der Unterrichtsvorbereitung	Musikpädagogik II (Medienseminar)	Seminar	LÄ Gym, RS	donnerstags	09:15-10:45	SZ 17	Prochnow
Multimedia/Medientechnik	Studienvertiefende Lehrangebote	Seminar	alle LÄ	nach Vereinbarung	nach Vereinbarung	SZ 17	Storm
Ton- und Beschallungstechnik I	Musikerschließung I	Seminar	alle LÄ	mittwochs	19:45-22:00	O1 01	Storm
7. Elementare Musikpädagogik							
Einführung in die Elementare Musikpädagogik	EMP I	Seminar	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	mittwochs	11:15-12:45	Orff-Musikschule	Pfaff
EMP Didaktik/Methodik I	EMP I	Seminar	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	mittwochs	08:00-11:00	Orff-Musikschule	Pfaff + Weber
Liedbegleitung/ Ensemblespiel	EMP II	Seminar	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	mittwochs	11:15-12:45	Orff-Musikschule R 110	Weber
Einführung in die Theaterpädagogik	EMP I	Seminar	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	donnerstags	19:00-21:00	WE 05	Hürter
Orientierungspraktikum	EMP II	Praktikum	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	nach Absprache	nach Absprache	Orff-Musikschule	Lange + Umland
Unterrichtspraktikum	EMP III	Praktikum	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	nach Absprache	nach Absprache	Orff-Musikschule	Lange

Seite 19

hmt-Vorlesungen Wintersemester 2016/2017

Soundpainting als Form des Klassenmusizierens	EMP IV	Seminar	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	Blockseminar 3./4.12.2016 und 21./22.01.2017	lt. Aushang	Orff-Musikschule R 209	Vogel
Sozialmusiktherapie	EMP IV	Seminar	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	Blockseminar 5.11.2016 und 14.01.2017	jeweils 09:00-16:00	Orff-Musikschule R 109	Howitz
Rhythmik II	EMP III	Seminar	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	Blockseminar 14./15.01.2017	12:00-18:00 bzw. 10:00-16:00	Bewegungsstudio	Colle
Regulatives Musiktraining	EMP II	Seminar	LA GS mit Vertiefung und andere LÄ	Blockseminar 01./02.04.2017	jeweils 09:00-16:00	Orff-Musikschule R 109	Howitz
8. Sonderveranstaltungen (Vorträge/Tagungen/Exkursionen/Workshops/Konzerte/Prüfungen)							
Studienaufaktfahrt				03.-05.10.2016	ganztägig	Teterow	Fachschafts-initiative
Einführung in der Literaturrecherche			LÄ Gym, RS	24.10.2016	19:00	Kapitelsaal und Bibliothek	Blös
1. Vorspielabend der Schulmusik				10.11.2016	19:00	Kammermusiksaal	Fachschafts-initiative
Workshop mit englischer Chormusik und anschließendem Konzert				20.11.2016	19:30	Universitätskirche	Bawtree
Casting für das 21. Außergewöhnliche Schulmusikerkonzert				09.11.2016	10:00-18:00	Kammermusiksaal	Fachschafts-initiative
21. Außergewöhnliches Schulmusikerkonzert				30.11.2016	19:30	Katharinensaal	Fachschafts-initiative
2. Vorspielabend der Schulmusik				20.01.2017	19:00	Kapitelsaal	Fachschafts-initiative

Seite 20

Додаток М

Музична школа для молоді м. Кюльсгайм Баден-Вюртемберга (перелік можливих спеціальностей та вартість навчання за півріччя)

GEBÜHRENORDNUNG

Gültig ab 01.09.2015

§ 1 Fälligkeit

Die Gebühren der Musikschule Kilsheim sind Halbjahresgebühren. Sie werden zu Beginn des jeweiligen Halbjahres in Rechnung gestellt. Auf Antrag können die Gebühren auch als Monatsgebühren festgesetzt werden. Dann sind sie zum 1. jedes Monats anteilig fällig. Die Zahlung erfolgt dann ausschließlich im Bankeinzugsverfahren. Hierzu muss der Stadt Kilsheim eine Abbuchungsermächtigung erteilt werden.

§2 Unterrichtsgebühren

(1) Die Stadt Kilsheim gewährt jedem Schüler der Musikschule mit Erstwohnsitz in Kilsheim einen Zuschuss zu den geltenden Unterrichtsgebühren in Höhe von 60 € je Halbjahr. Dies gilt nicht für die Teilnahme am Kinderchor und an der Bläserklasse.

Aus Gründen der Verwaltungsvereinfachung wird dieser Zuschuss direkt mit der Unterrichtsgebühr verrechnet. Zu zahlen ist der verbleibende Differenzbetrag wie ausgewiesen. (siehe ermäßigte Gebühr)

(2) Die Gebühren betragen ab 01.09.2015 je Schülerin und Schüler:

	Halbjahres Gebühr	ermäßigte Halbjahresgebühr für Kilsheim u. Stadtteile
Einzelunterricht 1 Schüler in 1 Schulstunde	510,00 €	450,00 €
Einzelunterricht 1 Schüler in ½ Schulstunde	290,00 €	230,00 €
Blockflötenanfänger im ersten Halbjahr (1/2 Schulstunde)	220,00 €	160,00 €
Musikalische Früherziehung (60 Minuten)	155,00 €	95,00 €
Kinderchor (60 Minuten)	37,00 €	37,00 €
Bläserklasse (45 Minuten) (Mindestteilnehmerzahl 7 Kinder)	200,00 €	200,00 €
Orchester, Ensembles u.ä (wenn nicht gleichzeitig Einzelunterricht gebucht ist)	33,00 €	28,00 €

(3) Die Teilnahme für Orchester und Blechbläserensembles, Schulbands u.ä. sind gebührenfrei, wenn die Schülerin/der Schüler im gleichen Halbjahr Einzelunterricht erhält.

§ 3 Ermäßigung der Unterrichtsgebühren

(1) Geschwisterermäßigung wird gewährt:

bei 2 Kindern, die gleichzeitig die Musikschule besuchen:	15 % auf die Gesamtsumme
bei 3 und mehr Kindern	25 % auf die Gesamtsumme

Bei erwachsenen Schüler/innen ab dem 20. Lebensjahr entfällt diese Ermäßigung.

Ausgenommen sind Schüler, Auszubildende und Studenten.

(2) Ermäßigung bei Zweitinstrument

Ermäßigung beim Erlernen eines Zweitinstrumentes wird in Höhe von 25 % auf den Grundpreis des jeweils günstigeren Instruments gewährt. Dies gilt auch beim Dritt- und Viertinstrument.

(3) Sozialermäßigung

Über Anträge auf Sozialermäßigung entscheidet der Bürgermeister.

(4) Bläserklassen

Wenn der Teilnehmer einer Bläserklasse gleichzeitig Unterricht in der Musikschule gebucht hat, ermäßigt sich der Preis für die Bläserklasse auf 150,00 €.

§ 4 Gebührenschuldner, Entstehung der Gebührenschuld

(1) Zur Zahlung sind die Teilnehmer, bei Minderjährigen die gesetzlichen Vertreter verpflichtet. Mehrere Schuldner haften als Gesamtschuldner.

(2) Die Gebührenschuld entsteht mit Abgabe der Anmeldung.

§ 5 Kündigung

Die Kündigung muss schriftlich erfolgen. Sie kann nur zum Ende jeden Halbjahres erfolgen. Es ist eine Frist von 2 Wochen bis Ende des Halbjahres einzuhalten. Wird nicht gekündigt läuft das Vertragsverhältnis weiter.

§ 6 Unterrichtsausfälle

Entfällt der Unterricht aus Gründen die die Lehrkraft zu vertreten hat, so ist die Lehrkraft gehalten den Unterricht nachzuholen.

Fällt der Unterricht wegen eines Feiertages oder wegen Ferien aus, besteht kein Anspruch auf Nachholung. Dies gilt auch für Ausfälle die bedingt durch den Schulbetrieb (Bläserklassen) entstehen, oder die der Schüler zu vertreten hat.

Külsheim, den 21.07.2015

gez. Schreglmann, Bürgermeister

Додаток Н

Типи закладів вищої освіти в Німеччині¹

У Німеччині виділяють такі типи закладів вищої освіти:

- Технічні університети
- Теологічні коледжі
- Педагогічні заклади вищої освіти
- Університети прикладних наук
- Коледжі мистецтва та музики
- Професійні академії
- Заклади вищої освіти федеральних збройних сил
- Заклади безперервної професійної освіти
- Бізнес-школи

Всі заклади також можна поділити на державні та приватні. Вони мають свої особливості та спеціалізації. Розглянемо детальніше ті, куди найчастіше їдуть вчитися українці.

Коледжі мистецтва та музики спеціалізуються на підготовці студентів за наступними спеціалізаціями:

- Дизайн, візуальні та виконавчі види мистецтва
- Кіно, телебачення та медіа
- Образотворче мистецтво
- Цифрові медіа
- Медіа та комунікації
- Історія та викладання музики
- Історія мистецтва та художня педагогіка

Кваліфікаційні рівні у системі вищої освіти Німеччини

Бакалаврат в Німеччині

Бакалаврат – це найнижчий академічний рівень в Німеччині. Стандартна тривалість навчання за бакалаврською програмою в Німеччині – 6 семестрів або

¹ Особливості системи вищої освіти в Німеччині. URL: <https://mudra.ua/ua/articles/osoblivost-sistemi-vishho-osvti-v-nmechchin/> (дата звертання 20.01.2021).

3 роки. Навчання на бакалаврських програмах в університетах прикладних наук триває 6-7 семестрів, в тому числі з практикою; в коледжах мистецтва та музики – 8 семестрів або 4 академічні роки, професійних академіях – 3 академічні роки.

В залежності від типу закладу вищої освіти і спеціалізації, студент може здобути ступінь бакалавра з наступними видами спеціалізацій: бакалавр мистецтв; бакалавр наук; бакалавр інженерії; бакалавр права; бакалавр образотворчих мистецтв; бакалавр мистецтв; бакалавр музики; бакалавр освіти.

Магістратура в Німеччині – це другий рівень академічної освіти в Німеччині. Зазвичай тривалість навчання за магістерськими програмами в Німеччині – 2-4 семестри. У німецьких університетах студенти можуть здобути ступінь магістра з такими видами спеціалізацій: магістр мистецтва; магістр науки; магістр інженерії; магістр права; магістр освіти; магістр музики; магістр образотворчого мистецтва.

PhD програми в Німеччині – це найвищий академічний рівень. Навчання за цією програмою передбачає проведення незалежного дослідження та захист наукової роботи перед комісією. У цього типу програм немає єдиної тривалості навчання, адже все залежить від індивідуальної спеціалізації студента та теми дослідження.